

LENIN

OPERE COMPLETE

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE
COMPLETE

33

TRADUCEREA IN LIMBA ROMINA
APARE IN URMA HOTARIRII C. C.
AL P.M.R. LA A FOST INTOCMITA
DUPA ORIGINALUL IN LIMBA RUSA,
ED. A V-A

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

OPERE
COMPLETE

EDIȚIA A DOUA

EDITURA POLITICA
BUCUREȘTI — 1964

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNĞĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

VOL.

33

STATUL ȘI REVOLUȚIA

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1964

PREFAȚĂ

Volumul treizeci și trei al Operelor complete ale lui V.I. Lenin cuprinde lucrarea „Statul și revoluția. Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție“, scrisă în august-septembrie 1917 și publicată sub formă de broșură în 1918. Volumul cuprinde, de asemenea, materialele pregătitoare pentru această lucrare, materiale pe care V.I. Lenin le-a intitulat „Marxismul despre stat“.

La începutul secolului al XX-lea, capitalismul a intrat în ultimul său stadiu — stadiul imperialismului, pe care Lenin l-a caracterizat ca fiind ajunul revoluției proletare, socialiste. Primul război mondial (1914—1918), care a ascuțit extrem de mult contradicțiile capitalismului, a accelerat maturizarea crizei revoluționare într-o serie de țări imperialiste.

Liderii oportuniști ai Internaționalei a II-a (E. Bernstein, K. Kautsky și alții) s-au ridicat în acea perioadă împotriva bazelor marxismului, împotriva revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului, împotriva înlocuirii revoluționare a statului burghez printr-unul proletar și au susținut teoria integrării pașnice a capitalismului în socialism. Anarhiștii se pronunțau împotriva oricărui stat, inclusiv împotriva dictaturii proletariatului. Într-o serie de articole, Buharin a promovat concepții antimarxiste, semianarhiste în problema statului.

Epoca imperialismului a pus în fața proletariatului și a partidelor sale marxiste sarcina răsturnării dominației burgheziei și cuceririi puterii politice de către clasa munci-

toare. „Problema raportului dintre revoluția socialistă a proletariatului și stat — sublinia V.I. Lenin — capătă astfel nu numai o însemnătate practică-politică, ci și o însemnătate deosebit de actuală, pentru că ea are menirea de a face masele să înțeleagă ceea ce vor trebui să întreprindă în viitorul apropiat pentru eliberarea lor de sub jugul capitalului“ (volumul de față, p. 4).

Principala sarcină care stătea în fața marxiștilor revoluționari în acea perioadă era de a generaliza în mod creator noua experiență revoluționară pe care proletariatul a acumulat-o în luptă și de a dezvolta, pe baza acestei generalizări, teoria marxistă a revoluției socialiste și învățătura despre stat. În primul rînd, trebuiau restabilite și expuse în mod sistematic concepțiile întemeietorilor comunismului științific despre stat — care fuseseră revizuite de către liderii și ideologii oportunismului internațional — și dezvoltate potrivit noii situații istorice.

În lucrarea sa „Statul și revoluția“, remarcabilă operă a marxismului creator, Lenin a dus la îndeplinire aceste sarcini de importanță primordială. Această lucrare, în care Lenin face pentru prima oară o expunere completă și sistematică a învățăturii marxiste despre stat, reprezintă o tratare științifică de o profunzime și multilateralitate fără precedent a teoriei statului, un exemplu strălucit de partinitate în lupta împotriva adversarilor marxismului. În această lucrare, Lenin a arătat cum s-au dezvoltat concepțiile lui Marx și Engels despre stat, a subliniat că problema statului este una dintre problemele fundamentale ale marxismului. Lenin a analizat legătura dintre stat și caracterul de clasă al societății, a fundamentat legitatea și inevitabilitatea revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului, a dezvoltat esența și sarcinile statului proletar și ale democrației proletare, a dezvoltat învățătura marxistă despre socialism și comunism.

În lucrarea „Statul și revoluția“ au fost puse bazele teoriei statului socialist — unul dintre cele mai importante capitole ale învățăturii marxiste despre stat, pe care ulterior Lenin a dezvoltat-o pe baza experienței acumulate de Puterea sovietică.

Problema originii, a esenței și a însemnătății statului a fost întotdeauna și continuă să fie obiectul unei lupte ideologice extrem de ascuțite. Reprezentanții filozofiei, istoriei, dreptului, economiei politice și ai publicisticii burgheze creează în mod deliberat confuzie în problema statului, care, după cum arată Lenin, este una dintre cele mai grele probleme teoretice. Ei formulează numeroase teorii despre stat, urmărind să justifice dominația claselor exploatoare și să estompeze caracterul de clasă al statului burghez. Căutând să-i abată pe oamenii muncii de la problemele fundamentale ale vieții sociale, ideologii burghezi proslăvesc statul imperialist contemporan, îl prezintă drept stat al „prosperității generale“, situat deasupra claselor și neagă rolul reacționar pe care acesta îl are în viața societății.

Pe baza analizei aprofundate a operelor lui Marx și Engels, în „Statul și revoluția“ Lenin subliniază că numai marxismul a dat un răspuns corect, științific, la întrebarea: ce este statul, când și pe ce bază a apărut el, de ce în diferitele perioade istorice ia forme diferite și îndeplinește un rol diferit.

Lenin arată că statul este un fenomen istoric. Ca instrument de dominație în mâna claselor exploatoare, statul a apărut atunci când societatea s-a scindat în clase antagoniste. „Statul — scria Lenin — este produsul și manifestarea *ireductibilității* contradicțiilor de clasă. Statul apare acolo, atunci și în măsura în care, unde, când și în măsura în care contradicțiile de clasă *nu pot* fi obiectiv împăcate“ (p. 7). Fiind o organizație politică de clasă, statul exploator dispune de instrumentele puterii, cu ajutorul cărora clasa dominantă subjugă masele muncitoare, care alcătuiesc majoritatea populației. Statul, în adevăratul înțeles al cuvântului — ca mașină specială de oprimare a unei clase de către alta —, există în formațiunile social-economice sclavagistă, feudală și capitalistă. Din punct de vedere istoric, dictatura proletariatului, care folosește puterea de stat pentru a reprima o minoritate a populației — pe exploatatori —, este inevitabilă în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Dictatura

proletariatului este un stat de tranziție și se deosebește radical de statul exploator. În societatea socialistă, statul se transformă dintr-un instrument al dominației de clasă într-un organ care exprimă voința întregului popor. O dată cu construirea societății comuniste, arată Lenin, necesitatea statului dispare complet.

Un loc central în lucrarea „Statul și revoluția“ îl ocupă problema revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului, învățătura despre cele două faze ale societății comuniste.

Dezvăluind principalele legități ale dezvoltării sociale, marxism-leninismul a arătat că problema fundamentală a oricărei revoluții este problema puterii de stat. În lucrarea sa, Lenin arată cum, pe baza experienței istorice a revoluțiilor burghezo-democratice din secolul al XIX-lea și a Comunei din Paris din 1871, Marx și Engels au elaborat teoria revoluției proletare și a dictaturii proletariatului și au formulat cele mai importante teze cu privire la raportul dintre revoluția socialistă și statul burghez; Lenin a dezvoltat învățătura lor, sintetizând noua experiență istorică a luptei de clasă duse de proletariat în epoca imperialismului.

Încă în „Manifestul Partidului Comunist“, Marx și Engels, au scris că proletariatul nu va putea pune capăt exploatarei capitaliste dacă nu va cuceri puterea politică. Această teză a fost concretizată de ei în lucrările „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, „Războiul civil din Franța“, „Critica Programului de la Gotha“, în scrisoarea lui Engels către Bebel din 18—28 martie 1875, în introducerea lui Engels la ediția a treia a lucrării lui Marx „Războiul civil din Franța“, precum și în alte scrieri. În urma studierii și sintetizării experienței și învățămintelor revoluțiilor, Marx și Engels au ajuns la concluzia că clasa muncitoare poate cuceri puterea politică și instaura dictatura proletariatului numai pe calea revoluției socialiste, în cursul căreia va sfârși mașina de stat burgheză și va făuri un nou aparat de stat.

Lenin a analizat această concluzie trasă de întemeietorii marxismului, a arătat ce însemnătate teoretică și practică prezintă ea pentru lupta revoluționară dusă de proletariat

în noile condiții istorice. El a arătat că revoluțiile burgheze au perfecționat și au adaptat tot mai mult intereselor claselor exploatatoare statul burghez, care este ostil intereselor oamenilor muncii. „Formele statelor burgheze sînt extrem de variate — scria Lenin —, esența lor este însă aceeași: într-un fel sau altul, toate aceste state reprezintă, în ultimă analiză în mod necesar, o *dictatură a burgheziei*“ (p. 35).

Întărirea mașinii de stat burgheze și umflarea aparatului ei birocratic și militar, îndreptat împotriva proletariatului și a tuturor oamenilor muncii, sînt caracteristice, în special, pentru perioada imperialismului, cu giganticele sale monopoluri și cu transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat. Constituirea și dezvoltarea monopolurilor duc la amestecul direct al statului în economie, în procesul de producție capitalist, amestec exercitat în interesul oligarhiei financiare.

Instrument al dominației absolute a marilor monopolști, statul burghez contemporan îngrădește tot mai mult și desființează democrația, care în condițiile capitalismului e și așa o democrație falsă și ciuitită. Lenin a dezvăluit esența reacționară și acaparatoare a statelor imperialiste (S.U.A., Anglia și altele), care jefuiesc și exploatează atît masele muncitoare din țările respective, cît și popoarele din țările subjugate. Lenin a subliniat că imperialismul — în proporții incomparabil mai mari decît capitalismul premonopolist — confirmă necesitatea de a zdrobi pe calea revoluției mașina de stat burgheză.

Imperialismul accentuează conflictul dintre forțele de producție și relațiile de producție, ascute și adîncește principala contradicție a capitalismului — contradicția dintre caracterul social al producției și forma privat-capitalistă de însușire, contradicția dintre clasa muncitoare și exploatatorii ei; el creează premisele economice și politice ale socialismului, face ca revoluția socialistă să fie inevitabilă. În imperialism, sublinia Lenin, baza socială a revoluției se lărgește, aceasta devenind o revoluție cu adevărat populară, care antrenează în mișcarea pentru transformări socialiste adevărata majoritate a populației — pe muncitorii și țărani exploatati de burghezie. După ce doboară

dictatura burgheziei, revoluția socialistă instaurează dictatura proletariatului, care biruie împotrivirea înverșunată a claselor exploatoare, alungate de la putere. „Marxist este numai acela — ne învață Lenin — care *extinde* recunoașterea luptei de clasă pînă la recunoașterea *dictaturii proletariatului*“ (p. 34). Lenin a arătat că problema dictaturii proletariatului este problema conținutului fundamental al revoluției socialiste. Lenin a înarmat din punct de vedere ideologic partidul comunist și clasa muncitoare din Rusia în lupta pentru răsturnarea puterii burgheziei.

Experiența Uniunii Sovietice și a țărilor de democrație populară a arătat în mod convingător că revoluția socialistă și instaurarea dictaturii proletariatului, a căror necesitate au fundamentat-o din punct de vedere teoretic Marx, Engels și Lenin, constituie principalele legități ale trecerii de la capitalism la socialism, valabile pentru toate țările care pășesc pe calea socialismului.

Concepției marxist-leniniste cu privire la dezvoltarea mondială contemporană revizionistii și reformiștii contemporani îi opun păreri care echivalează, în esență, cu o capitulare în fața ideologiei burgheze. Ei propovăduiesc transformarea pașnică a capitalismului în socialism, neagă necesitatea unei transformări revoluționare a societății, precum și necesitatea revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului. Capitalismul monopolist de stat, potrivit afirmațiilor lor, n-ar mai fi capitalism.

În lucrarea sa „Statul și revoluția“, Lenin a arătat inconsistența acestor afirmații. „Cea mai răspîdită greșeală — scria Lenin — este afirmația burghezo-reformistă potrivit căreia capitalismul monopolist sau monopolist de stat *nu mai* este capitalism, că poate fi denumit «socialism de stat» ș.a.m.d... «Apropierea» dintre un asemenea capitalism și socialism trebuie să constituie pentru adevărații reprezentanți ai proletariatului un argument în favoarea apropierii, ușurinței, posibilității de înlăptuire, iminenței revoluției socialiste, și nicidecum un argument în favoarea unei atitudini îngăduitoare față de negarea acestei revoluții și față de prezentarea în culori trandafirii

a capitalismului, lucru cu care se îndeletnicesc toți reformiștii“ (p. 67-68).

Sintetizînd experiența Comunei din Paris și a primei revoluții din Rusia, caracterul și particularitățile luptei de eliberare duse de masele populare în epoca imperialismului, Lenin a formulat încă în 1916 teza extrem de importantă cu privire la diversitatea formelor politice ale dictaturii proletariatului. În ediția a doua a lucrării „Statul și revoluția“, Lenin a revenit la această problemă, completînd capitolul al II-lea al lucrării cu un nou paragraf, consacrat dictaturii proletariatului. Lenin a subliniat că nu se poate ca trecerea de la capitalism la socialism să nu ofere o diversitate de forme ale puterii de stat a clasei muncitoare, esența acestor forme fiind în mod inevitabil aceeași: *dictatura proletariatului*.

După Comuna din Paris, a doua formă pe care a îmbrăcat-o dictatura proletariatului a fost Puterea sovietică, instaurată în Rusia ca urmare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. O nouă formă a dictaturii proletariatului — orînduirea democrat-populară — a apărut într-o serie de țări din Europa centrală și de sud-est, precum și din Asia. Această orînduire reflectă dezvoltarea specifică a revoluției socialiste în condițiile slăbirii imperialismului și ale schimbării raportului de forțe în favoarea socialismului, precum și particularitățile istorice și naționale ale țărilor respective.

În lucrarea sa, Lenin a dezvăluit esența și sarcinile dictaturii proletariatului, uriașul ei rol organizatoric în făurirea noii societăți după victoria revoluției socialiste. V.I. Lenin a subliniat caracterul istoric, de tranziție, al dictaturii proletariatului, care este statul perioadei de trecere de la capitalism la socialism.

Lenin a subliniat în mod deosebit democratismul statului proletar, deosebirea fundamentală dintre acest democratism și democrația burgheză. Dictatura proletariatului, arată Lenin, este un tip nou de stat, „un stat *în chip nou* democratic (pentru proletari și cei neavuți în genere) și *în chip nou* dictatorial (împotriva burgheziei)“ (p. 35). Statul proletar apără interesele oamenilor muncii. După

cum a arătat Lenin, deosebirea fundamentală dintre dictatura proletariatului și statul burghez își găsește expresia în formele de organizare a statului, precum și în rolul istoric pe care ea îl îndeplinește.

Baza dictaturii proletariatului, principiul ei suprem, care vădește esența democratică a statului proletar, este alianța clasei muncitoare cu țărănimia, cu toți oamenii muncii și cu celelalte pături democratice ale poporului, rolul conducător în această alianță revenind clasei muncitoare. Comunitatea de interese politice și economice fundamentale ale clasei muncitoare și ale țărănimii, ale tuturor oamenilor muncii este baza obiectivă a acestei alianțe. „Fără o asemenea alianță — scria Lenin —, democrația nu este trainică și transformările socialiste sînt irealizabile“ (p. 39).

V.I. Lenin a denumit dictatura proletariatului „organizarea avangărzii celor asupriți în clasă dominantă pentru reprimarea asupritorilor“ (p. 88). Dictatura proletariatului reprimă împotrivirea claselor exploatare răsturnate, care tind să restaureze capitalismul; ea folosește puterea de stat pentru a apăra și a consolida cuceririle revoluției împotriva unor asemenea încercări de restaurare. Dar, după cum a arătat Lenin, esența dictaturii proletariatului, forța ei constă nu în constrîngere, ci în organizarea și disciplina clasei muncitoare.

Principala sarcină a dictaturii proletariatului este lichidarea oricărei exploatări a omului de către om, construirea socialismului. Pentru îndeplinirea acestei sarcini este nevoie de un nou sistem de conducere, de un sistem cu adevărat popular, construit pe principiul centralismului democratic. Necesitatea acestui principiu în activitatea economică și de stat a dictaturii proletariatului rezultă din însăși natura mării economii socialiste, bazată pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție. Ulterior, Lenin a arătat că dictatura proletariatului este necesară pentru apărarea țării și pentru întărirea legăturilor internaționale ale proletariatului victorios cu popoarele celorlalte țări, pentru lărgirea și desăvîrșirea democrației socialiste.

În lucrarea „Statul și revoluția“, Lenin tratează multilateral problema democrației proletare ca o democrație de tip superior, arată deosebirea calitativă care există între democrația proletară și cea burgheză, caracterul limitat, formal al democrației burgheze. Dezvoltarea pînă la capăt a democrației, căutarea formelor acestei dezvoltări, verificarea lor în practică, spunea Lenin, este una dintre principalele sarcini ale luptei pentru transformarea socialistă a societății.

Lenin a analizat procesul de dezvoltare de la democrația burgheză la cea proletară. Numai în condițiile existenței dictaturii proletariatului, majoritatea covârșitoare a poporului are, pentru prima oară, posibilitatea să folosească puterea de stat în interesul general, cu excepția numai a claselor exploatare, după a căror lichidare democrația este înfăptuită fără nici o știrbire. De aceea, statul proletar, care se sprijină pe masele populare, se află într-o strînsă legătură cu acestea și sub controlul lor direct. Aparatul democrat de guvernare constituie trăsătura caracteristică a statului proletar. Acest aparat se perfecționează tot mai mult pe măsură ce țara înaintează spre comunism. Numai comunismul, arăta Lenin, „e în stare să aducă o democrație cu adevărat deplină, și cu cît mai deplină va fi aceasta, cu atît mai repede va deveni ea de prisos, va dispărea de la sine“ (p. 89).

În lucrarea „Statul și revoluția“, Lenin a dezvoltat și a concretizat învățătura marxistă despre cele două faze ale societății comuniste și a elaborat temeinic pe plan teoretic problema bazelor economice ale dispariției treptate a statului.

Lenin a arătat că socialismul și comunismul — fiind cele două faze ale societății noi, comuniste, care, în virtutea legilor obiective ale dezvoltării istorice, va lua în mod inevitabil locul capitalismului — se dezvoltă pe o bază economică comună, și anume proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, care exclude exploatarea omului de către om. Deosebirea dintre socialism și comunism este determinată de nivelul maturității lor economice, politice și culturale. „Ceea ce de obicei este denumit

socialism — scria Lenin — poartă la Marx denumirea de «prima» fază sau faza inferioară a societății comuniste. În măsura în care mijloacele de producție devin proprietate comună, în aceeași măsură cuvântul «comunism» poate fi folosit și în acest caz, fără a uita însă că acesta *nu* e comunismul deplin“ (p. 98).

În socialism, sau în prima fază a societății comuniste, nivelul dezvoltării economice face posibilă aplicarea principiului: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după muncă“. De aceea, a subliniat Lenin, în socialism lucrul principal este evidența și controlul cuantumului muncii și al cuantumului consumului. În socialism statul reglementează repartizarea muncii și repartiția produselor între membrii societății.

Caracterizînd faza superioară a societății comuniste, care se dezvoltă pe baza consolidării socialismului, Lenin a arătat că, spre deosebire de socialism, unde acționează principiul repartiției după muncă, principiul fundamental al comunismului este: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“. Acest lucru este realizabil numai pe o treaptă mai înaltă a dezvoltării sociale, atunci cînd vor fi fost înlăturate deosebirile esențiale dintre oraș și sat, dintre munca intelectuală și cea fizică, cînd munca va fi devenit prima cerință a omului și cînd belșugul de bunuri materiale și spirituale va fi fost asigurat. Lenin a arătat că comunismul presupune o uriașă dezvoltare a forțelor de producție, precum și educarea omului nou. „Prin ce etape, pe calea căror măsuri practice va păși omenirea spre acest scop superior — scria Lenin —, nu știm și nu putem ști. Este însă important să fim lămuriți asupra falsității totale a concepției burgheze obișnuite, după care socialismul este ceva mort, anchilozat, dat o dată pentru totdeauna, atunci cînd de fapt *abia* o dată cu socialismul va începe în toate domeniile vieții sociale și personale un progres rapid, adevărat, cu caracter real de masă, cu participarea *majorității* populației și, apoi, a întregii populații“ (p. 99).

În lucrarea sa, Lenin a acordat o mare atenție problemei dispariției treptate a statului în faza superioară a societății comuniste. Subliniind că dispariția treptată a sta-

tului este un proces îndelungat, Lenin arată că el depinde de rapiditatea cu care se va dezvolta faza superioară a comunismului. Problema termenelor și a formelor concrete ale dispariției treptate el o lasă deschisă, întrucît pe atunci nu exista încă material pentru rezolvarea acestor probleme.

În lucrarea „Statul și revoluția“, Lenin a arătat că forța conducătoare și îndrumătoare în lupta pentru victoria socialismului și comunismului este partidul marxist. „Edu-cînd partidul muncitoresc — scria Lenin —, marxismul face educația avangărzii proletariatului, capabilă să preia puterea și să ducă întregul popor spre socialism, să îndrumeze și să organizeze noua orînduire, să fie învățătorul, conducătorul, îndrumătorul tuturor celor ce muncesc și sînt exploatați, în opera de organizare a vieții lor sociale, fără burghezie și împotriva burgheziei“ (p. 26).

Partidul Comunist al Uniunii Sovietice s-a dovedit a fi la înălțimea acestei sarcini istorice. După ce a asigurat victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Partidul comunist, sub conducerea lui Lenin, a dus țara pe drumul socialismului, a elaborat planul de construire a socialismului, care în Uniunea Sovietică a devenit o realitate. Principalele verigi ale acestui plan au fost industrializarea țării, cooperativizarea agriculturii și revoluția culturală.

În procesul construirii socialismului, P.C.U.S. a dezvoltat și a concretizat o serie de probleme teoretice dintre cele mai importante, legate de prima fază a societății comuniste. De pildă: problema celor două forme de proprietate asupra mijloacelor de producție (proprietatea de stat, sau a întregului popor, și cea de grup, sau colhoznică), care au apărut în mod necesar ca urmare a transformării celor două forme de proprietate privată — proprietatea capitalistă și cea mică, țărănească. Cele două forme de proprietate socialistă determină deosebirea dintre clasa muncitoare și țărănime. În socialism se mențin deosebirile esențiale dintre oraș și sat, dintre munca fizică și cea intelectuală.

Însemnătatea lucrării „Statul și revoluția“ reiese cel mai limpede în etapa actuală a dezvoltării sociale. Epoca de

azi, al cărei conținut principal îl constituie trecerea de la capitalism la socialism, este epoca luptei dintre cele două sisteme sociale opuse, epoca revoluțiilor socialiste și a revoluțiilor de eliberare națională, epoca prăbușirii imperialismului, a lichidării sistemului colonial, epoca trecerii pe calea socialismului a noi și noi popoare, epoca triumfului socialismului și comunismului pe scară mondială. În centrul epocii contemporane se află clasa muncitoare internațională, sistemul mondial socialist.

Noul Program al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, denumit, pe bună dreptate, Manifestul comunist al epocii contemporane, constituie o contribuție de cea mai mare însemnătate la teoria comunismului științific, o dezvoltare a leninismului. Pornind de la legitățile generale ale dezvoltării societății comuniste — legități elaborate de întemeietorii marxism-leninismului —, Programul P.C.U.S. sintetizează experiența construirii socialismului în U.R.S.S. și stabilește sarcinile partidului și ale poporului sovietic pentru perioada de trecere de la socialism la comunism. Construirea comunismului, pregătită de întreaga dezvoltare anterioară a societății socialiste sovietice, a devenit o sarcină practică, imediată a poporului sovietic.

Programul P.C.U.S. caracterizează în mod amănunțit comunismul ca o orînduire socială fără clase, în care mijloacele de producție sînt proprietate unică a întregului popor, în care există o deplină egalitate socială între toți membrii societății. „Comunismul — se arată în Programul P.C.U.S. — este o societate a oamenilor muncii liberi și conștienți, societate cu un înalt grad de organizare, în care se va statornici autoadministrarea obștească, în care munca pentru binele societății va deveni pentru toți prima cerință vitală, o necesitate înțeleasă, iar capacitățile fiecăruia vor fi valorificate cu cel mai mare folos pentru popor“ („Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.“, București, Editura politică, 1962, p. 383).

Programul prevede înfăptuirea celor trei sarcini, legate între ele, ale construirii comunismului, și anume: crearea bazei tehnice-materiale a comunismului, formarea relațiilor

sociale comuniste, educarea omului nou — constructor activ al societății comuniste.

Programul P.C.U.S. consideră crearea bazei tehnico-materiale a comunismului drept veriga hotărâtoare în lanțul sarcinilor economice, sociale și culturale, dictate de condițiile interne și externe ale dezvoltării Uniunii Sovietice. Înfăptuirea acestei sarcini principale va însemna deplina electrificare a Uniunii Sovietice și perfecționarea, pe această bază, a tehnicii și a organizării producției sociale, folosirea multilaterală și rațională a resurselor naturale, materiale și de muncă, va asigura o considerabilă superioritate asupra celor mai dezvoltate țări capitaliste, atât din punctul de vedere al productivității muncii, cât și din cel al producției pe cap de locuitor.

P.C.U.S. consideră că una dintre cele mai importante condiții pentru înaintarea victorioasă spre comunism este atragerea tuturor oamenilor muncii la construirea comunismului, educarea omului nou, multilateral și armonios dezvoltat, om care înțelege temeinic mersul și perspectivele dezvoltării mondiale și care știe să aprecieze în mod just evenimentele ce au loc în țară.

Călăuzindu-se după indicația lui Lenin că construirea comunismului trebuie să se bazeze pe principiul cointeresării materiale, Programul subliniază că, în etapa actuală, principala sursă de satisfacere a nevoilor materiale și culturale ale oamenilor muncii o constituie retribuția după muncă. Trecerea la repartiția comunistă se va înfăptui pe deplin abia atunci când va exista un belșug de bunuri materiale și culturale, când pentru toți membrii societății munca se va fi transformat într-o primă cerință vitală. Pe baza creșterii impetuoase a forțelor de producție și a perfecționării relațiilor de producție socialiste, se spune în Programul P.C.U.S., se realizează ștergerea treptată a deosebirilor dintre oraș și sat, dintre munca intelectuală și cea fizică, fapt care va duce la lichidarea claselor și a grupurilor sociale în societatea sovietică.

În noul Program al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice au fost dezvoltate și concretizate tezele fundamentale ale lui Lenin cu privire la statul socialist. În Pro-

gram sînt elaborate în mod creator problemele privind caracterul istoric, de tranziție, al dictaturii proletariatului, transformarea statului de dictatură a proletariatului în stat al întregului popor și este fundamentată necesitatea menținerii statului în perioada de construire a comunismului. „Dictatura clasei muncitoare — se subliniază în Programul P.C.U.S. — încetează să fie necesară încă înaintea dispariției treptate a statului. Ca organizație a întregului popor, statul se va menține pînă la victoria deplină a comunismului“ (p. 420).

Programul definește caracterul, sarcinile și funcțiile pe care le are statul întregului popor, stabilește căile de trecere la autoadministrarea obștească comunistă și concretizează problema dispariției treptate a statului. P.C.U.S. consideră că, în perioada de construire a comunismului, direcția principală a dezvoltării vieții de stat socialiste este dezvoltarea și perfecționarea multilaterală a democrației socialiste, participarea activă a tuturor cetățenilor la conducerea statului, la conducerea construcției economice și culturale, îmbunătățirea activității aparatului de stat și întărirea controlului asupra activității acestuia.

Dispariția treptată a statului presupune reducerea continuă, iar apoi și lichidarea totală a aparatului de stat, preluarea funcțiilor lui de către organizațiile obștești, precum și dispariția treptată a oricărei constrîngerii exercitate asupra membrilor societății. Pentru dispariția totală a statului, se arată în Programul P.C.U.S., trebuie să fie create condiții interne și externe, adică: construirea societății comuniste dezvoltate în țară și victoria și consolidarea socialismului pe arena internațională.

*
*   *
*

În secțiunea „Materiale pregătitoare“ sînt publicate însemnările lui V.I. Lenin cunoscute sub denumirea „Marxismul despre stat“, planuri, conspecte și însemnări pentru lucrarea „Statul și revoluția“, materiale pentru articolul nescris „Contribuții la problema rolului statului“, materiale care conțin observații la două articole ale lui N.I. Buha-

rin: „Contribuții la teoria statului imperialist“, și „Statul imperialist tilhăresc“, precum și planul articolului „Cu privire la rolul statului“. Materialele pregătitoare pentru lucrarea „Statul și revoluția“ arată cât de aprofundat a studiat Lenin problema statului, a caracterului, funcțiilor și sarcinilor puterii de stat proletare. Ele ne introduc în laboratorul creației științifice a lui Lenin, ne fac cunoscute procedeele și metodele folosite de el în muncă.

Un deosebit interes prezintă însemnările „Marxismul despre stat“, care conțin cele mai importante teze elaborate de K. Marx și F. Engels cu privire la stat și la dictatura proletariatului, extrase din lucrările și articolele lui K. Kautsky, A. Pannekoek, E. Bernstein, însoțite de observațiile, completările, generalizările și concluziile lui Lenin. În „Marxismul despre stat“, el a formulat și a elaborat temeinic teze teoretice dintre cele mai importante, care au fost apoi multilateral dezvoltate și fundamentate și definitiv precizate în „Statul și revoluția“.

„Marxismul despre stat“ prezintă o mare importanță și ca lucrare de sine stătătoare. O parte dintre materialele cuprinse în această lucrare, care reprezintă o moștenire teoretică foarte valoroasă a marxismului, a rămas nefolosită.

Planurile lucrării „Statul și revoluția“ dovedesc intenția lui Lenin de a-și completa lucrarea cu încă un capitol: „Experiența revoluțiilor ruse din 1905 și 1917“ sau de a publica o a doua ediție a cărții, consacrată acestei probleme. Intenția lui Lenin a rămas însă nerealizată. L-a „împiedicat“ ajunul Revoluției Socialiste din Octombrie 1917 — astfel explică Lenin în postfața la ediția întâi motivul pentru care n-a fost scrisă această parte proiectată a lucrării sale. „O asemenea «piedică» — spunea Lenin — nu poate decît să te bucure... e mai plăcut și mai folositor să înfăptuiești «experiența revoluției» decît să scrii despre ea“ (volumul de față, p. 120).

În lucrările sale ulterioare, și în special în „Revoluția proletară și renegatul Kautsky“, „Marea inițiativă“, „Economicul și politicul în epoca dictaturii proletariatului“, Lenin a analizat profund activitatea Sovietelor,

îmbogățind învățătura marxistă despre statul proletar cu noi teze și concluzii.

Lucrarea lui Lenin „Statul și revoluția“ reprezintă o contribuție de cea mai mare importanță la înarmarea ideologică și teoretică a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a partidelor comuniste și muncitorești din toate țările. În lupta pentru victoria Revoluției din Octombrie, pentru construirea socialismului, P.C.U.S. și poporul sovietic s-au călăuzit după ideile geniale ale lui Lenin. După aceste idei se călăuzesc ele și acum, când, pentru prima oară în istorie, înfăptuiesc sarcinile mărețe ale construirii desfășurate a societății comuniste.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.*

STATUL ȘI REVOLUȚIA
ÎNVĂȚĂTURA MARXISMULUI DESPRE STAT
ȘI SARCINILE PROLETARIATULUI ÎN REVOLUȚIE*

Scris în august-septembrie 1917
§ 3 al capitolului al II-lea
a fost scris înainte de 17 decembrie 1918

Publicat în 1918, la Petrograd
sub formă de broșură,
de Editura „Jizn i znanie“

Se tipărește după textul
manuscrisului, confruntat
cu textul cărții publicate
în 1919 la Moscova — Petrograd
de Editura „Kommunist“

1
 1917 г. 21 септемб. 2
 Ивану Ивановичу: Государство и революция.
 Николай Иванович: Векские марксовские о государстве и революции
пролетариата в революции.

Предисловие.

Вопрос о государстве и революции в настоящее время особенно важен и в теоретическом и в практическом отношении. После победы в войне пролетариата в Германии и победы пролетариата в России марксовские взгляды на государство и революцию имеют огромное значение. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время.

Нельзя сказать, чтобы в настоящее время государство и революция были бы в состоянии равновесия. Государство и революция имеют огромное значение в настоящее время. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время.

В настоящее время государство и революция имеют огромное значение. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время.

Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время. Вопрос о государстве и революции имеет огромное значение в настоящее время.

PREFAȚĂ LA PRIMA EDIȚIE

Problema statului capătă în momentul de față o deosebită însemnătate atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere practic-politic. Războiul imperialist a grăbit și a ascuțit la maximum procesul transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat. Monstruoasa asupra a maselor muncitoare de către statul care se contopește din ce în ce mai mult cu uniunile atotputernice ale capitaliștilor devine tot mai monstruoasă. Țările înaintate se transformă — e vorba de „hinterlandul“ lor — în oaze și închisori militare pentru muncitori.

Ororile și dezastrele fără precedent provocate de războiul care se prelungește fac ca situația maselor să fie de nesuportat, sporesc revolta acestora. Revoluția proletară internațională se coace în mod evident. Problema atitudinii ei față de stat capătă o însemnătate practică.

Elementele de oportunism, acumulate în decursul a zeci de ani de dezvoltare relativ pașnică, au dat naștere curentului social-șovinist, care domină în partidele socialiste oficiale din lumea întreagă. Acest curent (Plehanov, Potresov, Breșkovskaia, Rubanoviți și, într-o formă ceva mai camuflată, domnii Țereteli, Cernov & Co. în Rusia; Scheidemann, Legien, David și alții în Germania; Renaudel, Guesde, Vandervelde în Franța și Belgia; Hyndman și fabienii ² în Anglia etc. etc.) — socialism în vorbe, șovinism în fapte — se distinge printr-o mîrșavă și slugarnică adaptare a „conducătorilor socialismului“ nu numai la interesele burgheziei „lor“ naționale, dar în special la cele ale statului „lor“, deoarece majoritatea așa-numitelor mari puteri exploatează și asupra de multă vreme o serie întreagă de popoare mici și slabe. Iar războiul imperialist

este tocmai un război pentru împărțirea și reîmpărțirea acestor prăzi. Lupta pentru eliberarea maselor muncitoare de sub influența burgheziei în general, și a burgheziei imperialiste în special, nu este posibilă fără lupta împotriva prejudecăților oportuniste cu privire la „stat“.

Vom examina mai întâi învățătura lui Marx și Engels despre stat, oprindu-ne într-un mod foarte amănunțit asupra laturilor ei care au fost uitate sau au suferit denaturări oportuniste. Vom analiza apoi în mod special pe promotorul principal al acestor denaturări, Karl Kautsky, cel mai cunoscut conducător al Internaționalei a II-a (1889—1914), care a dat un atît de jalnic faliment în timpul războiului actual. În sfîrșit, vom trage principalele concluzii impuse de experiența revoluției ruse din 1905 și mai ales de cea din 1917. Aceasta din urmă își încheie, pe cît se pare, în momentul de față (începutul lunii august 1917), prima fază a dezvoltării ei; în general însă, această revoluție în ansamblul ei poate fi înțeleasă numai ca o verigă în lanțul revoluțiilor proletare socialiste provocate de războiul imperialist. Problema raportului dintre revoluția socialistă a proletariatului și stat capătă astfel nu numai o însemnătate practică-politică, ci și o însemnătate deosebit de actuală, pentru că ea are menirea de a face masele să înțeleagă ceea ce vor trebui să întreprindă în viitorul apropiat pentru eliberarea lor de sub jugul capitalului.

Autorul

August 1917

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A DOUA

Ediția de față, a doua, se tipărește aproape fără modificări. S-a adăugat numai paragraful 3 la capitolul al II-lea.

Autorul

Moscova.

17 decembrie 1918

CAPITOLUL I

SOCIETATEA ÎMPĂRȚITĂ ÎN CLASE ȘI STATUL

1. STATUL — PRODUS AL IREDUCTIBILITĂȚII CONTRADICȚIILOR DE CLASĂ

Cu doctrina lui Marx se întîmplă acum ceea ce s-a întîmplat nu o dată în istorie cu doctrinele cugetătorilor și ale conducătorilor revoluționari ai claselor asuprite în lupta lor pentru eliberare. Atîta timp cît mării revoluționari erau în viață, ei erau supuși de clasele asupritoare la persecuții permanente, doctrina lor era întîmpinată cu cea mai sălbatică furie, cu cea mai turbată ură, împotriva ei se declanșau cele mai deșănțate campanii de minciuni și calomnii. După moartea lor se fac încercări de a-i transforma în icoane inofensive, de a-i canoniza, ca să zicem așa, de a le înconjura *numele* cu o oarecare aureolă de glorie, pentru „consolarea“ claselor asuprite și pentru înșelarea acestora, golind învățătura revoluționară de *conținutul* ei, tocindu-i ascuțișul revoluționar și vulgarizînd-o. Burghezia și oportuniștii din rîndurile mișcării muncitorești se întîlnesc astăzi pe terenul acestei „prelucrări“ a marxismului. Sînt uitate, denaturate, înlăturate latura revoluționară a învățăturii, spiritul ei revoluționar. Este pus pe primul plan, este proslăvit ceea ce este acceptabil sau pare a fi acceptabil pentru burghezie. Toți social-șoviniștii sînt astăzi „marxiști“, nu rîdeți! Și din ce în ce mai des vorbesc savanții burghezi germani, pînă mai ieri specialiști în materie de stîrpire a marxismului, de un Marx „național-german“, care ar fi educat asociații muncitorești atît de splendid organizate în vederea ducerii războiului de jaf!

Față de o asemenea stare de lucruri, față de nemaipomenita răspîndire a denaturărilor marxismului, sarcina noastră este în primul rînd de a restabili adevărata învățătură a lui Marx despre stat. Pentru aceasta e necesar să cităm un șir întreg de pasaje lungi din înseși operele lui Marx și Engels. De bună seamă, citatele lungi vor îngreua expunerea și nu vor contribui de loc la a o face mai populară. A ne lipsi însă de ele este absolut imposibil. Toate pasajele, sau cel puțin toate pasajele hotărîtoare, din operele lui Marx și Engels privitoare la problema statului trebuie neapărat citate cît mai complet cu putință atît pentru ca cititorul să-și poată face în mod independent o idee asupra totalității concepțiilor întemeietorilor socialismului științific și asupra dezvoltării acestor concepții, cît și pentru ca denaturarea acestor concepții de către „kautskismul“ care domină astăzi să fie dovedită în mod documentat și arătată în mod concret.

Vom începe cu cea mai răspîndită operă a lui F. Engels: „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, care în 1894 a apărut la Stuttgart în a 6-a ediție³. Va trebui să traducem citatele din originalele germane, deoarece traducerile rusești, deși numeroase, sînt în cea mai mare parte ori incomplete, ori făcute extrem de nesatisfăcător.

„Statul — spune Engels rezumîndu-și analiza istorică — nu este nicidecum o forță impusă societății din afară; el nu este, de asemenea, nici «realizarea ideii morale», «imaginea și realitatea rațiunii», după cum susține Hegel⁴. Statul este, dimpotrivă, un produs al societății pe o anumită treaptă de dezvoltare; el stă mărturie faptului că această societate s-a încurcat într-o contradicție de nerezolvat cu sine însăși, că s-a scindat în antagonisme de neîmpăcat, din care nu este în stare să se elibereze. Dar pentru ca aceste antagonisme, aceste clase cu interese economice contradictorii să nu se macine unele pe altele și să nu macine și societatea într-o luptă stearpă, a devenit necesară o forță care, stînd în aparență deasupra societății, să atenueze conflictul, să-l țină

în limitele «ordinii»; și această forță, ieșită din sînul societății, dar care, situîndu-se deasupra ei, se înstrăinează din ce în ce mai mult de ea, este statul“ (p. 177—178, ediția a 6-a germană)⁵.

Aici este exprimată cît se poate de limpede ideea fundamentală a marxismului în problema rolului istoric și a însemnătății statului. Statul este produsul și manifestarea *ireductibilității* contradicțiilor de clasă. Statul apare acolo, atunci și în măsura în care, unde, cînd și în măsura în care contradicțiile de clasă *nu pot* fi obiectiv împăcate. Și invers: existența statului dovedește că contradicțiile de clasă sînt de neîmpăcat.

Tocmai în acest punct foarte important, fundamental începe denaturarea marxismului, denaturare care merge pe două linii principale.

Pe de o parte, ideologii burghezi și mai ales cei mic-burghezi — siliți, sub presiunea faptelor istorice incontestabile, să recunoască că statul există numai acolo unde există contradicții de clasă și luptă de clasă — îl „corectează“ pe Marx în așa fel încît statul apare ca un organ de *împăcare* a claselor. După Marx, statul n-ar fi putut nici să apară, nici să se mențină dacă ar fi fost cu puțință o împăcare între clase. După profesorii și publiciștii mic-burghezi și filistini — care invocă cu bunăvoință la tot pasul pe Marx! — rezultă că statul tocmai *împacă* clasele. După Marx, statul este un organ de *dominație* de clasă, un organ de *asuprire* a unei clase de către o altă clasă; el înseamnă crearea unei „ordini“ care legalizează și statornicește această asuprire, moderînd conflictul dintre clase. După părerea politicianilor mic-burghezi, ordine înseamnă tocmai împăcarea claselor, și nu asuprirea unei clase de către o altă clasă; a modera conflictul înseamnă a împăca, și nu a răpi claselor asuprite anumite mijloace și metode de luptă pentru doborîrea asupritorilor.

În revoluția din 1917, de pildă, tocmai atunci cînd problema însemnătății și rolului statului s-a pus în toată amploarea ei, tocmai atunci cînd ea s-a pus în mod practic ca o problemă a acțiunii imediate și încă a acțiunii de masă,

toți eserii (socialiștii-revoluționari)⁶ și menșevicii au îmbrățișat dintr-o dată și complet teoria mic-burgheză a „împăcării“ claselor de către „stat“. Nenumăratele rezoluții și articole ale oamenilor politici din aceste două partide sînt profund îmbibate de această teorie mic-burgheză și filistină a „împăcării“. Că statul este un organ de dominație a unei clase anumite, clasă care *nu poate* fi împăcată cu antipodul ei (cu clasa opusă ei), lucrul acesta democrația mic-burgheză nu este niciodată în stare să-l înțeleagă. Atitudinea față de stat este una dintre cele mai vădite manifestări ale faptului că socialiștii-revoluționari și menșevicii noștri nu sînt cîtuși de puțin socialiști (ceea ce noi, bolșevicii, am demonstrat-o întotdeauna), ci democrați mic-burhezi cu frazeologie cvasisocialistă.

Pe de altă parte, denaturarea „kautskistă“ a marxismului este mult mai subtilă. „Teoretic“ nu se neagă nici faptul că statul este un organ de dominație de clasă, nici faptul că contradicțiile de clasă sînt de neîmpăcat. Se pierde însă din vedere sau se disimulează următorul fapt: dacă statul este produsul caracterului de neîmpăcat al contradicțiilor de clasă, dacă el este o forță care se situează *deasupra* societății și care „se instrăinează din ce în ce mai mult de societate“, este limpede că eliberarea clasei asuprite este cu neputință nu numai fără o revoluție violentă, *ci și fără nimicirea* aparatului puterii de stat creat de clasa dominantă și în care este întrupată această „înstrăinare“. Această concluzie, care din punct de vedere teoretic este limpede prin ea însăși, a fost formulată de Marx, după cum vom vedea mai jos, în modul cel mai precis pe temeiul analizei-istorice concrete a sarcinilor revoluției. Și tocmai această concluzie — vom arăta acest lucru amănunțit în expunerea ce urmează — Kautsky ..., „a uitat-o“ și a denaturat-o.

2. DETAȘAMENTELE SPECIALE DE OAMENI ÎNARMAȚI, ÎNCHISORILE ETC.

„...Față de vechea organizare gentilică (sau de clan)⁷ — continuă Engels —, statul se caracterizează, în primul rînd, prin împărțirea supușilor săi după teritoriu...“

Nouă ni se pare „firească“ această împărțire, dar ea a necesitat o îndelungată luptă împotriva vechii organizări după triburi sau ginți.

„...A doua caracteristică a statului este instituirea unei forțe publice care nu mai coincide nemijlocit cu populația, care se organizează ea însăși ca o forță armată. Această forță publică distinctă este necesară, deoarece de la scindarea societății în clase organizarea armată de sine stătătoare a populației a devenit imposibilă... Această forță publică există în orice stat; ea constă nu numai din oameni înarmați, ci și din accesorii materiale, închisori și instituții de constrângere de tot felul, pe care societatea gentilică (de clan) nu le cunoștea...“⁸

Engels analizează în amănunțime conținutul noțiunii „forței“ denumite stat, forță provenită din societate, dar care se situează deasupra acesteia și se înstrăinează din ce în ce mai mult de ea. Din ce constă în principal această forță? Din detașamente speciale de oameni înarmați, care au la dispoziția lor închisori etc.

Sîntem îndreptățiți să vorbim despre detașamente speciale de oameni înarmați, pentru că forța publică, proprie oricărui stat, „nu coincide nemijlocit“ cu populația înarmată, cu „organizarea armată“ „de sine stătătoare“ a populației.

Ca toți marii gînditori revoluționari, Engels se străduiește să atragă atenția muncitorilor conștienți tocmai asupra faptului care în ochii filistinismului dominant pare a merita cea mai mică atenție, pare a fi lucrul cel mai obișnuit, consfințit de prejudecăți nu numai trainice, ci, s-ar putea spune, chiar pietrificate. Armata permanentă și poliția sînt principalele instrumente ale forței puterii de stat, dar ar putea oare sta lucrurile și altfel?

Din punctul de vedere al marii majorități a europenilor de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cărora li se adresa Engels și care n-au trăit și n-au observat îndeaproape nici o revoluție mare, lucrurile nici nu puteau sta altfel. Pentru ei era cu totul de neînțeles ce o mai fi și această „organizare armată de sine stătătoare a populației“? La între-

barea: de ce s-a ivit nevoia unor detașamente speciale de oameni înarmați (poliția, armata permanentă), situate deasupra societății și care se înstrăinează de societate, filistinul din Europa occidentală și din Rusia este înclinat să răspundă prin câteva fraze împrumutate de la Spencer sau de la Mihailovski, să invoce complicarea vieții sociale, diferențierea funcțiilor etc.

Astfel de invocări par „științifice“ și-l adorm de minune pe filistin, eludînd lucrul principal și fundamental: scindarea societății în clase ireductibil dușmane.

De n-ar fi fost această scindare. „organizarea armată de sine stătătoare a populației“ s-ar fi deosebit prin complexitatea ei, prin înalta ei tehnică etc. de organizarea primitivă a cetei de maimuțe care pun mîna pe ciomag, sau de organizarea oamenilor primitivi, sau a oamenilor reuniți în clanuri, dar o asemenea organizare ar fi fost cu puțință.

Ea este cu neputință, deoarece societatea civilizată e scindată în clase dușmane, ba chiar ireductibil dușmane, în clase a căror înarmare „de sine stătătoare“ ar duce la lupta armată între ele. Apare statul, este creată o forță specială, detașamente speciale de oameni înarmați, și fiecare revoluție, nimicînd aparatul de stat, ne dezvăluie lupta de clasă, ne arată concret că clasa dominantă tinde să refacă detașamentele speciale de oameni înarmați care-i slujesc *e i* și că clasa asuprită tinde să creeze o nouă organizație de acest fel, în stare să slujească nu exploatatorilor, ci exploataților.

În raționamentul citat, Engels pune în mod teoretic aceeași problemă pe care practic, în mod evident și încă pe scara unor acțiuni de masă o pune în fața noastră fiecare mare revoluție, și anume problema relațiilor reciproce dintre detașamentele „speciale“ de oameni înarmați și „organizarea armată de sine stătătoare a populației“. Vom vedea cum această problemă este ilustrată concret de experiența revoluțiilor europene și ruse.

Să ne întoarcem însă la expunerea lui Engels.

El arată că uneori, ca, de pildă, în unele locuri din America de Nord, această forță publică este slabă (e vorba de o rară excepție în cadrul societății capitaliste și de acele

Книгоиздательство „ЖИЗНЬ и ЗНАНИЕ“.
Петроградъ, Поварской пер., д. 2, кв. 9 и 10. Телефонъ 227-42.

Библиотека Обществовѣдѣнія. Кн. 40-я.

В. ИЛЪИНЪ (Н. Ленинъ).

ГОСУДАРСТВО И РЕВОЛЮЦІЯ

Ученіе марксизма о государствѣ и задачи
пролетаріата въ революціи.

ВЫПУСКЪ I.

ПЕТРОГРАДЪ.
1918.

Coperta cărții lui V. I. Lenin „Statul și revoluția“. —
1918.

Micșorat

părți ale Americii de Nord în care, în perioada ei preimperialistă, a precumpănit colonistul liber), dar, în general vorbind, forța publică se întărește:

„...Forța publică se întărește pe măsură ce se ascut contradicțiile de clasă din cadrul statului și pe măsură ce statele învecinate devin mai mari și populația lor crește. Aruncați o privire asupra Europei noastre de astăzi, în care lupta de clasă și goana după cuceriri au ridicat forța publică pe o asemenea culme, încît amenință să înghită întreaga societate și statul însuși...”⁹

Aceste rînduri au fost scrise încă la începutul ultimului deceniu al secolului trecut. Ultima prefață a lui Engels poartă data de 16 iunie 1891¹⁰. Pe atunci, cotitura spre imperialism — atît în sensul dominației depline a trusurilor, în sensul atotputerniciei marilor bănci, cît și în sensul unei politici coloniale grandioase etc. — abia-abia începuse în Franța, iar în America de Nord și în Germania ea era și mai puțin pronunțată. De atunci „goana după cuceriri” a făcut un uriaș pas înainte, cu atît mai mult cu cît la începutul deceniului al 2-lea al secolului al XX-lea globul pămîntesc era definitiv împărțit între acești „cuceritori concurenți”, adică între marile puteri jefuitoare. Forțele armate terestre și navale au crescut de atunci extraordinar de mult, iar războiul de jaf din 1914—1917 pentru stăpînirea lumii de către Anglia sau de către Germania, pentru împărțirea prăzii, a făcut ca „înghițirea” tuturor forțelor societății de către puterea de stat prădalnică să aducă societatea în pragul unei catastrofe totale.

Engels a știut încă în 1891 să indice „goana după cuceriri” drept una dintre cele mai însemnate trăsături distinctive ale politicii externe a marilor puteri, iar netrebnicii socialșoviniști, în 1914—1917, atunci cînd această goană, care se accentuase foarte mult, a dat naștere războiului imperialist, au camuflat apărarea intereselor de jaf ale burgheziei „lor” îndărătul unor fraze despre „apărarea patriei”, despre „apărarea republicii și a revoluției” etc.!

3. STATUL — INSTRUMENT DE EXPLOATARE A CLASEI ASUPRITE

Pentru întreținerea unei forțe publice speciale, care se situează deasupra societății, sînt necesare impozite și împrumuturi de stat.

„Avînd în mîna lor forța publică și dreptul de a percepe impozite, funcționarii — scrie Engels — ajung, ca organe ale societății, să se situeze acum *deasupra* societății. Respectul nesilit, arătat de bunăvoie organelor orînduirii gentilice (de clan), nu le mai ajunge, chiar dacă l-ar putea obține...“ Sînt create legi speciale privitoare la caracterul sacru și la inviolabilitatea funcționarilor. „Cel mai umil slujbaş al poliției“ are mai multă „autoritate“ decît reprezentanții clanului, dar chiar și șeful puterii militare al unui stat civilizată ar putea să invidieze pe un șef de gîntă pentru „respectul nesilit“ de care se bucura din partea societății¹¹.

E pusă aici problema situației privilegiate a funcționarilor în calitatea lor de organe ale puterii de stat. E indicat esențialul: ce anume îi situează *deasupra* societății? Vom vedea cum a rezolvat Comuna din Paris în mod practic această problemă teoretică în 1871 și cum a escamotat-o în chip reacționar Kautsky în 1912.

„...Dat fiind că statul a luat ființă din nevoia [de a ține în friu antagonismul dintre clase; dat fiind că, în același timp, el a luat ființă chiar din conflictul dintre aceste clase, el este, de regulă, statul clasei celei mai puternice, al clasei dominante din punct de vedere economic, care, cu ajutorul lui, devine dominantă și din punct de vedere politic, dobîndind astfel noi mijloace pentru oprimarea și exploatarea clasei asuprite...“ După cum statul antic și cel feudal au fost organe de exploatare a sclavilor și iobagilor, și „statul reprezentativ modern este instrumentul de exploatare a muncii salariate de către capital. În

mod excepțional însă se ivesc perioade în care clasele în luptă ajung la un astfel de echilibru, încît puterea de stat capătă, vremelnic, ca mijlocitoare aparentă între clase, o oarecare independență față de amîndouă...¹² Așa au fost: monarhia absolută din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, bonapartismul din timpul primului și celui de-al doilea Imperiu francez, Bismarck în Germania.

Așa — adăugăm noi — este guvernul Kerenski în Rusia republicană după ce s-a trecut la prigonirea proletariatului revoluționar, într-un moment în care, datorită conducerii democraților mic-burhezi, Sovietele deveniseră *deja* nepuțincioase, iar burghezia era *încă* insuficient de puternică pentru a le dizolva pur și simplu.

În republica democrată — continuă Engels —, „bogăția își exercită puterea în mod indirect, dar cu atît mai sigur“, și anume, pe de o parte, „sub forma coruperii directe a funcționarilor“ (America) și, pe de altă parte, „sub forma alianței dintre guvern și bursă“ (Franța și America)¹³.

În prezent, imperialismul și dominația băncilor „au dezvoltat“, atingînd o înaltă măiestrie, amîndouă aceste metode de apărare și de realizare a atotputerniciei bogăției în orice republică democratică. Dacă, de pildă, chiar în primele luni ale existenței republicii democratice din Rusia, în luna de miere, cum s-ar zice, a căsniciei „socialiștilor“ eseri și a menșevicilor cu burghezia, în cadrul guvernului de coaliție, d-l Palcinski a sabotat toate măsurile de înfrînare a capitaliștilor și a jafurilor lor, a prădării de către ei a avutului statului de pe urma furniturilor de război, dacă după aceea d-l Palcinski, plecat din guvern (și înlocuit, desigur, cu un alt Palcinski absolut identic), a fost „răsplătit“ de capitaliști printr-o slujbușoară care-i aduce un salariu anual de 120 000 de ruble, ce înseamnă acest lucru? mituire directă sau indirectă? alianță între guvern și sindicate, sau „numai“ relații prietenești? Ce rol joacă

oameni ca Cernov și Țereteli, Avksentiev și Skobelev? — Sînt ei aliați „directi” sau numai indirecti ai milionarilor jefuitori ai avutului statului?

Atotputernicia „bogăției” e mai sigură în republica democratică tocmai pentru că ea nu depinde de diferite deficiențe ale mecanismului politic, de un prost înveliș al capitalismului. Republica democratică constituie învelișul politic cel mai bun cu putință al capitalismului, și de aceea capitalul, punînd stăpînire (cu ajutorul unor oameni ca Palcinski, Cernov, Țereteli & Co.) pe acest cel mai bun înveliș, își așază puterea pe o temelie atît de solidă, atît de sigură, încît *nici un fel* de schimbare, fie a persoanelor, fie a instituțiilor, fie a partidelor în republica burghezo-democratică, nu-i zdruncină această putere.

Trebuie să mai remarcăm că Engels denumește în modul cel mai categoric votul universal un instrument de dominație al burgheziei. Votul universal, spune el, ținînd seama în mod evident de experiența îndelungată a social-democrației germane, este

„un criteriu al maturității clasei muncitoare. Mai mult el nu poate da, nici nu va da niciodată în statul actual”¹⁴.

Democrații mic-burghezi, de soiul socialiștilor-revoluționari și al menșevicilor noștri, ca și frații lor buni, toți social-șoviniștii și oportuniștii din Europa occidentală, așteaptă însă ceva „mai mult” de la votul universal. Ei împărtășesc și sugerează și poporului ideea falsă că „în statul *actual*” votul universal ar fi într-adevăr în stare să exprime voința majorității oamenilor muncii și să asigure înfăptuirea ei.

Aici nu putem decît să menționăm această idee falsă, nu putem decît să arătăm că afirmația absolut limpede, precisă și concretă a lui Engels e denaturată la fiecare pas de propaganda și de agitația partidelor socialiste „oficiale” (adică oportuniste). Expunerea noastră ulterioară a concepțiilor lui Marx și Engels asupra statului „*actual*” demonstrează pe deplin întreaga falsitate a ideii pe care o respinge Engels aici.

Engels își rezumă în cea mai populară lucrare a sa concepțiile prin următoarele cuvinte:

„Statul nu a existat deci dintotdeauna. Au existat societăți care au scos-o la capăt fără el, care nici idee n-aveau despre stat și despre puterea de stat. Pe o anumită treaptă a dezvoltării economice, legată în mod necesar de scindarea societății în clase, statul a devenit, ca urmare a acestei scindări, o necesitate. Ne apropiem acum cu pași repezi de o treaptă de dezvoltare a producției pe care existența acestor clase nu numai că încetează de a fi o necesitate, dar devine o adevărată piedică pentru producție. Clasele vor dispărea tot atât de inevitabil precum au luat ființă în trecut. O dată cu ele va dispărea în mod inevitabil și statul. Societatea, care va organiza în chip nou producția pe baza asocierii libere și egale a producătorilor, va trimite întreaga mașină de stat acolo unde-i va fi atunci locul: la muzeul de antichități, alături de roata de tors și de toporul de bronz“¹⁵.

Nu deseori ai prilejul să întâlnești acest pasaj în literatura de propagandă și de agitație a social-democrației contemporane. Dar chiar atunci când îl întâlnești, autorii care-l citează se comportă ca și cum s-ar închina în fața unei icoane, adică îl citează pentru a-și exprima formal considerația față de Engels, fără a se întreba măcar ce largă și profundă amploare a revoluției presupune această „trimiteră a întregii mașini de stat la muzeul de antichități“. Nu se vede, de cele mai multe ori, nici măcar înțelegerea a ceea ce Engels denumește mașină de stat.

X „DISPARIȚIA TREPTATĂ A STATULUI
ȘI REVOLUȚIA VIOLENTĂ

Cuvintele lui Engels cu privire la „dispariția treptată“ a statului sînt atât de cunoscute, sînt atât de des citate, arată atât de expresiv în ce constă esența falsificării curente a marxismului și transformarea lui în oportunism, încît e necesar să ne oprim în mod amănunțit asupra lor. Repro-

ducem întregul raționament din care au fost luate aceste cuvinte:

„Proletariatul ia puterea de stat și transformă mijloacele de producție mai întâi în proprietate de stat. Dar prin aceasta el se desființează pe sine însuși ca proletariat, desființează toate deosebirile de clasă și toate contradicțiile de clasă și o dată cu aceasta desființează și statul ca stat. Societatea de pînă acum, care s-a dezvoltat în cadrul unor contradicții de clasă, avea nevoie de stat, adică de o organizație a clasei exploatatoare din epoca dată, pentru a menține condițiile ei exterioare de producție, așadar mai ales pentru a ține prin forță clasa exploatată în condițiile de oprimare determinate de modul de producție dat (sclavie, iobăgie sau dependență feudală, muncă salariată). Statul era reprezentantul oficial al întregii societăți, sintetizarea ei într-un organism vizibil, dar aceasta numai în măsura în care era statul acelei clase care reprezenta în epoca dată întreaga societate: în antichitate, stat al cetățenilor proprietari de sclavi, în evul mediu, stat al nobilimii feudale, în vremurile noastre, stat al burgheziei. Devenind, în sfîrșit, realmente reprezentant al întregii societăți, el se face pe sine însuși de prisos. De îndată ce nu va mai exista nici o clasă socială care trebuie oprimată, de îndată ce, împreună cu dominația de clasă și cu lupta pentru existența individuală, generată de anarhia de pînă acum a producției, sînt înlăturate și conflictele, și excesele care izvorăsc de aici, nu mai este nimic de reprimat, nimic care să facă necesară o forță specială de represiune, un stat. Primul act prin care statul se manifestă realmente ca reprezentant al întregii societăți — luarea în stăpînire a mijloacelor de producție în numele societății — este, în același timp, și ultimul său act independent ca stat. Intervenția unei puteri de stat în relațiile sociale devine, rînd pe rînd, de prisos în toate domeniile și încetează apoi de la sine. În locul guvernării asupra persoanelor

apar administrarea lucrurilor și conducerea proceselor de producție. Statul nu este «desființat», *el dispare treptat*. Prin această prismă trebuie apreciată frazeologia cu privire la «statul popular liber», frazeologie care o anumită perioadă de timp era justificată ca mijloc de agitație, dar care, în ultimă instanță, este inconsistentă din punct de vedere științific. Tot prin această prismă trebuie apreciată și revendicarea așa-numiților anarhiști ca statul să fie desființat de la o zi la alta“ („Anti-Dühring“. „Domnul Eugen Dühring revoluționează știința“, p. 301—303, ed. a 3-a germ.)¹⁶.

Se poate afirma fără teamă de a greși că din acest raționament, de o excepțională bogăție de idei, al lui Engels a intrat cu adevărat în patrimoniul gândirii socialiste a partidelor socialiste contemporane doar faptul că, spre deosebire de teoria anarhistă a „desființării“ statului, după Marx, statul „dispare treptat“. A mutila astfel marxismul înseamnă a-l reduce la oportunism, deoarece, ca urmare a unei astfel de „interpretări“, nu rămâne decât ideea vagă a unei schimbări lente, uniforme, treptate, a inexistenței salturilor și furtunilor, a inexistenței revoluției. „Dispariția treptată“ a statului în înțelesul obișnuit, general răspândit, de masă, dacă se poate spune astfel, al acestei expresii, înseamnă fără îndoială estomparea, dacă nu chiar negarea ideii de revoluție.

O asemenea „interpretare“ constituie însă cea mai grosolană denaturare a marxismului, avantajoasă numai pentru burghezie și bazată din punct de vedere teoretic pe uitarea celor mai importante împrejurări și considerente care sînt indicate chiar și în raționamentul „rezumativ“ al lui Engels, reprodus de noi în întregime.

În primul rînd. Chiar la începutul acestui raționament, Engels spune că, luînd puterea de stat, proletariatul „desființează prin aceasta statul ca stat“. A reflecta asupra a ceea ce înseamnă acest lucru „nu se obișnuiește“. De obicei, fie că e cu totul ignorat, fie că e considerat ca un fel de „slăbiciune hegeliană“ a lui Engels. De fapt însă,

în aceste cuvinte e exprimată pe scurt experiența uneia din cele mai mari revoluții proletare, experiența Comunei din Paris din 1871, chestiune de care ne vom ocupa mai amănunțit la locul cuvenit. Engels vorbește de fapt aici de „desființarea“ de către revoluția proletară a statului *burgheziei*, pe cînd cele spuse de el relativ la dispariția treptată se referă la rămășițele statului *proletar de după* revoluția socialistă. După Engels, statul burghez nu „dispare treptat“, ci este „*desființat*“ de către proletariat prin revoluție. Ceea ce dispare treptat după această revoluție este statul sau semistatul proletar.

În al doilea rînd. Statul este „o forță specială de reprimare“. Această minunată și extrem de profundă definiție a lui Engels e dată aici de el în modul cel mai clar. Și din ea rezultă că „forța specială de reprimare“ a proletariatului de către burghezie, a milioanele de oameni ai muncii de către un mînunchi de bogătași trebuie să fie înlocuită cu „o forță specială de reprimare“ a burgheziei de către proletariat (dictatura proletariatului). Tocmai în aceasta constă „desființarea statului ca stat“. Tocmai în aceasta constă „actul“ luării în stăpînire a mijloacelor de producție în numele societății. Și e de la sine înțeles că o *astfel* de înlocuire a unei „forțe speciale“ (burgheze) cu o altă „forță specială“ (proletară) nu se poate produce nicidecum sub forma „dispariției treptate“.

În al treilea rînd. Atunci cînd vorbește despre „dispariția treptată“ a statului sau — și mai expresiv și mai pitoresc încă — despre „adormirea“ acestuia, Engels are în vedere în mod absolut limpede și categoric epoca *de după* „luarea în stăpînire a mijloacelor de producție de către stat în numele întregii societăți“, adică *de după* revoluția socialistă. Știm cu toții că forma politică a „statului“ în această epocă este democrația cea mai deplină. Dar nici unuia dintre oportuniștii care denaturează cu nerușinare marxismul nu-i vine în minte că, prin urmare, la Engels e vorba aici de „adormirea“ și de „dispariția treptată“ a *democrației*. Acest lucru pare foarte ciudat la prima vedere. Dar el este „de neînțeles“ numai pentru cel care n-a sesizat că democrația este *și ea* un

stat și că, prin urmare, și democrația va dispărea atunci cînd va dispărea statul. Statul burghez poate fi „desființat” numai de revoluție. Statul în general, adică cea mai deplină democrație, poate numai „să dispară treptat”.

În al patrulea rînd. Formulînd celebra sa teză: „statul dispăre treptat”, Engels explică imediat în mod concret că această teză e îndreptată atît împotriva oportuniștilor, cît și împotriva anarhiștilor. Totodată Engels pune pe primul plan concluzia ce decurge din teza „dispariției treptate a statului” care este îndreptată împotriva oportuniștilor.

Se poate paria că, din 10 000 de oameni care au citit sau au auzit că statul „dispăre treptat”, 9 990 nu știu de loc sau nu-și amintesc că Engels și-a îndreptat concluziile sale ce decurg din această teză *nu numai* împotriva anarhiștilor. Iar din ceilalți 10, cu siguranță că 9 nu știu ce este „statul popular liber” și de ce atacul îndreptat împotriva acestei lozinci este și un atac împotriva oportuniștilor. Așa se scrie istoria! Așa se falsifică pe neobservate marea învățătură revoluționară, adaptînd-o la filistinismul dominant. Concluzia îndreptată împotriva anarhiștilor a fost de mii de ori repetată, banalizată, băgată tuturor în cap sub forma cea mai simplistă; ea a căpătat trănicia unei prejudecăți. Iar concluzia îndreptată împotriva oportuniștilor a fost estompată și „uitată”!

„Statul popular liber” a constituit o revendicare programatică și o lozincă curentă a social-democraților germani din perioada 1870—1880. În afara unei prezentări bombastice mic-burgheze a noțiunii de democrație, această lozincă nu are nici un conținut politic. În măsura în care prin această lozincă se putea face în mod legal aluzie la republica democratică, Engels era gata „să îndreptățească” „temporar” folosirea acestei lozinci din punct de vedere agitatoric. Dar această lozincă era oportunistă, căci ea reflecta nu numai tendința de a prezenta în culori trandafirii democrația burgheză, ci și neînțelegerea criticii de pe poziții socialiste a oricărui stat în general. Noi sîntem pentru republica democratică, deoarece în capitalism ea reprezintă pentru proletariat cea mai bună formă de

stat, dar nu ne este permis să uităm că și în cea mai democratică republică burgheză soarta poporului este robia salariată. Mai departe. Orice stat este „o forță specială de reprimare“ a unei clase asuprite. De aceea, *nici un fel de stat nu este liber și nu este popular*. În perioada 1870—1880, Marx și Engels au explicat tovarășilor lor de partid de nenumărate ori acest lucru¹⁷.

În al cincilea rînd. Aceeași lucrare a lui Engels, din care toată lumea își amintește raționamentul privitor la dispariția treptată a statului, conține un raționament privitor la însemnătatea revoluției violente. Aprecierea din punct de vedere istoric a rolului acesteia din urmă devine sub pana lui Engels un adevărat panegiric al revoluției violente. De acest lucru „nu-și aduce nimeni aminte“, semnificația acestei idei nu constituie un subiect de discuții și nici măcar de reflecție în rîndurile partidelor socialiste de astăzi; în propaganda și agitația de toate zilele în rîndurile maselor, aceste idei nu joacă nici un rol. Și cu toate acestea, ele sînt indisolubil legate într-un tot armonios de „dispariția treptată“ a statului.

Iată acest raționament al lui Engels:

„...Că violența mai joacă însă și alt rol în istorie“ (afară de rolul de forță a răului), „și anume un rol revoluționar, că ea este, cum spune Marx, moașa oricărei societăți vechi care poartă în pîntecele ei o societate nouă¹⁸, că violența este instrumentul cu ajutorul căruia mișcarea socială își croiește drum sfărîmînd formele politice încremenite și moarte, — despre toate acestea nu găsim nici un cuvînt la d-l Dühring. Numai suspinînd și văitîndu-se admite el posibilitatea că pentru răsturnarea economiei bazate pe exploatare va fi, poate, nevoie de violență — din păcate! căci orice folosire a violenței ar demoraliza pe cel care face uz de ea. Și acest lucru îl spune în ciuda marelui avînt moral și spiritual care a urmat oricărei revoluții victorioase! Și îl spune în Germania, unde o ciocnire violentă care ar putea fi impusă poporului ar avea cel puțin avantajul de a

stîrpi servilismul intrat în conștiința națională ca rezultat al umilirii provocate de războiul de 30 de ani¹⁹. Și această searbădă mentalitate de predicator, lipsită de sevă și vlagă, are pretenția să se impună partidului celui mai revoluționar pe care îl cunoaște istoria?“ (p. 193, ed. a 3-a germ., sfîrșitul capitolului al patrulea, secțiunea a II-a)²⁰.

Cum poate fi îmbinat în cadrul aceleiași doctrine acest panegiric al revoluției violente, prezentat cu stăruință de Engels social-democraților germani din 1878 pînă în 1894, adică pînă la moartea sa, cu teoria „dispariției treptate“ a statului?

Pentru a le îmbina se recurge de obicei la eclectism, la scoaterea în evidență în mod neprincipial sau în mod sofistic a unuia sau altuia din raționamente, în chip arbitrar (sau pentru a fi pe placul celor ce dețin puterea), iar în 99 de cazuri din 100, dacă nu și mai des, este împinsă pe primul plan tocmai „dispariția treptată“. Dialecticii îi este substituit eclectismul: acesta este, în ceea ce privește marxismul, fenomenul cel mai obișnuit, cel mai răspîndit în literatura social-democrată oficială din zilele noastre. Această substituie nu constituie, firește, o noutate; ea se practică chiar și în istoria filozofiei clasice grecești. La falsificarea marxismului în spiritul oportunismului, strecurarea eclecticii sub mantia dialecticii înșală în modul cel mai ușor masele, dă o satisfacție aparentă, pare a ține seama de toate laturile procesului, de toate tendințele de dezvoltare, de toate influențele contradictorii etc.; în realitate însă, ea nu oferă în nici un caz o concepție unitară și revoluționară asupra procesului dezvoltării sociale.

Am spus mai sus și vom arăta în mod mai amănunțit în expunerea noastră ulterioară că doctrina lui Marx și Engels cu privire la caracterul inevitabil al revoluției violente se referă la statul burghez. Acesta *nu poate* fi înlocuit prin statul proletar (prin dictatura proletariatului) pe calea „dispariției treptate“, ci, de regulă generală, numai pe calea revoluției violente. Panegiricul făcut de Engels revoluției violente și care concordă întru totul cu numeroasele

declarații ale lui Marx (să ne amintim de concluzia din „Mizeria filozofiei”²¹ și de cea a „Manifestului Comunist”²², care conțin declarația fățișă și plină de mândrie că revoluția violentă este inevitabilă; să ne amintim de critica Programului de la Gotha din 1875, critică în care Marx — aproape 30 de ani mai târziu — a biciuit fără cruțare oportunismul acestui program²³), acest panegiric nu constituie de loc „o exaltare”, nu constituie de loc o declamație sau o extravaganță polemică. Necesitatea educării sistematice a maselor în spiritul *acestei* și tocmai al *acestei* concepții asupra revoluției violente stă la baza *întregii* doctrine a lui Marx și Engels. Trădarea învățaturii lor de către curentele social-șovinist și kautskist, dominante acum, își găsește o expresie deosebit de pregnantă în faptul că atît unii cît și ceilalți au dat uitării *această* propagandă, această agitație.

Înlocuirea statului burghez prin cel proletar este cu neputință fără revoluția violentă. Desființarea statului proletar, adică desființarea oricărui fel de stat, nu este posibilă altfel decît pe calea „dispariției treptate”.

Marx și Engels au dezvoltat amănunțit și concret aceste concepții, studiind în mod special fiecare situație revoluționară, analizînd în mod special învățămintele experienței fiecărei revoluții. Trecem acum la această parte a învățaturii lor, indiscutabil cea mai importantă.

CAPITOLUL AL II-LEA

STATUL ȘI REVOLUȚIA. EXPERIENȚA ANILOR 1848—1851

1. AJUNUL REVOLUȚIEI

Primele opere ale marxismului ajuns la maturitate, „Mizeria filozofiei” și „Manifestul Comunist”, se referă tocmai la perioada ajunului revoluției din 1848. Datorită acestei împrejurări, pe lângă expunerea bazelor generale ale marxismului, găsim în aceste lucrări, într-o anumită măsură, oglindirea situației concrete revoluționare de atunci, și de aceea ar fi, cred, mai potrivit să examinăm

cele spuse de autorii acestor lucrări despre stat cu puțin înainte de a fi tras concluzii din experiența anilor 1848—1851.

„...Clasa muncitoare — scria Marx în „Mizeria filozofiei“ — va înlocui, în cursul dezvoltării ei, vechea societate burgheză cu o asociație care exclude clasele și antagonismul dintre ele, iar putere politică propriu-zisă nu va mai exista, pentru că puterea politică este tocmai expresia oficială a antagonismului dintre clase din societatea burgheză“ (p. 182, ed. germ. 1885)²⁴.

Este instructivă compararea acestei expuneri cu caracter general a ideii dispariției treptate a statului după desființarea claselor cu expunerea făcută în „Manifestul Comunist“, care a fost scris de Marx și Engels cu câteva luni mai târziu, anume în noiembrie 1847:

„...Descriind fazele cele mai generale ale dezvoltării proletariatului, am urmărit războiul civil, mai mult sau mai puțin latent, dinăuntrul societății actuale, pînă la punctul cînd acesta se transformă într-o revoluție deschisă și cînd, răsturnînd prin violență burghezia, proletariatul își întemeiază dominația sa...

...După cum am văzut mai sus, primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea“ (textual: înălțarea) „proletariatului la rangul de clasă dominantă, este cucerirea democrației.

Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mîinile statului, adică în mîinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cît se poate de repede, masa forțelor de producție“ (p. 31 și 37, ed. a 7-a germ. 1906)²⁵.

Aici e formulată una dintre cele mai remarcabile și mai importante idei ale marxismului cu privire la problema

statului, și anume ideea de „dictatură a proletariatului“ (cum au început să se exprime Marx și Engels după Comuna din Paris)²⁶, precum și definiția extrem de interesantă a statului, definiție care face și ea parte din „cuvintele uitate“ ale marxismului. „Statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă“.

Această definiție a statului nu numai că n-a fost explicată niciodată în literatura de propagandă și de agitație, astăzi dominantă, a partidelor social-democrate oficiale. Mai mult. Ea a fost anume dată uitării, pentru că este absolut incompatibilă cu reformismul și spulberă prejudecățile oportuniste curente și iluziile mic-burgheze cu privire la „dezvoltarea pașnică a democrației“.

Proletariatului îi e necesar statul — acest lucru îl repetă toți oportuniștii, social-șoviniștii și kautskiștii, încredințându-ne că așa rezultă din învățătura lui Marx, „*witend*“ însă să adauge, în primul rînd, că, după Marx, proletariatului îi e necesar numai un stat care să dispară treptat, adică astfel alcătuit încît să înceapă imediat să dispară și să nu poată să nu dispară. Iar în al doilea rînd, oamenilor muncii le este necesar „statul“, „adică proletariatul organizat ca clasă dominantă“.

Statul este o organizare specială a forței, o organizare a violenței în vederea reprimării unei anumite clase. Dar care clasă trebuie reprimată de către proletariat? De bună seamă, numai clasa exploatoare, adică burghezia. Oamenii muncii au nevoie de stat numai pentru reprimarea împotrivirii exploatatorilor; să conducă această reprimare, s-o înfăptuiască este în stare numai proletariatul, singura clasă revoluționară pînă la capăt, singura clasă capabilă să unească în lupta împotriva burgheziei, pentru completa ei înlăturare, pe toți cei ce muncesc și sînt exploatați.

Claselor exploatoare le e necesară dominația politică în vederea menținerii exploatării, adică în interesul egoist al unei minorități infime, împotriva majorității covârșitoare a poporului. Claselor exploatare le e necesară dominația politică în vederea desființării totale a oricărei exploatări, cu alte cuvinte în interesul majorității covârșitoare a poporului, împotriva minorității infime a proprie-

tarilor moderni de sclavi, adică împotriva moșierilor și capitaliștilor.

Democrații mic-burghezi, acești pretinși socialiști care au substituit luptei de clasă visurile despre înțelegerea între clase, și-au imaginat și transformarea socialistă tot în chip fantezist, nu sub forma răsturnării dominației clasei exploatatoare, ci sub forma supunerii pașnice a minorității față de majoritatea devenită conștientă de sarcinile ei. Această utopie mic-burgheză, indisolubil legată de acceptarea ideii statului situat deasupra claselor, a dus în practică la trădarea intereselor claselor celor ce muncesc, după cum a și demonstrat, de pildă, istoria revoluțiilor franceze din 1848 și 1871, după cum a arătat experiența participării „socialiste” la guvernele burgheze din Anglia, Franța, Italia și din alte țări la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea²⁷.

Marx a luptat toată viața împotriva acestui socialism mic-burghez, reînviat acum în Rusia de către partidele socialist-revoluționar și menșevic. Marx a promovat în mod consecvent învățătura despre lupta de clasă, dezvoltând-o în învățătură despre puterea politică, despre stat.

Răsturnarea dominației burgheziei poate fi înfăptuită numai de către proletariat, clasă deosebită, ale cărei condiții economice de existență o pregătesc în vederea acestei răsturnări, îi dau posibilitatea și forța de a o realiza. În timp ce burghezia fărâmițează, răzlețește țărănimea și toate păturile mic-burgheze, ea cimentează, unește, organizează proletariatul. Numai proletariatul e capabil, datorită rolului său economic în marea producție, să fie conducătorul tuturor maselor muncitoare și exploatate, pe care burghezia, adeseori, le-exploatează, le asuprește, le împilează, nu mai puțin, ci chiar mai mult decât pe proletari, dar care nu sînt capabile să lupte în mod independent în vederea eliberării lor.

Învățătura despre lupta de clasă, aplicată de Marx la problema statului și a revoluției socialiste, duce în mod necesar la recunoașterea dominației politice a proletariatului, la recunoașterea dictaturii lui, adică a unei puteri care nu este împărțită cu nimeni și care se sprijină în mod

direct pe forța armată a maselor. Răsturnarea burgheziei poate fi înfăptuită numai prin transformarea proletariatului în *clasă dominantă*, capabilă să reprime împotrivirea inevitabilă, disperată a burgheziei și să organizeze toate masele muncitoare și exploatare în vederea noii orînduiri economice.

Proletariatul are nevoie de puterea de stat, de organizarea centralizată a forței, de organizarea violenței atât pentru reprimarea împotrivirii exploatare, cât și pentru *conducerea* uriașei mase a populației, a țărănimii, a micii burghezii, a semiproletarilor în vederea „organizării” economiei socialiste.

Educînd partidul muncitoresc, marxismul face educația avangărzii proletariatului, capabilă să preia puterea și să *ducă întregul popor* spre socialism, să îndrumeze și să organizeze noua orînduire, să fie învățătorul, conducătorul, îndrumătorul tuturor celor ce muncesc și sînt exploatați, în opera de organizare a vieții lor sociale, fără burghezie și împotriva burgheziei. Dimpotrivă, oportunismul care domină astăzi educă în cadrul partidului muncitoresc reprezentanți ai muncitorilor mai bine plătiți, care se rup de mase, „se aranjează” convenabil în regimul capitalist, își vînd pe un blid de linte dreptul lor de prim născut, adică renunță la rolul de conducători revoluționari ai poporului împotriva burgheziei.

„Statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă”, — această teorie a lui Marx este indisolubil legată de întreaga lui învățătură despre rolul revoluționar al proletariatului în istorie. Încununarea acestui rol este dictatura proletariatului, dominația politică a proletariatului.

Dar dacă proletariatului îi este necesar statul ca organizare *specială* a violenței împotriva burgheziei, se impune de la sine următoarea concluzie: poate fi oare concepută crearea unei asemenea organizații fără nimicirea, fără distrugerea prealabilă a mașinii de stat pe care a creat-o pentru sine burghezia? În „Manifestul Comunist” se întrevede această concluzie, și despre ea vorbește Marx făcînd bilanțul experienței revoluției din 1848—1851.

2. BILANȚUL REVOLUȚIEI

În problema care ne interesează, problema statului, Marx face bilanțul revoluției din 1848—1851 în următorul raționament din lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“:

„...Însă revoluția acționează temeinic. Ea mai parcurge încă purgatoriul. Își înfăptuiește opera metodic. Pînă la 2 decembrie 1851“ (ziua loviturii de stat a lui Ludovic Bonaparte), „ea terminase prima jumătate a activității ei pregătitoare; acum o termină pe cea de-a doua. Ea a desăvîrșit întii puterea parlamentară pentru a o putea răsturna. Acum, după ce a reușit să facă aceasta, desăvîrșește *puterea executivă*, o reduce la expresia ei cea mai pură, o izolează și și-o contrapune ca obiectiv unic, *pentru a concentra împotriva ei toate forțele sale destructive*“ (subliniat de noi). „Și cînd revoluția își va fi îndeplinit această a doua jumătate a activității ei pregătitoare, Europa va sări din jilțul ei și va exclama jubilînd: Bine ai săpat, cîrțiță bătrînă!

Această putere executivă, cu uriașa ei organizare birocratică și militară, cu complicata și artificiala ei mașină de stat, cu o armată de o jumătate de milion de funcționari, alături de o armată de o altă jumătate de milion de oameni, acest îngrozitor organism parazit, care învăluie ca o crustă corpul societății franceze, astupîndu-i toți porii, a apărut în epoca monarhiei absolute, în timpul decăderii sistemului feudal, contribuind la grăbirea acestei decăderi“. Prima revoluție franceză a dezvoltat centralizarea, „dar în același timp a lărgit amploarea, atribuțiile puterii guvernamentale și a sporit numărul acoliților acesteia. Napoleon a desăvîrșit această mașină de stat“. Monarhia legitimă și monarhia din iulie „nu i-au adăugat decît o mai mare diviziune a muncii...

...În sfîrșit, republica parlamentară s-a văzut silită, în lupta ei împotriva revoluției, să întărească, o dată cu măsurile represive, mijloacele și centrali-

zarea puterii guvernamentale. *Toate revoluțiile au perfecționat această mașină în loc s-o sfărîme*“ (subliniat de noi). „Partidele care luptau alternativ pentru putere considerau luarea în stăpînire a acestui imens edificiu de stat drept prada principală a învingătorului“ („Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte“, p. 98—99, ed. a 4-a, Hamburg, 1907)²⁸.

Prin acest minunat raționament, marxismul a făcut un uriaș pas înainte față de „Manifestul Comunist“. În „Manifestul Comunist“, problema statului este pusă într-un mod încă foarte abstract, fiind formulată în noțiuni și expresii dintre cele mai generale. În pasajul de mai sus, problema este pusă concret și concluzia trasă este cît se poate de precisă, cît se poate de categorică, de practică și de palpabilă: toate revoluțiile de pînă acum au perfecționat mașina de stat, ea trebuie însă zdrobită, sfărîmată.

Această concluzie este lucrul principal, fundamental în învățătura marxistă despre stat. Și tocmai acest lucru fundamental nu e numai *uitat* cu totul de către partidele social-democrate oficiale dominante, dar e și de-a dreptul *denaturat* (precum vom vedea mai jos) de către K. Kautsky, cel mai de seamă teoretician al Internaționalei a II-a.

În „Manifestul Comunist“ se face un bilanț general al istoriei, bilanț care ne obligă să vedem în stat un organ al dominației de clasă și care ne conduce la concluzia necesară că proletariatul nu poate doborî burghezia fără a fi cucerit mai întîi puterea politică, fără a fi obținut dominația politică, fără a fi transformat statul în „proletariat organizat ca clasă dominantă“, și că acest stat proletar, imediat după victoria sa, va începe să dispară treptat, căci în societatea unde nu există contradicții de clasă statul e de prisos și cu neputință. Aici nu este pusă problema în ce trebuie să conștie, din punctul de vedere al dezvoltării istorice, această înlocuire a statului burghez prin cel proletar.

Tocmai această problemă a pus-o și a rezolvat-o Marx în 1852. Credincios filozofiei sale, materialismul dialectic,

Marx ia ca bază experiența istorică a glorioșilor ani ai revoluției din 1848—1851. Ca întotdeauna, învățătura lui Marx constituie și în acest caz *un bilanț al experienței*, luminat de o concepție despre lume profund filozofică și de o bogată cunoaștere a istoriei.

Problema statului este pusă în mod concret: cum a apărut istoricește statul burghez, mașina de stat necesară dominației burgheziei? Ce schimbări a suferit ea? Cum a evoluat ea în decursul revoluțiilor burgheze și în fața acțiunilor de sine stătătoare ale claselor asuprite? Care sînt sarcinile proletariatului în ceea ce privește această mașină de stat?

Puterea de stat centralizată, proprie societății burgheze, a apărut în epoca decăderii absolutismului. Două instituții sînt cele mai caracteristice pentru această mașină de stat: birocrația și armata permanentă. Marx și Engels au arătat în repetate rînduri în operele lor că aceste instituții sînt legate prin mii de fire de burghezie. Experiența fiecărui muncitor învederează această legătură într-un mod extraordinar de concret și de sugestiv. Clasa muncitoare învață pe propria sa piele să cunoască această legătură, și de aceea sesizează atît de ușor și își însușește atît de temeinic știința despre caracterul de neînălăturat al acestei legături, știință pe care democrații mic-burghezi fie că o neagă din ignoranță și din ușurință, fie că o recunosc „în general“ cu o și mai mare ușurință, uitînd să tragă concluziile practice corespunzătoare.

Birocrația și armata permanentă sînt niște „paraziți“ pe corpul societății burgheze, paraziți născuți din contradicțiile lăuntrice care sfîșie această societate, și anume paraziți care „astupă“ porii ei vitali. Oportunismul kautskist, care domină acum în rîndurile social-democrației oficiale, vede în concepția despre stat, considerat ca un *organism parazitar*, un atribut special și exclusiv al anarhismului. Desigur, această denaturare a marxismului este extrem de avantajoasă pentru filistinii care au dus socialismul pînă la nemaipomenita rușine de a justifica și prezenta în culori trandafirii războiul imperialist,

folosind în acest scop noțiunea de „apărare a patriei“, dar ea rămîne totuși o incontestabilă denaturare.

În toate revoluțiile burgheze, atât de numeroase, care au avut loc în Europa de la căderea feudalismului, continuă dezvoltarea, perfecționarea și întărirea acestui aparat birocratic și militar. În special tocmai mica burghezie este atrasă de partea mării burghezii, și aceasta din urmă o supune în mare măsură cu ajutorul acestui aparat, care oferă păturilor de sus ale țărănimii, ale micilor meseriași, ale negustorilor etc. locșoare relativ comode, liniștite și onorabile, în virtutea cărora cei care le ocupă se situează *deasupra* poporului. Gîndiți-vă, de pildă, la ceea ce s-a întîmplat în Rusia în jumătatea de an care s-a scurs după 27 februarie 1917²⁹: posturile publice, care înainte erau acordate cu precădere ultrareacționarilor, au devenit un obiect de pradă al cadeților, menșevicilor și socialiștilor-revoluționari. Acestora nici prin gînd nu le trecea, în fond, să înfăptuiască vreo reformă serioasă; ei căutau să amîne reformele „pînă la Adunarea constituantă“, iar Adunarea constituantă s-o amîne puțin cîte puțin pînă la sfîrșitul războiului! Dar împărțirea prăzii, ocuparea posturilor de miniștri, de miniștri adjuncți, de guvernatori generali etc., etc., s-a făcut fără zăbavă și fără să se aștepte nici o Adunare constituantă! Jocul de-a combinațiile în ceea ce privește componența guvernului nu era în fond decît expresia acestei împărțiri și reîmpărțiri a „prăzii“, care se făcea atât sus cît și jos, în toată țara, în toată administrația centrală și locală. Bilanțul, bilanțul obiectiv al perioadei de jumătate de an, de la 27 februarie la 27 august 1917, este neîndoielnic: reformele au fost amîinate, împărțirea posturilor publice a fost efectuată, iar „greșelile“ săvîrșite cu prilejul împărțirii au fost îndreptate prin cîteva reîmpărțiri.

Dar cu cît au loc mai multe „reîmpărțiri“ ale aparatului birocratic între diferitele partide burgheze și mic-burgheze (între cadeți³⁰, socialiști-revoluționari și menșevici, dacă luăm exemplul Rusiei), cu atât mai limpede apare claselor asuprite și proletariatului, aflat în fruntea lor, antagonismul ireductibil dintre ele și *întreaga* societate burgheză.

De aici decurge necesitatea pentru toate partidele burgheze, chiar și pentru cele mai democratice, inclusiv cele „democrat-revoluționare“, de a intensifica represiunile împotriva proletariatului revoluționar, de a întări aparatul de represiune, adică aceeași mașină de stat. Această desfășurare a evenimentelor silește revoluția „să concentreze toate forțele de distrugere“ împotriva puterii de stat, o silește să-și pună nu sarcina îmbunătățirii mașinii de stat, ci pe aceea a distrugerii, a nimicirii ei.

Nu raționamente logice, ci dezvoltarea reală a evenimentelor, experiența vie a anilor 1848—1851 a dus la acest mod de a pune problema. Cît de riguros se menține Marx pe terenul faptelor furnizate de experiența istorică reiese din aceea că în 1852 el n-a pus încă în mod concret problema: *p r i n c e* trebuie să fie înlocuită această mașină de stat care urmează să fie distrusă. Experiența nu furnizase încă pe atunci materialul necesar pentru această problemă, pe care istoria n-a pus-o la ordinea zilei decît mai tîrziu, în 1871. În 1852 se putea constata cu precizie științifică doar faptul că revoluția proletară *a j u n s e s e* să aibă în fața ei sarcina „concentrării tuturor forțelor de distrugere“ împotriva puterii de stat, sarcina „sfărîmării“ mașinii de stat.

Aici se poate naște întrebarea: este oare justă generalizarea experienței, a observațiilor și a concluziilor lui Marx, transpunerea lor pe un teren mai larg decît al acestor trei ani din istoria Franței, anii 1848—1851? Pentru a putea analiza această problemă, vom aminti mai întîi o observație a lui Engels, iar apoi vom trece la examinarea datelor reale.

„...Franța — scria Engels în prefața la ediția a 3-a a lui „Optsprezece brumar“ — este țara în care, de fiecare dată, luptele istorice dintre clase au fost duse, mai mult ca oriunde, pînă la capăt, țara în care, prin urmare, și formele politice succesive în cadrul cărora se desfășoară aceste lupte și în care se concretizează rezultatele lor s-au conturat în modul cel mai pregnant. Centru al feudalismului în evul mediu, de la Renaștere încoace tipul țării cu

monarhie unitară bazată pe stările sociale, Franța a sfărîmat în cursul mării revoluții feudalismul și a instituit dominația pură a burgheziei într-o formă atît de clasică cum n-a fost atinsă în nici o altă țară din Europa. Dar și lupta proletariatului, care ridică capul, împotriva burgheziei dominante îmbracă aici o formă acută, necunoscută altundeva“ (p. 4, ed. 1907)³¹.

Ultima observație s-a învechit, întrucît după 1871 a survenit o întrerupere în lupta revoluționară a proletariatului francez, deși această întrerupere, oricît de lungă va fi fost ea, nu înlătură de loc posibilitatea ca, în viitoarea revoluție proletară, Franța să se manifeste ca țară clasică a luptei de clasă duse hotărît pînă la capăt.

Dar să aruncăm o privire generală asupra istoriei țărilor înaintate de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Vom vedea că, mai lent, sub forme mai variate, pe o arenă mult mai largă, a avut loc același proces, pe de o parte procesul formării „puterii parlamentare“, atît în țările republicane (Franța, America, Elveția), cît și în cele monarhice (Anglia, într-o anumită măsură Germania, Italia, țările scandinave etc.), — pe de altă parte procesul luptei pentru putere a diferitelor partide burgheze și mic-burgheze, care împărțeau și reîmpărțeau între ele „prada“ constînd din posturi publice, temeliile orînduirii burgheze rămînînd neschimbate, și, în sfîrșit, procesul perfecționării și întăririi „puterii executive“, a aparatului ei birocratic și militar.

Nu încapă nici o îndoială că aceste trăsături sînt comune întregii evoluții moderne a statelor capitaliste în genere. În decursul celor trei ani, 1848—1851, în Franța au avut loc într-o formă pronunțată, concentrată, într-un ritm rapid procesele de dezvoltare care sînt proprii întregii lumi capitaliste.

Dar în special imperialismul, epoca capitalului bancar, epoca monopolurilor capitaliste gigantice, epoca transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat, învederează în legătură cu intensificarea repre-

siunilor dezlănțuite împotriva proletariatului atât în țările monarhice, cât și în țările republicane cele mai libere o extraordinară întărire a „mașinii de stat“, o nemaipomenită umflare a aparatului ei birocratic și militar.

Istoria universală ne apropie astăzi neîndoielnic, pe o scară incomparabil mai largă decât în 1852, de „concentrarea tuturor forțelor“ revoluției proletare în vederea „distrugerii“ mașinii de stat.

Prin ce va înlocui proletariatul mașina de stat? Comuna din Paris a furnizat în această privință cel mai instructiv material.

3. CUM PUNEA MARX PROBLEMA ÎN 1852*

În 1907, Mehring a publicat în revista „Neue Zeit“³² (XXV, 2, 164) pasaje din scrisoarea lui Marx către Weydemeyer din 5 martie 1852. Această scrisoare conține, printre altele, următoarele remarcabile considerații:

„În ce mă privește, nu-mi revine meritul de a fi descoperit nici existența claselor în societatea modernă și nici lupta dintre ele. Cu mult înaintea mea, istoricii burghezi au expus dezvoltarea istorică a acestei lupte de clasă, iar economiștii burghezi anatomia economică a claselor. Ceea ce am făcut eu nou este că am dovedit: 1) că existența claselor e legată numai de anumite faze istorice de dezvoltare a producției (historische Entwicklungsphasen der Produktion); 2) că lupta de clasă duce în mod necesar la dictatura proletariatului; 3) că această dictatură însăși constituie numai trecerea la desființarea tuturor claselor și la o societate fără clase...“³³.

Prin aceste cuvinte, Marx a izbutit să înfățișeze într-un mod uimitor de expresiv, în primul rînd, deosebirea principală și radicală dintre teoria sa și teoriile cugetătorilor celor mai înaintați și mai profunzi ai burgheziei și, în al doilea rînd, esența învățăturii sale despre stat.

* Adăugat la ediția a doua.

Principalul în învățătura lui Marx este lupta de clasă. Așa se spune și se scrie foarte des. Dar asta este inexact. Și din această inexacțitate rezultă întotdeauna denaturarea oportunistă a marxismului, falsificarea lui într-un mod care să fie acceptabil pentru burghezie. Căci teoria luptei de clasă a fost creată *nu* de Marx, *ci* de burghezie, *înaintea* lui Marx, și este, în general vorbind, *acceptabilă* pentru burghezie. Cine recunoaște *numai* lupta de clasă, acela nu este încă marxist, acela poate să nu fi ieșit încă din cadrul modului burghez de a gândi, din cadrul politicii burgheze. A limita marxismul la teoria luptei de clasă înseamnă a ciunti marxismul, a-l denatura, a-l reduce la ceea ce este acceptabil pentru burghezie. Marxist este numai acela care *extinde* recunoașterea luptei de clasă pînă la recunoașterea *dictaturii proletariatului*. În aceasta constă deosebirea fundamentală dintre un marxist și micul (ba chiar și marele) burghez de duzină. Aceasta constituie piatra de încercare a *adevăratai* înțelegeri și recunoașteri a marxismului. Și nu este de mirare faptul că, atunci cînd istoria Europei a pus *în mod practic* clasa muncitoare în fața acestei probleme, nu numai toți oportuniștii și reformiștii, dar și toți „kautskiștii“ (oameni care oscilează între reformism și marxism) s-au dovedit a fi niște jalnici filistini și democrați mic-burghezi, care *neagă* dictatura proletariatului. Broșura lui Kautsky „Dictatura proletariatului“, apărută în august 1918, adică mult timp după prima ediție a cărții de față, constituie un model de denaturare mic-burgheză a marxismului și de ticăloasă renegare *în fapt* a marxismului, îmbinată cu recunoașterea fățarnică a acestuia *în vorbe* (vezi broșura mea: „Revoluția proletară și renegatul Kautsky“, Petrograd și Moscova 1918)*.

Oportunismul contemporan, întruchipat în persoana principalului său exponent, fostul marxist K. Kautsky, se încadrează întru totul în caracterizarea poziției *burgheze* făcută de Marx, deoarece acest oportunism limitează domeniul recunoașterii luptei de clasă la domeniul relațiilor burgheze. (Iar în cadrul acestui domeniu, în limitele lui,

* Vezi V. I. Lenin. Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 219—318
— Nota red.

nici un liberal cult nu va refuza să recunoască „principial“ lupta de clasă!) Oportunismul *nu extinde* recunoașterea luptei de clasă tocmai la faptul cel mai esențial, la perioada de *trecere* de la capitalism la comunism, la perioada *răsturnării* burgheziei și a completei ei *desființări*. În realitate, această perioadă este în mod necesar perioada unei lupte de clasă nemaiîntâlnit de înverșunate, perioada unor forme nemaiîntâlnit de ascuțite ale acesteia, prin urmare și statul acestei perioade trebuie să fie în mod necesar un stat *în chip nou* democratic (pentru proletari și cei neavuți în genere) și *în chip nou* dictatorial (împotriva burgheziei).

Mai departe. Esența învățăturii lui Marx despre stat și-a însușit-o numai acela care a înțeles că dictatura *unei singure* clase e necesară nu numai oricărei societăți împărțite în clase în general, nu numai *proletariatului* care a răsturnat burghezia, ci și pentru întreaga *perioadă istorică* ce desparte capitalismul de „societatea fără clase“, de comunism. Formele statelor burgheze sînt extrem de variate, esența lor este însă aceeași: într-un fel sau altul, toate aceste state reprezintă, în ultimă analiză în mod necesar, o *dictatură a burgheziei*. Trecerea de la capitalism la comunism nu poate să nu dea, firește, o abundență și o diversitate enormă de forme politice, dar esența lor va fi inevitabil aceeași: *dictatura proletariatului*³⁴.

CAPITOLUL AL III-LEA

STATUL ȘI REVOLUȚIA. EXPERIENȚA COMUNEI DIN PARIS DIN 1871. ANALIZA LUI MARX

1. ÎN CE CONSTĂ EROISMUL ÎNCERCĂRII COMUNARZILOR?

Se știe că cu cîteva luni înainte Comunei, în toamna anului 1870, Marx a pus în gardă pe muncitorii parizieni, arătîndu-le că încercarea de a răsturna guvernul ar fi o prostie dictată de desperare ³⁵. Dar în martie 1871, cînd muncitorilor le *fusese impusă* lupta hotărîtoare și cînd e au primit-o, cînd insurecția a devenit fapt, Marx, cu

toate că auspiciile erau defavorabile, salută în modul cel mai entuziast revoluția proletară. Marx nu s-a îndărătnicit într-o condamnare pedantă a mișcării „inoportune“, cum a procedat renegatul rus de tristă celebritate al marxismului, Plehanov, care în noiembrie 1905 a pledat în scris pentru încurajarea luptei muncitorilor și țăranilor, iar după decembrie 1905 a strigat ca un liberal: „nu trebuia să se pună mâna pe arme“³⁶.

Marx nu s-a limitat însă la a-și exprima entuziasmul față de eroismul comunarilor, care, după expresia lui, „asaltaseră cerul“³⁷. În această mișcare revoluționară de masă, cu toate că ea nu și-a atins țelul, el a văzut o experiență istorică de uriașă însemnătate, un anumit pas înainte al revoluției proletare mondiale, un pas practic, mai important decît sute de programe și de raționamente. Să analizeze această experiență, să tragă din ea învățăminte tactice, să-și reexamineze pe baza ei teoria — iată sarcina pe care și-a fixat-o Marx.

Singura „rectificare“ la „Manifestul Comunist“ pe care Marx a socotit-o necesară a fost făcută de el pe baza experienței revoluționare a comunarilor parizieni.

Ultima prefață la noua ediție germană a „Manifestului Comunist“, semnată de ambii lui autori, poartă data de 24 iunie 1872. În această prefață, autorii, Karl Marx și Friedrich Engels, afirmă că programul „Manifestului Comunist“ „este astăzi pe alocuri învechit“.

„...Comuna a dovedit îndeosebi — continuă ei — că «clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpînire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile ei scopuri»...“³⁸

Cuvintele din acest citat puse în ghilimele interioare sînt luate de către autori din opera lui Marx: „Războiul civil din Franța“³⁹.

Așadar, unul dintre învățămintele principale și fundamentale ale Comunei din Paris a fost socotit de Marx și Engels de o atît de uriașă însemnătate, încît l-au introdus ca o rectificare esențială la „Manifestul Comunist“.

Extrem de caracteristic este faptul că tocmai această rectificare esențială a fost denaturată de către oportuniști și că sensul ei este fără doar și poate necunoscut pentru nouă zecimi, dacă nu chiar pentru nouăzeci și nouă la sută dintre cititorii „Manifestului Comunist“. În cele ce urmează, la capitolul consacrat în mod special denaturărilor, vom vorbi mai amănunțit despre această denaturare. Aici e suficient să remarcăm că „înțelegerea“ vulgară curentă a celebrelor cuvinte ale lui Marx reproduse în citatul de mai sus pretinde că Marx ar fi subliniat ideea dezvoltării lente, în opoziție cu ideea cuceririi puterii etc.

În realitate, lucrurile stau *exact invers*. Ideea lui Marx este că clasa muncitoare trebuie să *zdrobească*, să *sfărîme* „mașina de stat așa cum este“, și nu să se limiteze la simpla ei cucerire.

La 12 aprilie 1871, adică tocmai în timpul Comunei, Marx i-a scris lui Kugelmann:

„...Dacă vei citi ultimul capitol al lucrării mele «Optsprezece brumar», vei vedea că eu consider că viitoarea încercare a revoluției franceze nu va mai fi, ca pînă acum, trecerea aparatului birocratic-militar dintr-o mîină într-alta, ci *sfărîmarea* lui“ (subliniat de Marx; zerbrenchen în original), „și aceasta este condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții populare pe continent. Asta încearcă și eroicii noștri tovarăși din Paris“ (p. 709, „Neue Zeit“, XX, 1, 1901—1902)⁴⁰. (Scrisorile lui Marx către Kugelmann au apărut în rusește în cel puțin două ediții; una dintre ele sub redacția mea și cu o prefață a mea*.)

Cuvintele: „sfărîmarea aparatului birocratic-militar de stat“ cuprind, exprimat pe scurt, principalul din ceea ce ne învață marxismul cu privire la sarcinile proletariatului în revoluție în ceea ce privește statul. Și tocmai acest învățămînt nu numai că este cu totul uitat, dar este de-a dreptul denaturat de predominanta „interpretare“ kautskistă a marxismului!

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 14, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 384—392. — Nota red.

Cît privește referirea lui Marx la „Otpsprezece brumar“, am reprodus mai sus în întregime pasajul corespunzător.

Merită să fie subliniate îndeosebi două puncte din raționamentul lui Marx reprodus mai sus. În primul rînd, el își limitează concluzia la continent. Acest lucru era explicabil în 1871, cînd Anglia era încă un model de țară pur capitalistă, dar fără militarism și în mare măsură fără birocrație. De aceea Marx a exceptat Anglia, în care o revoluție, și chiar o revoluție populară, era pe atunci imaginabilă și posibilă *fără* condiția prealabilă a distrugerii „mașinii de stat așa cum este“.

În prezent, în 1917, în epoca primului mare război imperialist, această limitare făcută de Marx cade. Atît Anglia cît și America, cei mai de seamă și ultimii reprezentanți — în întreaga lume — ai „libertății“ anglo-saxone în sensul absenței militarismului și birocratismului, au alunecat cu totul în mlaștina murdară și sîngeroasă a instituțiilor birocratice-militare specifice întregii Europe, instituții care-și subordonează totul, înăbușe totul. În prezent, în Anglia ca și în America, „condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții populare“ este *s f ă r ă m a r e a, d i s t r u g e r e a* „mașinii de stat așa cum este“ (care a atins în perioada 1914 — 1917, în aceste țări, perfecțiunea „europeană“, imperialistă).

În al doilea rînd, o deosebită atenție merită observația extrem de profundă a lui Marx că distrugerea mașinii de stat birocratice-militare este „condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții *populare*“. Această noțiune de revoluție „populară“ pare ciudată în gura lui Marx, iar plehanoviștii și menșevicii ruși, acești adepți ai lui Struve, care vor să fie considerați marxiști, ar putea, desigur, să califice această expresie a lui Marx drept un „lapsus“. Ei au redus marxismul la o asemenea denaturare sărăcăcios-liberală, încît pentru ei nu există nimic în afară de opoziția dintre revoluția burgheză și cea proletară, dar chiar și această opoziție ei o înțeleg cum nu se poate mai rigid.

Dacă luăm drept exemplu revoluțiile din secolul al XX-lea, atunci și revoluția din Portugalia și cea din Turcia

trebuie, desigur, considerate revoluții burgheze. Dar „populară“ n-a fost nici una, nici cealaltă, căci masa poporului, majoritatea lui covârșitoare, nu prea s-a manifestat în mod activ, independent, cu propriile ei revendicări economice și politice nici într-una, nici în cealaltă. Dimpotrivă, revoluția burgheză rusă din 1905—1907, deși n-a cunoscut succese atât de „strălucite“ ca cele înregistrate în anumite momente de revoluția din Portugalia și de cea din Turcia, a fost, fără îndoială, o „adevărată“ revoluție „populară“, căci masa poporului, majoritatea lui, păturile sociale cele mai adânci, cele mai „de jos“, strivite de povara asupririi și a exploatării, s-au ridicat în mod independent și au imprimat întregului mers al revoluției amprenta revendicărilor lor, a încercărilor lor de a clădi în felul lor o nouă societate în locul celei vechi, pe care o distrugeau.

În Europa anului 1871, proletariatul nu alcătuia majoritatea poporului în nici o țară de pe continent. O revoluție „populară“, care să antreneze în mișcare într-adevăr majoritatea poporului, putea fi populară numai dacă cuprindea atât proletariatul, cât și țărănimea. Tocmai aceste două clase alcătuiau atunci „poporul“. Aceste două clase sînt unite prin aceea că „mașina de stat birocratică-militară“ le asuprește, le apasă, le exploatează. *A zdrobi* această mașină, *a o sfărîma* — iată care este adevăratul interes al „poporului“, al majorității lui, a muncitorilor și al majorității țăranilor, iată care este „condiția prealabilă“ a unei alianțe libere între țăranii săraci și proletari; fără o asemenea alianță democrația nu este trainică și transformările socialiste sînt irealizabile.

Tocmai spre o asemenea alianță își croia drum, precum se știe, Comuna din Paris, care nu și-a atins scopul, datorită unei serii de cauze cu caracter intern și extern.

Prin urmare, vorbind despre o „adevărată revoluție populară“, Marx, fără a uita cîtuși de puțin particularitățile micii burghezii (despre acestea, adesea el a vorbit pe larg), a ținut seama în mod riguros de raportul real dintre clase din majoritatea statelor continentale din Europa anului 1871. Iar pe de altă parte, el a constatat că „sfărîmarea“ mașinii de stat este impusă de interesele atât ale

muncitorilor cît și ale țăranilor, că ea îi unește pe aceștia, punîndu-le în față sarcina comună a înlăturării „parazitului“ și a înlocuirii lui prin ceva nou.

Prin ce anume?

2. PRIN CE SĂ FIE ÎNLOCUITĂ MAȘINA DE STAT SFĂRÎMATĂ?

La această întrebare, Marx a dat în 1847, în „Manifestul Comunist“, un răspuns care era încă cu totul abstract, mai bine zis un răspuns care indica sarcinile, dar nu și mijloacele pentru realizarea lor. „Organizarea proletariatului ca clasă dominantă“, „cucerirea democrației“ vor trebui să înlocuiască mașina de stat sfărîmată — acesta a fost răspunsul dat în „Manifestul Comunist“⁴¹.

Fără a se lăsa furat de utopii, Marx a așteptat ca *experiența* mișcării de masă să dea răspuns la întrebarea ce forme concrete va lua această organizare a proletariatului ca clasă dominantă, în ce mod anume această organizare se va îmbina cu o cît mai deplină și mai consecventă „cucerire a democrației“.

Experiența Comunei, deși nu prea mare, a fost supusă de Marx, în „Războiul civil din Franța“, celei mai atente analize. Vom cita cele mai importante pasaje din această lucrare:

În secolul al XIX-lea s-a dezvoltat, avîndu-și originea încă în evul mediu, „puterea de stat centralizată, cu organele ei omniprezente — armată permanentă, poliție, birocrație, cler, magistratură“. O dată cu dezvoltarea antagonismului de clasă dintre capital și muncă, „puterea de stat căpăta tot mai mult caracterul unei puteri publice în vederea asupririi muncii, caracterul unui instrument al dominației de clasă. După fiecare revoluție care marchează un progres al luptei de clasă, caracterul pur asupritor al puterii de stat se manifestă tot mai fățiș“. După revoluția din 1848—1849, puterea de stat devine „un instrument național în războiul capitalului împotriva muncii“. Cel de-al doilea Imperiu consolidează această situație.

„Comuna a fost antiteza directă a imperiului“. „Ea era forma specifică“ „a unei republici care urma să înlăture nu numai forma monarhică a dominației de clasă, ci însăși dominația de clasă...“

În ce anume a constatat forma „specifică“ a republicii proletare, socialiste? Cum era statul pe care ea începuse să-l făurească?

„...Primul decret al Comunei a suprimat armata permanentă, înlocuind-o cu poporul înarmat...“

Această revendicare figurează astăzi în programele tuturor partidelor care vor să se denumească socialiste. Dar cât valorează programele acestor partide o dovedește cum nu se poate mai bine comportarea socialiștilor-revoluționari și a menșevicilor noștri, care tocmai după revoluția din 27 februarie au renunțat în fapt la realizarea acestei revendicări!

„...Comuna era alcătuită din consilieri municipali aleși prin vot universal în diferitele arondismente ale Parisului. Ei erau răspunzători și oricînd revocabili. Cei mai mulți dintre ei erau, bineînțeles, muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai clasei muncitoare...“

...Poliția, care pînă atunci era un instrument al guvernului central, a fost imediat despuiată de toate atributele ei politice și transformată într-un organ răspunzător al Comunei și oricînd revocabil... la fel și funcționarii din toate celelalte sectoare administrative... Începînd cu membrii Comunei și pînă la ultimul slujbaş, funcțiile publice trebuiau îndeplinite în schimbul unui *salariu de muncitor*. Privilegiile înalților demnitari și cheltuielile lor de reprezentare au dispărut o dată cu acești demnitari... După înlăturarea armatei permanente și a poliției, instrumente ale puterii materiale a vechii cîrmuirii, Comuna a trecut imediat la sfărîmarea instrumen-

tului de asuprire spirituală, puterea popilor... Magistrații și-au pierdut independența aparentă... de aici înainte ei aveau să fie aleși și deveneau răspunzători și revocabili...“⁴²

Așadar, s-ar părea că Comuna a înlocuit mașina de stat sfărîmată „numai“ cu o democrație mai deplină: desființarea armatei permanente, eligibilitatea și revocabilitatea deplină a tuturor funcționarilor. În realitate însă, acest „numai“ înseamnă o operă uriașă de înlocuire a unui gen de instituții prin instituții principial diferite de primele. Constatăm aici tocmai unul din cazurile de „transformare a cantității în calitate“: democrația, înfăptuită în modul cel mai complet și mai consecvent ce se poate închipui, se transformă din democrație burgheză în democrație proletară, din stat (= forță specială de reprimare a unei anumite clase) în ceva ce nu mai este propriu-zis stat.

Reprimarea burgheziei și a împotrivrării ei continuă încă să fie necesară. În cazul Comunei, acest lucru a fost deosebit de necesar, și una din cauzele înfrîngerii ei este faptul că ea n-a făcut acest lucru într-un chip destul de hotărît. Dar, în acest caz, organul de reprimare îl constituie majoritatea populației, și nu minoritatea ei, cum a fost întotdeauna, și în timpul sclavagismului, și în timpul iobăgiei, și în timpul robiei salariate. Și, din moment ce majoritatea poporului reprimă *ea însăși* pe asupritorii ei, *nu mai e nevoie* de o „forță specială“ pentru reprimare! În acest sens, statul *începe să dispară treptat*. În locul instituțiilor speciale ale unei minorități privilegiate (birocrația privilegiată, cadrele de comandă ale armatei permanente), majoritatea însăși poate îndeplini direct aceste funcții, și pe măsură ce funcțiile puterii de stat ajung să fie îndeplinite de către întregul popor, puterea aceasta devine tot mai puțin necesară.

Deosebit de remarcabilă este în această privință o măsură a Comunei subliniată de Marx: desființarea tuturor indemnizațiilor de reprezentare, desființarea tuturor privilegiilor bănești ale funcționarilor, reducerea lefurilor *tuturor* deținătorilor de funcții publice pînă la nivelul „*salariului unui muncitor*“. Tocmai acest fapt vădește cît se poate de limpede

colitura de la democrația burgheză la democrația proletară, de la democrația asupritorilor la democrația claselor asuprite, de la stat ca „*forță specială*“ de reprimare a unei anumite clase la reprimarea asupritorilor prin *forța generală* a majorității poporului, a muncitorilor și țăranilor. Și tocmai în acest punct deosebit de convingător — și, în problema statului, poate chiar cel mai însemnat —, învățămintele lui Marx sînt în cea mai mare măsură uitate! Comentariile cu caracter de popularizare — al căror număr e nesfîrșit — nu conțin nimic în acest sens. „Se obișnuiește“ ca acest lucru să fie trecut sub tăcere, ca o „naivitate“ perimată, tot așa cum creștinii, atunci cînd creștinismul a devenit religie de stat, „au dat uitării“ „naivitățile“ creștinismului primitiv, cu spiritul lui democrat-revoluționar.

Reducerea lefurilor funcționarilor de stat superiori pare a fi „pur și simplu“ o revendicare a democratismului naiv, primitiv. Unul dintre „fondatorii“ celui mai recent oportunism, fostul social-democrat Ed. Bernstein, s-a îndelencit nu o dată cu repetarea vulgarelor ironii burgheze la adresa democratismului „primitiv“. Ca toți oportuniștii, ca și kautskiștii de astăzi, el n-a înțeles de loc, în primul rînd, că trecerea de la capitalism la socialism e *cu neputință* fără o oarecare „revenire“ la democratismul „primitiv“ (căci altfel cum s-ar putea trece la exercitarea funcțiilor statului de către majoritatea populației și de către absolut toată populația?) și, în al doilea rînd, că „democratismul primitiv“ pe baza capitalismului și a culturii capitaliste nu e tot una cu democratismul primitiv din vremurile străvechi sau din perioada precapitalistă. Cultura capitalistă *a creat* marea producție, fabricile, căile ferate, poșta, telefonul etc., și *pe această bază* marea majoritate a funcțiilor vechii „puteri de stat“ s-au simplificat atît de mult și pot fi reduse la operații de înregistrare, de înscriere, de control atît de simple, încît aceste funcții vor deveni pe deplin accesibile tuturor oamenilor știutori de carte, ele vor putea fi întru totul îndeplinite în schimbul unui obișnuit „salariu de muncitor“ și se va putea (și va trebui) să fie luată acestor funcții orice urmă de privilegiu, de „șefie“.

Deplina eligibilitate, revocabilitatea *în orice moment* a tuturor deținătorilor de funcții publice, fără excepție, reducerea lefurilor acestora la un obișnuit „salariu de muncitor“, aceste măsuri democratice simple și „de la sine înțelese“, care îmbină pe deplin interesele muncitorilor cu cele ale majorității țăranilor, constituie în același timp o punte de trecere de la capitalism la socialism. Aceste măsuri se referă la reconstruirea statală, la reconstruirea pur politică a societății, dar se înțelege că ele capătă tot sensul și însemnătatea lor numai în legătură cu „exproprierea expropriatorilor“, aflată în curs de înfăptuire sau de pregătire, adică în legătură cu transformarea proprietății private capitaliste asupra mijloacelor de producție în proprietate socială.

„Comuna — scria Marx — a înfăptuit lozincă tuturor revoluțiilor burgheze — cîrmuire ieftină —, suprimînd cele două mari capitole de cheltuieli: armata și birocrăția“⁴³.

Din rîndurile țăranimii, ca și din rîndurile altor pături ale micii burghezii, numai o minoritate infimă „parvine“, „ajunge în rîndul oamenilor“ în sensul burghez, adică se transformă fie în oameni cu stare, în burghezi, fie în funcționari bine plătiți și privilegiați. Majoritatea covârșitoare a țăranimii din orice țară capitalistă, în care există țăranime (și aceste țări capitaliste constituie majoritatea), e asuprită de regim și dorește doborîrea lui, este dornică de o cîrmuire „ieftină“. Acest lucru îl poate înfăptui *numai* proletariatul și, înfăptuindu-l, el face totodată un pas spre reconstruirea socialistă a statului.

3. DESFIINȚAREA PARLAMENTARISMULUI

„Comuna — scria Marx — trebuia să fie nu un organism parlamentar, ci un organism activ, atît executiv cît și legislativ...“

...În loc să hotărască o dată la trei sau la șase ani care membru al clasei dominante să reprezinte și să calce în picioare (ver-und zertreten) poporul în parla-

ment, votul universal urma să servească poporului, constituit în comune, pentru a-și alege muncitorii, supraveghetorii și contabilii, așa cum votul individual servește oricărui alt patron să și-i aleagă pentru întreprinderea lui⁴⁴.

Această minunată critică a parlamentarismului, formulată în 1871, face și ea parte acum, datorită dominației social-șovinismului și oportunismului, din „cuvintele uitate” ale marxismului. Miniștrii și parlamentarii de profesie, trădătorii proletariatului și socialiștii „practiciști” din zilele noastre au lăsat în întregime critica parlamentarismului pe seama anarhiștilor și, pe acest motiv uimitor de judicios, au declarat *orice* critică a parlamentarismului drept „anarhism”!! Nu e nimic ciudat în faptul că anarho-sindicalismul, deși frate bun cu oportunismul, se bucura tot mai frecvent de simpatia proletariatului din țările parlamentare „înaintate”, scîrbit de „socialiști” de teapa lui Scheidemann, David, Legien, Sembat, Renaudel, Henderson, Vandervelde, Stauning, Branting, Bisso-lati & Co.

Pentru Marx însă, dialectica revoluționară n-a fost niciodată o frază goală la modă, o jucărie, cum a devenit ea la Plehanov, Kautsky și alții. Marx a știut să rupă fără milă cu anarhismul din cauza incapacității acestuia de a utiliza chiar și „grajdul” parlamentarismului burghez, mai ales atunci cînd e vădit că nu există o situație revoluționară; în același timp însă, Marx a știut să facă și o critică cu adevărat revoluționară-proletară parlamentarismului.

A hotărî o dată la cîțiva ani care membru al clasei dominante va oprima și va călca în picioare poporul în parlament — iată adevărata esență a parlamentarismului burghez nu numai în monarhiile constituționale parlamentare, ci și în republicile cele mai democratice.

Dar, dacă punem problema statului, dacă privim parlamentarismul ca una din instituțiile statului, din punctul de vedere al sarcinilor proletariatului în *acest* domeniu, — care este atunci calea de ieșire din parlamentarism? cum ne putem lipsi de el?

Trebuie s-o spunem încă și încă o dată: învățămintele trase de Marx pe baza studierii Comunei, au fost în așa măsură uitate, încît „social-democratul“ din zilele noastre (citește: trădătorul de azi al socialismului) e de-a dreptul incapabil să înțeleagă altă critică a parlamentarismului în afara celei anarhiste sau a celei reacționare.

Calea de ieșire din parlamentarism nu constă, firește, în desființarea instituțiilor reprezentative și a principiului eligibilității, ci în transformarea instituțiilor reprezentative din locuri de pălăvrăgeală în instituții „active“. „Comuna trebuia să fie nu un organism parlamentar, ci un organism activ, atît executiv cît și legislativ“.

Nu un organism „parlamentar, ci un organism activ“ — iată o afirmație care-i nimerește în plin pe parlamentarii de azi și pe „cățelușii lor de salon“, parlamentarii social-democrați! Luați oricare țară parlamentară, începînd cu America și pînă la Elveția, începînd cu Franța și pînă la Anglia, Norvegia etc.: adevărata activitate „de stat“ se desfășoară în culise, ea este efectuată de departamente, cancelarii, state-majore. În parlament se pălăvrăgește doar, urmărindu-se în mod special scopul de a înșela „gloata“. Lucrul acesta e atît de adevărat, încît chiar și în republica rusă, republică burghezo-democratică, încă înainte ca ea să fi izbutit să creeze un adevărat parlament, au și început să se manifeste toate aceste păcate ale parlamentarismului. Eroii filistinismului putred, toți acești Skobelevi și Țereteli, Cernovi și Avksentievi, au izbutit să pîngărească și Sovietele, prefăcîndu-le în locuri de pălăvrăgeală de tipul celui mai respingător parlamentarism burghez. În Soviete, domnii miniștri „socialiști“ înșală pe țărani creduli prin frazeologie și rezoluții. În guvern se joacă un permanent cadril, pe de o parte, pentru ca un număr cît mai mare de socialiști-revoluționari și menșevici să se înfrupte pe rînd din „cașcavalul“ slujbelor rentabile și onorabile, pe de altă parte, pentru „a abate atenția“ poporului. Iar în cancelarii, în statele-majore „se desfășoară“ activitatea „de stat“!

Nu de mult, „Delo Naroda“⁴⁵, organul partidului de guvernămînt al „socialiștilor-revoluționari“, a recunoscut

într-un articol redacțional — cu acea franchețe fără seamăn a oamenilor din „lumea bună“, unde „toți“ se îndeletnicesc cu prostituția politică — că pînă și în ministerele care aparțin „socialiștilor“ (pardon de expresie!), pînă și în acestea întregul aparat birocratic continuă în esență să rămînă cel vechi, funcționează după vechile obiceiuri, sabotează în mod absolut „liber“ inițiativele revoluționare! Și chiar dacă ar fi lipsit această mărturisire, oare istoria reală a participării socialiștilor-revoluționari și a menșevicilor la guvern nu dovedește acest lucru? Caracteristic este în acest caz numai faptul că, aflîndu-se în cîrdășie ministerială cu cadeții, domnii Cernovi, Rusanovi, Zenzinovi și ceilalți redactori de la „Delo Naroda“ și-au pierdut pînă într-atît rușinea, încît nu se jenează să relateze în mod public, ca despre o nimica toată, fără să roșească măcar, faptul că „la ei“ în ministere totul a rămas așa cum a fost!! Frazeologie democrat-revoluționară pentru a amăgi pe prostănacii de la țară și tărăgăneală birocratică de cancelarie pentru „a face pe placul“ capitaliștilor — iată *esența* „cinstitei“ coaliții.

Comuna înlocuiește parlamentarismul corupt și putred al societății burgheze prin instituții în care libertatea de opinie și de discuție nu degenerază în înșelăciune, căci parlamentarii trebuie să lucreze ei înșiși, să aplice ei înșiși legile întocmite de ei, să controleze ei înșiși rezultatul practic al acestor legi, să răspundă ei înșiși direct în fața alegătorilor lor. Instituțiile reprezentative rămîn, dar parlamentarismul, ca sistem special, ca separare a activității legislative de cea executivă, ca situație privilegiată a deputaților, *nu există* aici. Fără instituții reprezentative nu putem concepe democrația, nici chiar cea proletară; fără parlamentarism putem și *trebuie* s-o concepem, dacă critica societății burgheze nu rămîne pentru noi o vorbă goală, dacă năzuința de a doborî dominația burgheziei este din partea noastră o năzuință serioasă și sinceră, și nu o frazeologie „electorală“ în scopul de a pescui voturile muncitorilor, așa cum procedează menșevicii și socialiștii-revoluționari, alde Scheidemann și Legien, Sembat și Vandervelde.

Este extrem de instructiv faptul că, vorbind despre funcțiile aparatului funcționăresc de care are nevoie atât Comuna cât și democrația proletară, Marx ia ca termen de comparație pe salariații „oricărui alt patron“, adică o întreprindere capitalistă obișnuită cu „muncitori, supra-veghetori și contabili“.

La Marx nu există nici urmă de utopism în sensul ca el să inventeze „nouă“ societate, ca aceasta să fie un produs al fanteziei sale. Nu, el studiază *nașterea* noii societăți *din* cea veche, formele de trecere de la cea veche la cea nouă ca pe un proces istoric-natural. El ia experiența reală a mișcării proletare de masă, străduindu-se să tragă din ea învățăminte practice. El „învață“ de la Comună, așa cum toți marii gânditori revoluționari nu s-au temut să învețe din experiența marilor mișcări ale clasei asuprite, neluând niciodată față de ele o atitudine pedantă de „moralist“ (ca, de pildă, Plehanov: „nu trebuia să se pună mîna pe arme“, sau Tereteli: „o clasă trebuie să se auto-limiteze“).

Nu poate fi vorba de desființarea dintr-o dată, pretutindeni, pînă la capăt a birocrăției. Ar fi o utopie. Dar să *sfărîm* dintr-o dată vechea mașină birocratică și să începi să clădești imediat una nouă, care să permită desființarea treptată a oricărui birocratism, aceasta *nu este* o utopie; aceasta este experiența Comunei, este sarcina directă și imediată a proletariatului revoluționar.

Capitalismul simplifică funcțiile conducerii „de stat“, permite ca „șefia“ să fie înlăturată și ca totul să fie redus la o organizare a proletarilor (ca clasă dominantă), care, în numele întregii societăți, angajează „muncitori, supra-veghetori, contabili“.

Noi nu sîntem utopiști. Noi nu „visăm“ să ne lipsim *dintr-o dată* de orice conducere, de orice subordonare: aceste visuri anarhiste, bazate pe neînțelegerea sarcinilor dictaturii proletariatului, sînt absolut străine marxismului și nu servesc în realitate decît la amînarea revoluției socialiste pînă în ziua în care oamenii se vor fi schimbat. Nu, noi vrem revoluția socialistă cu oameni așa cum sînt ei

astăzi, care nu se vor putea dispensa de subordonare, de control, „de supraveghetori și de contabili“.

Dar subordonarea trebuie să existe față de avangarda înarmată a tuturor celor ce muncesc și sînt exploatați, față de proletariat. Poate și trebuie să fie începută de îndată, de la o zi la alta, înlocuirea „șefiei“ specifice a funcționarilor de stat prin funcții simple „de supraveghetori și de contabili“, prin funcții care sînt de pe acum întru totul accesibile nivelului de dezvoltare al orașenilor în general și care pot fi întru totul îndeplinite în schimbul unui „salariu de muncitor“.

Să organizăm marea producție pornind de la ceea ce a fost deja creat de capitalism, s-o organizăm noi *înșine*, muncitorii, sprijinindu-ne pe experiența noastră muncitorească, făurind disciplina cea mai severă, o disciplină de fier, susținută de puterea de stat a muncitorilor înarmați, să reducem pe funcționarii de stat la rolul de simpli executori ai însărcinărilor noastre, la rolul „de supraveghetori și de contabili“ (bineînțeles, cu tot felul de tehnicieni de diferite specialități, de diferite categorii și ranguri) răspunzători, revocabili, modest plătiți — iată sarcina noastră proletară, iată cu ce putem și trebuie să începem atunci cînd înfăptuim revoluția proletară. Un asemenea început, care se bazează pe marea producție, duce de la sine la „dispariția“ treptată a oricărei birocrății, la făurirea treptată a unei ordini — ordine fără ghilimele, ordine care să nu semene cu robia salariată —, a unei ordini în care funcțiile de supraveghere și de contabilitate, din ce în ce mai simplificate, vor fi îndeplinite pe rînd de toată lumea, vor deveni apoi o deprindere și vor dispărea, în cele din urmă, ca funcții *speciale* ale unei păături speciale de oameni.

Un social-democrat german spiritual din deceniul al 8-lea al secolului trecut a spus că *poșta* e un model de gospodărie socialistă. Acest lucru este foarte just. Poșta este acum o întreprindere organizată după tipul monopolului *capitalist* de stat. Imperialismul transformă treptat toate trusturile în organizații de acest tip. Deasupra oamenilor muncii „simpli“, copleșiți de muncă și flămînzi, se

situează aici aceeași birocrație burgheză. Dar mecanismul gospodăririi sociale e aici deja gata format. Să răsturnăm pe capitaliști, să zdrobim cu mâna de fier a muncitorilor înarmați împotrivirea acestor exploataatori, să sfărâmăm mașina birocratică a statului contemporan — și vom avea în fața noastră un mecanism înzestrat cu o tehnică superioară și eliberat de „parazit“, un mecanism pe care înșiși muncitorii uniți îl pot pune foarte bine în mișcare, angajând tehnicieni, supraveghetori, contabili, retribuind munca *tuturor* acestora, ca și în general munca *tuturor* funcționarilor „de stat“, printr-un salariu de muncitor. Iată sarcina concretă, practică, imediat realizabilă în ceea ce privește toate trusturile, sarcină care izbăvește pe oamenii muncii de povara exploatării și care ține seama de experiența practică deja începută (mai ales în domeniul construcției statului) de către Comună.

Întreaga economie națională organizată după chipul poștei, și anume în așa fel încît tehnicienii, supraveghetorii, contabilii, ca și *toți* cei ce dețin vreo funcție publică să nu primească o leafă mai mare decît un „salariu de muncitor“, sub controlul și conducerea proletariatului înarmat — iată țelul nostru cel mai apropiat. Iată ce fel de stat, iată ce fel de bază economică a statului ne trebuie. Iată ce va rezulta din desființarea parlamentarismului și din menținerea instituțiilor reprezentative, iată ce va izbăvi clasele de oameni ai muncii de prostituarea acestor instituții de către burghezic.

I. ORGANIZAREA UNITĂȚII NAȚIUNII

„...În schița sumară a organizării naționale, pe care Comuna n-a avut răgazul s-o elaboreze mai pe larg, se spune categoric că Comuna urmează... să fie forma politică chiar și a celui mai mic sat“... Tot comuncle urmau să aleagă și „delegația națională“ de la Paris.

„...Puținele, dar foarte importantele funcții care mai rămîneau guvernului central nu urmau să fie desființate — afirmațiile în acest sens constituiau

un fals cu bună știință —, ci încredințate unor funcționari comunali, strict răspunzători...

...Unitatea națiunii nu urma să fie distrusă, ci, dimpotrivă, să fie organizată pe baza orînduirii Comunei. Unitatea națiunii avea să devină o realitate prin nimicirea puterii de stat, care pretindea că întruchipează această unitate, dar care voia să fie independentă de națiune și să se situeze deasupra ei, deși nu era decît o excrescență parazită pe corpul acesteia... Sarcina era de a amputa organele pur repressive ale vechii puteri de stat, iar funcțiile legitime ale acestei puteri, care avea pretenția că se situează deasupra societății, să-i fie luate și trecute în mîna unor slujitori răspunzători ai societății⁴⁶.

În ce măsură n-au înțeles — adică, mai bine zis, n-au vrut să înțeleagă — oportuniștii social-democrației contemporane aceste considerații ale lui Marx o dovedește cum nu se poate mai bine cartea de faimă herostratică a renegațului Bernstein: „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației“. Referindu-se tocmai la cuvintele lui Marx citate mai sus, Bernstein scrie că acest program, „prin conținutul său politic, prezintă în toate trăsăturile sale esențiale cea mai mare asemănare cu federalismul lui Proudhon... Cu toate celelalte divergențe existente între Marx și «mic-burghezul» Proudhon (Bernstein pune cuvîntul „mic-burghez“ în ghilimele, care ar trebui, după părerea lui, să exprime ironie), ideile lor sînt în această privință foarte apropiate“. De bună seamă, continuă Bernstein, însemnătatea municipalităților crește, dar „mie mi se pare îndoielnic că prima sarcină a democrației ar consta într-o lichidare (textual *Auflösung* — desființare, dizolvare) a statelor contemporane și într-o deplină transformare (*Umwandlung*) a organizării lor, așa cum și-o reprezintă Marx și Proudhon — constituirea adunării naționale din delegații adunărilor provinciale sau regionale, care, la rîndul lor, să fie alcătuite din delegați ai comunelor, astfel încît întreaga formă de pînă acum a reprezentanțelor națio-

nale să dispară cu desăvîrșire“ (Bernstein, „Premisele“, p. 134 și 136, ediția germană din 1899).

E de-a dreptul monstruos să confunzi concepțiile lui Marx cu privire la „nimicirea puterii de stat parazitare“ cu federalismul lui Proudhon! Dar acest lucru nu este întîmplător, pentru că oportunistului nici prin gînd nu-i trece că Marx are în vedere aici nu federalismul în opoziție cu centralismul, ci sfărîmarea vechii mașini de stat burgheze, care există în toate țările burgheze.

Oportunistului îi vine în minte numai ceea ce vede în jurul său, în mediul filistinismului mic-burghez și al stagnării „reformiste“, adică numai „municipalitățile“! Cît privește revoluția proletariatului, oportunistul s-a dezvățat pînă să se și gîndească la așa ceva.

E ridicol. Dar este semnificativ că, în ceea ce privește acest punct, Bernstein n-a fost combătut. Bernstein a fost combătut de mulți — mai ales de Plehanov în literatura rusă, de Kautsky în cea europeană —, și totuși despre *această* denaturare a lui Marx de către Bernstein *nu* au vorbit nici unul, nici celălalt.

Oportunistul s-a dezvățat într-atît să cugete în spirit revoluționar și să reflecteze asupra revoluției, încît el atribuie lui Marx ideea de „federalism“, confundîndu-l pe Marx cu Proudhon, întemeietorul anarhismului. Iar Kautsky și Plehanov, care doresc să fie marxiști ortodocși și să apere învățătura marxismului revoluționar, trec sub tăcere acest lucru! Aici se află una din rădăcinile extremei vulgarizări a concepției despre deosebirea dintre marxism și anarhism, vulgarizare proprie atît kautskiștilor cît și oportuniștilor și despre care vom mai avea prilejul să vorbim.

Nici urmă de federalism nu există în raționamentele lui Marx asupra experienței Comunei, citate mai sus. Marx are același punct de vedere cași Proudhon tocmai într-o chestiune pe care oportunistul Bernstein nu o vede. Marx e în dezacord cu Proudhon tocmai într-o chestiune în care Bernstein vede o asemănare între ei.

Marx are același punct de vedere ca și Proudhon în sensul că amîndoi sînt pentru „sfărîmarea“ mașinii de

stat contemporane. Această asemănare a marxismului cu anarhismul (atât cu Proudhon cât și cu Bakunin) nu vor s-o vadă nici oportuniștii, nici kautskiștii, deoarece ei s-au îndepărtat de la marxism în acest punct.

Marx e în dezacord și cu Proudhon și cu Bakunin tocmai în chestiunea federalismului (fără să mai vorbim de dictatura proletariatului). Federalismul rezultă în mod principial din concepțiile mic-burgheze ale anarhismului. Marx e centralist. Și în raționamentele lui pe care le-am citat nu există nici o abatere de la centralism. Numai niște oameni îmbibați cu „credința superstițioasă“ mic-burgheză în stat pot lua nimicirea mașinii burgheze drept nimicire a centralismului!

Și, într-adevăr, dacă proletariatul și țărănimea săracă vor lua în mâinile lor puterea de stat, se vor organiza în mod absolut liber în comune și vor reuni acțiunea tuturor comunelor pentru a lovi în capital, pentru a sfărâma împotrivirea capitaliștilor, pentru a trece căile ferate, fabricile, pământul etc. din mâinile proprietarilor privați în proprietatea întregii națiuni, a întregii societăți, oare acesta nu va fi centralism? nu va fi acesta oare cel mai consecvent centralism democratic? și încă un centralism proletar?

Lui Bernstein nici nu-i poate trece prin cap că ar fi cu putință un centralism liber consimțit, unirea liber consimțită a comunelor în națiune, contopirea liber consimțită a comunelor proletare în acțiunea de nimicire a dominației burgheze și a mașinii de stat burgheze. Lui Bernstein, ca și oricărui filistin, centralismul îi apare ca ceva ce poate fi impus și menținut numai de sus, numai prin aparatul birocratic și militar.

Prevăzînd parcă posibilitatea denaturării concepțiilor sale, Marx subliniază dinadins că a învinui Comuna că ca ar fi vrut să nimicească unitatea națiunii, să desființeze puterea centrală, înseamnă a comite cu bună știință un fals. Marx a întrebuițat dinadins expresia „a organiza unitatea națiunii“ pentru a opune centralismul proletar, democratic, conștient centralismului burghez, militar și birocratic.

Dar... mai rău decît orice surd e cel ce nu vrea să audă. Și oportuniștii social-democrației contemporane tocmai că

nici nu vor să audă de nimicirea puterii de stat, de amputarea parazitului.

5. NIMICIREA STATULUI PARAZIT

Am citat deja cuvintele respective ale lui Marx, iar acum ne rămâne să le completăm.

„...Este soarta obișnuită a noilor creații istorice — scria Marx — de a fi considerate în mod greșit drept similare unor forme mai vechi și chiar perimate ale vieții sociale, cu care noile instituții seamănă în oarecare măsură. Așa și această nouă Comună, care zdrobește (bricht — sparge) puterea de stat contemporană, a fost privită ca o reînviere a comunelor medievale... drept o uniune de state mici (Montesquieu și girondinii)⁴⁷..., drept o formă exagerată a vechii lupte împotriva centralizării excesive...

...Sistemul Comunei... ar fi redat organismului social toate forțele pe care pînă atunci le înghițea excrescența parazitată numită «stat», care se hrănește pe socoteala societății, stînjinindu-i libertatea de mișcare. Chiar și numai acest fapt ar fi fost suficient pentru a duce la renașterea Franței...

...Comuna ar fi pus pe producătorii rurali sub conducerea spirituală a capitalelor departamentelor, asigurîndu-le, prin muncitorii de la orașe, reprezentanți firești ai intereselor lor. Chiar și numai existența Comunei implica, ca pe un lucru de la sine înțeles, autoadministrarea locală, dar de astă dată nu ca o contrapondere a puterii de stat, devenită acum de prisos⁴⁸.

„Nimicirea puterii de stat“, care a fost „o excrescență parazitată“, „amputarea“ ei, „distrugerea“ ei; „putere de stat devenită acum de prisos“ — iată ce expresii a folosit Marx atunci cînd vorbea despre stat, apreciînd și analizînd experiența Comunei.

Toate acestea au fost scrise acum aproape o jumătate de secol, iar astăzi, pentru a face să pătrundă în conștiința

maselor largi marxismul nedenaturat, trebuie să fie întreprinse adevărate săpături arheologice. Concluziile trase din constatările făcute cu privire la ultima mare revoluție pe care a trăit-o Marx au fost uitate tocmai atunci cînd se apropia perioada unor noi mari revoluții ale proletariatului.

„...Diversitatea interpretărilor cărora le-a dat naștere Comuna și diversitatea intereselor care și-au găsit expresia în ea dovedesc că ea constituia o formă politică elastică prin excelență, în timp ce toate vechile forme de guvernare aveau în esență un caracter asupritor. Adevăratul ei secret era acesta: ea era în esență *un guvern al clasei muncitoare*, rezultatul luptei clasei producătoare împotriva clasei acaparatoare, forma politică în sfîrșit descoperită, în cadrul căreia putea fi înfăptuită eliberarea economică a muncii...

Fără această din urmă condiție, Comuna ar fi fost o imposibilitate și o amăgire...“⁴⁹

Utopiștii s-au îndeletnicit cu „descoperirea“ formelor politice în cadrul cărora trebuia să aibă loc transformarea socialistă a societății. Anarhiștii au abandonat cu totul problema formelor politice. Oportuniștii social-democrației contemporane au acceptat formele politice burgheze ale statului democrat parlamentar ca o limită dincolo de care nu se poate trece, și-au făcut cucuie pe frunte închinîndu-se în fața acestei „icoane“ și au declarat anarhism orice tendință de a *sfărîma* aceste forme.

Marx a dedus din toată istoria socialismului și a luptei politice că statul va trebui să dispară, că forma de trecere spre dispariția lui (trecerea de la stat la nestat) va fi „proletariatul organizat ca clasă dominantă“. Marx n-a purces însă la *descoperirea formelor* politice ale acestui viitor. El s-a mărginit să cerceteze atent istoria Franței, s-o analizeze și să tragă concluzia la care ducea anul 1851: lucrurile merg spre *distrugerea* mașinii de stat burgheze.

Și, atunci cînd s-a dezlănțuit mișcarea revoluționară de masă a proletariatului, cu tot eșecul acestei mișcări, cu

toată durata ei scurtă și cu toată slăbiciunea ei evidentă, Marx a început să studieze formele pe care această mișcare le-a scos la iveală.

Comuna — iată forma care a fost „în sfârșit descoperită“ de către revoluția proletară, forma în cadrul căreia poate avea loc dezrobirea economică a muncii.

Comuna a fost prima încercare a revoluției proletare de a sfărâma mașina de stat burgheză și forma politică „în sfârșit descoperită“ prin care poate și trebuie să fie înlocuit ceea ce a fost sfărâmat.

Vom vedea în expunerea care urmează că revoluțiile ruse din 1905 și 1917 continuă, în alte împrejurări și în alte condiții, opera Comunei, confirmând geniala analiză istorică făcută de Marx.

CAPITOLUL AL IV-LEA CONTINUARE. LĂMURIRILE SUPLIMENTARE ALE LUI ENGELS

Marx a expus esențialul în problema însemnătății experienței Comunei. Engels a revenit în repetate rânduri asupra acestei teme, lămurind analiza și concluziile lui Marx, tratînd uneori cu atîta claritate și forță *alte* laturi ale problemei, încît trebuie să ne oprim în mod special asupra acestor lămuriri.

1. „PROBLEMA LOCUINTELOR“

În lucrarea sa consacrată problemei locuințelor (1872) ⁵⁰, Engels ține deja seama de experiența Comunei, oprindu-se de cîteva ori asupra sarcinilor revoluției în ceea ce privește statul. Este interesant faptul că, în legătură cu această temă concretă, sînt scoase la iveală în mod plastic, pe de o parte, trăsăturile de asemănare dintre statul proletar și statul actual, trăsături care îndreptățesc să se vorbească în ambele cazuri despre stat, și, pe de altă parte, trăsăturile de deosebire sau trecerea la desființarea statului.

„Cum trebuie rezolvată problema locuințelor? În societatea modernă ea se rezolvă la fel ca oricare altă problemă socială: prin echilibrarea economică treptată a cererii și ofertei, soluție care generează ea însăși în permanență problema și care, deci, nu este o soluție. Modul în care revoluția socială va rezolva această problemă va depinde nu numai de împrejurările respective, ci și de probleme mult mai complexe, printre care una dintre cele mai importante este desființarea opoziției dintre oraș și sat. Întrucât noi nu ne ocupăm de elaborarea unor sisteme utopice de organizare a viitoarei societăți, ar fi mai mult decât inutil să ne oprim asupra acestui lucru. Un fapt este cert: în marile orașe există încă de pe acum destule case de locuit pentru ca, prin folosirea lor rațională, să se poată rezolva imediat adevărata «lipsă de locuințe». Acest lucru va fi posibil, firește, numai dacă actualii proprietari vor fi expropriați, iar în casele respective vor fi mutați muncitorii fără locuință sau cei care stau în locuințe absolut nefincăptoare. De îndată ce proletariatul va cuceri puterea politică, o asemenea măsură, dictată de interesele binelui obștesc, va fi tot atât de ușor de îndeplinit ca oricare altă expropriere sau încartiruire efectuată de către statul modern“ (p. 22, ediția germană din 1887)⁵¹.

Aici nu se examinează schimbarea formei puterii de stat, ci numai conținutul activității ei. Exproprieri și rechiziționări de locuințe au loc și în baza dispozițiilor statului actual. Din punctul de vedere formal al problemei, statul proletar „va dispune“ și el să fie rechiziționate locuințe și expropriate case. Este însă limpede că vechiul aparat executiv, birocrăția legată de burghezie, ar fi pur și simplu incapabil să traducă în viață dispozițiile statului proletar.

„...Trebuie să constatăm că «luarea efectivă în stăpânire» a tuturor uneltelor de muncă, a întregii industrii de către poporul muncitor este tocmai

opusul «răscumpărării» proudhoniste. În acest din urmă caz, fiecare muncitor în parte devine proprietarul locuinței, al gospodăriei țărănești, al uneltei de muncă; în primul caz, «poporul muncitor» rămâne proprietar colectiv al caselor, fabricilor și uneltelor de muncă. și este greu de presupus că, cel puțin în perioada de trecere, uzufructul lor va fi lăsat unor persoane sau societăți fără o rambursare a cheltuielilor. Întocmai cum desființarea proprietății funciare nu înseamnă desființarea rentei funciare, ci trecerea ei, fie chiar și într-o formă modificată, în mâinile societății. Așadar, luarea efectivă în stăpânire a tuturor uneltelor de muncă de către poporul muncitor nu exclude nicidecum menținerea sistemului de închiriere“ (p. 68)⁵².

Problema atinsă în cele expuse mai sus, și anume problema temeiurilor economice ale dispariției treptate a statului, o vom cerceta în capitolul următor. Engels se exprimă extrem de prudent, spunând că „este greu de presupus că“ statul proletar va lăsa „cel puțin în perioada de trecere“ să se împartă locuințe fără plată. Faptul că locuințele care aparțin întregului popor vor fi închiriate cu plată diferitelor familii presupune atât încasarea acestei plăți, cât și un anumit control și o anumită reglementare a repartizării locuințelor. Toate acestea cer o anumită formă de stat, dar nicidecum un aparat militar și birocratic special, cu o situație specială privilegiată pentru deținătorii de funcții publice. Cât privește trecerea la situația când locuințele vor putea fi date fără plată, aceasta este legată de „dispariția“ deplină a statului.

Vorbind de trecerea blanquiștilor⁵³, după Comună și sub înfrurirea experienței acesteia, pe poziția principială a marxismului, Engels formulează în treacăt această poziție astfel:

„...Necesitatea activității politice a proletariatului și a dictaturii lui ca formă de trecere la desființarea claselor și, o dată cu acestea, a statului...“ (p. 55)⁵⁴.

Unii amatori de critică bucherească sau „distrugători ai marxismului“ din lagărul burghez vor găsi, poate, că e o contradicție între această *admitere* a „desființării statului“ și combaterea acestei formule ca fiind anarhistă în pasajul citat din „Anti-Dühring“. N-ar fi de mirare dacă oportuniștii l-ar include și pe Engels printre „anarhiști“. căci astăzi în rîndurile social-șoviniștilor devine tot mai răspîndit obiceiul de a aduce internaționaliștilor acuzația de anarhism.

Marxismul ne-a învățat întotdeauna că o dată cu desființarea claselor va fi desființat și statul. În cunoscutul pasaj din „Anti-Dühring“ cu privire la „dispariția treptată a statului“ se aduc învinuiri anarhiștilor nu pur și simplu pentru că susțin desființarea statului, ci pentru că propovăduiesc că ar fi cu puțință desființarea statului „de azi pe mâine“.

Dat fiind că doctrina „social-democrată“, care domină în prezent, denaturează cu desăvîrșire atitudinea marxismului față de anarhism în problema desființării statului, va fi deosebit de util să amintim o polemică pe care au purtat-o Marx și Engels cu anarhiștii.

2. POLEMICA CU ANARHIȘTII

Această polemică a avut loc în 1873. Marx și Engels au publicat într-un almanah socialist italian articole îndreptate împotriva proudhoniștilor⁵⁵, „autonomiștilor“ sau „antiautoritariștilor“; aceste articole au apărut în traducere germană abia în 1913, în „Neue Zeit“⁵⁶.

„...Dacă lupta politică a clasei muncitoare ia forme revoluționare — a scris Marx bătîndu-și joc de anarhiști și de negarea de către aceștia a politicii —, dacă în locul dictaturii burgheziei muncitorii instaurează dictatura lor revoluționară, ei săvîrșesc oribila crimă de a profana principiile, deoarece, pentru a-și satisface jalnicele și vulgarele nevoi zilnice, pentru a înfrînge rezistența burgheziei, muncitorii dau statului o formă revoluționară trecă-

toare în loc să depună armele și să desființeze statul...“ („Neue Zeit“, 1913—1914, anul 32, vol. I, p. 40)⁵⁷.

Iată împotriva cărui fel de „desființare“ a statului s-a ridicat exclusiv Marx, combătându-i pe anarhiști! El n-a fost nicidecum împotriva faptului că statul va dispărea o dată cu dispariția claselor sau că va fi desființat o dată cu desființarea lor, ci împotriva faptului ca muncitorii să renunțe la folosirea armelor, la violența organizată, *adică la statul care trebuie să servească scopului: „înfrângerea rezistenței burgheziei“*.

Marx subliniază într-adins — pentru ca adevăratul sens al luptei sale împotriva anarhismului să nu fie denaturat — „forma revoluționară și *trecătoare*“ a statului necesar proletariatului. Proletariatul are nevoie de stat numai în mod vremelnic. Noi nu sîntem nicidecum în divergență cu anarhiștii în problema desființării statului ca *scop*. Noi afirmăm că pentru atingerea acestui scop e necesară folosirea vremelnică a instrumentelor, mijloacelor și metodelor puterii de stat *împotriva* exploatativilor, după cum pentru desființarea claselor e necesară dictatura vremelnică a clasei asuprite. Marx alege cel mai categoric și mai limpede mod de a pune problema împotriva anarhiștilor: doborînd jugul capitaliștilor, muncitorii trebuie „să depună armele“ sau trebuie să le folosească împotriva capitaliștilor pentru a înfrînge împotrivirea acestora? Și ce este folosirea sistematică a armelor de către o clasă împotriva altei clase dacă nu o „formă trecătoare“ a statului?

Să se întrebe fiecare social-democrat: *așa* a pus el problema statului în polemica cu anarhiștii? *așa* a pus această problemă imensa majoritate a partidelor socialiste oficiale din Internaționala a II-a?

Aceleași idei, Engels le expune într-un mod și mai amănunțit, și mai popular. El ridiculizează înainte de toate caracterul confuz al ideilor proudhoniștilor, care se intitulau „antiautoritariști“, *adică* negau orice autoritate, orice subordonare, orice putere publică. Luați o fabrică, luați căile ferate, luați un vas care se află în largul mării,

spune Engels; nu e oare limpede că fără o anumită subordonare, deci fără o anumită autoritate sau putere, e imposibilă funcționarea vreunui din aceste stabilimente tehnice complexe, bazate pe folosirea mașinilor și pe colaborarea sistematică a numeroase persoane?

„...Ori de câte ori — scrie Engels — expun asemenea argumente celor mai înverșunați antiautoritariști, ei nu pot răspunde decât: «Da! Este adevărat, dar aici nu este vorba de autoritatea cu care investim pe delegații noștri, ci de o *însărcinare!*». Acești domni își închipuie că au schimbat obiectul schimbând denumirea lui...⁵⁸»

După ce Engels arată astfel că autoritatea și autonomia sînt noțiuni relative, că domeniul aplicării lor se schimbă o dată cu diferitele faze ale dezvoltării sociale, că ar fi absurd ca ele să fie luate ca ceva absolut, după ce adaugă că domeniul de folosire a mașinilor și a marii producții se lărgește mereu, el trece de la considerațiile generale asupra autorității la problema statului.

„...Dacă autonomiștii — scrie el — s-ar mulțumi să spună că organizarea socială a viitorului va restrînge autoritatea numai în cadrul acelor limite în care condițiile producției ar face-o inevitabilă, s-ar mai putea ajunge la o înțelegere cu ei; ei sînt însă orbi în fața tuturor realităților care fac necesară autoritatea și obiectează numai împotriva cuvîntului ca atare.

De ce nu se mulțumesc antiautoritariștii să vocifereze împotriva autorității politice, împotriva statului? Toți socialiștii sînt de acord că statul politic, și o dată cu el autoritatea politică, vor dispărea ca urmare a viitoarei revoluții sociale; aceasta înseamnă că funcțiile publice își vor pierde caracterul politic și se vor transforma în simple funcții administrative, care apără interesele sociale. Dar antiautoritariștii cer ca statul politic să fie desființat dintr-o dată,

încă înainte de a fi desființate condițiile sociale care l-au generat. Ei cer ca primul act al revoluției sociale să fie desființarea autorității.

Au văzut oare vreodată acești domni o revoluție? O revoluție este, fără îndoială, lucrul cel mai autoritar posibil. Revoluția este actul prin care o parte din populație impune voința ei celeilalte părți cu ajutorul puștilor, baionetelor și tunurilor, deci cu ajutorul celor mai autoritare mijloace; iar dacă partidul victorios nu vrea ca lupta lui să fi fost zadarnică, trebuie să-și mențină dominația prin frica pe care armele sale o inspiră reacționarilor. S-ar fi menținut Comuna din Paris măcar o singură zi dacă ea nu ar fi recurs împotriva burgheziei la această autoritate a poporului înarmat? N-ar trebui oare, dimpotrivă, să i se reproșeze Comunei că nu a recurs în suficientă măsură la această autoritate? Așadar, una din două: ori antiautoritariștii nu știu ce spun, și în acest caz seamănă doar confuzie, ori știu ce spun, și în acest caz trădează mișcarea proletariatului. Și într-un caz și în celălalt ei slujesc reacțiunea" (p. 39)⁵⁹.

În acest raționament sînt atinse problemele care trebuie să fie cercetate în legătură cu tema corelației dintre politic și economic în procesul dispariției treptate a statului (acestei teme îi este consacrat capitolul următor). Aceste probleme sînt: problema transformării funcțiilor sociale din funcții politice în simple funcții administrative și problema „statului politic”. Această din urmă expresie, care poate în mod special să dea loc la nedumeriri, se referă la procesul dispariției treptate a statului: în procesul dispariției sale treptate, statul poate fi numit, pe o anumită treaptă a acestei dispariții treptate, stat nepolitic.

Cea mai remarcabilă parte a acestui raționament al lui Engels este iarăși modul în care este pusă problema împotriva anarhiștilor. Social-democrații, care doresc să se considere discipoli ai lui Engels, au polemizat de la 1873 încoace de milioane de ori cu anarhiștii, dar *nu* au polemizat de loc în felul în care pot și trebuie să polemizeze

marxiștii. Concepția anarhistă asupra desființării statului e confuză și nerevoluționară — iată cum a pus Engels problema. Ceea ce nu vor anarhiștii să vadă e tocmai revoluția în procesul ei de apariție și de dezvoltare, în lumina sarcinilor ei specifice cu privire la violență, la autoritate, la putere, la stat.

Social-democrații de astăzi au redus critica curentă a anarhismului la o pură banalitate mic-burgheză: „noi — zic ei — admitem statul, pe cînd anarhiștii nu!“ Se înțelege că o astfel de banalitate nu poate să nu inspire repulsie muncitorilor care gîndesc cît de cît și care sînt revoluționari. Engels spune altceva: el subliniază că toți socialiștii admit dispariția statului ca o urmare a revoluției socialiste. El pune apoi în mod concret problema revoluției, tocmai problema pe care, din oportunism, social-democrații o ocolesc de obicei, lăsînd, ca să zicem așa, „elaborarea“ ei exclusiv în seama anarhiștilor. Și, punînd această problemă, Engels ia taurul de coarne: oare n-ar fi trebuit Comuna să se servească *mai mult* de puterea revoluționară a statului, adică a proletariatului înarmat, organizat ca clasă dominantă?

De obicei, social-democrația oficială dominantă caută să se descotorosească de problema sarcinilor concrete ale proletariatului în revoluție fie, pur și simplu, prin ironii filistine, fie, în cazul cel mai bun, prin fraza evazivă și sofistică: „vom vedea noi atunci“. Și anarhiștii au căpătat dreptul să spună că o asemenea social-democrație trădează sarcina ce-i incumbă de a educa pe muncitori în spirit revoluționar. Engels folosește experiența ultimei revoluții proletare tocmai pentru a studia în modul cel mai concret ce și cum trebuie să facă proletariatul atît în ceea ce privește băncile, cît și în ceea ce privește statul.

3. SCRISOAREA CĂTRE BEBEL

Unul din raționamentele cele mai remarcabile, dacă nu chiar cel mai remarcabil, din operele lui Marx și Engels cu privire la problema statului e cuprins în următorul pasaj din scrisoarea lui Engels către Bebel din 18—28 martie 1875⁶⁰. Această scrisoare, în paranteză fie zis, a

fost, după câte știm, publicată pentru prima oară de Bebel în volumul al doilea al memoriilor sale („Din viața mea“), apărut în 1911, adică la 36 de ani după ce a fost scrisă și expeditată.

Engels, criticînd același proiect al Programului de la Gotha pe care-l critică și Marx în vestita scrisoare către Bracke⁶¹ și referindu-se îndeosebi la problema statului, i-a scris lui Bebel următoarele:

„...Statul popular liber s-a transformat în stat liber. În accepția gramaticală a acestor cuvinte, stat liber înseamnă un stat care este liber față de cetățenii săi, prin urmare un stat cu o formă de guvernămînt despotică. Ar trebui să fie lăsată la o parte toată flecăreala despre stat, mai ales de la Comună încoace, care nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului. Destul ne-au scos ochii anarhiștii cu «statul popular», deși încă în lucrarea lui Marx împotriva lui Proudhon⁶² și apoi în «Manifestul Comunist» se spune de-a dreptul, că, o dată cu instaurarea orînduirii sociale socialiste, statul se dizolvă de la sine (sich auflöst) și dispăre. Întrucît statul nu este decît o instituție trecătoare, folosită în luptă, în revoluție, pentru a-i reprima prin violență pe adversari, este o curată absurditate să se vorbească despre statul popular liber: atîta timp cît proletariatul mai are nevoie de stat, el are nevoie de acesta nu în interesul libertății, ci în vederea reprimării adversarilor săi, și de îndată ce va putea fi vorba de libertate, statul ca atare va înceta să mai existe. Noi am propune deci ca în loc de *stat* să se spună peste tot «comunitate» (Gemeinwesen), minunat cuvînt german vechi care corespunde cuvîntului francez «commune»“ (p. 321—322 a originalului german)⁶³.

Trebuie să se aibă în vedere că această scrisoare se referă la programul de partid pe care l-a criticat Marx într-o scrisoare scrisă doar cu cîteva săptămîni mai tîrziu (scrisoarea lui Marx din 5 mai 1875) și că Engels locuia atunci

la Londra împreună cu Marx. De aceea, folosind în ultima frază cuvîntul „noi“, Engels propune, fără îndoială, în numele său și al lui Marx, conducătorului partidului muncitoresc german, să scoată din program cuvîntul „stat“ și să-l înlocuiască prin cuvîntul „comunitate“.

Dacă liderilor „marxismului“ de astăzi, falsificat pentru uzul comod al oportuniștilor, li s-ar propune o astfel de îndreptare a programului, ei ar țipa, desigur, că asta înseamnă „anarhism“!

N-au decît să țipe. Burghezia îi va lăuda pentru aceasta.

Noi însă ne vom continua opera noastră. Cu prilejul revizuirii programului partidului nostru, va trebui să ținem neapărat seama de sfatul lui Engels și al lui Marx pentru a fi mai aproape de adevăr, pentru a restabili marxismul, curățindu-l de denaturări, pentru a îndruma mai just lupta clasei muncitoare pentru eliberarea ei. Printre bolșevici nu se vor găsi, desigur, oameni care să nu fie de acord cu sfatul lui Engels și Marx. Greutatea va consta, cred, numai în alegerea termenului. În limba germană există două cuvinte pentru noțiunea de „comunitate“, dintre care Engels a ales pe acela care *nu* înseamnă o comunitate luată aparte, ci totalitatea lor, sistemul comunităților. În limba rusă *nu* există un astfel de cuvînt, și va trebui, poate, să fie ales cuvîntul francez „commune“, deși și acesta își are inconvenientele lui.

„Comuna nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului“ — iată o afirmație a lui Engels extrem de importantă din punct de vedere teoretic. După cele expuse mai sus, această afirmație e cît se poate de limpede. Comuna *înceta* de a mai fi stat în măsura în care ea avea de reprimat nu majoritatea populației, ci minoritatea ei (exploatații); ea sfărîmase mașina de stat burgheză; în locul unei puteri represive *speciale* intrase în scenă însăși populația. Toate acestea au fost abateri de la ceea ce este statul în adevăratul înțeles al cuvîntului. Și dacă Comuna s-ar fi statornicit, urmele statului ar fi „dispărut treptat“ de la sine și ea n-ar fi avut nevoie „să desființeze“ instituțiile lui: acestea ar fi încetat să funcționeze pe măsură ce ar fi devenit inutile.

„Anarhiștii ne scot ochii cu «statul popular»“; spunînd acest lucru, Engels are în vedere în primul rînd pe Bakunin și atacurile lui împotriva social-democraților germani. Engels admite justetea acestor atacuri *în măsura în care* „statul popular“ este și el o absurditate și o abatere de la socialism, ca și „statul popular liber“. Engels se străduiește să aducă lupta social-democraților germani împotriva anarhiștilor pe un făgaș just din punct de vedere principial, s-o curețe de prejudecățile oportuniste cu privire la „stat“. Dar, vai! Scrisoarea lui Engels a fost ținută sub obroc timp de 36 de ani. Vom vedea mai jos că și după publicarea acestei scrisori Kautsky repetă cu încăpăținare, în fond, aceleași greșeli împotriva cărora ne-a pus în gardă Engels.

Bebel i-a răspuns lui Engels prin scrisoarea sa din 21 septembrie 1875, în care scria, între altele, că este „întru totul de acord“ cu observațiile lui Engels asupra proiectului de program și că i-a reproșat lui Liebknecht faptul de a fi făcut concesii (p. 334, ediția germană a memoriilor lui Bebel, vol. II). Dar dacă luăm broșura lui Bebel „Țelurile noastre“, întîlnim în ea raționamente cu totul greșite asupra statului.

„Statul trebuie să fie transformat dintr-un stat bazat pe *dominația de clasă* într-un *stat popular*“ („Unsere Ziele“, 1886, p. 14).

Așa scrie în ediția a 9-a (a noua!) a broșurii lui Bebel! Nu e de mirare că raționamentele oportuniste cu privire la stat, atît de insistent repetate, au pătruns adînc în rîndurile social-democrației germane, mai ales în condițiile în care lămuririle revoluționare ale lui Engels erau ținute sub obroc, iar toate condițiile de viață „dezvățau“ pentru multă vreme de revoluție.

4. CRITICA PROIECTULUI DE PROGRAM DE LA ERFURT

Critica proiectului de Program de la Erfurt⁶⁴, trimisă de către Engels lui Kautsky la 29 iunie 1891 și publicată abia după zece ani în „Neue Zeit“, nu poate fi ocolită atunci cînd se analizează învățătura marxistă despre stat, deoarece ea e consacrată, în primul rînd, tocmai criticii

concepțiilor *oportuniste* ale social-democrației în problemele structurii *statului*.

Remarcăm în treacăt că Engels dă și în problemele economice o indicație extrem de prețioasă, care arată cu câtă atenție și cu câtă profunzime urmărea el tocmai schimbările pe care le suferea capitalismul contemporan, și cum a știut el să anticipeze într-o anumită măsură problemele epocii noastre, ale epocii imperialiste. Iată această indicație: cu privire la cuvintele „lipsă de plan“ (Planlosigkeit), întrebuințate în proiectul de Program pentru caracterizarea capitalismului, Engels scrie:

„...Dacă trecem de la societățile pe acțiuni la trusturi, care își subordonează și monopolizează ramuri întregi ale industriei, apoi aici încetează nu numai producția privată, ci și lipsa de plan“ („Neue Zeit“, anul 20, vol. 1, 1901—1902, p. 8)⁶⁵.

Avem aici elementul cel mai esențial în aprecierea teoretică a capitalismului contemporan, adică a imperialismului, și anume transformarea capitalismului în *capitalism* monopolist. Penultimul cuvânt trebuie subliniat, deoarece cea mai răspândită greșeală este afirmația burghezo-reformistă potrivit căreia capitalismul monopolist sau monopolist de stat *nu mai* este capitalism, că poate fi denumit „socialism de stat“, ș.a.m.d. Desigur, trusturile n-au oferit, nu oferă nici acum și nu pot oferi o planificare deplină. Dar, deși în ele există planificare, deși magnații capitalului calculează dinainte volumul producției pe scară națională sau chiar internațională, deși ei reglementează producția după un plan, rămânem totuși în cadrul *capitalismului*, ce-i drept într-un stadiu nou al lui, dar indiscutabil în cadrul capitalismului. „Apropierea“ dintre un *asemenea* capitalism și socialism trebuie să constituie pentru adevărații reprezentanți ai proletariatului un argument în favoarea apropierii, ușurinței, posibilității de înlăptuire, iminenței revoluției socialiste, și nicidecum un argument în favoarea unei atitudini îngăduitoare față de negarea acestei revoluții și față de prezentarea în culori trandafirii a

capitalismului, lucru cu care se îndeletnicesc toți reformiștii.

Dar să ne întoarcem la problema statului. În citatul de mai sus Engels dă trei feluri de indicații extrem de prețioase: în primul rînd, în problema republicii; în al doilea rînd, cu privire la legătura dintre problema națională și structura statului; în al treilea rînd, cu privire la autoadministrarea locală.

În ceea ce privește republica, Engels a făcut din această problemă punctul central al criticii făcute de el proiectului de Program de la Erfurt. Și dacă ne amintim de importanța pe care a căpătat-o Programul de la Erfurt în întreaga social-democrație internațională, de faptul că el a devenit un model pentru întreaga Internațională a II-a, se poate afirma fără exagerare că Engels critică în acest caz oportunismul întregii Internaționale a II-a.

„Revendicările politice ale proiectului — scrie Engels — au o mare lipsă. Tocmai ceea ce trebuia spus *nu figurează acolo*“ (subliniat de Engels)⁶⁶.

Și el arată mai departe că constituția germană este de fapt o copie fidelă a constituției profund reacționare din 1850, că Reichstagul este, precum s-a exprimat Wilhelm Liebknecht, doar o „frunză de viță a absolutismului“, că a voi să înfăptuiești „transformarea tuturor uneltelor de muncă în proprietate obștească“, în baza unei constituții care a consfințit existența micilor state și a uniunii micilor state germane, constituie „o absurditate evidentă“.

„E primejdios să abordezi această temă“ — adaugă Engels, care știa foarte bine că în Germania revendicarea republicii nu putea figura în mod legal în program. Dar Engels nu se împacă pur și simplu cu acest considerent evident, cu care se mulțumește „toată lumea“. Engels continuă: „Și totuși, într-un fel sau altul, ea trebuie atacată. Acest lucru este cu atât mai necesar acum, cînd oportunismul pătrunde tot mai mult (einreissende) într-o mare parte a presei

social-democrate. De teama unei reintroduceri a legii împotriva socialiștilor⁶⁷ sau amintindu-și unele declarații premature făcute atunci cînd această lege era în vigoare, se pretinde acum ca partidul să considere actuala ordine legală din Germania ca fiind suficientă pentru a putea realiza pe cale pașnică toate revendicările sale...⁶⁸

Faptul că social-democrații germani au adoptat această atitudine de teama reintroducerii legii excepționale, acest fapt esențial este pus de Engels pe primul plan și denumit fără înconjur oportunism; el declară că, tocmai datorită faptului că în Germania lipsesc și republica, și libertatea, visurile referitoare la calea „pașnică” sînt cu totul absurde. Engels e destul de prudent pentru a nu-și lega mîinile. El admite că în țările cu regim republican sau cu o foarte largă libertate „ne putem închipui” (numai „închipui”!) o dezvoltare pașnică spre socialism;

„...a proclama însă așa ceva în Germania — repetă el — , și încă fără ca aceasta să fie necesar, în Germania, unde guvernul e aproape atotputernic, iar Reichstagul și toate celelalte instituții reprezentative sînt lipsite de o putere reală, înseamnă să smulgi absolutismului frunza de viță, acoperindu-i goliciumea cu tine însuși...⁶⁹.

Majoritatea covârșitoare a conducătorilor oficiali ai Partidului social-democrat german, care a pus „în sertar” aceste indicații, au dovedit în realitate că ei acoperă absolutismul.

„... O asemenea politică nu poate decît să ducă, în cele din urmă, partidul pe un drum greșit. Pe primul plan sînt împinse probleme politice generale, abstracte, fiind astfel disimulate problemele concrete imediate, care la primele evenimente mari, la prima criză politică se pun de la sine la ordinea zilei. De aici nu poate rezulta nimic altceva decît că în momentul

hotărîtor partidul se va pomeni deodată dezorientat, că în partid va domni confuzia și lipsa de unitate în problemele hotărîtoare, fiindcă aceste probleme n-au fost niciodată discutate...

Această uitare a considerentelor esențiale, fundamentale, de dragul intereselor de moment ale zilei, această goană după succese de moment și luptă pentru dobîndirea lor fără a se ține seama de urmări, această sacrificare a viitorului mișcării de dragul prezentului ei pot să aibă la bază motive «cinstite». Dar asta este și rămîne oportunism, iar oportunismul «cinstit» e poate cel mai primejdios....

Un lucru este neîndoielnic: partidul nostru și clasa muncitoare pot ajunge la putere numai în cadrul unei forme politice cum e republica democratică. Aceasta din urmă este chiar forma specifică a dictaturii proletariatului, după cum a demonstrat-o marea revoluție franceză...⁷⁰

Engels repetă aici într-o formă deosebit de pregnantă ideea fundamentală care străbate ca un fir roșu toate operele lui Marx, și anume că republica democratică este treapta cea mai apropiată spre dictatura proletariatului. Deoarece o asemenea republică, deși nu înlătură cîtuși de puțin dominația capitalului și, prin urmare, nici asuprirea maselor și nici lupta de clasă, duce inevitabil la o asemenea lărgire, dezvoltare, dezvoltare și ascuțire a acestei lupte, încît, îndată ce se ivește posibilitatea satisfacerii intereselor fundamentale ale maselor asuprite, această posibilitate se realizează inevitabil și exclusiv în cadrul dictaturii proletariatului, în cadrul conducerii acestor mase de către proletariet. Pentru întreaga Internațională a II-a acestea sînt tot „cuvintele uitate“ ale marxismului, și uitarea lor a fost scoasă la iveală în mod deosebit de evident de istoria partidului menșevic în primele șase luni ale revoluției ruse din 1917.

Cu privire la problema republicii federative în legătură cu compoziția națională a populației, Engels a scris:

„Ce urmează să ia locul Germaniei de azi?“ (cu constituția ei monarhică reacționară și cu împărțirea ei, tot atât de reacționară, în state mici, împărțire care eternizează „specificul prusac“ în loc să le dizolve într-o Germanie ca un tot întreg). „După părerea mea, proletariatul poate folosi numai forma republicii unice și indivizibile. Republica federativă mai este și astăzi, în linii mari, o necesitate pe teritoriul imens al Statelor Unite, deși în ținuturile lor răsăritene ea a și devenit o piedică. Ea ar reprezenta un pas înainte în Anglia, unde pe cele două insule trăiesc patru națiuni și unde, deși există un singur parlament, ființează de pe acum concomitent trei sisteme de legislație. În mica Elveție, republica federativă a devenit de mult o piedică, și dacă acolo republica federativă mai poate fi suportată, e numai pentru că Elveția se mulțumește să fie un membru absolut pasiv al sistemului statelor europene. Pentru Germania, o federalizare de tip elvețian ar fi un imens pas înapoi. Două lucruri deosebesc statul federativ de statul absolut unitar: faptul că fiecare stat confederat, fiecare canton își are propria lui legislație civilă și penală, propria lui justiție, și faptul că alături de Camera reprezentanților poporului există și o Cameră a reprezentanților statelor, în fiecare canton votează ca atare, indiferent dacă e mare sau mic“. În Germania confederația reprezintă trecerea la un stat absolut unitar, și „revoluția de sus“ din 1866 și 1870 nu trebuie să fie anulată, ci trebuie completată printr-o „mișcare de jos“⁷¹.

Engels nu numai că nu manifestă indiferență față de problema formelor statului, ci, dimpotrivă, caută cu o minuțiozitate excepțională să analizeze tocmai formele de trecere, pentru a stabili, în funcție de particularitățile istorice concrete ale fiecărui caz în parte, *de la ce anume la ce anume* se trece prin forma de trecere respectivă.

Ca și Marx, Engels susține, din punctul de vedere al proletariatului și al revoluției proletare, centralismul

democratic, republica unitară și indivizibilă. Republica federativă este considerată de el fie ca o excepție și o piedică în calea dezvoltării, fie ca o trecere de la o monarhie la republica centralistă, ca „un pas înainte“ în anumite condiții speciale. Și printre aceste condiții speciale figurează problema națională.

La Engels, ca și la Marx, cu toată critica lor necruțătoare îndreptată împotriva reacționarismului statelor mici și împotriva mascării în anumite cazuri concrete a acestui reacționarism prin problema națională, nu există nicăieri nici urmă de tendință de a ocoli problema națională, tendință prin care păcătuiesc adesea marxistii olandezi și polonezi, pornind de la lupta absolut legitimă împotriva naționalismului îngust mic-burghez al statelor „lor“ mici.

Chiar și în Anglia, unde și condițiile geografice, și comunitatea de limbă, și istoria multor sute de ani s-ar părea că „au pus capăt“ problemei naționale din micile subîmpărțiri ale Angliei, chiar și aici Engels ține seama de faptul vădit că problema națională nu este încă lichidată, și de aceea consideră republica federativă drept „un pas înainte“. Se înțelege că aici nu există nici urmă de renunțare la critica neajunsurilor republicii federative și la cea mai hotărâtă propagandă și luptă pentru republica unitară centralist-democratică.

Dar Engels nu înțelege nicidecum centralismul democratic în sensul birocratic în care utilizează această noțiune ideologiei burghezi și mic-burghezi, și printre aceștia din urmă și anarhiștii. Pentru Engels centralismul nu exclude cîtuși de puțin o largă autoadministrare locală, care, în condițiile susținerii liber consimțite a unității statului de către „comune“ și regiuni, înlătură incontestabil orice birocratism și orice „comandă“ de sus.

„...Așadar, republică unitară — scrie Engels, dezvoltînd concepțiile programatice ale marxismului cu privire la stat —, dar nu în sensul actualei Republici Franceze, care nu reprezintă altceva decît imperiul întemeiat în 1798, doar fără împărat. Din 1792 pînă în 1798 fiecare departament francez, fiecare comună

(Gemeinde) se bucura de o deplină autoadministrare după modelul american, ceea ce trebuie să avem și noi. Cum trebuie organizată autoadministrarea și cum o putem scoate la capăt fără birocrație, acest lucru ni l-au dovedit America și prima Republică Franceză, și ni-l mai dovedesc și astăzi Canada, Australia și alte colonii engleze. Și o astfel de autoadministrare provincială (regională) și comunală este o instituție mult mai liberă decât, de pildă, federalismul elvețian, în care cantonul este, ce-i drept, foarte independent față de Bund“ (adică față de statul federal în întregime), „dar și față de district (Bezirk) și de comună. Guvernele cantonale numesc guvernatori (Statthalteri) și prefecți, lucru inexistent în țările de limbă engleză și pe care în viitor va trebui să binevoim să-l înlăturăm și la noi cu tot atita hotărîre ca și pe Landrații și Regierungsrații prusaci“ (comisarii, șefii de poliție, guvernatorii, în general funcționarii numiți de sus). Engels propune în consecință ca punctul de program privitor la autoadministrare să fie formulat astfel: „Autoadministrare deplină în provincii“ (gubernii sau regiuni), „districte și comune, exercitată de către funcționari aleși prin vot universal; desființarea tuturor autorităților locale și provinciale numite de stat“⁷².

În ziarul „Pravda“⁷³ (nr. 68 din 28 mai 1917), interzis de guvernul lui Kerenski și al celorlalți miniștri „socialiști“, am mai avut prilejul să arăt cum în această chestiune — și firește că nici pe departe numai în această chestiune — reprezentanții noștri așa-zii socialiști ai așa-zisei democrații așa-zis revoluționare au săvîrșit abateri flagrante de la *democratism**. Se înțelege că oamenii care s-au legat prin „coaliție“ cu burghezia imperialistă au rămas surzi la aceste indicații.

Este foarte important de notat faptul că Engels combate, pe baza faptelor concrete și a unui exemplu foarte

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 32, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 232-235. — Nota red.

precis, prejudecata deosebit de răspîndită, mai ales în rîndurile democrației mic-burgeze, cum că republica federativă înseamnă neapărat mai multă libertate decît cea centralistă. E o părere greșită. Faptele citate de Engels cu privire la republica centralistă franceză din 1792—1798 și la republica federativă elvețiană dezminț această părere. *Mai multă* libertate a dat în realitate republica democratică centralistă decît cea federativă. Sau, cu alte cuvinte, *cea mai mare* libertate locală, regională etc. cunoscută în istorie a fost dată de republica *centralistă*, și nu de cea federativă.

Acestui fapt, ca și în general întregii probleme a republicii federative și centraliste, precum și a autoadministrării locale, nu i s-a dat și nu i se dă destulă atenție în propaganda și agitația noastră de partid.

5. INTRODUCEREA DIN 1891
LA LUCRAREA LUI MARX „RĂZBOIUL CIVIL“

În prefața la ediția a 3-a a lucrării „Războiul civil din Franța“ — prefață datată 18 martie 1891 și publicată pentru prima oară în revista „Neue Zeit“ —, Engels, pe lîngă unele observații interesante, făcute în trecut, cu privire la probleme legate de atitudinea față de stat, face un deosebit de sugestiv bilanț al învățămîntelor Comunei⁷⁴. Acest bilanț, îmbogățit de întreaga experiență a perioadei de 20 de ani care despărțea pe autor de Comună și îndreptat în special împotriva „creinței superstițioase în stat“ răspîndite în Germania, poate fi considerat pe bună dreptate *ultimul cuvînt* al marxismului în problema pe care o examinăm.

În Franța — observă Engels — după fiecare revoluție muncitorii erau înarmați; „de aceea, pentru burghezii aflați la cîrma statului, cea dintîi poruncă era dezarmarea muncitorilor. De aceea, fiecare revoluție înfăptuită de muncitori era urmată de o nouă luptă, care se termina cu înfrîngerea muncitorilor...“⁷⁵.

Bilanțul experienței revoluțiilor burgheze este pe cât de scurt, pe atât de elocvent. Esența chestiunii — printre altele și în ceea ce privește problema statului (*clasa asuprită posedă ea arme?*) — este sesizată aici în mod magistral. Tocmai această esență este ocolită cel mai frecvent atât de profesorii care se află sub influența ideologiei burgheze, cât și de democrații mic-burghezi. În revoluția rusă din 1917, „menșevicului“, „pseudomarxistului“ Țereteli i-a revenit onoarea (onoare de Cavaignac) de a lăsa să-i scape acest secret al revoluțiilor burgheze. În cuvîntarea sa „istorică“ din 11 iunie, Țereteli, luîndu-l gura pe dinainte, a dat în vileag hotărîrea adoptată de burghezie de a dezarma pe muncitorii din Petrograd, prezentînd, bineînțeles, această hotărîre atât ca fiind a sa proprie, cât și în general ca pe o necesitate „de stat“!⁷⁰

Cuvîntarea istorică din 11 iunie a lui Țereteli va constitui, desigur, pentru orice istoriograf al revoluției din 1917 una dintre cele mai concrete ilustrări ale modului în care blocul socialiștilor-revoluționari și al menșevicilor, condus de domnul Țereteli, a trecut de partea burgheziei, *împotriva* proletariatului revoluționar.

O altă observație făcută în treacăt de Engels, tot în legătură cu problema statului, se referă la religie. Se știe că, pe măsură ce intra în putrefacție, devenind tot mai oportunistă, social-democrația germană aluneca tot mai des spre răstălmăcirea filistină a celebrei formule: „declaraarea religiei drept o chestiune privată“. Și anume: această formulă era astfel interpretată ca și cum problema religiei ar fi o chestiune privată și în ceea ce privește partidul proletariatului revoluționar!! Tocmai împotriva acestei complete trădări a programului revoluționar al proletariatului s-a ridicat Engels, care, observînd în 1891 în partidul său numai *foarte slabi* gemeni ai oportunistului, s-a exprimat de aceea cît se poate de prudent:

„Întrucît membrii Comunei erau aproape numai muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai muncitorimii, și hotărîrile lor aveau un caracter net proletar. Ei decretau reforme pe care burghezia republi-

cană numai din lașitate nu le înfăptuise, dar care constituiau o temelie necesară pentru libertatea de acțiune a clasei muncitoare, cum ar fi aplicarea principiului că *în ceea ce privește statul* religia este o chestiune privată; sau Comuna adopta hotărâri în interesul direct al clasei muncitoare, care în parte loveau adinc în vechea ordine socială...“⁷⁷

Engels a subliniat intenționat cuvintele „în ceea ce privește statul“, căutînd să lovească în plin oportunismul german, care declara religia o chestiune privată *în ceea ce privește partidul*, coborînd astfel partidul proletariatului revoluționar la nivelul celui mai vulgar filistinism „liber cugetător“, care e gata să admită că se poate rămîne în afara religiei, dar care se dezice de sarcina luptei *partinice* împotriva opiului religios care prostește poporul.

Cel care va scrie în viitor istoria social-democrației germane și va căuta cauzele profunde ale falimentului ei rușinos din 1914 va găsi destul material interesant în legătură cu această problemă, începînd cu declarațiile evazive din articolele lui Kautsky, conducătorul ideologic al partidului, declarații care deschideau larg ușa oportunismului, și terminînd cu atitudinea partidului față de „Los-von-Kirche-Bewegung“ (mișcarea pentru despărțirea de biserică) din 1913⁷⁸.

Dar să vedem acum în ce fel făcea Engels, la douăzeci de ani după Comună, bilanțul învățămintelor acesteia pentru proletariatul luptător.

Iată ce învățăminte punea Engels pe primul plan:

„...Tocmai forța represivă a regimului centralizat de pînă atunci — armata, poliția politică, birocrăția — pe care Napoleon o crease în 1798 și pe care de atunci fiecare nou regim o preluase ca pe un instrument bine venit, folosind-o împotriva adversarilor lui, tocmai această forță urma să fie desființată peste tot, așa cum a fost desființată la Paris.

Comuna a trebuit să recunoască din capul locului că clasa muncitoare, odată ajunsă la putere, nu putea

continua să gospodărească cu vechea mașină de stat; că, pentru a nu pierde propria ei dominație, abia cucerită, această clasă muncitoare trebuia, pe de o parte, să înlăture vechea mașină de represiune folosită pînă atunci împotriva ei, iar pe de altă parte să se asigure împotriva propriilor ei deputați și funcționari, declarîndu-i, fără nici o excepție, revocabili în orice moment...⁷⁹

Engels subliniază o dată mai mult că nu numai într-o monarhie, ci și în republica democratică statul rămîne stat, adică își păstrează trăsătura specifică esențială: a transforma pe deținătorii funcțiilor publice, „slujitorii societății”, organele societății, în stăpîni ai acesteia.

„...Împotriva acestei transformări, inevitabilă în toate statele care au existat pînă acum, a statului și a organelor de stat din slujitorii ai societății în stăpîni ai societății, Comuna a folosit două mijloace infailibile. În primul rînd, ea a încredințat toate funcțiile administrative, judecătorești, didactice unor persoane alese pe baza principiului votului universal, care puteau fi revocate în orice moment de către cei care le-au ales. În al doilea rînd, orice funcție — fie superioară, fie inferioară — era retribuită cu salarii egale cu salariile celorlalți muncitori. Salariul cel mai ridicat pe care îl plătea în genere Comuna era de 6 000 de franci*. În felul acesta erau stăvilite în mod eficace carierismul și arivismul, chiar făcînd abstracție de mandatele imperative ale delegaților în instituțiile reprezentative, introduse, în afară de aceasta, de către Comună...⁸¹

Engels se apropie aici de interesanta limită unde democrația consecventă, pe de o parte, se transformă în socialism și, pe de altă parte, cere socialismul. Căci pentru desfiin-

* Nominal această sumă reprezintă aproape 2 400 de ruble, iar la cursul actual circa 6 000 de ruble. Într-un mod cu totul de neiertat procedează acei bolșevici care propun, de exemplu, pentru consilierii dumelor orășenești un salariu de 9 000 de ruble, în loc de a propune introducerea pe tot cuprinsul statului a unui salariu de maximum 6 000 de ruble — sumă suficientă**.

țarea statului este necesară transformarea funcțiilor publice în operații de control și de evidență atât de simple, încât să fie accesibile și la îndemâna imensei majorități a populației, iar apoi absolut întregii populații. Iar înlăturarea completă a carierismului cere ca „onorabila“ slujbă de stat, fie ea chiar și nerentabilă, să *nu* poată servi drept trambulină pentru a sări în funcțiile foarte rentabile din cadrul băncilor și al societăților pe acțiuni, cum se întâmplă *de regulă* în toate țările capitaliste, chiar și în cele mai libere.

Dar Engels nu face greșeala pe care o săvârșesc, de pildă, alți marxști în problema dreptului națiunilor la auto-determinare: se pretinde că acest drept ar fi în regimul capitalist cu neputință, iar în socialism de prisos. O atare afirmație, spirituală în aparență, dar greșită în realitate, ar putea fi repetată referitor la *oricare* din instituțiile democratice, inclusiv la retribuirea modestă a funcționarilor, căci democratismul consecvent pînă la capăt este cu neputință în capitalism, iar în socialism *va dispărea* treptat orice democrație.

Acesta este un sofism care seamănă cu vechea glumă: va deveni oare cineva chel dacă va avea cu un fir de păr mai puțin?

Dezvoltarea democrației *pînă la capăt*, căutarea *formelor* unei atari dezvoltări, verificarea acestora *în practică* etc., toate acestea alcătuiesc una dintre sarcinile integrante ale luptei pentru revoluția socială. Luat izolat, nici un fel de democratism nu va aduce socialismul, dar în viață democratismul nu va fi niciodată „luat izolat“, ci va fi „luat împreună“, va exercita influență și asupra economiei, va stimula transformarea *acesteia*, va suferi influența dezvoltării economice etc. Aceasta e dialectica istoriei vii.

Engels continuă:

„...Această aruncare în aer (Sprengung) a puterii de stat de pînă acum și înlocuirea ei printr-una nouă, cu adevărat democratică, este descrisă în mod amănunțit în capitolul al treilea din «Războiul civil». A fost totuși nevoie să mai insistăm aici pe scurt asupra unor trăsături ale ei, tocmai pentru că în

Germania credința superstițioasă în stat a trecut din filozofie în conștiința generală a burgheziei și chiar a multor muncitori. Potrivit reprezentării filozofice, statul este «realizarea ideii», sau, tradus în limba filozofilor, împărăția domnului pe pământ, domeniul în care se realizează sau trebuie să se realizeze adevărul etern și dreptatea eternă. Iar de aici rezultă o venerare superstițioasă a statului și a tot ceea ce are vreo legătură cu statul, venerare care se înrădăcinează cu atât mai ușor cu cât oamenii s-au deprins din copilărie să-și închipuie că treburile și interesele comune ale întregii societăți nu ar putea fi rezolvate altfel decât au fost rezolvate pînă în prezent, adică de către stat și funcționarii lui bine plătiți. Oamenii cred că, dacă s-au eliberat de credința în monarhia ereditară și devin adepți ai republicii democratice, au făcut un pas nespus de îndrăzneț. În realitate însă, statul nu este altceva decât o mașină pentru reprimarea unei clase de către altă clasă, în republica democratică nu mai puțin ca în monarhie, iar în cel mai bun caz el nu-i decât o racilă lăsată moștenire proletariatului care a învins în lupta pentru dominația de clasă; proletariatul victorios, la fel ca și Comuna, va trebui imediat să reteze laturile cele mai rele ale acestei racile, pînă ce o generație crescută în condiții sociale noi, libere, va fi în stare să se descotorosească de întreaga vechitură pe care o reprezintă statul⁸².

Engels a pus în gardă pe germani ca, în cazul înlocuirii monarhiei prin republică, să nu uite principiile socialismului în problema statului în general. Avertismentele lui pot fi considerate acum ca o lecție dată direct domnilor Țereteli și Cernovi, care au manifestat în practica lor „de coaliție“ o credință superstițioasă în stat și o venerare superstițioasă a acestuia!

Încă două observații: 1) Dacă Engels afirmă că în republica democratică statul este „nu mai puțin“ ca în monarhie „o mașină pentru asuprirea unei clase de către altă clasă“,

acest lucru nu înseamnă cătuși de puțin că *forma* de asuprire ar fi indiferentă proletariatului, așa cum „predică“ unii anarhiști. O *formă* mai largă, mai liberă, mai fățișă a luptei de clasă și a asupririi de clasă constituie pentru proletariat o înlesnire uriașă în lupta pentru desființarea claselor în general.

2) De ce numai o nouă generație va fi în stare să se descotorosească de toată această vechitură pe care o reprezintă statul? Această problemă este legată de cea a înlăturării democrației, la care trecem acum.

6. ENGELS DESPRE ÎNLĂTURAREA DEMOCRAȚIEI

Engels a trebuit să se pronunțe în această problemă în legătură cu inexactitatea din punct de vedere *științific* a denumirii de „social-democrat“.

În prefața scrisă la o culegere de articole ale sale din 1870—1880, cuprinzând diferite teme cu un conținut în cea mai mare parte „internațional“ („Internationales aus dem «Volksstaat»“), prefață datată 3 ianuarie 1894 și scrisă, prin urmare, cu un an și jumătate înainte de moartea sa, Engels arăta că în toate articolele sale este folosit cuvântul „comunist“, și nu „social-democrat“, pentru că social-democrații își ziceau pe atunci proudhoniștii în Franța și lassalleenii în Germania⁸³.

„...De aceea — continuă Engels —, lui Marx și mie ne-a fost pur și simplu cu neputință să găsim o expresie care să fie atât de elastică încât să oglindească punctul nostru special de vedere. Astăzi lucrurile stau altfel, și cuvântul acesta („social-democrat“) ar putea să meargă (mag passieren), oricât ar rămîne el de nepotrivit (unpassend), pentru un partid al cărui program economic nu este numai socialist în general, ci de-a dreptul comunist, pentru un partid al cărui țel politic final este desființarea întregului stat, deci și a democrației. Dar denumirile *adevăratelor* (subliniat de Engels) partide politice nu li se potrivesc niciodată pe de-a-ntregul; partidul se dezvoltă, numele rămîne“⁸⁴.

La apusul vieții sale, dialecticianul Engels rămîne credincios dialecticii. Noi, Marx și cu mine, spune'el, am avut pentru partid o denumire minunată, exactă din punct de vedere științific, dar n-a existat un partid adevărat, adică un partid proletar de masă. Acum (la sfârșitul secolului al XIX-lea) există un partid adevărat, dar denumirea lui este inexactă din punct de vedere științific. Nu-i nimic, „o să meargă“, numai să se dezvolte partidul, numai să nu-i rămînă ascunsă lui însuși inexactitatea științifică a denumirii sale și să nu-l împiedice să se dezvolte în direcția justă!

Se prea poate ca vreun om cu haz să vrea să ne consoleze și pe noi, bolșevicii, așa cum face Engels: avem un partid adevărat, care se dezvoltă foarte bine; „o să meargă“ chiar și un cuvînt atît de pocit și lipsit de sens cum e cuvîntul „bolșevic“, care nu exprimă absolut nimic altceva în afară de faptul pur întîmplător că la Congresul de la Bruxelles-Londra din 1903 noi am avut majoritatea⁸⁵... Poate acum, cînd prigoana dezlănțuită în iulie și august împotriva partidului nostru de către republicani și de către democrația „revoluționară“ mic-burgheză a făcut ca cuvîntul „bolșevic“ să se bucure de stima întregului popor și cînd prigoana a mai marcat, pe lîngă aceasta, un atît de uriaș pas istoric înainte săvîrșit de partidul nostru în dezvoltarea lui *reală*, poate că și eu aș șovăi în legătură cu propunerea mea din aprilie de a schimba denumirea partidului nostru*. Poate că aș propune tovarășilor mei un „compromis“: să ne numim partid comunist și să lăsăm în paranteză cuvîntul bolșevici...

Dar problema denumirii partidului este incomparabil mai puțin importantă decît problema atitudinii proletariatului revoluționar față de stat.

În raționamentele obișnuite asupra statului se comite mereu o greșeală împotriva căreia Engels ne pune în gardă aici și pe care noi am menționat-o, în treacăt, în expunerea de mai sus. Anume: se uită mereu faptul că desființarea

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 31, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 103, 112, 118. — Nota red.

statului înseamnă, în același timp, și desființarea democrației; că dispariția treptată a statului înseamnă dispariția treptată a democrației.

La prima vedere, o asemenea afirmație pare foarte ciudată și de neînțeles; s-ar putea chiar ca la unii să se nască temerea: nu cumva așteptăm ivirea unei ordini sociale în care nu va fi respectat principiul supunerii minorității față de majoritate, dat fiind că democrația constituie tocmai recunoașterea acestui principiu?

Nu. Democrația *nu* este identică cu supunerea minorității față de majoritate. Democrația este *un stat* care recunoaște supunerea minorității față de majoritate, adică o organizație pentru *constrângerea* sistematică a unei clase de către altă clasă, a unei părți din populație de către cealaltă.

Noi ne punem ca scop final desființarea statului, adică a oricărei constrângeri organizate și sistematice și, în general, a oricărei constrângeri a oamenilor. Noi nu așteptăm ivirea unei ordini sociale în care nu va fi respectat principiul supunerii minorității față de majoritate. Dar, tinzând spre socialism, noi sîntem convinși că acesta se va transforma în comunism, iar legat de aceasta va dispărea în general orice necesitate de a recurge la constrângerea oamenilor, orice necesitate de *subordonare* a unui om față de altul, a unei părți a populației față de alta, deoarece oamenii *se vor deprinde* să respecte condițiile elementare ale vieții sociale *fără constrângere și fără subordonare*.

Tocmai pentru a sublinia acest element al deprinderii, Engels vorbește de o nouă *generație*, care, „crescută în condiții sociale noi, libere, va fi în stare să se descotorosească de întreaga vechitură pe care o reprezintă statul”⁸⁶, să se descotorosească de orice stat, inclusiv de statul democrat-republican.

Pentru a lămuri acest lucru este necesar să analizăm problema bazelor economice ale dispariției treptate a statului.

CAPITOLUL AL V-LEA
BAZELE ECONOMICE
ALE DISPARIȚIEI TREPTATE A STATULUI

Marx elucidează complet această problemă în „Critica Programului de la Gotha“ (scrisoarea către Bracke din 5 mai 1875, publicată abia în 1891 în „Neue Zeit“, IX, 1 și apărută în rusește în broșură)⁸⁷. Partea polemică a acestei remarcabile lucrări, constînd în critica lassalle-anismului, a pus, ca să zicem așa, în umbră partea ei pozitivă, și anume analiza legăturii dintre dezvoltarea comunismului și dispariția treptată a statului.

1. CUM PUNE MARX PROBLEMA

Comparînd superficial scrisoarea lui Marx din 5 mai 1875 către Bracke cu scrisoarea examinată mai sus a lui Engels către Bebel din 28 martie 1875⁸⁸, s-ar părea că Marx e mult mai „etatist“ decît Engels și că deosebirea dintre concepțiile celor doi scriitori cu privire la stat este foarte însemnată.

Engels îi propune lui Bebel să lase cu desăvîrșire la o parte vorbăria despre stat, să elimine complet cuvîntul stat din program, înlocuindu-l prin cuvîntul „comunitate“; Engels declară chiar că Comuna nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului. Marx însă vorbește chiar de „viitorul stat al societății comuniste“, ca și cum ar recunoaște necesitatea statului chiar și în comunism.

Dar o asemenea părere ar fi fundamental greșită. O cercetare mai atentă arată că vederile lui Marx și Engels cu privire la stat și cu privire la dispariția lui treptată coincid întru totul și că expresia lui Marx citată mai sus se referă tocmai la acest stat *în curs de dispariție*.

E limpede că nici vorbă nu poate fi de fixarea momentului *viitoare* „dispariții“, mai ales că ea reprezintă în mod evident un proces îndelungat. Deosebirea aparentă dintre Marx și Engels se explică prin deosebirea dintre temele pe care le-au tratat, dintre sarcinile pe care și le-au pus. Engels și-a propus să arate lui Bebel într-un mod concret, izbitor și sugestiv toată absurditatea prejude-

cășilor curente (împărtășite în mare măsură și de Lassalle) cu privire la stat. Marx atinge *a c e a s t ă* problemă numai în trecut, interesându-se de o altă temă: *dezvoltarea societății comuniste*.

Întreaga teorie a lui Marx constituie aplicarea la capitalismul contemporan a teoriei dezvoltării în forma ei cea mai consecventă, mai completă, mai adânc gândită și mai bogată în conținut. Firește că Marx și-a pus problema aplicării acestei teorii și la prăbușirea *iminentă* a capitalismului, și la *viitoarea* dezvoltare a *viitorului* comunism.

Pe baza căror *date* însă poate fi pusă problema viitoarei dezvoltări a viitorului comunism?

Pe baza faptului că acesta *își are obârșia* în capitalism, că se dezvoltă istoricește din capitalism, că este rezultatul acțiunii unei forțe sociale căreia *i-a dat naștere* capitalismul. Nu există la Marx nici urmă de încercare de a născoci utopii, de a ghici în van ceea ce nu se poate ști. Marx pune problema comunismului așa cum ar pune un cercetător al naturii problema dezvoltării, de pildă, a unei noi varietăți biologice, despre care știm că a apărut în cutare și cutare mod și că se modifică în cutare și cutare direcție determinată.

Marx înlătură, în primul rând, confuzia introdusă de Programul de la Gotha în problema corelației dintre stat și societate.

„...Societatea actuală — scrie el — este societatea capitalistă care există în toate țările civilizate, societate mai mult sau mai puțin eliberată de rămășițele medievale, mai mult sau mai puțin modificată datorită particularităților dezvoltării istorice a fiecărei țări, mai mult sau mai puțin dezvoltată. «Statul actual», dimpotrivă, se schimbă de îndată ce trece frontiera. În imperiul germano-prusac este cu totul altul decât în Elveția, în Anglia cu totul altul decât în Statele Unite. «Statul actual» este, deci, o ficțiune.

Totuși, în pofida diversității lor ca formă, diferitele state ale diferitelor țări civilizate au toate comun faptul că la baza lor se află societatea burgheză modernă, mai mult sau mai puțin dezvoltată sub raport

capitalist. De aceea au anumite caracteristici esențiale comune. În acest sens se poate vorbi de «statul actual» în opoziție cu cel viitor, în care actuala lui rădăcină, societatea burgheză, va fi dispărut.

Se naște atunci întrebarea: ce fel de modificări va suferi statul în societatea comunistă? Cu alte cuvinte, ce funcții sociale, analoge cu actualele funcții ale statului, vor mai rămîne? La această întrebare se poate răspunde numai în mod științific, și, în oricîte mii de feluri am îmbina cuvîntul «popor» cu cuvîntul «stat», aceasta nu ne va apropia cîtuși de puțin de rezolvarea problemei...⁸⁹

Bătîndu-și joc în felul acesta de toate discuțiile referitoare la „statul popular“, Marx indică modul de a pune problema, parcă avertizîndu-ne că, pentru a da un răspuns științific la această problemă, trebuie să operezi numai cu date științifice bine stabilite.

Primul fapt stabilit în mod absolut precis de întreaga teorie a dezvoltării și, în general, de întreaga știință — și care a fost uitat de utopiști și este uitat de oportuniștii de azi, care se tem de revoluția socialistă — este acela că din punct de vedere istoric trebuie neapărat să existe un stadiu deosebit sau o etapă deosebită de *trecere* de la capitalism la comunism.

2. TRECEREA DE LA CAPITALISM LA COMUNISM

„...Între societatea capitalistă și cea comunistă — continuă Marx — se află perioada transformării revoluționare a celei dintîi în cea de-a doua. Acestei perioade îi corespunde și o perioadă de tranziție politică, al cărei stat nu poate fi altul decît *dictatura revoluționară a proletariatului*...“⁹⁰

Această concluzie se bazează la Marx pe analiza rolului pe care-l joacă proletariatul în societatea capitalistă contemporană, pe datele privitoare la dezvoltarea acestei societăți și la caracterul de neîmpăcat al intereselor antagoniste ale proletariatului și ale burgheziei.

Înainte problema era pusă astfel: pentru a se elibera, proletariatul trebuie să răstoarne burghezia, să cucerească puterea politică, să instaureze dictatura sa revoluționară.

Acum problema este pusă întrucîtva altfel: trecerea de la societatea capitalistă, care se dezvoltă spre comunism, la societatea comunistă e cu neputință fără „o perioadă de tranziție politică“, iar statul acestei perioade nu poate fi decît dictatura revoluționară a proletariatului.

Și care e atitudinea acestei dictaturi față de democrație?

Am văzut că „Manifestul Comunist“ pune pur și simplu alături două noțiuni: „ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă“ și „cucerirea democrației“⁹¹. Pe baza celor expuse mai sus se poate stabili mai exact cum se modifică democrația în cursul trecerii de la capitalism la comunism.

În societatea capitalistă, în condițiile de dezvoltare cele mai favorabile ale ei, avem un democratism mai mult sau mai puțin deplin în republica democratică. Dar acest democratism este întotdeauna îngrădit de cadrul strîmt al exploatării capitaliste, și de aceea el rămîne întotdeauna, în fond, un democratism pentru o minoritate, numai pentru clasele avute, numai pentru cei bogați. Libertatea societății capitaliste este întotdeauna aproximativ aceeași ca și cea din republicile grecești antice: libertate pentru proprietarii de sclavi. Datorită condițiilor exploatării capitaliste, sclavii salariați din vremurile noastre sînt atît de apăsați de sărăcie și de nevoi, încît „nu le arde de democrație“, „nu le arde de politică“, încît atunci cînd evenimentele se desfășoară în mod pașnic, obișnuit, majoritatea populației este înlăturată de la participarea la viața social-politică.

Justețea acestei afirmații este confirmată, poate, în chipul cel mai vădit în Germania, tocmai pentru că în acest stat legalitatea constituțională s-a menținut uimitor de mult și de stabil, timp de aproape o jumătate de secol (1871—1914), în care social-democrația a știut „să se folosească de legalitate“ mult mai mult decît în alte țări și să realizeze într-o proporție mai mare decît oriunde organizarea muncitorilor într-un partid politic.

Cît de mare este însă această proporție — cea mai mare dintre cele observate în societatea capitalistă — a sclavilor salariați activi și conștienți din punct de vedere politic? Un milion de membri ai partidului social-democrat din 15 000 000 de muncitori salariați! Trei milioane de muncitori organizați în sindicate din 15 000 000!

Democrație pentru o minoritate infimă, democrație pentru cei bogați, — iată democratismul societății capitaliste. Examinînd mai îndeaproape mecanismul democrației capitaliste, se poate vedea peste tot, atît în amănuntele „mărunte“, așa-zis mărunte, ale dreptului de vot (durata domiciliului stabil, excluderea femeilor etc.), cît și în tehnica instituțiilor reprezentative, atît în piedicile reale puse dreptului de întrunire (edificiile publice au-s pentru „săraci“!), cît și în organizarea pur capitalistă a presei zilnice etc. etc., peste tot se pot vedea numai îngrădiri și iar îngrădiri ale democratismului. Aceste îngrădiri, exceptări, excluderi, piedici pentru cei săraci par mărunte, mai ales în ochii aceluia care n-a știut el însuși niciodată ce este sărăcia și n-a fost aproape de viața claselor asuprite în masa lor (și în această situație sînt nouă din zece, dacă nu nouăzeci și nouă la sută din publiciștii și politicienii burghezi); luate însă în totalitatea lor, aceste îngrădiri exclud, înlătură sărăcimea din politică, de la o participare activă la democrație.

Marx a sesizat admirabil această *e s e n ț ă* a democrației capitaliste, spunînd atunci cînd a analizat experiența Comunei: cei asupriți sînt lăsați să hotărască o dată la cîțiva ani care anume din reprezentanții clasei asupritoare îi va reprezenta și îi va călca în picioare în parlament!⁹²

Dar dezvoltarea acestei democrații capitaliste, inevitabil limitate, care înlătură pe ascuns sărăcimea și care din această cauză este pe de-a-ntregul mincinoasă și ipocrită, nu are loc în mod simplu, drept și neted, „spre o democrație din ce în ce mai largă“, cum își închipuie profesorii liberali și oportuniștii mic-burghezi. Nu. Mersul înainte, adică spre comunism, trece prin dictatura proletariatului, și altfel nici nu se poate, căci nimeni altcineva, și nici

pe altă cale, nu poate *sfârșima împotrivirea* exploatatorilor capitaliști.

Iar dictatura proletariatului, adică organizarea avangărzii celor asupriți în clasă dominantă pentru reprimarea asupritorilor, nu poate da naștere numai unei simple lărgiri a democrației. *Alături* de o uriașă lărgire a democratismului, care devine *pentru prima oară* un democratism pentru cei săraci, un democratism pentru popor, și nu un democratism pentru cei bogați, dictatura proletariatului aduce, totodată, o serie de îngrădiri ale libertății pentru asupritori, exploatatori, capitaliști. Pe aceștia trebuie să-i reprimăm pentru a elibera omenirea de robia salariată, împotrivirea lor trebuie s-o sfârșim prin forță, și este limpede că, acolo unde există reprimare, unde există violență, nu există libertate, nu există democrație.

Engels a exprimat minunat acest lucru în scrisoarea sa către Bebel, spunînd, după cum își amintește cititorul: „atîta timp cît proletariatul mai are nevoie de stat, el are nevoie de acesta nu în interesul libertății, ci în vederea reprimării adversarilor săi, și de îndată ce va putea fi vorba de libertate, statul ca atare va înceta să mai existe”⁹³.

Democrație pentru imensa majoritate a poporului și reprimarea prin forță, adică excluderea de la democrație, a exploatatorilor și a asupritorilor poporului, — iată în ce constă schimbarea pe care o suferă democrația în perioada de *trecere* de la capitalism la comunism.

Numai în societatea comunistă, cînd împotrivirea capitaliștilor va fi fost cu desăvîrșire sfârșită, cînd capitaliștii vor fi dispărut, cînd nu vor mai exista clase (adică atunci cînd nu vor mai exista deosebiri între membrii societății în ce privește poziția lor față de mijloacele sociale de producție), — *numai* atunci „va dispărea statul și va putea fi vorba de libertate”. Numai atunci va fi posibilă și va fi înfăptuită democrația cu adevărat deplină, cu adevărat fără nici un fel de îngrădiri. Și numai atunci democrația va începe să *dispară*, datorită simplei împrejurări că, eliberați de robia capitalistă, de ororile, sălbătăciile, absurditățile, mîrșăviile fără număr, care constituie

atribute ale exploatării capitaliste, oamenii *se vor deprinde* treptat să respecte regulile elementare de conviețuire, cunoscute de secole, repetate de mii de ani în toate preceptele, să le respecte fără să fie constrinși la aceasta prin violență, fără subordonare, *fără aparatul special* de constringere care se numește stat.

Expresia „statul *dispare treptat*“ este foarte reușit aleasă, deoarece ea indică atât caracterul treptat cât și caracterul spontan al procesului. Numai deprinderea poate exercita, și va exercita fără îndoială, o asemenea influență, dat fiind că în jurul nostru observăm de milioane de ori cât de ușor se deprind oamenii să respecte regulile de conviețuire ce le sînt necesare dacă nu există exploatare, dacă nu există nimic care să le stîrnească indignarea, să provoace protest și revoltă, să facă necesară *reprimarea*.

Așadar, în societatea capitalistă avem de-a face cu o democrație ciuntită, sărăcăcioasă, falsă, cu o democrație numai pentru cei bogați, pentru o minoritate. Dictatura proletariatului, perioadă de trecere la comunism, va da naștere pentru prima oară democrației pentru popor, pentru majoritate, paralel cu reprimarea necesară a minorității, a exploatatorilor. Numai comunismul e în stare să aducă o democrație cu adevărat deplină, și cu cât mai deplină va fi aceasta, cu atât mai repede va deveni ea de prisos, va dispărea de la sine.

Cu alte cuvinte, în capitalism avem de-a face cu statul în adevăratul înțeles al cuvîntului, cu o mașină specială pentru reprimarea unei clase de către alta, și încă a majorității de către minoritate. Se înțelege că, în vederea asigurării succesului unei astfel de acțiuni cum e reprimarea sistematică a majorității exploatare de către minoritatea exploatatorilor, e nevoie de o cruzime extremă, de represii sălbatice, e nevoie de mări de sînge, mări prin care omnia își urmează calea în starea de sclavie, de iobăgie, de robie salariată.

Mai departe, în perioada de *trecere* de la capitalism la comunism, reprimarea mai este *încă* necesară, însă de astă dată este necesară reprimarea minorității exploatatorilor de către majoritatea exploatată. Un aparat special,

o mașină specială de reprimare, „statul“, mai este încă necesar, dar acesta este acum un stat de tranziție, el nu mai este un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului, căci reprimarea minorității exploatatorilor de către majoritatea robilor salariați de ieri este un lucru relativ atît de ușor, de simplu și de firesc, încît va costa mult mai puțin sînge decît reprimarea răscoalelor sclavilor, iobagilor și muncitorilor salariați, va costa mult mai ieftin omenirea. Și ea este compatibilă cu extinderea democrației asupra unei majorități atît de covârșitoare a populației, încît necesitatea unei *mașini speciale* de reprimare începe să dispară. Exploatatorii, firește, nu sînt în stare să reprime poporul fără o mașină foarte complicată menită să îndeplinească această sarcină, dar *poporul* poate reprima pe exploatatori chiar și cu o „mașină“ foarte simplă, aproape fără nici o „mașină“, fără vreun aparat special, prin simpla *organizare a maselor înarmate* (în felul Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților — vom observa noi cu anticipație).

În sfîrșit, numai comunismul creează condițiile în care statul devine cu totul inutil, deoarece nu există *nimeni* care să fie reprimat, „nimeni“ în înțelesul de *clasă*, în înțelesul de luptă sistematică împotriva unei anumite părți a populației. Noi nu sîntem utopiști și nu negăm de loc posibilitatea și inevitabilitatea unor excese *individuale*, nici necesitatea reprimării unor *asemenea* excese. Dar în primul rînd, pentru acest lucru nu este nevoie de o mașină specială, de un aparat special de reprimare; acest lucru va fi făcut de însuși poporul înarmat, cu aceeași simplitate și ușurință cu care chiar și în societatea de azi un grup de oameni civilizați desparte pe cei care s-au luat la bătaie sau nu îngăduie folosirea violenței față de o femeie. Iar în al doilea rînd, noi știm că fundamentala cauză socială a exceselor care constau în încălcarea regulilor de conviețuire socială este exploatarea maselor, sărăcia și mizeria acestora. O dată cu înlăturarea acestei cauze principale va începe în mod inevitabil „*dispariția treplată*“ a exceselor. Nu știm cît de repede și cu ce gradație vor

dispărea acestea; știm însă că ele vor dispărea treptat. Și paralel cu dispariția lor va dispărea treptat și statul.

Fără a se lansa în utopii, Marx a stabilit mai amănunțit ceea ce se poate stabili *de pe acum* cu privire la acest viitor, și anume deosebirea dintre faza (treapta, etapa) inferioară și cea superioară a societății comuniste.

3. PRIMA FAZĂ A SOCIETĂȚII COMUNISTE

În „Critica Programului de la Gotha“, Marx combate amănunțit ideea lui Lassalle după care în socialism muncitorii vor primi „produsul neciuit“, sau „produsul integral al muncii lor“. Marx arată că din toată munca socială a întregii societăți trebuie să se scadă un fond de rezervă, un fond în vederea lărgirii producției și ceea ce este necesar pentru înlocuirea mașinilor „uzate“ etc., iar apoi din bunurile de consum un fond pentru cheltuielile de administrație, pentru școli, spitale, aziluri de bătrâni etc.

În locul frazeologiei nebuloase, neclare și generale a lui Lassalle („produsul integral al muncii să revină muncitorului“), Marx stabilește în mod lucid felul în care va fi nevoită să gospodărească societatea socialistă. Marx trece la analiza *concretă* a condițiilor de viață ale unei asemenea societăți în care nu va mai exista capitalism, spunând:

„Avem de-a face aici“ (la analizarea programului partidului muncitoresc) „nu cu o societate comunistă care *s-a dezvoltat* pe propria-i bază, ci, dimpotrivă, cu una care *abia se naște* din societatea capitalistă și care, de aceea, mai poartă din toate punctele de vedere — economic, moral, spiritual — pecetea vechii societăți din sînul căreia s-a născut“⁹⁴.

Această societate comunistă, care abia a ieșit la lumina zilei din sînul capitalismului și care în toate privințele mai poartă pecetea societății vechi, Marx o denumește „prima“ fază sau faza inferioară a societății comuniste.

Mijloacele de producție au încetat de a mai fi proprietatea privată a unor persoane particulare. Mijloacele de producție aparțin întregii societăți. Fiecare membru al

societății, îndeplinind o anumită parte din munca socialmente necesară, capătă din partea societății o dovadă că a îndeplinit cutare cantitate de muncă. El primește în baza acestei dovezi, din depozitele publice de bunuri de consum, o cantitate corespunzătoare de produse. După ce a fost scăzută cantitatea de muncă ce intră în fondul social, fiecare muncitor primește, așadar, de la societate tot atît cît i-a dat el.

Domnește, s-ar părea, „egalitatea“.

Dar atunci cînd, avînd în vedere asemenea rînduiri sociale (numite de obicei socialism, iar la Marx purtînd denumirea de prima fază a comunismului), Lassalle afirmă că aceasta constituie „o repartitie dreaptă“, că aceasta reprezintă „dreptul egal al fiecăruia la produsul egal al muncii“, el se înșală, și Marx explică greșeala lui.

Avem aici într-adevăr, spune Marx, „drept egal“, dar acesta este *încă* „dreptul burghez“, care, ca orice drept, *presupune inegalitate*. Orice drept este aplicarea *aceleiași* măsuri la *diferiți* oameni, care în realitate nu sînt la fel, nu sînt egali între ei; de aceea „dreptul egal“ înseamnă încălcarea egalității, înseamnă nedreptate. Într-adevăr, după ce doi oameni au efectuat aceleași parte din munca socială, fiecare primește o parte egală din produsul social (minus scăzămintele arătate mai sus).

Dar oamenii nu sînt egali unul cu altul: unul este mai puternic, altul mai slab; unul este căsătorit, altul nu; unul are mai mulți copii, altul mai puțini etc.

„...La o muncă egală — conchide Marx — și, prin urmare, la o participare egală la fondul social de consum, unul primește, de fapt, mai mult decît altul, unul este mai bogat decît altul etc. Pentru a evita toate aceste neajunsuri, dreptul ar trebui să fie nu egal, ci inegal...“⁹⁵

Prin urmare, în prima fază a comunismului nu poate exista încă dreptate și egalitate: deosebiri în ceea ce privește bogăția, deosebiri nedrepte, rămîn, dar *exploatarea* omului de către om e cu neputință, deoarece *mijloacele*

de producție, fabricile, mașinile, pământul etc., nu mai pot fi acaparate și trecute în proprietate privată. Demonstrând inconsistența frazeologiei confuze mic-burgheze a lui Lassalle cu privire la „egalitate” și „dreptate” *în general*, Marx ne arată *mersul dezvoltării* societății comuniste, care la început este *nevoită* să desființeze *numai* „o nedreptate”, acapararea mijloacelor de producție de către persoane particulare, și care *nu e în stare* să desființeze dintr-o dată și cealaltă nedreptate, repartiția obiectelor de consum „după muncă” (și nu după nevoi).

Economiștii vulgari, inclusiv profesorii burghezi, inclusiv Tugan „al nostru”, reproșează mereu socialiștilor că uită inegalitatea dintre oameni, „visînd” s-o desființeze. Acest reproș dovedește, după cum vedem, doar totala ignoranță a domnilor ideologi burghezi.

Marx nu numai că ține seama în modul cel mai precis de inegalitatea inevitabilă dintre oameni, dar el ține seama și de faptul că numai trecerea mijloacelor de producție în proprietatea comună a întregii societăți („socialismul” în accepția obișnuită a cuvîntului) *nu e în lătură* încă neajunsurile repartiției și inegalității „dreptului burghez”, care *continuă să domine* în măsura în care produsele se împart „după muncă”.

„...Dar aceste neajunsuri — continuă Marx — sînt inevitabile în prima fază a societății comuniste, în forma în care s-a născut, după îndelungate dureri ale facerii, din societatea capitalistă. Dreptul nu poate fi niciodată superior orînduirii economice și dezvoltării culturale a societății determinate de această orînduire...”⁹⁶

În felul acesta, în prima fază a societății comuniste (denumită de obicei socialism), „dreptul burghez” *nu este* deci desființat în întregime, ci numai în parte, numai în măsura în care a fost înfăptuită revoluția economică, adică numai în ceea ce privește mijloacele de producție. „Dreptul burghez” le recunoaște pe acestea din urmă drept proprietate privată a unor persoane particulare. Socialismul trans-

formă mijloacele de producție în proprietate comună. În această măsură — și numai în această măsură — „dreptul burghez“ este desființat.

Dar el subzistă, totuși, în cealaltă parte a lui, rămîne ca regulator (factor determinant) al repartizării produselor și al repartizării muncii între membrii societății. „Cine nu muncește să nu mănînce“ — acest principiu socialist este *deja* înfăptuit; „la o cantitate egală de muncă, o cantitate egală de produse“ — și acest principiu socialist este *deja* înfăptuit. Dar aceasta nu este încă comunism și nu înlătură încă „dreptul burghez“, care acordă unor oameni inegali, în schimbul unei cantități inegale de muncă (inegale în fapt), o cantitate egală de produse.

Acesta este un „neajuns“, spune Marx, dar el este inevitabil în prima fază a comunismului, căci nu ne putem închipui, fără a deveni utopiști, că, doborînd capitalismul, oamenii se vor deprinde dintr-o dată să lucreze pentru societate *fără nici un fel de norme de drept*, și în afară de aceasta desființarea capitalismului *nu creează dintr-o dată* nici premisele economice ale unei *astfel* de schimbări.

Alte norme în afară de „dreptul burghez“ nu există. Și în această măsură continuă încă să fie nevoie de stat, care, apărînd proprietatea comună asupra mijloacelor de producție, trebuie să apere, totodată, și egalitatea muncii și egalitatea repartizării produselor.

Statul dispare treptat în măsura în care nu mai există capitaliști, nu mai există clase și, prin urmare, nu mai poate fi *reprimată* nici o clasă.

Dar statul n-a dispărut încă complet, căci rămîne ocrotirea „dreptului burghez“, care consfințește inegalitatea în fapt. Pentru ca statul să dispară complet este necesară înfăptuirea comunismului deplin.

4. FAZA SUPERIOARĂ A SOCIETĂȚII COMUNISTE

Marx continuă :

„...În faza superioară a societății comuniste, după ce va dispărea subordonarea înrobitoare a indivizilor față de diviziunea muncii și, o dată cu ea, opo-

ziția dintre munca intelectuală și munca fizică; cînd munca va înceta să mai fie numai un mijloc de existență și va deveni ea însăși prima necesitate vitală; cînd alături de dezvoltarea multilaterală a indivizilor vor crește și forțele de producție, iar toate izvoarele avuției colective vor țîșni ca un torent — abia atunci limitele înguste ale dreptului burghez vor putea fi cu totul depășite și societatea va putea înscrie pe stindardele ei: «De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi»⁹⁷.

Abia acum putem aprecia întreaga justete a observațiilor pe care le-a făcut Engels atunci cînd și-a bătut joc fără cruțare de absurditatea îmbinării cuvintelor: „libertate” și „stat”. Atîta timp cît există stat, nu există libertate. Cînd va exista libertate, nu va mai exista stat.

Baza economică a dispariției complete a statului o constituie un grad atît de înalt de dezvoltare a comunismului, încît dispare opoziția dintre munca intelectuală și cea fizică, dispare, prin urmare, unul din principalele izvoare ale inegalității *sociale* de astăzi, și anume un izvor care nu poate fi înlăturat dintr-o dată numai prin trecerea mijloacelor de producție în proprietate obștească, numai prin exproprierea capitaliștilor.

Această expropriere va face *cu puțință* o uriașă dezvoltare a forțelor de producție. Și, văzînd cît de mult *împiedică* încă de pe acum capitalismul această dezvoltare, văzînd cît de mari progrese s-ar putea realiza pe baza nivelului deja atins al tehnicii moderne, sîntem îndreptății să afirmăm cu cea mai mare certitudine că exproprierea capitaliștilor va determina inevitabil o uriașă dezvoltare a forțelor de producție ale societății omenești. Dar cît de repede se va desfășura această dezvoltare, cît de repede va ajunge ea la faza suprimării diviziunii muncii, a înlăturării opoziției dintre munca intelectuală și cea fizică, a transformării muncii în „prima necesitate vitală”, lucrul acesta nu-l știm și nici *nu-l putem ști*.

De aceea sîntem în drept să vorbim numai despre dispariția inevitabilă a statului, subliniind caracterul de lungă

durată al acestui proces, dependența lui de rapiditatea cu care se va dezvolta *faza superioară* a comunismului și lăsînd deschisă problema termenelor sau a formelor concrete ale dispariției lui, căci date în vederea rezolvării acestor probleme *nu există*.

Statul va putea să dispară complet atunci cînd societatea va înlăptui principiul: „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“, cu alte cuvinte atunci cînd oamenii se vor obișnui atît de mult cu respectarea regulilor fundamentale ale conviețuirii sociale și cînd munca lor va fi atît de productivă, încît ei vor munci de bunăvoie, *după capacitate*. „Limitele înguste ale dreptului burghez“, care îl silește pe om să calculeze cu duritatea lui Shylock⁹⁸ ca nu cumva să lucreze cu o jumătate de oră mai mult decît altul, ca nu cumva să primească o plată mai mică decît altul, aceste limite înguste vor fi atunci depășite. Repartiția produselor nu va necesita atunci reglementarea de către societate a cantității de produse pe care o are de primit fiecare: fiecare va lua în mod liber „după nevoie“.

Din punctul de vedere burghez este ușor să declari că o astfel de orînduire socială este „o pură utopie“ și să faci ironii în sensul că socialiștii făgăduiesc fiecăruia dreptul de a primi de la societate, fără nici un control al muncii fiecărui cetățean în parte, orice cantitate de trufe, de automobile, de piane etc. Cu astfel de ironii se eschivează pînă în ziua de azi majoritatea „savanților“ burghezi, trădînd astfel atît propria lor ignoranță, cît și faptul că apără în mod interesat capitalismul.

Ignoranță, — căci nici unui socialist nu i-a trecut prin minte „să făgăduiască“ venirea fazei superioare de dezvoltare a comunismului, iar *previziunea* marilor socialiști că această fază va veni nu presupune nici productivitatea de astăzi a muncii și *nici* pe filistinul *de astăzi*, în stare să spargă „fără nici un scop“ — la fel ca și seminariștii lui Pomealovski* — depozitele de bunuri publice și să ceară imposibilul.

* Este vorba de opera scriitorului rus Pomealovski „Amintiri din seminar“. — *Nota trad.*

Pînă la faza „superioară“ a comunismului, socialiștii cer ca societatea și *statul* să controleze în modul cel mai riguros cuantumul muncii și cuantumul consumului; acest control însă trebuie să înceapă cu exproprierea capitaliștilor, cu controlul muncitorilor asupra capitaliștilor și să fie exercitat nu de statul birocratic, ci de statul *muncitorilor înarmați*.

Apărarea interesată a capitalismului de către ideologii burghezi (și de către ciracii lor de teapa domnilor Țereteli, Cernovi & Co.) constă tocmai în faptul că ei *substituie* discuțiile și controversele referitoare la viitorul îndepărtat problemei arzătoare și actuale a politicii de azi: exproprierea capitaliștilor, transformarea tuturor cetățenilor în lucrători și funcționari ai unui singur mare „sindicat“, și anume ai statului întreg, și subordonarea completă a întregii activități a acestui sindicat statului cu adevărat democratic, *statului Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților*.

Atunci cînd profesorul savant, și după el și filistinul, iar în urma acestuia domnia Țereteli și Cernovi vorbesc de utopiile absurde, de făgăduielile demagogice ale bolșevicilor, de imposibilitatea „introducerii“ socialismului, ei au de fapt în vedere tocmai etapa sau faza superioară a comunismului, pe care nu numai că nimeni n-a făgăduit s-o „introducă“, dar nici nu s-a gîndit măcar la așa ceva, pentru că în general ea nu poate fi „introdusă“.

Și am ajuns aici la problema deosebirii științifice dintre socialism și comunism, pe care a atins-o Engels în considerațiile menționate mai sus asupra caracterului greșit al denumirii de „social-democrați“. Din punct de vedere politic, deosebirea dintre prima fază sau faza inferioară a comunismului și cea superioară va deveni cu timpul, probabil, uriașă, dar ar fi ridicol s-o stabilim de pe acum, în condițiile existenței capitalismului; pe primul plan pot s-o pună doar unii dintre anarhiști (în cazul în care au mai rămas printre anarhiști oameni care n-au învățat nimic în urma metamorfozei „plehanoviste“ a unor oameni ca Kropotkin, Grave, Cornelissen și a celorlalți „ași“ ai anarhismului, deveniți social-șoviniști sau anarhiști de tranșee,

precum s-a exprimat Ge, unul dintre puţinii anarhişti care şi-au mai păstrat cinstea şi conştiinţa).

Deosebirea ştiinţifică dintre socialism şi comunism este însă clară. Ceea ce de obicei este denumit socialism poartă la Marx denumirea de „prima“ fază sau faza inferioară a societăţii comuniste. În măsura în care mijloacele de producţie devin proprietate comună, în aceeaşi măsură cuvântul „comunism“ poate fi folosit şi în acest caz, fără a uita însă că acesta nu e comunismul deplin. Marea însemnătate a lămuririlor lui Marx constă în faptul că el aplică şi aici în mod consecvent dialectica materialistă, teoria dezvoltării, văzînd în comunism ceva ce se dezvoltă din capitalism. În locul definiţiilor scolastice născocite, „ticiuite“ şi în locul discuţiilor sterpe în jurul unor cuvinte (ce este socialismul şi ce este comunismul), Marx face o analiză a ceea ce s-ar putea denumi treptele maturităţii economice a comunismului.

În prima fază, pe prima lui treaptă, comunismul nu poate fi încă economiceste cu totul matur, cu totul eliberat de tradiţiile sau de urmele capitalismului. De aici şi fenomenul atît de interesant al menţinerii în prima fază a comunismului a „limitelor înguste ale dreptului burghez“. În ceea ce priveşte repartitia produselor de consum, dreptul burghez presupune, desigur, în mod inevitabil şi un *stat burghez*, deoarece dreptul nu reprezintă nimic fără un aparat în stare să impună prin constrîngere respectarea normelor de drept.

Rezultă că în comunism continuă să se menţină un anumit timp nu numai dreptul burghez, ci chiar şi statul burghez — fără burghezie!

Acest lucru poate părea paradoxal sau pur şi simplu un joc mintal dialectic, învinuire deseori adusă marxismului de către unii oameni care nu şi-au dat cîtuşi de puţin osteneala de a studia conţinutul lui extrem de profund.

În realitate însă, viaţa arată la fiecare pas, atît în natură cît şi în societate, existenţa în cadrul noului a rămăşişelor vechiului. Şi Marx n-a introdus în mod arbitrar în comunism o fărîmă de drept „burghez“, căci a luat ceea ce este inevi-

tabil din punct de vedere economic și politic în societatea care iese *din sînul* capitalismului.

Democrația are o uriașă însemnătate în lupta dusă de clasa muncitoare împotriva capitaliștilor în vederea eliberării sale. Dar democrația nu constituie nicidecum o limită dincolo de care nu se poate trece, ci numai una dintre etapele drumului de la feudalism la capitalism și de la capitalism la comunism.

Democrație înseamnă egalitate. Se înțelege deci ce uriașă însemnătate are lupta proletariatului pentru egalitate și lozinca egalității dacă aceasta este just înțeleasă în sensul desființării *claselor*. Dar democrația înseamnă numai o egalitate *formală*. Și, de îndată ce a fost înfăptuită egalitatea tuturor membrilor societății *în ceea ce privește* stăpînirea mijloacelor de producție, adică egalitatea muncii, egalitatea salariului, se va pune în mod inevitabil în fața omenirii problema de a păși mai departe, de la egalitatea formală la cea de fapt, adică la înfăptuirea principiului: „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“. Prin ce etape, pe calea căror măsuri practice va păși omenirea spre acest scop superior, nu știm și nu putem ști. Este însă important să fim lămuriiți asupra falsității totale a concepției burgheze obișnuite, după care socialismul este ceva mort, anhilozat, dat o dată pentru totdeauna, atunci cînd de fapt *abia* o dată cu socialismul va începe în toate domeniile vieții sociale și personale un progres rapid, adevărat, cu caracter real de masă, cu participarea *majorității* populației și, apoi, a întregii populații.

Democrația este o formă a statului, una dintre varietățile statului. Prin urmare, ea reprezintă, ca orice stat, aplicarea organizată, sistematică a constrîngerii față de oameni. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte însă, ea înseamnă recunoașterea formală a egalității dintre cetățeni, a dreptului egal al tuturor de a participa la stabilirea formei de organizare a statului și la conducerea lui. Iar acest lucru este legat, la rîndul său, de faptul că, ajungînd la o anumită treaptă de dezvoltare, democrația unește în primul rînd proletariatul, clasa revoluționară, împotriva capitalismului, dîndu-i acesteia posibilitatea să sfărîme, să facă

țândări, să șteargă de pe fața pământului mașina de stat burgheză, fie ea și burghezo-republicană — armata permanentă, poliția și birocrația —, să le înlocuiască printr-o mașină de stat mai democratică, dar totuși încă mașină de stat, întruchipată în masele muncitorești înarmate, înlocuită apoi cu participarea totală a poporului la miliție.

Aici „cantitatea se transformă în calitate“: o asemenea treaptă a democratismului este legată de ieșirea din cadrul societății burgheze, de începutul transformării socialiste a societății. Din moment ce la conducerea statului ia parte într-adevăr *toată lumea*, capitalismul nu se mai poate menține. Și dezvoltarea capitalismului creează, la rîndul ei, *premisele* necesare pentru ca într-adevăr „toată lumea“ să poată lua parte la conducerea statului. Din aceste premise fac parte însușirea științei de carte de către întreaga populație, lucru care a și fost înfăptuit într-un șir de țări capitaliste mai înaintate, apoi „instruirea și disciplinarea“ milioanei de muncitori cu ajutorul vastului și complicatului aparat socializat al poștei, al căilor ferate, al marilor fabrici, al marelui comerț, al băncilor etc. etc.

În condițiile existenței acestor premise *economice* este pe deplin posibil, după ce capitaliștii și birocrații vor fi fost doborîți, să se treacă imediat, de la o zi la alta, la înlocuirea acestora — în domeniul *controlului* producției și repartiției, în domeniul *evidenței* muncii și a produselor — cu muncitorii înarmați, cu poporul înarmat în totalitatea lui. (Nu trebuie confundată problema controlului și a evidenței cu problema personalului cu pregătire științifică — ingineri, agronomi etc.: acești domni lucrează astăzi supunîndu-se capitaliștilor, și vor lucra și mai bine mîine supunîndu-se muncitorilor înarmați.)

Evidență și control — iată *lucrul principal* necesar pentru „organizarea“, pentru buna funcționare a societății comuniste *în prima ei fază*. *Toți* cetățenii devin acum slujbași salariați ai statului, care este constituit din înșiși muncitorii înarmați. *Toți* cetățenii devin acum funcționari și muncitori ai *unui singur* „sindicat“ de stat, care cuprinde întregul popor. Totul constă acum în aceea ca ei să lucreze deopotrivă, respectînd cu exactitate cuantumul muncii,

și să fie retribuiți deopotrivă. În acest domeniu, evidența și controlul sînt extrem de *simplificate* de capitalism și reduse pînă la neobișnuit de simple, accesibile oricărui om cu știință de carte, operații de supraveghere și de înregistrare, la cunoașterea celor patru operații aritmetice și la eliberarea unor chitanțe corespunzătoare*.

Atunci cînd *majoritatea* poporului va începe să țină în mod de sine stătător și pretutindeni o astfel de evidență, să exercite un astfel de control asupra capitaliștilor (deveniți acum salariați) și asupra domnilor intelectuali care își vor mai fi păstrat apucăturile capitaliste, atunci controlul acesta va deveni într-adevăr universal, general, exercitat de întregul popor, atunci în nici un chip nu va fi cu puțință nici o eschivare de la el, „va fi imposibil să scapi de el“.

Întreaga societate va fi un singur birou și o singură fabrică, în care și munca, și salarizarea vor fi egale.

Dar această disciplină „de fabrică“, pe care proletariatul care a învins pe capitaliști și a doborât pe exploatare o va extinde asupra întregii societăți, nu este nicidecum idealul nostru, nici scopul nostru final, ci numai o *treaptă* necesară în vederea curățirii radicale a societății de mîrșăviile și ticăloșiile generate de exploatarea capitalistă spre a putea pași *mai departe*.

Din momentul în care toți membrii societății sau cel puțin marea lor majoritate vor fi învățat să conducă *ei înșiși* treburile statului, vor fi luat ei înșiși în mîinile lor această treabă, „vor fi organizat“ controlul asupra minorității infime a capitaliștilor, a domnișorilor care doresc să-și păstreze apucăturile capitaliste, a muncitorilor care au fost puternic corupți de capitalism, — din acest moment va începe să dispară necesitatea oricărei guvernări în general. Cu cît mai deplină devine democrația, cu atît mai apropiat devine momentul în care ea devine inutilă. Cu cît mai democratic e „statul“ alcătuit din muncitori înarmați și „care nu mai este un stat în adevăratul înțeles al

* Cînd statul este redus în funcțiile sale principale pînă la asemenea operații de evidență și de control îndeplinite de către muncitorii înșiși, el încetează de a mai fi un „stat politic“ „funcțiile sociale transformîndu-se din funcții politice în simple funcții administrative“ (cf., în cele ce preced, cap. IV, § 2, polemica lui Engels cu anarhiștii)**.

cuvîntului“, cu atît mai repede începe să dispară treptat *orice* stat.

Deoarece atunci cînd *toată lumea* va învăța să conducă și va conduce realmente în mod de sine stătător producția socială, cînd toată lumea în mod de sine stătător va ține evidența și va exercita controlul asupra trîntorilor, a coconașilor, a escrocilor și a celorlalți „păzitori ai tradițiilor capitalismului“, — eschivarea de la această evidență și acest control, înfăptuite de întregul popor, va deveni inevitabil atît de anevoioasă, va deveni o excepție atît de rară, va fi însoțită probabil de o sancționare atît de rapidă și de aspră (căci muncitorii înarmați sînt oameni ai vieții practice, și nu intelectuali sentimentali, și e cert că nu vor îngădui să se glumească cu dinșii), încît *necesitatea* respectării regulilor simple, fundamentale ale oricărei conviețuirii umane va deveni foarte repede o *deprindere*.

Și atunci se va deschide larg drumul spre trecerea de la prima fază a societății comuniste la faza superioară a acesteia și, totodată, spre dispariția deplină a statului.

CAPITOLUL AL VI-LEA

VULGARIZAREA MARXISMULUI DE CĂTRE OPORTUNIȘTI

Problema raportului dintre stat și revoluția socială și dintre revoluția socială și stat i-a preocupat foarte puțin pe cei mai de seamă teoreticieni și publiciști ai Internaționalei a II-a (1889—1914), ca de altfel și problema revoluției în general. Dar faptul cel mai caracteristic în procesul creșterii treptate a oportunistului, care a dus în 1914 la falimentul Internaționalei a II-a, este acela că, chiar atunci cînd această problemă se pune pe tapet, ei *căutau s-o ocolească* sau să n-o observe.

Se poate spune, în general, că din *tendința de a ocoli* problema raportului dintre revoluția proletară și stat, tendință care era în avantajul oportunistului și care îl alimenta, a izvorît *denaturarea* marxismului și completa lui vulgarizare.

Pentru a caracteriza, cel puțin pe scurt, acest trist proces, să luăm pe cei mai de seamă teoreticieni ai marxismului, pe Plehanov și pe Kautsky.

1. POLEMICA LUI PLEHANOV CU ANARHIȘTII

Plehanov a consacrat problemei atitudinii anarhismului față de socialism o broșură specială: „Anarhism și socialism“, care a apărut în limba germană în 1894.

Plehanov a reușit să trateze această temă ocolind complet ceea ce era mai actual, la ordinea zilei, și mai esențial din punct de vedere politic în lupta împotriva anarhismului, și anume raportul dintre revoluție și stat și în general problema statului! Broșura lui poate fi împărțită în două părți: una, istorică-literară, cuprinzând un material prețios asupra istoriei ideilor lui Stirner, Proudhon etc., iar a doua, filistină, cuprinzând considerații de prost gust pe tema că nu poți deosebi pe un anarhist de un bandit.

Este o îmbinare extrem de amuzantă și cât se poate de caracteristică pentru întreaga activitate a lui Plehanov din ajunul revoluției și din cursul perioadei revoluționare din Rusia: așa s-a și manifestat Plehanov între 1905 și 1917 — semidoctrinar, semifilistin, tîrîndu-se pe tărîm politic în coada burgheziei.

Am văzut că Marx și Engels, polemizînd cu anarhiștii, au lămurit foarte minuțios concepțiile lor în ceea ce privește raportul dintre revoluție și stat. Publicînd în 1891 „Critica Programului de la Gotha“ a lui Marx, Engels scria că „pe atunci — nu trecuseră nici doi ani de la Congresul de la Haga al Internaționalei I⁰⁰ — noi (adică Engels și Marx) ne aflam în toiul luptei cu Bakunin și anarhiștii lui“¹⁰¹.

Tochmai Comuna din Paris încercaseră anarhiștii s-o declare, ca să zicem așa, „a lor“, s-o prezinte ca o confirmare a învățăturii lor; dar ei n-au înțeles cîtuși de puțin învățămintele Comunei și analiza acestor învățăminte făcută de Marx. Anarhismul n-a dat nimic care să se apropie, măcar cu aproximație, de adevăr în problemele politice concrete: trebuie oare să fie sfărîmată vechea mașină de stat? și cu ce trebuie înlocuită?

Dar a vorbi despre „anarhism și socialism“ ocolind întreaga problemă a statului și *neobservînd* întreaga dezvoltare a marxismului înainte și după Comună însemna a aluneca inevitabil spre oportunism. Căci oportunismului îi e necesar, mai mult decît orice, tocmai ca cele două probleme menționate de noi mai sus să *nu* fie puse de fel. Acest lucru înseamnă *deja* victoria oportunismului.

2. POLEMICA LUI KAUTSKY CU OPORTUNIȘTII

În literatura rusă există, fără îndoială, un număr incomparabil mai mare de traduceri din operele lui Kautsky decît în oricare alta. Nu în zadar unii social-democrați germani au lansat gluma că în Rusia Kautsky e mult mai citit decît în Germania (în paranteză fie zis, această glumă are un conținut istoric mult mai profund decît bănuiesc aceia care au lansat-o: în rîndurile muncitorilor ruși a existat în 1905 o cerere extraordinar de mare, fără precedent, pentru cele mai bune opere ale celei mai bune literaturi social-democrate din lume și, obținînd un număr de traduceri și de ediții ale acestor opere nemaiîntîlnit în alte țări, au transplatat, ca să zicem așa, în mod accelerat experiența uriașă a țării vecine, mai înaintate, pe terenul proaspăt al mișcării noastre proletare).

Kautsky e foarte cunoscut la noi nu numai prin expunerea marxismului într-o formă populară, ci și prin polemica lui cu oportuniștii, în frunte cu Bernstein. Un fapt este însă aproape necunoscut, și acest fapt nu poate fi ocolit atunci cînd ne propunem sarcina de a urmări modul în care a alunecat Kautsky pînă la o neînchipuit de rușinoasă dezorientare și pînă la apărarea social-șovinismului în timpul uriașei crize din 1914—1915. Acesta este tocmai faptul că, înainte de a fi luat atitudine împotriva reprezentanților celor mai de seamă ai oportunismului din Franța (Mille-
rand și Jaurès) și din Germania (Bernstein), Kautsky a dat dovadă de foarte mari șovăieli. Revista marxistă „Zarea“¹⁰², care a apărut în 1901—1902 la Stuttgart și care apăra concepțiile proletare revoluționare, a fost nevoită să *polemizeze* cu Kautsky, să dea denumirea de rezoluție „de cauciuc“ rezoluției prezentate de dînsul la

Congresul socialist internațional de la Paris care a avut loc în 1900¹⁰³, rezoluție echivocă, evazivă, împăciuitoare față de oportuniști. În literatura germană au fost publicate scrisori de-ale lui Kautsky în care el a dat dovadă de nu mai puține șovăieli înainte de a fi pornit campania împotriva lui Bernstein.

O semnificație mult mai profundă are însă faptul că în însăși polemica lui Kautsky cu oportuniștii, în felul lui de a pune și de a trata problema observăm acum, când studiem istoria celei mai recente trădări de către el a marxismului, o abatere sistematică spre oportunism tocmai în problema statului.

Să luăm prima lucrare vastă a lui Kautsky împotriva oportunismului, cartea sa „Bernstein și programul social-democrat“. Kautsky combate cu meticulozitate pe Bernstein. Dar iată un fapt caracteristic.

În cartea sa de faimă herostratică „Premisele socialismului“, Bernstein aduce marxismului acuzația de „*blanquism*“ (acuzație repetată de mii de ori de atunci încolo în Rusia de către oportuniști și burghezii liberali împotriva reprezentanților marxismului revoluționar, bolșevicii). Cu acest prilej, Bernstein se oprește în mod special asupra operei lui Marx „Războiul civil din Franța“, încercând, după cum am văzut, într-un mod cât se poate de nereușit să identifice punctul de vedere al lui Marx cu privire la învățămintele Comunei cu punctul de vedere al lui Proudhon. O deosebită atenție acordă Bernstein concluziei lui Marx pe care acesta a subliniat-o în prefața din 1872 la „Manifestul Comunist“ și care glăsuiește: „clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire mașina de stat așa cum este și s-o pună în funcțiune pentru propriile ei scopuri“¹⁰⁴.

Lui Bernstein „i-a plăcut“ atât de mult această formulă, încît el o citează în cartea lui de cel puțin trei ori, interpretînd-o în sensul cel mai denaturat și mai oportunist.

Marx, după cum am văzut, vrea să spună că clasa muncitoare trebuie să *sfărîme*, să *zdrobească*, să *arunce în aer* (Sprengung, explozie, — expresie întrebuițată de Engels) întreaga mașină de stat. După Bernstein rezultă însă că

prin aceste cuvinte Marx ar fi pus în gardă clasa muncitoare *împotriva* unui revoluționarism exagerat în momentul cuceririi puterii.

O denaturare mai grosolană și mai nerușinată a ideii lui Marx nici că se poate imagina.

Și cum a procedat oare Kautsky, combătînd cu meticulozitate bernsteiniada?¹⁰⁵

El s-a eschivat să cerceteze în toată profunzimea ei denaturarea marxismului de către oportunism în această problemă. Reproducînd din prefața lui Engels la „Războiul civil“ al lui Marx fragmentul citat mai sus, Kautsky a afirmat că, după Marx, clasa muncitoare nu poate să ia *pur și simplu* în stăpînire mașina de stat *așa cum este*, în general însă o *poate* lua în stăpînire, și atîta tot. Că Bernstein a atribuit lui Marx o idee *exact contrară* adevăratei idei a lui Marx, că începînd din 1852 Marx a formulat ca sarcină a revoluției proletare „sfărîmarea“ mașinii de stat¹⁰⁶, despre toate acestea nu găsești nici un cuvînt la Kautsky.

Rezultatul a fost că deosebirea esențială dintre marxism și oportunism în problema sarcinilor revoluției proletare a fost escamotată de Kautsky!

„Rezolvarea problemei dictaturii proletare — a scris Kautsky *împotriva*» lui Bernstein — o putem lăsa fără grijă pe seama viitorului“ (p. 172, ediția germ.).

Aceasta nu înseamnă a polemiza *împotriva* lui Bernstein, ci înseamnă a-i face în fond o *concesie*, înseamnă a capitula în fața oportunismului, căci oportuniștilor nici nu le trebuie deocamdată nimic altceva decît „să lase fără grijă pe seama viitorului“ toate problemele fundamentale privitoare la sarcinile revoluției proletare.

Timp de 40 de ani, din 1852 și pînă în 1891, Marx și Engels au învățat proletariatul că el trebuie să sfărîme mașina de stat. Iar în 1899, în fața trădării complete a marxismului în această problemă de către oportuniști, Kautsky *substituie* problemei dacă această mașină trebuie sau nu să fie sfărîmată problema formelor concrete ale sfărîmării și se refugiază sub scutul „incontestabilului“

(și sterilului) adevăr filistin după care formele concrete nu pot fi cunoscute dinainte!!

Între Marx și Kautsky este o prăpastie în ceea ce privește atitudinea lor față de sarcina partidului proletar de a pregăti clasa muncitoare pentru revoluție.

Să luăm următoarea lucrare, mai matură, a lui Kautsky, consacrată și ea într-o însemnată măsură combaterii greșelilor oportunistului. Este vorba de broșura lui despre „Revoluția socială“. Autorul și-a luat aici ca temă specială problema „revoluției proletare“ și a „regimului proletar“. În această broșură, autorul aduce multe lucruri extrem de prețioase, dar *ocolaște* tocmai problema statului. În lucrare se vorbește peste tot de cucerirea puterii de stat, și atât; a fost aleasă adică o asemenea formulare care face concesiile oportuniștilor, întrucât ea *admite* cucerirea puterii *fără* distrugerea mașinii de stat. Tocmai ceea ce Marx declara în 1872 drept „învechit“ în programul „Manifestului Comunist“¹⁰⁷ este *reînviat* de Kautsky în 1902.

Broșura consacră un paragraf special „Formelor și armelor revoluției sociale“. Se vorbește aici și despre greva politică de masă, și despre războiul civil, și despre asemenea „instrumente ale forței unui mare stat modern, cum sînt birocrăția și armata“, dar despre cele ce i-a învățat pe muncitori Comuna nu se suflă nici un cuvînt. Evident că nu degeaba Engels a pus în gardă, mai ales pe socialiștii germani, împotriva „venerării superstițioase“ a statului.

Kautsky prezintă lucrurile astfel: proletariatul învingător „va înfăptui programul democratic“, și expune punctele acestuia. Despre elementele noi pe care le-a adus anul 1871 în problema înlocuirii democrației burgheze prin democrația proletară, nici un cuvînt. Kautsky se eschivează prin banalități care sună „solid“:

„Este de la sine înțeles că nu vom obține dominația în condițiile existenței actualelor rînduiri. Revoluția presupune ea însăși lupte de lungă durată, mergînd în adîncime, care vor reuși să schimbe structura noastră politică și socială de azi“.

Fără îndoială că acest lucru este „de la sine înțeles“, ca și adevărul potrivit căruia calul mănîncă ovăz și Volga

se varsă în Marea Caspică. Păcat numai că printr-o frază goală și umflată despre lupta care „merge în adâncime“ este *ocolită* o problemă vitală pentru proletariatul revoluționar, problema de a ști *prin ce anume* se exprimă „adâncimea“ revoluției *lui* în raport cu statul, în raport cu democrația, spre deosebire de revoluțiile precedente, neproletare.

Ocolind această problemă, Kautsky face *de fapt* o concesie oportunistului în această problemă esențială, declarând în *vorbe* un război înverșunat oportunistului, subliniind importanța „ideii revoluției“ (ce valoare poate avea această „idee“ din moment ce te temi să propagi printre muncitori învățămintele concrete ale revoluției?), sau proclamând: „idealism revoluționar înainte de toate“, sau declarând că astăzi muncitorii englezi nu prea sînt „altceva decît niște mic-burghezi“.

„În societatea socialistă — scrie Kautsky — pot ființa alături... cele mai diferite forme de întreprinderi: birocratice (??), trade-unioniste, cooperatiste, individuale“... „Există, de pildă, întreprinderi, cum ar fi căile ferate, care nu se pot lipsi de o organizare birocratică(??). Organizarea democratică poate căpăta în acest caz următorul aspect: muncitorii aleg delegați care alcătuiesc un fel de parlament, și acest parlament stabilește regimul de lucru și supraveghează felul în care funcționează aparatul birocratic. Alte întreprinderi pot fi încredințate sindicatelor muncitorești, iar altele pot fi organizate pe baze cooperatiste“ (p. 148 și 115 din traducerea rusă, ediția apărută la Geneva în 1903).

Acest raționament este greșit și reprezintă un pas înapoi față de explicațiile date în perioada dintre 1870 și 1880 de Marx și de Engels în lumina învățămintelor Comunei.

Din punctul de vedere al organizării „birocratice“, pasămite necesare, căile ferate nu se deosebesc absolut cu nimic de toate întreprinderile marii industrii mecanizate în general, de orice fabrică, de orice mare magazin, de orice mare întreprindere agricolă capitalistă. În toate aceste întreprinderi tehnica impune în mod imperios cea mai strictă disciplină, cea mai mare exactitate în îndeplinirea de către fiecare persoană a părții de muncă ce-i este încredințată, sub amenințarea opririi întregii întreprinderi sau a deteriorării mecanismului, a stricării produsului. În

toate întreprinderile de acest fel, de bună seamă că muncitorii „vor alege delegați care vor alcătui *un fel de parlament*“.

Dar tocmai aici e miezul chestiunii: acest „un fel de parlament“ *nu* va fi un parlament în sensul instituțiilor burghezo-parlamentare. Toată chestiunea constă aici în faptul că acest „un fel de parlament“ *nu* se va mărgini numai „să stabilească regimul de lucru și să supravegheze felul în care funcționează aparatul birocratic“, precum își închipuie Kautsky, a cărui gândire nu depășește cadrul parlamentarismului burghez. În societatea socialistă, acest „un fel de parlament“, alcătuit din deputați ai muncitorilor, „va stabili“, desigur, „regimul de lucru și va supraveghea felul în care funcționează“ „aparatul“ *dar* aparatul acesta *nu* va fi un aparat „birocratic“. Cucerind puterea politică, muncitorii vor sfărâma vechiul aparat birocratic, îl vor dărâma din temelii, nu vor lăsa dintr-însul piatră pe piatră, îl vor înlocui cu un aparat nou, alcătuit din aceiași muncitori și funcționari, iar *împotriva* transformării acestora în birocrăți se vor lua imediat măsurile care au fost amănunțit examinate de Marx și Engels: 1) nu numai eligibilitatea, dar și revocabilitatea acestora în orice moment; 2) un salariu care să nu depășească pe acela al unui muncitor; 3) trecerea imediată la sistemul exercitării funcțiilor de control și de supraveghere de către *toată lumea*, încât *toată lumea* să devină pentru un timp „birocrată“ și astfel să nu poată *nimeni* deveni „birocrat“.

Kautsky n-a aprofundat de loc sensul cuvintelor lui Marx: „Comuna trebuia să fie nu un organism parlamentar, ci un organism activ, atât executiv cât și legislativ“¹⁰⁸.

Kautsky n-a înțeles de loc deosebirea dintre parlamentarismul burghez, care reunește democrația (*nu pentru popor*) cu birocratismul (*împotriva poporului*), și democratismul proletar, care va lua îndată măsuri pentru a smulge birocratismul din rădăcini și care va fi capabil să ducă aceste măsuri pînă la capăt, pînă la nimicirea deplină a birocratismului, pînă la introducerea deplină a unei democrații pentru popor.

Kautsky a manifestat aci aceeași „venerare superstițioasă“ a statului, aceeași „credință superstițioasă“ în birocratism.

Să trecem la ultima și cea mai bună lucrare a lui Kautsky împotriva oportuniștilor, la broșura sa „Drumul spre putere“ (nepublicată, pare-mi-se, în rusește, căci ea a apărut în 1909, când reacțiunea era la noi în toi¹⁰⁹). Această broșură reprezintă un mare pas înainte, deoarece ea tratează nu chestiunea programului revoluționar în genere, ca broșura din 1899 îndreptată împotriva lui Bernstein, nu chestiunea sarcinilor revoluției sociale independent de momentul izbucnirii ei, ca broșura „Revoluția socială“ din 1902, ci chestiunea împrejurărilor concrete care ne obligă să recunoaștem că „era revoluțiilor“ *începe*.

Autorul arată în mod precis că contradicțiile de clasă se înăsprese în general și că imperialismul are un rol deosebit de însemnat în această privință. După „perioada revoluționară 1789—1871“ din Europa occidentală, din 1905 a început o perioadă analogă în Orient. Războiul mondial se apropie cu o repeziciune amenințătoare. „Proletariatul nu mai poate vorbi de o revoluție prematură“. „Am intrat într-o perioadă revoluționară“. „Era revoluționară *începe*“.

Aceste declarații sînt absolut clare. Broșura aceasta a lui Kautsky poate servi ca măsură de comparație între ceea ce *promisese să fie* social-democrația germană înainte de războiul imperialist și starea de decădere totală în care a ajuns ea (inclusiv Kautsky însuși) la izbucnirea războiului. „Situația actuală — scria Kautsky în această broșură — creează primejdia ca noi (adică social-democrația germană) să putem fi lesne considerați mai moderați decît sîntem în realitate“. În realitate însă, Partidul social-democrat german s-a dovedit incomparabil mai moderat și mai oportunist decît părea să fie!

Cu atît mai caracteristic este faptul că, după ce a declarat categoric că era revoluțiilor a început, Kautsky, pînă și în broșura consacrată, după cum spune el însuși, analizei tocmai a problemei „revoluției *politice*“, a ocolit din nou cu desăvîrșire problema statului.

Din ansamblul acestor ocoliri ale problemei, treceri sub tăcere, eschivări a rezultat în mod inevitabil acea trecere totală la oportunism despre care trebuie să vorbim acum.

Prin Kautsky, social-democrația germană parcă ar declara: îmi mențin concepțiile revoluționare (1899). Recunosc în special că revoluția socială a proletariatului este inevitabilă (1902). Recunosc că începe o nouă eră a revoluțiilor (1909). Dar dau înapoi în comparație cu cele spuse de Marx încă în 1852, de îndată ce se pune problema sarcinilor revoluției proletare în ceea ce privește statul (1912).

Tocmai astfel a fost pusă foarte net problema în polemica lui Kautsky cu Panneckoek.

3. POLEMICA LUI KAUTSKY CU PANNECKOEK

Panneckoek luase atitudine împotriva lui Kautsky în calitate de reprezentant al curentului „radical de stînga“, care număra printre exponenții lui pe Rosa Luxemburg, Karl Radek și alții; susținînd tactica revoluționară, acest curent era unit prin convingerea că Kautsky se situează pe poziția „centrului“, poziția unei oscilări lipsite de principii între marxism și oportunism. Justețea acestei păreri a fost dovedită pe deplin de război, atunci cînd curentul „centrist“ (pe nedrept denumit marxist) sau „kautskist“ s-a manifestat în toată dezgustătoarea lui netrebnicie.

În articolul său: „Acțiunile de masă și revoluția“ („Neue Zeit“, 1912, XXX, 2), în care era atinsă și problema statului, Panneckoek a caracterizat poziția lui Kautsky drept „radicalism pasiv“, „teorie a așteptării inerte“. „Kautsky nu vrea să vadă procesul revoluției“ (p. 616). Punînd astfel problema, Panneckoek s-a referit la tema care ne interesează pe noi, și anume la tema sarcinilor revoluției proletare în ceea ce privește statul.

„Lupta proletariatului — scria el — nu este pur și simplu o luptă împotriva burgheziei pentru puterea de stat, ci o luptă împotriva puterii de stat... Conținutul revoluției proletare constă în nimicirea și înlăturarea (textual: dizolvarea, Auflösung) instrumentelor de forță ale statului de către instrumentele de forță ale proletariatului... Lupta încetează abia atunci cînd, ca rezultat final, are loc distrugerea

completă a organizației de stat. Organizația majorității își dovedește superioritatea prin aceea că nimicește organizația minorității dominante“ (p. 548).

Formularea în care și-a îmbrăcat Panneckoek ideile are foarte mari neajunsuri. Dar ideea este totuși limpede, și este interesant de văzut *cum* a fost ea combătută de Kautsky.

„Pînă acum — a scris acesta — opoziția dintre social-democrați și anarhiști consta în faptul că primii voiau să cucerească puterea de stat, iar cei din urmă s-o distrugă. Panneckoek vrea și una și alta“ (p. 724).

Dacă expunerea lui Panneckoek nu este destul de clară și concretă (fără să mai vorbim aici de alte neajunsuri ale articolului său, care nu au legătură cu tema în discuție), apoi Kautsky s-a ocupat tocmai de esența *principială* a problemei, așa cum este schițată de Panneckoek, și în problema *principială fundamentală* el a părăsit complet pozițiile marxismului, trecînd cu totul la oportunism. Deosebirea dintre social-democrați și anarhiști e definită de el într-un mod cu totul greșit, marxismul este complet denaturat și vulgarizat.

Deosebirea dintre marxiști și anarhiști constă în aceea că (1) marxiștii, punîndu-și ca țel desființarea completă a statului, admit că acest țel e realizabil numai după desființarea claselor de către revoluția socialistă, ca rezultat al instaurării socialismului, care duce la dispariția treptată a statului; anarhiștii vor desființarea completă a statului de azi pe mâine, fără să înțeleagă condițiile în care această desființare e realizabilă. (2) Marxiștii consideră că este necesar ca proletariatul, cucerind puterea politică, să distrugă complet vechea mașină de stat și s-o înlocuiască cu una nouă, constînd într-o organizație a muncitorilor înarmați, de tipul Comunei; anarhiștii, susținînd ideea distrugerii mașinii de stat, își reprezintă în mod cu totul neclar *cu ce* va înlocui proletariatul această mașină și *cum* se va servi acesta din urmă de puterea revoluționară; ei neagă chiar necesitatea folosirii puterii de stat de către proletariatul revoluționar, neagă dictatura revoluționară a aces-

tuia. (3) Marxiștii preconizează pregătirea proletariatului pentru revoluție pe calea folosirii statului actual; anarhiștii resping acest lucru.

În această discuție, Panneckoek a fost acela care a reprezentat marxismul împotriva lui Kautsky, căci tocmai Marx ne-a învățat că proletariatul nu poate cuceri pur și simplu puterea de stat în sensul trecerii vechiului aparat de stat în alte mâini, ci trebuie să zdrobească, să sfărâme acest aparat, să-l înlocuiască cu unul nou.

Kautsky părăsește marxismul, trecînd în tabăra oportuniștilor, căci la el dispăre cu totul tocmai această nimicire a mașinii de stat, nimicire cu totul inacceptabilă pentru oportuniști, lăsînd acestora o portiță de ieșire în sensul că s-ar putea interpreta „cucerirea“ ca o simplă dobîndire a majorității.

Pentru a masca această denaturare a marxismului, Kautsky procedează ca un adevărat bucher: el reproduce un „citat“ chiar din Marx. În 1850 Marx scrisese despre necesitatea centralizării energice a forței în mâinile puterii de stat¹¹⁰. Și Kautsky întreabă triumfător: nu cumva vrea Panneckoek să distrugă „centralismul“?

Dar aceasta e pur și simplu o scamatorie, asemănătoare cu identificarea bernsteinistă a marxismului cu proudhonismul în ceea ce privește concepțiile lor asupra federației și a centralismului.

„Citatul“ folosit de Kautsky se potrivește aici ca nuca în perete. Centralismul e compatibil și cu vechea mașină de stat, și cu cea nouă. Dacă muncitorii își vor uni de bunăvoie forțele armate, acesta va fi centralism, dar acesta se va baza pe „distrugerea completă“ a aparatului de stat centralizat, a armatei permanente, a poliției, a birocrației. Kautsky procedează într-un mod cu desăvîrșire șarlatanesc, ocolînd binecunoscutele considerații ale lui Marx și Engels privitoare la Comună și scormonind un citat care n-are nici o legătură cu problema dată.

„... Poate Panneckoek vrea să desființeze funcțiile de stat ale funcționarilor? — continuă Kautsky. — Noi nu ne putem lipsi însă de funcționari nici în organizațiile de partid, nici în cele sindicale și cu atît mai puțin în administrația statului. Programul nostru cere nu desființarea funcționarilor de stat, ci alegerea funcționarilor de către popor... Este vorba acum nu de forma pe care o va lua aparatul

administrativ al «viitorului stat», ci dacă lupta noastră politică va desființa (textual: va dizolva, auflöst) puterea de stat încă înainte ca noi s-o fi cucerit (subliniat de Kautsky). Care minister împreună cu funcționarii săi ar putea fi desființat? Sînt enumerate: Ministerul Învățămîntului, al Justiției, Ministerul de Finanțe, de Război. „Nu, nici unul dintre actualele ministere nu va fi înlăturat de lupta noastră politică împotriva guvernului... Repet pentru a evita orice neînțelegeri: aici nu este vorba de forma pe care o va da «viitorului stat» social-democrația victorioasă, ci de felul în care opoziția noastră transformă statul actual“ (p. 725).

Aceasta este o vădită falsificare. Pannekoek a pus în mod expres problema *revoluției*. Acest lucru este spus limpede atît în titlul articolului său, cît și în pasajele citate. Sărim la chestiunea „opoziției“, Kautsky nu face altceva decît să substituie punctului de vedere revoluționar pe cel oportunist. La el rezultă următoarele: acum opoziție, iar după cucerirea puterii vom vorbi despre celelalte. *Revoluția dispare!* Este tocmai ceea ce le trebuia oportuniștilor.

Nu e vorba aici nici de opoziție și nici de lupta politică în general, ci tocmai de *revoluție*. Revoluția constă în faptul că proletariatul *distruge* „aparatură administrativă“ și *într-o* aparatul de stat, înlocuindu-l cu unul nou, alcătuit din muncitorii înarmați. Kautsky dă dovadă de „venerare superstițioasă“ a „ministerelor“, dar de ce n-ar putea fi ele înlocuite, să zicem, prin comisii de specialiști care să funcționeze pe lângă Sovietele de deputați ai muncitorilor și soldaților, Soviete cu depline puteri și atotputernice?

Esența chestiunii nu constă în a ști dacă vor rămîne „ministerele“ sau dacă vor exista „comisii de specialiști“ sau alt fel de instituții, acest lucru este cu totul lipsit de importanță. Esența chestiunii constă în faptul dacă va fi păstrată vechea mașină de stat (legată prin mii de fire de burghezie și îmbibată pe de-a-ntregul de rutină și de conservatism), sau dacă ea va fi distrusă și înlocuită cu una nouă. Revoluția nu trebuie să conștie în aceea ca o nouă clasă să comande, să cîrmuiască cu ajutorul *vechii* mașini de stat, ci în aceea ca ea să *sfărîme* această mașină și să comande, să cîrmuiască cu ajutorul unei *noi* mașini, — această idee *fundamentală* a marxismului Kautsky ori o disimulează, ori n-a înțeles-o de loc.

Întrebarea lui cu privire la funcționari arată limpede că el n-a înțeles învățămintele Comunei și nici învățătura lui Marx. „Nu ne putem lipsi de funcționari nici în organizațiile de partid, nici în cele sindicale...”

Nu ne putem lipsi de funcționari *în capitalism*, în condițiile *dominației burgheziei*. Proletariatul este asuprit, masele muncitoare sînt subjugate de capitalism. În societatea capitalistă, democratismul e îngustat, comprimat, ciuntit, mutilat de către întreaga ambianță a robiei salariate, a sărăciei și a mizeriei maselor. De aceea, și numai de aceea, în organizațiile noastre politice și sindicale funcționarii sînt pervertiți (sau, mai bine zis, au tendința de a fi pervertiți) de către ambianța capitalismului și manifestă tendința de a se transforma în birocrați, adică în persoane privilegiate, rupte de mase, situate *deasupra* maselor.

În aceasta constă *esența* birocratismului, și pînă nu vor fi expropriați capitaliștii, pînă nu va fi răsturnată burghezia, pînă atunci este inevitabilă o anumită „birocratizare” *chiar* și a funcționarilor proletari.

La Kautsky rezultă următoarele: din moment ce rămîn deținători de funcții publice eligibili, înseamnă că și în socialism rămîn funcționari, rămîne birocrăția! Tocmai acest lucru este inexact. Tocmai pe baza exemplului Comunei, Marx a arătat că în socialism deținătorii de funcții publice încetează de a fi „birocrați”, încetează de a fi „funcționari” *pe măsură ce*, pe lîngă principiul eligibilității lor, este introdusă și revocabilitatea lor în orice moment, *precum și* reducerea salariului lor la salariul mediu al unui muncitor, *ca și* înlocuirea instituțiilor parlamentare prin instituții „active, adică prin instituții atît legislative cît și executive”¹¹¹.

În fond, toată argumentarea lui Kautsky împotriva lui Pannekoek, și mai ales superbul argument al lui Kautsky că nici în organizațiile sindicale, nici în organizațiile de partid nu ne putem lipsi de funcționari, nu reprezintă altceva decît o repetare de către Kautsky a vechilor „argumente” ale lui Bernstein împotriva marxismului în general. În cartea sa „Premisele socialismului” — operă de renegat —, Bernstein duce război împotriva ideilor demo-

crației „primitive“, împotriva a ceea ce numește el „democratism doctrinar“: mandate imperative, deținători de funcții publice care nu primesc retribuții, reprezentanță centrală lipsită de putere etc. Pentru a dovedi inconsistența acestui democratism „primitiv“, Bernstein se referă la experiența trade-unionurilor engleze, în interpretarea dată acesteia de soții Webb¹¹². După șaptezeci de ani de dezvoltare, zice el, trade-unionurile, care s-au dezvoltat, chipurile, „în deplină libertate“ (p. 137, ed. germ.), s-au convins de ineficacitatea democratismului primitiv și l-au înlocuit prin cel obișnuit: parlamentarism unit cu birocratism.

În realitate însă, trade-unionurile nu s-au dezvoltat „în deplină libertate“, ci în deplină robie capitalistă, în care, se înțelege, „ești nevoit“ să faci un șir de concesii răului dominant, violenței, nedreptății, excluderii săracimii de la treburile conducerii „superioare“. În socialism vor învia în mod inevitabil multe trăsături ale democrației „primitive“, deoarece masa populației se va ridica pentru prima dată în istoria societăților civilizate pînă la participarea de sine stătătoare nu numai la vot și la alegeri, ci și la conducerea de fiecare zi. În societatea socialistă, *t o a t ă l u m e a* va conduce pe rînd și se va obișnui repede ca nimeni să nu conducă.

Cu genialul său spirit critic și analitic, Marx a văzut în măsurile practice ale Comunei acea *cotitură* de care se tem și pe care nu vor s-o recunoască oportuniștii din lașitate, din lipsa de dorință de a rupe definitiv cu burghezia, și pe care nu vor s-o vadă anarhiștii fie din cauza grabei lor, fie pentru că nu înțeleg condițiile în care au loc în general transformările sociale cu caracter de masă. „Nici nu trebuie să ne gîndim la distrugerea vechii mașini de stat, cum s-o scoatem la capăt fără ministere și fără funcționari?“ — astfel raționează oportunismul, îmbibat pînă în măduva oaselor de filistinism și care în fond nu numai că nu crede în revoluție, în geniul creator al revoluției, dar se și teme de ea ca de foc (precum se tem de ea socialiștii-revoluționari și menșevicii noștri).

„Trebuie să ne gîndim *numai* la distrugerea vechii mașini de stat, nu-i nevoie să aprofundăm învățămintele concrete ale revoluțiilor proletare anterioare și să analizăm prin ce și cum trebuie să fie înlocuit ceea ce se distruge“ — astfel raționează anarhistul (cel mai bun dintre anarhiști, bineînțeles, și nu acela care, urmînd pilda d-lor Kropotkin & Co., se tîrăște în coada burgheziei); de aceea anarhistul ajunge la o tactică a *desperării*, și nu la tactica activității revoluționare implacabile, îndrăznețe, care își pune sarcini concrete și care totodată ține seama de condițiile practice ale mișcării de masă.

Marx ne învață să evităm ambele aceste greșeli, ne învață să dăm dovadă de o îndrăzneală fără preget în opera de nimicire a întregii mașini de stat vechi și ne învață în același timp să punem problemele în mod concret: Comuna a putut în cîteva săptămîni să *inceapă* construirea într-un mod sau altul a unei noi mașini de stat, proletare, punînd în aplicare măsurile indicate, menite să realizeze mai mult democratism și să stîrpească birocratismul. Să luăm de la comunarzi lecții de îndrăzneală revoluționară, să vedem în măsurile lor practice o *schită* a măsurilor practice imperioase și imediat posibile, și atunci vom ajunge, *mergînd pe această cale*, la distrugerea completă a birocratismului.

Posibilitatea unei asemenea distrugerii este asigurată prin faptul că socialismul va reduce ziua de lucru, va ridica masele la o viață nouă, va pune majoritatea populației în condiții care vor permite *t u t u r o r*, fără excepție, să îndeplinească „funcții de stat“, și acest lucru va duce la *dispariția totală* a oricărui stat în general.

„...Sarcina grevei de masă — continuă Kautsky — nu poate niciodată să conștie în a *distruge* puterea de stat, ci numai în a constrînge guvernul să facă concesii într-o anumită problemă sau în a înlocui un guvern ostil proletariatului cu un guvern binevoitor (*entgegenkommende*)... Dar niciodată și în nici un fel de condiții acest lucru“ (adică victoria repurtată de proletariat asupra unui guvern ostil) „nu poate duce la *distrugerea* puterii de stat, ci numai la o anumită *deplasare* (*Verschiebung*) a raportului de forțe *în cadrul puterii de stat*... Și țelul luptei noastre politice rămîne atunci același ca și pînă acum, anume cucerirea puterii de stat prin obținerea majorității în parlament și transformarea parlamentului în stăpîn al guvernului“ (p. 726, 727, 732).

Acesta este oportunismul cel mai pur și de cea mai vulgară speță, este recunoașterea revoluției în vorbe și renunțarea la revoluție în fapt. Gîndul lui Kautsky nu merge mai departe de „un guvern binevoitor față de proletariat” — ceea ce reprezintă un pas înapoi spre filistinism în comparație cu anul 1847, cînd „Manifestul Comunist” proclamase „organizarea proletariatului ca clasă dominantă”¹¹³.

Lui Kautsky nu-i rămîne decît să înfăptuiască mult îndrăgita lui „unitate” cu oameni ca Scheidemann, Plehanov, Vandervelde, care cu toții sînt de acord să lupte pentru un guvern „binevoitor față de proletariat”.

Noi însă o vom rupe cu acești trădători ai socialismului și vom lupta pentru distrugerea întregii mașini de stat vechi, astfel încît însuși proletariatul înarmat să devină guvernul. Acestea sînt „două lucruri cu totul deosebite”.

Kautsky va rămîne în plăcuta companie a Legienilor și Davizilor, Plehanovilor, Potresovilor, Țeretelilor, Cernovilor, care sînt întru totul de acord să lupte pentru „deplasarea raportului de forțe în cadrul puterii de stat”, pentru „obținerea majorității în parlament și a atotputerniciei parlamentului asupra guvernului”, — țel foarte nobil, în toate privințele acceptabil pentru oportuniști, totul rămînd în cadrul republicii parlamentare burgheze.

Noi însă o vom rupe cu oportuniștii, și întrîgul proletariat conștient va fi alături de noi în lupta nu pentru „deplasarea raportului de forțe”, ci pentru *doborîrea burgheziei*, pentru *distrugerea parlamentarismului burghez*, pentru o republică democratică de tipul Comunei sau pentru o republică a Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților, pentru dictatura revoluționară a proletariatului.

. . .

În cadrul socialismului internațional, pe poziții mai de dreapta decît Kautsky se situează curente ca: „Sozialistische Monatshefte”¹¹⁴ în Germania (Legien, David, Kolb și mulți alții, inclusiv scandinavii Stauning și Branting), jauriștii¹¹⁵ și Vandervelde în Franța și Belgia, Turati, Treves și alți reprezentanți ai aripii de dreapta

a partidului italian¹¹⁶, fabienii și „independenții“ („partidul muncitoresc independent“, în realitate întotdeauna dependent de liberali) în Anglia¹¹⁷ și alții. Toți acești domni, jucînd un rol imens, foarte adesea preponderent în activitatea parlamentară și în publicistica partidului, neagă de-a dreptul dictatura proletariatului, promovează un oportunism nedeghizat. Pentru acești domni, „dictatura“ proletariatului este „în contradicție“ cu democrația!! În fond, ei nu se deosebesc prin nimic serios de democrații mic-burhezi.

Luînd în considerație această împrejurare, sîntem îndreptățiți să tragem concluzia că Internaționala a II-a, în covîrșitoarea majoritate a reprezentanților ei oficiali, a alunecat cu totul spre oportunism. Experiența Comunei n-a fost numai uitată, ci și denaturată. Nu numai că nu li s-a insuflat maselor muncitorești ideea că se apropie vremea cînd ele vor trebui să se ridice și să sfărîme vechea mașină de stat, pentru a o înlocui cu una nouă, transformînd astfel dominația lor politică în bază a reconstruirii socialiste a societății, dar li s-a insuflat maselor tocmai ideea contrară, și „cucerirea puterii“ le-a fost în așa fel înfățișată încît oportunismului îi rămîneau mii de porțițe de ieșire.

Denaturarea și trecerea sub tăcere a problemei atitudinii revoluției proletare față de stat n-a putut să nu joace un rol uriaș atunci cînd statele cu aparatul lor militar, întărit datorită rivalității imperialiste, s-au transformat în monștri militari, care extermină milioane de oameni pentru a decide care din doi, Anglia sau Germania, un capital financiar sau altul, să stăpînească lumea*.

---

* În manuscris urmează:

„CAPITOLUL AL VII-LEA
EXPERIENȚA REVOLUȚIILOR RUSE DIN 1905 ȘI 1917

Tema indicată în titlul acestui capitol este atît de nemărginit de vastă, încît despre ea pot fi și trebuie să fie scrise volume întregi. În broșura de față trebuie să ne mărginim, bineînțeles, numai la cele mai importante învățăminte ale experienței, la acelea care vizează în mod direct sarcinile proletariatului în revoluție în ceea ce privește puterea de stat“. (Aici manuscrisul se întrerupe). — *Nota red.*

POSTFAȚĂ LA EDIȚIA ÎNTÎI

Broșura de față a fost scrisă în august și septembrie 1917. Alcătuisem deja planul capitolului următor, al șaptelea: „Experiența revoluțiilor ruse din 1905 și 1917“. În afară de titlu însă n-am mai izbutit să scriu din acest capitol nici un rînd: „m-a împiedicat“ criza politică, ajunul Revoluției din Octombrie 1917. O asemenea „piedică“ nu poate decît să te bucure. A doua parte a broșurii (consacrată „Experienței revoluțiilor ruse din 1905 și 1917“) va trebui însă amînată, probabil, pentru multă vreme; e mai plăcut și mai folositor să înfăptuiești „experiența revoluției“ decît să scrii despre ea.

Autorul

Petrograd.
30 noiembrie 1917.

MATERIALE PREGĂTITOARE
LA LUCRAREA
„STATUL ȘI REVOLUȚIA“

XX

Марксизмъ о государствахъ.

См. пр.:

- Мад. 1877.
- во Н. С. С. - 1
- во ср. З. С. С. - 1
- Мад. д. 1877 - 12.
- во ср. З. С. С. - 2-4
- Ж. Кр. пр. 1871 - 5-8.
- (1871)
- Н. 9. 1895 - 17.
- (1895)
- М. - М. Кр. К. (87) - 12.
- Н. 7. 1871 - 13.
- М.: Кр. Ж. пр. 15-19.
- Н. во 7. (21/18 1871) - 20-21
- Э. д. 1871. в. К. М. - 22-23
- Э. в. В. - 23-26.
- (1871, 1872)
- Н. - Кр. в. Ж. пр. 27-31.
- М. 7. К. в. 1871 - 32-35.
- (1871)
- М. пр. д. С. С. С. - 36-37.
- А. - О. Ж. пр. - 38-39.
- С. н. г. - Д. д. Ж. пр. - 39-41.
- М. - М. Кр. К. (1871) - 41-42.

Н. во 11. 1871 - 1872 - 13. 5. 1871 - 1872

(Ф. 3. 1871 - 1872 - 13. 5. 1871 - 1872)

с. 10. Ж. пр. в. М. Кр. К. (1871) - 1872

I. V. LENIN.

с. 19 - 20. Ж. пр. в. М. Кр. К. (1871) - 1872

М. Кр. К. (1871) - 1872

См. пр.:

- Ж. в. Ж. пр. (1871) - 23.
- Ж. в. Ж. пр. (1871) - 23.

М. Кр. К. (1871) - 1872

Э. в. В. в. М. Кр. К. (1871) - 1872

М. Кр. К. (1871) - 1872

Ж. в. Ж. пр. (1871) - 39.

М. Кр. К. (1871) - 1872

Coperta caietului lui V. I. Lenin intitulat „Marxismul despre stat”. - Ianuarie-februarie 1917

Micșorat

I
MARXISMUL DESPRE STAT¹¹⁸

	<i>Paginile</i> ¹¹⁹ :
Prefața din 1872 la „Manifestul Comunist“.....	— 1 [126]
Din „Războiul civil din Franța“	— 1 [126—128]
Scrisoarea lui <i>Marx</i> din 12/IV. 1871	— 1—2 [128—130]
(Însemnătatea faptului că „munci- torii francezi au învățat să mî- nuiască armele“).....	2 (marginală) [132]
Din „Oprezece brumar“	2— [134—138]
Scrisoarea lui Marx către Varlin și Frankel din 13.V.1871	p. 4 [138—140]
Engels. Critica Programului din 1891	5—8 [140—152] (și 10) [156]
În Anglia, o republică federativă ar fi un progres: „4 națiuni“ (N.B.)	p. 7 [146]
Răspunsul dat de Engels la 13.IX.1890 tinerilor*.....	p. 9, marginal [154—156]
Engels despre <i>tr u s t u r i</i> și Plan- losigkeit** (N.B.)	p. 10 [156]

* În manuscris, acest punct se repetă sub următoarea formă: „Răspunsul dat de Engels tinerilor: p. 9, marginal“. — *Nota red.*

** — lipsă de plan. — *Nota trad.*

	<i>Paginile:</i>
Scrisoarea lui Engels din 1895 (ș.a.)	11 (și 12) [158—160 și 162—164]
Marx despre Comuna din Paris (completare)	12 [130—132]
Scrisoarea lui Engels către Bebel (28.III.1875)	13 [164—172]
Indicarea lucrărilor lui <i>M. Beer</i> despre imperialism	p. 13 [170—172]
Marx. „Critica Programului de la Gotha“	15—19 [172—186]
Scrisoarea lui Engels (din 28/III. 1875)	— 20—21 [186—192]
„Elend der Philosophie“ und „Kommunistische Manifest“*	22—23 [192—196]
Engels despre stat (1887)	— 23 [197—198]
<i>Engels</i> despre <i>războiul mondia</i> l (1887)	— 23 [197—198]
„Zur Wohnungsfrage“** (1872 și 1887)	23—26 [198—206]
Francezul va începe, iar germanul va desăvârși (1887):	p. 24 [200]
„Bürgerkrieg in Frankreich“*** ..	27—31 [208—228]
Introducerea lui Engels la „Bürgerkrieg“ (1891)	32—35 [230—244]
Proclamarea principiului conform căruia „în ceea ce privește statul“ religia este o chestiune privată (N.B.):	p. 32 [230]
„Ursprung des Staats etc.“****	36—37 [244—252]

* — „Mizeria filozofiei“ și „Manifestul Comunist“. — *Nota trad.*

** — „Contribuții la problema locuințelor“. — *Nota trad.*

*** — „Războiul civil din Franța“. — *Nota trad.*

**** — „Originea statului etc.“ — *Nota trad.*

Paginile:

„Eroberungskonkurrenz“ im heutigen Europa*	— 36 [246—248]
„Anti-Dühring“	38—39 [252—256]
Engels despre democrație (1894) ..	— 39 [256—260]
Engels. „Dell'Autorità“** (1873) ..	39—41 [256—260]
Marx despre indiferentismul politic (1873)	41—42 [260—266]

---

* — „Goana după cuceriri“ în Europa de astăzi. — *Nota trad.*

** — „Despre autoritate“. — *Nota trad.*

MARXISMUL ȘI STATUL

mai exact:

Sarcinile revoluției proletare în ceea ce privește statul.

Marx și Engels despre stat și despre sarcinile revoluției în domeniul politic (în ceea ce privește atitudinea ei față de stat).

Un pasaj din „Războiul civil“ merită o deosebită atenție. Acest pasaj este, de altfel, citat în ultima prefață la „*Manifestul Comunist*“, semnată de ambii lui autori. Această prefață este datată Londra, 24.VI.1872 (Karl *Marx* și Friedrich *Engels*). În ea se spune că programul „Manifestului Comunist“ „ist heute stellenweise veraltet“ („Das Kommunistische Manifest“, 7. Ausgabe, Berlin, 1906, S.17; cu o prefață — *vulgară!* — a lui Kautsky, prefața ambilor autori din 24.VI.1872, prefața lui Engels din 28.VI.1883 și cea din 1.V.1890 cu un citat referitor la obștea rusă din prefața la traducerea *rusă*, Londra, 21.I.1882, heute „bildet Russland die Vorhut der revolutionären Bewegung Europas“, S. 20).

Sic!!!

În ce privință este „învechit“ programul? Autorii răspund: (((vezi mai jos, p. 27)))

MARXISMUL ȘI STATUL

mai exact:

Sarcinile revoluției proletare în ceea ce privește statul.

Marx și Engels despre stat și despre sarcinile revoluției în domeniul politic (în ceea ce privește atitudinea ei față de stat).

Un pasaj din „Războiul civil“ merită o deosebită atenție. Acest pasaj este, de altfel, citat în ultima prefață la „*Manifestul Comunist*“, semnată de ambii lui autori. Această prefață este datată Londra, 24. VI. 1872 (Karl *Marx* și Friedrich *Engels*). În ea se spune că programul „*Manifestului Comunist*“ „este astăzi pe alocuri învechit“ („*Manifestul Comunist*“, ediția a 7-a, Berlin, 1906, p. 17¹²⁰; cu o prefață — *vulgară!* — a lui Kautsky, prefața ambilor autori din 24. VI. 1872, prefața lui Engels din 28. VI. 1883 și cea din 1. V. 1890 cu un citat referitor la obștea rusă din prefața la traducerea *rusă*, Londra, 21. I. 1882, astăzi „*Rusia constituie detașamentul de avangardă al mișcării revoluționare din Europa*“, p. 20¹²¹).

Sic!!!

În ce privință este „învechit“ programul? Autorii răspund: (((vezi mai jos, p. 27*))

* Vezi volumul de față, p. 209. — *Nota red.*

„Namentlich hat die Kommune den Beweis geliefert, dass «die Arbeiterklasse nicht die fertige Staatsmaschine [în ediția din 1876: Staatsmaschinerie] einfach in Besitz nehmen und sie [în ediția din 1876: diese] für ihre eigenen Zwecke in Bewegung setzen kann»“ („Der Bürgerkrieg in Frankreich“, S. 19). (Ed. din 1876, S.23, începutul capitolului al III-lea.)

Luat izolat, acest pasaj este neclar; el pare să lase o porțiță oportunistului, dînd, la prima vedere, posibilitatea de a fi interpretat în sensul că nu se poate lua „pur și simplu“ „în mîină“ (în *Besitz*) „mașina de stat“ „așa cum este“ — *d e c i...* nu ne trebuie revoluții, să fim cît mai prudenți cu ele, cît mai multă atenție ideii că *n u* ne trebuie cucerirea puterii, ci dezvoltare lentă, integrare etc. etc.

- B) [Vezi *B e r n s t e i n*. „Voraussetzungen“. Stuttgart, 1899, S.VI (und S.18, S.134), în care acest pasaj este pus *alături* de prefața lui Engels din 1895 și interpretat ca o renunțare la revoluție!!! În aceeași carte a sa, Bernstein citează de *t r e i* ori acest pasaj!]*

Această interpretare (peste care am dat undeva, dar nu-mi amintesc unde) este cu totul falsă. În realitate, Marx are în vedere *e x a c t* contrariul: revoluția proletariatului nu poate să ia „pur și simplu“ în mîină mașina de stat „așa cum este“, ea trebuie să sfărîme această mașină *așa cum este* și s-o înlocuiască cu una *nouă*. Iată un pasaj deosebit de elocvent și edificator:

SCRISORILE LUI MARX CĂTRE KUGELMANN

este amuzantă o comp. cu *Baku-nin* (X. 1870, S.

La 12 aprilie 1871, Marx scrie lui Kugelmann („*N e u e Z e i t*“, XX, 1, 1901—1902, S.709; în acest volum figu-

* Textul încadrat de paranteze pătrate a fost scris de V. I. Lenin printre rindurile manuscrisului. — *Nota red.*

„Comuna a dovedit îndeosebi că «clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire mașina de stat așa cum este și să o pună în funcțiune pentru propriile ei scopuri»“* („Războiul civil din Franța“, p. 19). (Ed. din 1876, p. 23, începutul capitolului al III-lea.)¹²²

Luat izolat, acest pasaj este neclar; el pare să lase o porțiță oportunismului, dînd, la prima vedere, posibilitatea de a fi interpretat în sensul că nu se poate lua „pur și simplu“ „în mînă“ (în Besitz) „mașina de stat“ „așa cum este“ — *d e c i...* nu ne trebuie revoluții, să fim cît mai prudenți cu ele, cît mai multă atenție ideii că *n u* ne trebuie cucerirea puterii, ci dezvoltare lentă, integrare etc. etc. [Vezi *B e r n s t e i n*. „Premisele“. Stuttgart, 1899, p. VI (și p. 18, p. 134), în care acest pasaj este pus *alături* de prefața lui Engels din 1895 și interpretat ca o renunțare la revoluție!!!¹²³ În aceeași carte a sa, Bernstein citează de *t r e i* ori acest pasaj!]

Această interpretare (peste care am dat undeva, dar nu-mi amintesc unde) este cu totul falsă. În realitate, Marx are în vedere *e x a c t* contrariul: revoluția proletariatului nu poate să ia „pur și simplu“ în mînă mașina de stat „așa cum este“, ea trebuie să sfărîme această mașină *așa cum este* și s-o înlocuiască cu una *nouă*. Iată un pasaj deosebit de elocvent și edificator:

SCRISORILE LUI MARX CĂTRE KUGELMANN

La 12 aprilie 1871, Marx scrie lui Kugelmann („*N e u e Z e i t*“, XX, 1, 1901—1902, p. 709; în acest volum figurează este amuzantă o comp. cu *Baku-nin* (X. 1870, p.

* Vezi volumul de față, p. 36. — *Nota red.*

113, bei Steklow): „...es ist für mich augenscheinlich, dass nach der faktischen Zerstörung der administrativen und Regierungsmaschinerie nur die unmittelbare revolutionäre Aktion des Volkes Frankreich retten kann...“*

rează numai două scrisori cu privire la Comună; celelalte scrisori către Kugelmann se găsesc în vol. XX, 2.N.B.)¹²⁴: „Wenn du das letzte Kapitel meines „Achtzehnten Brumaire“ nachsiehst, wirst du finden, dass ich als nächsten Versuch der französischen Revolution ausspreche, nicht mehr wie bisher die bürokratisch-militärische Maschinerie aus einer Hand in die andere zu übertragen, sondern sie zu zerbrechen (subliniat de Marx), und dies ist die Vorbedingung jeder wirklichen Volksrevolution auf dem Kontinent. Dies ist auch der Versuch unserer heroischen Pariser Parteigenossen“.

NB

Cele două greșeli ale Comunei:

Extrem de importante sînt considerațiile lui *Marx* (12. IV. 1871) asupra cauzelor unei eventuale înfrîngeri a Comunei: „Wenn sie“ (muncitorii parizieni) „unterliegen, so ist nichts daran schuld, als ihre «Gutmütigkeit». Es galt gleich nach Versailles zu marschieren... Der richtige Moment wurde versäumt aus Gewissenskrupel. Man wollte den Bürgerkrieg nicht eröffnen als ob... Thiers den Bürgerkrieg ..nicht bereits eröffnet gehabt hätte. Zweiter Fehler: Das Zentralkomitee gab seine Macht zu früh auf, um der Kommune Platz zu machen. Wieder aus zu «ehrenhafter» Skrupulosität“ (S.709).

N.B.

ambele greșeli constau în lipsa de acțiuni ofensive, în faptul că nu s-a dat dovadă de suficientă conștiință și hotărîre de a sfîrîma mașina biro-

* Acest text a fost adăugat de V. I. Lenin ulterior, în partea de sus a paginii manuscrisului. — Nota red.

rează numai două scrisori cu privire la Comună; celelalte scrisori către Kugelmann se găsesc în vol. XX, 2. N.B.)¹²⁴:

„Dacă vei citi ultimul capitol al lucrării mele «Oprezece brumar», vei vedea că eu consider că viitoarea încercare a revoluției franceze nu va mai fi, ca pînă acum, trecerea aparatului birocratic-militar dintr-o mînă într-alta, ci *sfărîmarea* lui (subliniat de Marx), și aceasta este condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții populare pe continent. Asta încearcă și eroicii noștri tovarăși din Paris“*.

113, la Steklov): „...este evident pentru mine că, după distrugerea în fapt a mașinii administrative și de guvernare, numai o acțiune revoluționară nemijlocită a poporului poate salva Franța...“¹²⁵.

Extrem de importante sînt considerațiile lui *Marx* (12. IV. 1871) asupra cauzelor unei eventuale înfrîngerii a Comunei: „Dacă ei“ (muncitorii parizieni) „vor fi învinși, de vină nu va fi decît «blîndețea» lor. Ar fi trebuit să pornească imediat asupra Versaillesului... Momentul prielnic a fost pierdut din cauza unor scrupule de conștiință. N-au vrut să înceapă războiul civil, ca și cum... Thiers... nu l-ar fi început de mult. A doua greșală; Comitetul Central a renunțat prea devreme la imputernicirile sale pentru a face loc Comunei. Și aceasta tot dintr-o scrupulozitate exagerat de «onestă»“ (p. 709)¹²⁶.

Cele două greșeli ale Comunei:

ambele greșeli constau în lipsa de acțiuni ofensive, în faptul că nu s-a dat dovadă de suficientă conștiință și de hotărîre de a *sfărîma* mașina

N.B.

* Vezi volumul de față, p. 37. — *Nota red.*

cratică-militară a statului și puterea burgheziei. Ce admiră Marx la Comuna din Paris? *Elastizität, historische Initiative, Aufopferungsfähigkeit* in diesen Parisern (ibidem). „Himmelsstürmer von Paris“.

Nota bene:

Marx către Kugelmann, 3.III.1869 („Neue Zeit“, XX, 2, 1901—1902, S. 412): „In Frankreich geht sehr interessante Bewegung vor. Die Pariser studieren förmlich ihre jüngste revolutionäre Vergangenheit wieder ein, um sich für das bevorstehende neue Revolutionsgeschäft vorzubereiten...“. Zeci de cărți editate de toate partidele, de liberali, republicani-democrați, proudho niști, blanquiști... „Wann wird's bei uns soweit sein!“ (413).

N.B.

Marx către Kugelmann, 13. XII.1870: „...wie aber der Krieg immer ende, er hat das französische Proletariat in den Waffen geübt, und das ist die beste Garantie der Zukunft“ (S. 544, „Neue Zeit“, XX, 2, 1901—1902)*.

N.B.

iar la 18.VI.1871 („Neue Zeit“, XX, 2, S. 797), Marx îi scrie lui Kugelmann că el, Kugelmann, a primit, probabil, „Adresa“ (Consiliului General, adică „Războiul civil din Franța“) și că această „Adresă“ a stîrnit o nemaipomenită vîlvă și indignarea presei.

Este clar că scrisoarea lui Marx din aprilie (12.IV.1871) conține *a c e e a ș i* idee ca și „Adresa“ Consiliului General al Internaționalei, scrisă la sfîrșitul lunii mai (ea este datată 30.V.1871).

* Acest pasaj a fost scris de V. I. Lenin pe marginea manuscrisului. — *Nota red.*

birocratică-militară a statului și puterea burgheziei. Ce admiră Marx la Comuna din Paris? *Elasticitatea, inițiativa istorică, spiritul de sacrificiu* ale acestor parizieni (ibidem). „Parizienii care asaltează cerul“.

Marx către Kugelmann, 3. III. 1869 („Neue Zeit“, XX, 2, 1901—1902, S. 412): „În Franța se desfășoară o mișcare foarte interesantă. Parizienii încep din nou să studieze în mod temeinic recentul lor trecut revoluționar cu scopul de a se pregăti pentru noua luptă revoluționară, care se apropie...“ Zeci de cărți, editate de toate partidele, de liberali, republicani-democrați, proudhoniști, blanquiști... „Cînd oare vom ajunge și noi aici!“ (413)¹²⁷.

Nota bene:

N.B.

Marx către Kugelmann, 13. XII. 1870: „... dar, oricum s-ar termina războiul, el a învățat proletariatul francez să minuiască armele, și aceasta este cea mai bună garanție a viitorului“ (p. 544, „Neue Zeit“, XX, 2, 1901—1902)¹²⁸.

N.B.

iar la 18. VI. 1871 („Neue Zeit“, XX, 2, p. 797), Marx îi scrie lui Kugelmann că el, Kugelmann, a primit, probabil, „Adresa“ (Consiliului General, adică „Războiul civil din Franța“) și că această „Adresă“ a stîrnit o nemai-pomenită vîlvă și indignarea presei¹²⁹.

Este clar că scrisoarea lui Marx din aprilie (12. IV. 1871) conține *a c e e a ș i* idee ca și „Adresa“ Consiliului General al Internaționalei, scrisă la sfîrșitul lunii mai (ea este datată 30. V. 1871).

Ceea ce în „Războiul civil“ e denumit „mașina de stat așa cum este“, în scrisoarea din 12.IV.1871 e denumit „mașina birocratică-militară“; ceea ce în „Războiul civil“ este exprimat prin cuvintele „să ia pur și simplu în stăpânire“, în scrisoarea din 12.IV.1871 este, de asemenea, formulat mai precis, mai clar, mai bine: „a trece dintr-o mână într-alta“. În aceeași scrisoare mai găsim o completare deosebit de grăitoare care nu figurează în „Războiul civil“: a nu trece mașina birocratică-militară așa cum este dintr-o mână într-alta, ci a o sfărîma. Comuna a început să facă acest lucru, dar, din păcate, nu l-a dus pînă la capăt.

Tocmai aceasta este „condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții populare (N.B.: ce expresie profundă!) pe continent“ (de ce pe continent? pentru că în Anglia nu exista pe atunci nici birocrăție, nici militarism).

„OPTSPREZECE BRUMAR“

Într-o scrisoare din 12.IV.1871, Marx se referă la ultimul capitol din „Optsprezece brumar“. În acest ultim capitol (VII) din „Optsprezece brumar“, la p. 98 și 99 (ed. a 4-a, Hamburg, 1907) se spune:

- „Aber die Revolution ist gründlich. Sie ist noch auf der Reise durch das Fegefeuer begriffen. Sie vollbringt ihr Geschäft mit Methode. Bis zum 2.XII.1851 hatte sie die eine Hälfte ihrer Vorbereitung absolviert, sie absolviert jetzt die andere. Sie vollendete erst die parlamentarische Gewalt, um sie stürzen zu können. Jetzt, wo sie dies erreicht, vollendet sie die *Exekutivgewalt*, reduziert sie auf ihren reinsten Ausdruck, isoliert sie, stellt sie sich als einzigen Vorwurf gegenüber, um alle ihre Kräfte der Zerstörung gegen sie zu konzentrieren (S. 98). Und wenn sie diese zweite Hälfte ihrer Vorarbeit vollbracht hat, wird Europa von seinem Sitze aufspringen und jubeln: Brav gewählt, alter Maulwurf!“
- N.B. |||
- N.B. |||
- N.B. #

Ceea ce în „Războiul civil“ e denumit „mașina de stat așa cum este“, în scrisoarea din 12. IV. 1871 e denumit „mașina birocratică-militară“; ceea ce în „Războiul civil“ este exprimat prin cuvintele „să ia pur și simplu în stăpînire“, în scrisoarea din 12. IV. 1871 este, de asemenea, formulat mai precis, mai clar, mai bine: „a trece dintr-o mîină într-alta“. În aceeași scrisoare mai găsim o completare deosebit de grăitoare care nu figurează în „Războiul civil“: a nu trece mașina birocratică-militară așa cum este dintr-o mîină într-alta, ci a o sfărîma. Comuna a început să facă acest lucru, dar, din păcate, nu l-a dus pînă la capăt.

Tocmai aceasta este „condiția prealabilă a oricărei adevărate revoluții populare (N.B.: ce expresie profundă!) pe continent“¹³⁰ (de ce pe continent? pentru că în Anglia nu exista pe atunci nici birocrăție, nici militarism).

„OPTSPREZECE BRUMAR“

Într-o scrisoare din 12. IV. 1871, Marx se referă la ultimul capitol din „Optsprezece brumar“. În acest ultim capitol (VII) din „Optsprezece brumar“, la p. 98 și 99 (ed. a 4-a, Hamburg, 1907) se spune:

Însă revoluția acționează temeinic. Ea mai parcurge încă purgatoriul. Își înfăptuiește opera metodic. Pînă la 2. XII. 1851 ea terminase prima jumătate a activității ei pregătitoare; acum o termină pe cea de-a doua. Ea a desăvîrșit întîi puterea parlamentară pentru a o putea răsturna. Acum, după ce a reușit să facă aceasta, desăvîrșește *puterea executivă*, o reduce la expresia ei cea mai pură, o izolează și și-o contrapune ca obiectiv unic, pentru a concentra împotriva ei toate forțele sale distructive (p. 98). Și, cînd revoluția își va fi îndeplinit această a doua jumătate a activității ei pregătitoare, Europa va sări din jilțul ei și va exclama jubilînd: Bine ai săpat, cîrțiță bătrînă!

||| N.B.

||| N.B.

N.B.

No-
 ta
 be-
 ne

Diese Exekutivgewalt mit ihrer ungeheuern bürokratischen und militärischen Organisation, mit ihrer weitschichtigen und künstlichen Staatsmaschinerie, ein Beamtenheer von einer halben Million neben einer Armee von einer andern halben Million, dieser fürchterliche Parasitenkörper, der sich wie eine Netzhaut um den Leib der französischen Gesellschaft schlingt und ihr alle Poren verstopft, entstand in der Zeit der absoluten Monarchie, beim Verfall des Feudalwesens, den er beschleunigen half“ (98). Şi mai departe: prima revoluţie franceză „a dezvoltat“ (entwickelte) (99) centralizarea, „aber zugleich den Umfang, die Attribute und die Handlanger der Regierungsgewalt. Napoleon vollendete diese Staatsmaschinerie“. Monarhia legitimă şi monarhia din iulie „fügten nichts hinzu, als eine grössere Teilung der Arbeit...“.

„Die parlamentarische Republik endlich sah sich in ihrem Kampfe wider die Revolution gezwungen, mit den Repressivmassregeln die Mittel und die Zentralisation der Regierungsgewalt zu verstärken. Alle Umwälzungen vervollkommneten diese Maschine, statt sie zu brechen. Die Parteien, die abwechselnd um die Herrschaft rangen, betrachteten die Besitznahme dieses ungeheueren Staatsgebäudes als die Hauptbeute des Sieges“ (99).

Ce pasaje minunate! *Istoria Franței*, după cum spune Engels în prefața la ediția a 3-a a lui „Oprezece brumar“ (Vorrede zur dritten Auflage), prezintă o importanță deosebită, și anume:

„Frankreich ist das Land, wo die geschichtlichen Klassenkämpfe *mehr als anderswo* jedesmal *bis zur Entscheidung* durchgefochten wurden, wo also auch die wechselnden politischen Formen, innerhalb deren sie sich bewegen und in denen ihre Resultate sich zusam-

Această putere executivă, cu uriașa ei organizare birocratică și militară, cu complicata și artificiala ei mașină de stat, cu o armată de o jumătate de milion de funcționari, alături de o armată de o altă jumătate de milion de oameni, acest îngrozitor organism parazitar, care învâluie ca o crustă corpul societății franceze, astupându-i toți porii, a apărut în epoca monarhiei absolute, în timpul decăderii sistemului feudal, contribuind la grăbirea acestei decăderi“ (98). Și mai departe: prima revoluție franceză „a dezvoltat“ (entwickelte) (99) centralizarea, „dar în același timp a lărgit amploarea, atributele puterii guvernamentale și a sporit numărul acoliților acesteia. Napoleon a desăvârșit această mașină de stat“. Monarhia legitimă și monarhia din iulie „nu i-au adăugat decât o mai mare diviziune a muncii...”

|||
No-
ta
be-
ne
|||

„În sfârșit, republica parlamentară s-a văzut silită, în lupta ei împotriva revoluției, să întărească, o dată cu măsurile represive, mijloacele și centralizarea puterii guvernamentale. Toate revoluțiile au perfecționat această mașină în loc s-o sfărîme. Partidele care luptau alternativ pentru putere considerau luarea în stăpînire a acestui imens edificiu de stat drept prada principală a învingătorului“*(99)¹³¹.

Ce pasaje minunate! *Istoria Franței*, după cum spune Engels în prefața la ediția a 3-a a lui „Optsprezece brumar“ (Vorrede zur dritten Auflage), prezintă o importanță deosebită, și anume:

„Franța este țara în care, de fiecare dată, luptele istorice dintre clase au fost duse, *mai mult ca oriunde, pînă la capăt*, țara în care, prin urmare, și formele politice succesive în cadrul cărora se desfășoară aceste lupte și în care se concretizează rezultatele lor s-au conturat

* Vezi volumul de față, p. 27 — 28. — *Nota red.*

menfassen, in den *schärfsten* Umrissen ausgeprägt (S. 3) sind (S. 4). Mittelpunkt des Feudalismus im Mittelalter, Musterland der einheitlichen ständischen Monarchie seit der Renaissance, hat Frankreich in der grossen Revolution den Feudalismus zertrümmert und die reine Herrschaft der Bourgeoisie begründet *in einer Klassizität* wie kein anderes europäisches Land. Und auch der Kampf des aufstrebenden Proletariats gegen die herrschende Bourgeoisie tritt hier in einer, *anderswo unbekannt*en, akuten Form auf“ (S. 4). ((În ediția a 4-a, această prefață poartă doar semnătura F.E. fără dată. De căutat ediția a 3-a, pentru a stabili data!! Între altele, Engels spune aici despre „Otsprezece brumar“ că „in der Tat war es eine geniale Arbeit“.)

„Mașina de stat“ este în majoritatea statelor capitaliste (acum, în 1917, se poate spune în *toate*) o mașină birocratică-militară. În Franța s-a conturat într-o formă „*clasică*“ „deosebită“ procesul capitalist *general* — pe de o parte, al creării acestei mașini (evul mediu, — monarhia absolută, — monarhia constituțională, — monarhia parlamentară sau republica), iar pe de altă parte al „reducerii acestei mașini la expresia ei cea mai pură“ (1917 pretutindeni!!) și implicit al apropierii luptei pentru „*Zerstörung*“ a ei. Și tocmai problema acestei „Zerstörung“, acestui „brechen“, „zerbrechen“ este sistematic *trecută sub tăcere* și de oportuniști, și de kautskiști!!!

Marx spune în 18 52: „brechen“, „Zerstörung“.

Marx spune în 18 71: „zerbrechen“.

Engels vorbește în 1872 („Zur Wohnungsfrage“, 2. Auflage, 1887, S.55 in finem) de „dictatura proletariatului“. Marx idem în 1875 („Critica programului de la Gotha“).

Vezi în „*Neue Zeit*“, 29,1, S. 796 (10.III.1911), scrisoarea lui Marx către Frankel și Varlin, membri ai Comunei. Această scrisoare este datată 13.V.1871. Manifestînd o profundă simpatie pentru Comună, Marx

în *modul cel mai pregnant* (p. 3—4). Centru al feudalismului în evul mediu, de la Renaștere încoace tipul țării cu monarhie unitară bazată pe stările sociale, Franța a sfârșit în cursul mării revoluții feudalismul și a instituit dominația pură a burgheziei *într-o formă atât de clasică* cum n-a fost atinsă în nici o altă țară din Europa. Dar și lupta proletariatului, care ridică capul, împotriva burgheziei dominante îmbracă aici o formă acută, *ne cunoscută altundeva* (p. 4)*. ((În ediția a 4-a, această prefață poartă doar semnătura F. E. fără dată. De căutat ediția a 3-a, pentru a stabili data!! Între altele, Engels spune aici despre „Oprezezece brumar“ că, „într-adevăr, a fost o lucrare genială“¹³².)

„Mașina de stat“ este în majoritatea statelor capitaliste (acum, în 1917, se poate spune în *toate*) o mașină birocratică-militară. În Franța s-a conturat într-o formă „clasică“ „deosebită“ procesul capitalist general — pe de o parte, al creării acestei mașini (evul mediu, — monarhia absolută, — monarhia constituțională, — monarhia parlamentară sau republica), iar pe de altă parte al „reducerii acestei mașini la expresia ei cea mai pură“ (1917 pretutindeni!!) și implicit al apropiării luptei pentru „distrugerea“ ei. Și tocmai problema acestei „distrugeri“, a „zdrobirii“, a „sfârșirii“ este sistematic *trecută sub tăcere* și de oportuniști, și de kautskiști!!!

Marx spune în 18 52: „sfârșirea“, „distrugerea“¹³³.

Marx spune în 18 71: „a sfârși“¹³⁴.

Engels vorbește în 1872 („Contribuții la problema locuințelor“, ediția a 2-a, 1887, la sfârșitul p. 55) de „dictatura proletariatului“¹³⁵. Marx idem în 1875 („Critica Programului de la Gotha“)¹³⁶.

Vezi în „*Neue Zeit*“, 29, 1, p. 796 (10. III. 1911), scrisoarea lui Marx către Frankel și Varlin, membri ai Comunei. Această scrisoare este datată 13. V. 1871. Manifestând o profundă simpatie pentru Comună, Marx

* Vezi volumul de față, p. 81 — 82. — *Nota red.*

spune că a scris câteva sute de scrisori în legătură cu Comuna. Despre provincii, el scrie următoarele: „leider ist ihre (a provinciilor) Aktion eine lokal beschränkte und «friedliche» (pacifique)“ ....„Die Kommune verschwendet, wie mir scheint, zu viel Zeit mit Kleinigkeiten und persönlichen Streitereien“ (796)*.

„OBSERVAȚII CRITICE PE MARGINEA PROIECTULUI
DE PROGRAM SOCIAL-DEMOCRAT DIN 1891“

Engels în 1891 spune cele ce urmează mai jos (în „Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmwerfes 1891“, „*Neue Zeit*“, XX, 1, 1901—1902, Seite 5 ff. Scrisoarea lui Engels către Kautsky cu privire la expedierea acestei critici este datată 29.VI.1891).

N.B. || „Die politischen Forderungen des Entwurfes haben
einen grossen Fehler. Das, was eigentlich gesagt
werden sollte, *steht nicht drin*“ (subliniat de Engels)
(S.9).

Și Engels arată că constituția germană este un „Abklatsch“ al constituției din 1850, că Reichstagul este (după cum a spus Liebknecht) „das Feigenblatt des Absolutismus“ (S.10).

„....Auf Grundlage dieser Verfassung und der von ihr sanktionierten Kleinstaateri, auf Grundlage eines Bundes zwischen Preussen, Reuss Greiz Schleiz Lobenstein, wovon das eine soviel Quadratmeilen hat als das andere Quadratzoll, auf solcher Grundlage die «Umwandlung aller Arbeitsmittel in Gemeineigentum» durchführen zu wollen, ist augenscheinlich sinnlos.

Daran zu tasten, ist aber gefährlich.
Und dennoch muss so oder so die Sache
||| angegriffen werden. Wie nötig das ist,
||| beweist gerade jetzt der in einem grossen
||| Teile der sozialdemokratischen Presse
||| einreissende Opportunismus. Aus Furcht

* Textul ouprins în ehenar a fost scris de V. I. Lenin pe marginea manuscrisului. — *Nota red.*

spune că a scris câteva sute de scrisori în legătură cu Comuna. Despre provincii, el scrie următoarele: „Din păcate, mișcarea lor (a provinciilor) are un caracter prea local și «pașnic»... „Am impresia că Comuna pierde prea mult timp cu lucruri mărunte și certuri personale“ (796)¹³⁷.

„OBSERVAȚII CRITICE PE MARGINEA PROIECTULUI
DE PROGRAM SOCIAL-DEMOCRAT DIN 1891“

Engels în 1891 spune cele ce urmează mai jos (în „Observații critice pe marginea proiectului de Program social-democrat din 1891“, „*Neue Zeit*“, XX, 1, 1901—1902, p. 5 și urm.¹³⁸. Scrisoarea lui Engels către Kautsky cu privire la expedierea acestei critici este datată 29. VI. 1891¹³⁹).

„Revendicările politice ale proiectului au o mare lipsă. Tocmai ceea ce trebuia spus *nu figurează acolo*“ N.B. (subliniat de Engels) (p. 9)*.

Și Engels arată că constituția germană este „o copie fidelă“ a constituției din 1850, că Reichstagul este (după cum a spus Liebknecht) „frunza de viță a absolutismului“ (p. 10).

„...Să vrei să înfăptuiești pe baza acestei constituții și a împărțirii în state mici consfințite de ea, pe baza uniunii dintre Prusia și un oarecare ducat pierdut pe undeva, care are tot atîția țoli pătrați cîte mile pătrate are Prusia, să vrei să înfăptuiești pe această bază «transformarea tuturor uneltelor de muncă în proprietate obștească» este o absurditate evidentă.

E. primejdios să abordezi această temă.

Și totuși, într-un fel sau altul, ea trebuie atacată. Acest lucru este cu atît mai necesar acum, cînd oportunismul pătrunde tot mai mult (einreissende) într-o mare parte a presei social-democrate. De teama unei reintroduceri a legii împotriva socia-

* Vezi volumul de față, p. 68. — Nota red.

vor einer Erneuerung des Sozialistengesetzes, aus der Erinnerung an allerlei unter der Herrschaft jenes Gesetzes gefallenen voreiligen Äusserungen soll jetzt auf einmal der gegenwärtige gesetzliche Zustand in Deutschland der Partei genügen können, alle ihre Forderungen auf friedlichem Wege durchzuführen“.

Mai departe, Engels spune că de „integrare“ „pașnică“ se mai poate vorbi („man kann sich vorstellen“ — o expresie mai atenuată și mai prudentă: numai *închipui*) în țări ca republicile democratice, Franța, America, în monarhii ca Anglia, „wo die bevorstehende Abkaufung der Dynastie tagtäglich in der Presse besprochen wird und wo diese Dynastie gegen den Volkswillen ohnmächtig ist...“

N.B.:
argument
și „voința
poporului...“

„Aber in Deutschland, wo die Regierung fast allmächtig und der Reichstag und alle anderen Vertretungskörper ohne wirkliche Macht, in Deutschland so etwas proklamieren un noch dazu ohne Not, heisst das Feigenblatt dem Absolutismus abnehmen und sich selbst vor die Blöße binden.

((*Problemele abstracte pe primul plan, cele concrete sînt disimulate!!*))
Nota bene!

N.B.
admirabil!
e sesizat principalul!

Eine solche Politik kann nur die eigene Partei auf die Dauer irreführen. Man schiebt allgemeine, abstrakte politische Fragen in den Vordergrund und verdeckt dadurch die nächsten konkreten Fragen, die Fragen, die bei den ersten grossen Ereignissen, bei der ersten politischen Krise sich selbst auf die Tagesordnung setzen. Was kann dabei herauskommen, als dass die Partei plötzlich im entscheidenden Moment ratlos ist, dass über die entscheidendsten Punkte Unklarheit und Uneinigkeit herrscht, weil diese Punkte

liștilor sau amintindu-și unele declarații premature făcute atunci cînd această lege era în vigoare, se pretinde acum ca partidul să considere actuala ordine legală din Germania ca fiind suficientă pentru a putea realiza pe cale pașnică toate revendicările sale“*.

Mai departe, Engels spune că de „integrare“ „pașnică“ se mai poate vorbi („ne-o putem închipui“ — o expresie mai atenuată și mai prudentă: numai *închipui*) în țări ca republicile democratice, Franța, America, în monarhii ca Anglia, „unde în presă se discută zi de zi problema de a se plăti într-un viitor apropiat dinastiei bani grei drept răscumpărare și unde această dinastie este neputincioasă în fața voinței poporului...“

„Dar a proclama așa ceva, și încă fără ca aceasta să fie necesar, în Germania, unde guvernul e aproape atotputernic, iar Reichstagul și toate celelalte instituții reprezentative sînt lipsite de o putere reală, înseamnă să smulgi absolutismului frunza de viță, acoperindu-i goliciumea cu tine însuși.

O asemenea politică nu poate decît să ducă, în cele din urmă, partidul pe un drum greșit. Pe primul plan sînt împinse probleme politice generale, abstracte, fiind astfel disimulate problemele concrete imediate, care la primele evenimente, mari, la prima criză politică se pun de la sine la ordinea zilei. De aici nu poate rezulta nimic altceva decît că în momentul hotărîtor partidul se va pomeni deodată dezorientat, că în partid va domni confuzia și lipsa de unitate în problemele hotărîtoare, fiindcă aceste probleme *n - a u*

N.B.:
argument
și „voința
poporu-
lui...“

((*Problemele abstracte pe primul plan, cele concrete sînt disimulate!*))
Nota bene!

N.B.
admirabil!
e sesizat prin-
cipalul!

* Vezi volumul de față, p. 68 — 69. — *Nota red.*

N.B. ||| *nie diskutiert* worden sind...“
(S.10).

oportunis- mul „cinstit“ e cel mai primejdios*

||| „Dies (S.11) Vergessen der grossen Hauptgesichtspunkte über den augenblicklichen Interessen des Tages, dies Ringen und Trachten nach dem Augenblickserfolg ohne Rücksicht auf die späteren Folgen, dies Preisgeben der Zukunft der Bewegung um der Gegenwart der Bewegung willen mag «ehrlich» gemeint sein, *aber Opportunismus ist und bleibt* es, und *der «ehrliche» Opportunismus ist vielleicht der gefährlichste von allen*. Welches sind nun diese kitzlichen, aber sehr wesentlichen Punkte?“

||| „Erstens. Wenn etwas feststeht, so ist es dies, dass unere Partei und die Arbeiterklasse nur zur Herrschaft kommen kann unter der Form der demokratischen Republik. **Diese ist sogar die spezifische Form für die Diktatur des Proletariats, wie schon die grosse französische Revolution gezeigt hat...**“

N.B. ||| „...Nun scheint es gesetzlich nicht anzugehen, dass man die Forderung der Republik direkt ins Programm setzt, obwohl das sogar unter Louis Philippe in Frankreich ebenso zulässig war wie jetzt in Italien. Aber das Faktum, dass man nicht einmal ein offen republikanisches Parteiprogramm in Deutschland aufstellen darf, beweist, wie kolossal die Illusion ist, als könne man dort auf gemächlich friedlichem Wege die Republik einrichten und nicht nur Republik, sondern die kommunistische Gesellschaft.

* Textul în cadrul în cheinar a fost scris de V. I. Lenin cu creion colorat. — *Nota red.*

fost niciodată discutate..." (p. 10).

N.B.

„Această uitare (p. 11) a considerențelor esențiale, fundamentale, de dragul intereselor de moment ale zilei, această goană după succese de moment și luptă pentru dobândirea lor fără a se ține seama de urmări, această sacrificare a viitorului mișcării de dragul prezentului ei pot să aibă la bază motive «cinstite». Dar asta este și rămâne oportunism, iar oportunismul «cinstit» e poate cel mai primejdios*. Și care sînt aceste probleme delicate, dar atît de esențiale?“

oportunismul „cinstit“ e cel mai primejdios

„În primul rînd. Un lucru este neîndoielnic: partidul nostru și clasa muncitoare pot ajunge la putere numai în cadrul unei forme politice cum e republica democratică. Aceasta din urmă este chiar forma specifică a dictaturii proletariului, după cum a demonstrat-o marea revoluție franceză...“**

„...Nu pare a fi cu putință să se includă direct în program revendicarea republicii, deși în Franța acest lucru a fost posibil pînă și sub Ludovic-Filip, iar în Italia este posibil și astăzi. Dar însuși faptul că în Germania partidul nu poate nici măcar să vină cu un program republican fățiș dovedește cît de iluzorie este părerea că în această țară ar putea fi instaurată pe cale pașnică, idilică republica, și nu numai republica, ci și societatea comunistă.

* Vezi volumul de față, p. 69 — 70. — Nota red.

** Vezi volumul de față, p. 70. — Nota red.

Indes kann man an der Republik sich allenfalls vorbeidrücken. Was aber nach meiner Ansicht hinein sollte und hinein kann, das ist die Forderung der *Konzentration aller politischen Macht in den Händen der Volksvertretung*. Und das „deocamdată“^{||||} würde einstweilen genügen, wenn man „dacă“^{||} nicht weitergehen kann“.

„Zweitens. Die Rekonstitution Deutschlands...“ Şi anume (a) lichidarea Kleinstaaterei, (b) „Preussen muss aufhören zu existieren, muss in selbstverwaltende Provinzen aufgelöst werden, damit das spezifische Preussentum aufhört, auf Deutschland zu lasten“.

N.B. ^{|||}

„...Was soll an die Stelle treten? Nach meiner Ansicht kann das Proletariat nur die Form der einen und unteilbaren Republik gebrauchen. Die Föderativrepublik ist auf dem Riesengebiet der Vereinigten Staaten jetzt noch im Ganzen eine Notwendigkeit, obgleich sie im Osten bereits ein Hindernis wird. Sie wäre ein Fortschritt in England, wo vier Nationen auf den beiden Inseln wohnen und trotz eines Parlaments schon jetzt dreierlei Gesetzsysteme nebeneinander bestehen. Sie ist in der kleinen Schweiz schon längst ein

aceeaşi idee!! ^{|||}

N.B.* ^{|||}
 În Anglia ^{|||}
 „4 naţiuni“ ^{|||}

N.B. ^{|||} Hindernis geworden, erträglich nur, weil die Schweiz sich damit begnügt, ein rein passives Glied des europäischen Staatensystems zu sein. Für Deutschland wäre die föderalistische Verschweizerung ein enormer Rückschritt. Zwei Punkte unter-

* N.B.

N. B.: În Anglia (1891) existau 4 naţiuni, şi de aceea republica federativă ar fi însemnat un progres!!

Dar să admitem că problema republicii poate fi, de bine, de rău, ocolită. Ceea ce însă, după părerea mea, trebuie și poate fi inclus în program este revendicarea *concentrării întregii puteri politice în mâinile reprezentanței poporului*. Și acest lucru ar fi deocamdată suficient dacă nu se poate merge mai departe“.

„În al doilea rând. Reconstruirea Germaniei...“ Și anume (a) lichidarea împărțirii în state mici, (b) „Prusia trebuie să înceteze să mai existe, trebuie să fie divizată în regiuni autonome, pentru ca specificul prusac să nu mai apese asupra Germaniei“.

„...Ce urmează să ia locul Germaniei de azi? După părerea mea, proletariatul poate folosi numai forma republicii unice și indivizibile. Republica federativă mai este și astăzi, în linii mari, o necesitate pe teritoriul imens al Statelor Unite, deși în ținuturile lor răsăritene ea a și devenit o piedică. Ea ar reprezenta un pas înainte în Anglia, unde pe cele două insule trăiesc patru națiuni și unde, deși există un singur parlament, ființează de pe acum concomitent trei sisteme de legislație. În mica Elveție, republica federativă a devenit de mult o piedică, și dacă acolo republica federativă mai poate fi suportată, e numai pentru că Elveția se mulțumește să fie un membru absolut pasiv al sistemului statelor europene. Pentru Germania, o federalizare de tip elvețian ar fi un imens pas înapoi. Două lucruri deosebesc un stat federativ

||| „deocamdată“
|| „dacă“

||| N.B.

||| aceeași idee!!

||| N.B.*
||| În Anglia
||| „4 națiuni“

\\
||| N.B.

* N.B.

N. B.: În Anglia (1891) exista 4 națiuni, și de aceea republica federativă ar fi însemnat un progres!!

scheiden den Bundesstaat vom Einheitsstaat, dass jeder verbündete Einzelstaat, jeder Kanton, seine eigene Zivil- und Kriminalgesetzgebung und Gerichtsverfassung hat, und dann, dass neben dem Volkshaus ein Staatenhaus besteht, worin jeder Kanton, gross oder klein, als solcher stimmt“ (S.11). Bundesstaatul nostru = trecerea la un Einheitsstaat. Și „*revoluția de sus*“ (S.11) din 1866 și 1870 nu trebuie să fie anulată („rückgängig machen“), ci trebuie „completată“ printr-o „mişcare de jos“.

N.B. ||||| „Also einheitliche Republik. Aber nicht im Sinne der heutigen französischen, die weiter nichts ist, als das 1798 begründete Kaiserreich ohne den Kaiser (S.12). Von 1792 bis 1798 besass jedes französische Departement, jede Gemeinde vollständige Selbstverwaltung nach amerikanischem Muster, und das müssen wir auch haben. Wie die Selbstverwaltung einzurichten ist und wie man ohne Bürokratie fertig werden kann, das bewies uns Amerika und die erste französische Republik und noch heute Australien, Kanada und die anderen englischen Kolonien. Und eine solche provinzielle und gemeindliche Selbstverwaltung ist weit freier als zum Beispiel der Schweizer Föderalismus, wo der Kanton zwar sehr unabhängig ist gegenüber dem Bund, aber auch gegenüber dem Bezirk und der Gemeinde. Die Kantonalregierungen ernennen Bezirksstatthalter und Präfekten, wovon man in den Ländern englischer Zunge nichts weiss und die wir uns ebenso höflichst in Zukunft

de statul unitar: faptul că fiecare stat confederat, fiecare canton își are propria lui legislație civilă și penală, propria lui justiție și faptul că alături de camera reprezentanților poporului există și o cameră a reprezentanților statelor, în care fiecare canton votează ca atare, indiferent dacă e mare sau mic“ (p. 11). Confederația noastră = trecerea la un stat unitar. Și „*revoluția de sus*“ (p. 11) din 1866 și 1870 nu trebuie să fie anulată („rückgängig machen“), ci trebuie „completată“ printr-o „mișcare de jos“*.

„Așadar, republică unitară, dar nu în sensul actualci Republici Franceze, care nu reprezintă altceva decât imperiul întemeiat în 1798, doar fără împărat (p. 12). Din 1792 pînă în 1798, fiecare departament francez, fiecare comună (Gemeinde) se bucura de o deplină autoadministrare după modelul american, ceea ce trebuie să avem și noi. Cum trebuie organizată autoadministrarea și cum o putem scoate la capăt fără birocrație, acest lucru ni l-au dovedit America și prima Republică Franceză, și ni-l mai dovedesc și astăzi Canada, Australia și alte colonii engleze. Și o astfel de autoadministrare provincială (regională) și comunală este o instituție mult mai liberă decât, de pildă, federalismul elvețian, în care cantonul este, ce-i drept, foarte independent față de Bund, dar și față de district (Bezirk) și de comună. Guvernele cantonale numesc guvernatori (Statthalteri) și prefecți, lucru inexistent în țările de limbă engleză și pe care în viitor va trebui să binevoim să-l înlăturăm și la noi cu tot atîta hotă-

||||| N.B.

* Vezi volumul de față, p. 71. — Nota red.

verbeten haben wollen wie die preussischen Landräte und Regierungsräte“.

„Von allen diesen Sachen wird nicht viel ins Programm kommen dürfen. Ich erwähne sie auch hauptsächlich, um die Zustände in Deutschland zu kennzeichnen, wo so etwas zu sagen nicht angeht, und damit gleichzeitig die Selbsttäuschung, die solche Zustände auf gesetzlichem Wege in die kommunistische Gesellschaft überführen will. Und ferner, um dem Parteivorstand in Erinnerung zu bringen, dass es noch andere politische Fragen von Wichtigkeit gibt als die direkte Gesetzgebung durch das Volk und die unentgeltliche Rechtspflege, ohne die wir am Ende auch vorankommen. Bei der allgemeinen Unsicherheit können diese Fragen von heute auf morgen brennend werden, und was dann, wenn wir sie nicht diskutiert, uns nicht darüber verständigt haben?“

„aluzie“

„Was aber ins Programm kommen kann und was wenigstens indirekt als Andeutung des nicht Sagbaren dienen kann, ist die Forderung:

Vollständige Selbstverwaltung in Provinz, Kreis und Gemeinde durch nach allgemeinem Stimmrecht gewählte Beamte; Abschaffung aller von Staatswegen ernannten Lokal- und Provinzialbehörden“.

N.B.

„Ob es sonst noch möglich ist, in Bezug auf die soeben diskutierten Punkte Programmforderungen zu formulieren, kann ich hier nicht so gut beurteilen als Ihr dort. Aber wünschenswert wäre es, dass diese Fragen innerhalb der Partei debattiert würden, ehe es zu spät ist“ (S. 12).

rîre ca și pe Landraț-ii și Regierungsraț-ii prusaci**.

„Din toate acestea nu vor putea intra prea multe în program. Amintesc însă de ele mai ales pentru a caracteriza rînduielile din Germania, unde nu se poate vorbi cu voce tare despre asemenea lucruri, și pentru a sublinia totodată cît de mult se autoînșală cei care doresc să transforme pe cale legală asemenea rînduieli în societate comunistă. Vreau să mai reamintesc apoi Conducerii partidului că în afară de legiferarea directă de către popor și de justiția gratuită, fără de care, la urma urmelor, o vom scoate cumva la capăt, mai există și alte probleme politice importante. Dată fiind nesiguranța generală, aceste probleme pot deveni de pe o zi pe alta arzătoare, și ce se va întîmpla dacă nu le vom discuta în prealabil și nu vom ajunge la o înțelegere asupra lor?“

„Dar ceea ce poate intra în program și poate constitui cel puțin indirect o aluzie la ceea ce nu se poate spune direct este următoarea revendicare:

Autoadministrare deplină în provincii, districte și comune, exercitată de către funcționari aleși prin vot universal; desființarea tuturor autorităților locale și provinciale numite de stat***.

„Dacă se mai pot formula și alte revendicări în program în legătură cu punctele examinate mai sus, de acest lucru voi vă puteți da seama mai bine acolo, pe loc, decît eu aici. Ar fi însă de dorit ca aceste probleme să fie discutate în cadrul partidului pînă nu e prea tîrziu“ (p. 12).

„aluzie“

N.B.

* Vezi volumul de față, p. 72—73. — Nota red.

** Vezi volumul de față, p. 73. — Nota red.

N.B. + ibidem Engels spune pur și simplu: „5. Vollständige Trennung von Kirche und Staat. Alle religiösen Gemeinschaften ohne Ausnahme werden vom Staate als Privatgenossenschaften behandelt. Sie verlieren jede Unterstützung aus öffentlichen Mitteln und jeden Einfluss auf die öffentlichen Schulen“. Și atîta tot!! N.B.: în loc de „declararea religiei drept chestiune privată“??
 [Vezi p. 32, jos, tot aici.]

Așadar, Engels în 1891 (29.VI.1891), vorbind despre programul politic al social-democrației:

(1) se ridică de-a dreptul împotriva *oportunismului* atunci cînd vorbește despre pătrunderea acestuia în rîndurile partidului, definindu-l ca „uitare a (corelațiilor) «punctelor de vedere» esențiale, fundamentale, principale“.

(2) repetă definiția „dictaturii proletariului“.

(3) insistă asupra republicii (ca „formă specifică a dictaturii proletariului“).

(4) insistă asupra înlăturării din autoadministrarea locală a tuturor funcționarilor numiți de stat.

(5) e împotriva iluziei posibilității unei căi *exclusiv* pașnice, *exclusiv* legale.

Totul e foarte clar!

Din punct de vedere teoretic, N.B. îmbinarea dictaturii proletariului cu o autoadministrare locală deplină.

Burghezia a preluat de la monarhia feudală + monarhia absolută mașina de stat „birocratică-militară“ și a dezvoltat-o. Oportuniștii (îndeosebi în anii 1914—1917) s-au integrat în ea (imperialismul, care reprezintă o epocă în țările înaintate, a întărit-o în general foarte mult). Sarcina revoluției proletare: „Zerbrechen“, a sfărîma această mașină, a o înlocui printr-o autoadministrare deplină jos, în provincie, și prin puterea *directă* a proletariului înarmat, prin dictatura lui, sus.

Prin ce trebuie unite, legate între ele comunele? Prin nimic, spun anarhiștii (α). Prin intermediul birocrăției

+ ibidem Engels spune pur și simplu: „5. Separare totală a bisericii de stat. Toate comunitățile religioase, fără excepție, sînt considerate de stat drept asociații particulare. Ele nu mai capătă nici o subvenție din fondurile statului și nu mai pot exercita nici o influență asupra școlilor de stat“¹⁴⁰. Și atîta tot!! N.B.: în loc de „declararea religiei drept chestiune privată“??¹⁴¹ [Vezi p. 32, jos, tot aici*.]

N.B.

Așadar, Engels în 1891 (29. VI. 1891), vorbind despre programul politic al social-democrației:

(1) se ridică de-a dreptul împotriva *oportunismului* atunci cînd vorbește despre pătrunderea acestuia în rîndurile partidului, definindu-l ca „uitare a (corelațiilor) «punctelor de vedere» esențiale, fundamentale, principale“.

(2) repetă definiția „dictaturii proletariatului“.

(3) insistă asupra republicii (ca „formă specifică a dictaturii proletariatului“).

(4) insistă asupra înlăturării din autoadministrarea locală a tuturor funcționarilor numiți de stat.

(5) e împotriva iluziei posibilității unei căi *exclusiv* pașnice, *exclusiv* legale.

Totul e foarte clar!

Din punct de vedere teoretic, N.B. îmbinarea dictaturii proletariatului cu o autoadministrare locală deplină.

Burghezia a preluat de la monarhia feudală + monarhia absolută mașina de stat „birocratică-militară“ și a dezvoltat-o. Oportuniștii (îndeosebi în anii 1914—1917) s-au integrat în ea (imperialismul, care reprezintă o epocă în țările înaintate, a întărit-o în general foarte mult). Sarcina revoluției proletare: „a sfărîma“, a zdrobi această mașină, a o înlocui printr-o autoadministrare deplină jos, în provincie, și prin puterea *directă* a proletariatului înarmat, prin dictatura lui, sus.

Prin ce trebuie unite, legate între ele comunele? prin nimic, spun anarhiștii (α). Prin intermediul birocrăției și

* Vezi volumul de față, p. 231. — Nota red.

și al castei militare, spune (și așa procedează) burghezia (β). Prin uniunea, prin organizația muncitorilor înarmați („So-vietele de deputați ai muncitorilor“!), spune marxismul (γ).

Bilan-
țul:
apro-
xima-
tiv: { (α) = „desființarea“ statului; (β) = eternizarea
(mai exact: salvagardarea) statului; (γ) = folo-
sirea revoluționară a statului (dictatura prole-
tariatului; sfărîmarea vechii mașini; reprimarea
împotrivirii burgheziei; unirea și legarea între ele
a unor comune pe deplin democratice de către
proletariatul înarmat, centralizat) în vederea *tre-
cerii* la desființarea claselor, la *comunism*, care duce
la *disparația treptată a statului*.

Ad (α) — apoliticism; ad (γ) — participarea la
lupta politică în vederea pregătirii pentru
folosirea revoluționară a statului.

În lucrarea sa „Voraussetzungen“, S.24, Bernstein subliniază îndeosebi răspunsul dat de Engels, la 13.IX. 1890 (în „Sozialdemokrat“, „tinerilor“, redîndu-l în felul următor: „Engels erklärte die Bewegung der Jungen für eine blosse «Literaten-und Studentenrevolte», warf ihr «krampfhaft verzerrten Marxismus» vor und erklärte, was von dieser Seite der Fraktion vorgeworfen werde, laufe im besten Falle auf Lappalien hinaus; möge die «Sächsische Arbeiter-Zeitung» auf eine Überwindung der erfolgssüchtigen parlamentarischen Richtung in der Sozialdemokratie durch den gesunden Sinn der deutschen Arbeiter hoffen, solange sie wolle, er, Engels, hoffe nicht mit, ihm sei von einer solchen Mehrheit in der Partei nichts bekannt“. (Așa redă Bernstein răspunsul, confruntîndu-l cu observațiile făcute de Engels în 1887 în prefața la „Zur Wohnungsfrage“ N.B.)*

de menționat, între altele, că, în critica proiectului de program de la Erfurt, Engels a mai scris și următoarele cu privire la problema camerelor paritare:

* Textul cuprins în chenar a fost scris de V. I. Lenin pe marginea manuscrisului.
— Nota red.

al castei militare, spune (și așa și procedează) burghezia (β). Prin uniunea, organizația muncitorilor înarmați („Societele de deputați ai muncitorilor“!), spune marxismul (γ).

(α) = „desființarea“ statului; (β) = eternizarea (mai exact: salvagardarea) statului; (γ) = folosirea revoluționară a statului (dictatura proletariatului; sfărîmarea vechii mașini; reprimarea împotrivirii burgheziei; unirea și legarea între ele a unor comune pe deplin democratice de către proletariatul înarmat, centralizat) în vederea trecerii la desființarea claselor, la comunism, care duce la dispariția treptată a statului.

Bilan-
țul:
apro-
xima-
tiv:

Ad (α)* — apoliticism; ad (γ) — participarea la lupta politică în vederea pregătirii pentru folosirea revoluționară a statului.

În lucrarea sa „Premisele“, p. 24, Bernstein subliniază îndeosebi răspunsul dat de Engels, la 13. IX. 1890 (în „Sozialdemokrat“¹⁴², „tinerilor“¹⁴³, redîndu-l în felul următor: „Engels a caracterizat mișcarea tinerilor drept o simplă «revoltă a unor literați și studenți», imputîndu-le «marxismul lor monstruos de denaturat»; el a declarat că reproșurile și acuzațiile lor la adresa fracțiunii se reduc, în cel mai bun caz, la niște fleacuri; «Sächsische Arbeiter-Zeitung» n-are decît să spere că bunul-simț al muncitorilor germani va învinge curen-
tul parlamentar, avid de succese ieftine, din cadrul social-democrației; el, Engels, nu poate împărtăși această speranță, întrucît nu are cunoștință de existența unei asemenea majorități în partid“. (Așa redă Bernstein răspunsul, confruntîndu-l cu observațiile făcute de Engels în 1887 în prefața la „Contribuții la problema locuințelor“¹⁴⁴. N. B.)

de menționat, între altele, că, în critica proiectului de program de la Erfurt, Engels a mai scris și următoarele cu privire la problema camerelor paritare:

* — la punctul (z). — Nota trad.

Sic!
(„cursă“)

admi-
rabil!

„...wäre zu bemerken, dass wir mit Arbeitskammern von Halb-Arbeitern und Halb-Unternehmern geleimt wären. Auf Jahre hinaus werden da die Majoritäten stets auf Seiten der Unternehmer sein, wozu ein schwarzes Schaf unter den Arbeitern genügt. Wird nicht ausgemacht, dass in Streitfällen *beide Hälften separat* (subliniat de Engels) Meinung abgeben, wäre es viel besser, eine Unternehmerkammer und *daneben eine unabhängige Arbeiterkammer zu haben*“ (S.13). (Subliniat de Engels.)

N.B.:
Engels
despre
trusturi:

În aceeași critică a proiectului de program de la Erfurt, Engels scrie următoarele în legătură cu expresia „*Planlosigkeit*“: „Und wenn wir von den Aktiengesellschaften übergehen zu den Trusts, die ganze Industriezweige beherrschen und monopolisieren, so hört da nicht nur die *Privatproduktion* auf, sondern auch die *Plänlosigkeit*“ (S.8).

ΣΣ: Marx în 1852 — sarcina: „a sărîma“ mașina birocratică-militară. —

Marx în 1871 — însemnătatea Comunei din Paris: încercarea *de a sărîma* mașina birocratică-militară. —

Engels (+ Marx) în 1875 se pronunță în modul cel mai categoric „împotriva“ statului (aici, p. 13).

Marx și Engels în anii 1872—1891 — „dictatura proletariatului“. —

De căutat și de verificat dacă Marx și Engels au vorbit de „dictatura proletariatului“ *î n a i n t e d e 1 8 7 1!* Se pare că nu!

„...trebuie arătat că, cu camerele de muncă compuse pe jumătate din muncitori și pe jumătate din patroni, am cădea într-o cursă. E de ajuns ca printre muncitori să se găsească o singură oaie rioasă, ca, încă timp de mulți ani, majoritatea să fie întotdeauna de partea patronilor. Dacă nu se va conveni ca în problemele litigioase *ambele părți să-și dea separat* (subliniat de Engels) avizul, ar fi mult mai bine să existe o cameră a patronilor și, *alături de ea, o cameră de sine stătătoare a muncitorilor*“ (p. 13). (Subliniat de Engels.)¹⁴⁵

Sic!
(„cursă“)

admi-

rabil!

În aceeași critică a proiectului de program de la Erfurt, Engels scrie următoarele în legătură cu expresia „lipsă de plan“: „Dacă trecem de la societățile pe acțiuni la trusturi, care își subordonează și monopolizează ramuri întregi ale industriei, apoi aici încetează nu numai *producția privată*, ci și *lipsa de plan*“ (p. 8)*.

N.B.:
Engels
despre
trusturi:

Bilanțul general: Marx în 1852 — sarcina: „a sfărîma“ mașina birocratică-militară¹⁴⁶. —

Marx în 1871 — însemnătatea Comunei din Paris: încercarea *de a sfărîma* mașina birocratică-militară¹⁴⁷.

Engels (+ Marx) în 1875 se pronunță în modul cel mai categoric „împotriva“ statului¹⁴⁸ (aici, p. 13**).

Marx și Engels în anii 1872—1891 — „dictatura proletariatului“. —

De căutat și de verificat dacă Marx și Engels au vorbit de „dictatura proletariatului“ *înainte de 1871!****
Se pare că nu!

* Vezi volumul de față, p. 87. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 167. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, p. 33—34. — *Nota red.*

În *Manifestul Comunist* (1847) — numai „revoluția proletară“, „revoluția comunistă“, „Umsturz prin violență aller bisherigen Gesellschaftsordnung...“ „die Erhebung des Proletariats zur herrschenden Klasse, die Erkämpfung der Demokratie“ (sfârșitul capitolului al II-lea) = erster Schritt (= prima formulare!!)*.

Engels în 1891 — dictatura proletariatului + înlăturarea funcționarilor de stat din autoadministrarea locală. —

~,,~ în același an, în prefața la „Războiul civil“ atrage în mod special atenția asupra pericolului pe care îl reprezintă „credința superstițioasă în stat“ care predomină în Germania (vezi aici, p. 3 4—3 5).

BRIEFE VON F. ENGELS
ÜBER DIE FRANZÖSISCHE ARBEITERPARTEI

În „Neue Zeit“, XIX, 1 (1901, 2. I, nr. 14, S.423—427) au fost publicate „*Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei*“.

((Bernstein a publicat în „Mouvement Socialiste“ (nr. 45) (evident în 1900) scrisorile scrise de Engels împotriva guesdiștilor în 1881, 1882 și 1883. Ele au fost retipărite în original în „Vorwärts“ nr. 277 și 278 din 28 și 29.XI.1900. Aceste scrisori, în care Engels aparent apără pe Clemenceau, au fost folosite de oportuniști. Atunci Lafargue a publicat în „Socialiste“ (nr. 115 din 24.XI.1900) o serie de scrisori din perioada 1886—1895, care au fost apoi publicate în numărul menționat din „*Neue Zeit*“..))

Din punct de vedere teoretic, aceste scrisori nu conțin nimic important. De menționat doar 6.III.1894:

„Aber wir haben die Republik in Frankreich, werden uns die Exradikalen sagen; bei Euch ist es etwas anderes.

* Acest alineat a fost scris de V. I. Lenin pe partea din stînga a paginii manuscrisului, în dreptul celor trei alineate precedente. — *Nota red.*

În „*Manifestul Comunist*“ (1847) — numai „revoluția proletară“, „revoluția comunistă“, „doborîrea prin violență a întregii orînduiri sociale de pînă acum“... „ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă, cucerirea democrației“ (sfîrșitul capitoului al II-lea) = primul pas (= prima formulare!)¹⁴⁹.

Engels în 1891 — dictatura proletariatului + înlăturarea funcționarilor de stat din autoadministrarea locală¹⁵⁰. —

~ „~ în același an, în prefața la „Războiul civil“, atrage în mod special atenția asupra pericolului pe care îl reprezintă „credința superstițioasă în stat“ care predomină în Germania¹⁵¹ (vezi aici, p. 34 — 35 *).

SCRISORILE LUI F. ENGELS DESPRE PARTIDUL MUNCITORESC FRANCEZ

În „*Neue Zeit*“, XIX, 1 (1901, 2. I, nr. 14, p. 423—427) au fost publicate „*Scrisorile lui F. Engels* despre Partidul muncitoresc francez“¹⁵².

((Bernstein a publicat în „*Mouvement Socialiste*“¹⁵³ (nr. 45) (evident în 1900) scrisorile scrise de Engels împotriva guesdiștilor¹⁵⁴ în 1881, 1882 și 1883. Ele au fost retipărite în original în „*Vorwärts*“¹⁵⁵ nr. 277 și 278 din 28 și 29. XI. 1900. Aceste scrisori, în care Engels aparent apără pe Clemenceau, au fost folosite de oportuniști. Atunci Lafargue a publicat în „*Socialiste*“¹⁵⁶ (nr. 115 din 24. XI. 1900) o serie de scrisori din perioada 1886—1895, care au fost apoi publicate în numărul menționat din „*Neue Zeit*“..))

Din punct de vedere teoretic, aceste scrisori nu conțin nimic important. De menționat doar

6. III. 1894:

„Da, dar la noi, în Franța, e republică, ne vor spune exradicalii; voi nu o aveți. Noi putem să ne folosim de

* Vezi volumul de față, p. 241. — *Nota red.*

Wir können bei uns die Regierung für sozialistische Massregeln ausnützen! — Dem Proletariat gegenüber unterscheidet sich die Republik von der Monarchie nur dadurch, dass sie die *fertige*, geeignete politische Form für die künftige Herrschaft des Proletariats ist. Ihr habt vor uns den Vorteil voraus, sie schon zu haben. *Wir anderen müssen 24 Stunden verlieren, um sie zu schaffen* (S.425) (subliniat de Engels). Aber wie jede andere Regierungsform, so wird auch die Republik durch das bestimmt, was ihren Inhalt ausmacht. Solange sie die Form der bürgerlichen Demokratie ist, ist sie uns ebenso feindlich als irgend eine Monarchie (abgesehen von den *Formen* dieser Feindseligkeit). Es ist deshalb eine ganz unverzeihliche Illusion, sie ihrem Wesen nach für eine sozialistische Form zu halten. Wir können ihr Konzessionen entreissen, aber sie niemals mit der Ausführung unserer eigenen Aufgaben betrauen, selbst wenn wir sie durch eine Minorität kontrollieren könnten, die stark genug ist, dass sie sich von heute auf morgen in die Majorität verwandeln kann“.

Introducerea lui Engels la „Die Klassenkämpfe in Frankreich“, datată (N.B.): 6.III.1895.

3.IV.1895:

„X... hat mir einen hübschen Streich gespielt. Er hat aus meiner* «Einleitung» zu den Artikeln von Marx über Frankreich von 1848—1850 alles das entnommen, was ihm dazu dienen kann, die *um jeden Preis friedliche und antigewalttätige Taktik* zu stützen, die zu predigen ihm seit etlicher Zeit beliebt, zumal in diesem Augenblick, wo man in Berlin Zwangsgesetze vorbereitet. Aber diese Taktik predige ich nur für *das Deutschland von heute*, und das obendrein noch *unter allem Vorbehalt* (sous bonne réserve). In Frankreich, Belgien, Italien, Österreich kann diese Taktik in ihrer Gesamtheit nicht befolgt werden, und für Deutsch-

N.B. |||

* In manuscris, de la cuvîntul „meiner“ pornește o săgeată spre data „6. III. 1895“.
— *Nota reu.*

cîrmuire pentru înfăptuirea unor măsuri socialiste! În ceea ce privește proletariatul, republica se deosebește de monarhie doar prin aceea că este forma politică *gata pregătită*, potrivită pentru viitoarea dominație a proletariatului. Avantajul vostru față de noi este că o aveți deja. *Nouă ne trebuie 24 de ore pentru a o crea* (p. 425) (subliniat de Engels). Iar republica, ca orice altă formă de guvernământ, este determinată de conținutul ei; atîta timp cît este o formă a democrației burgheze, ea ne este tot atît de ostilă ca orice monarhie (abstracție făcînd de *formele de manifestare a acestei ostilități*). De aceea a crede că republica este o formă socialistă este o iluzie cu totul de neiertat. Noi putem să-i smulgem unele concesii, dar niciodată nu-i vom putea încredința înfăptuirea propriilor noastre sarcini, chiar dacă am avea posibilitatea s-o controlăm printr-o minoritate care să fie destul de puternică, încît să poată deveni de pe o zi pe alta majoritate¹⁵⁷.

Introducerea lui Engels la „Luptele de clasă în Franța“, datată (N.B.): 6. III. 1895¹⁵⁸.

3. IV. 1895:

„X... mi-a jucat o festă urîță. El a extras din «Introducerea» mea la articolele lui Marx cu privire la Franța din 1848—1850 tot ce-i putea servi pentru a apăra *tactica cu orice preț pașnică, antiviolentă*, pe care îi place s-o propovăduiască de la un timp încoace și mai ales acum, cînd la Berlin se pregătesc legi excepționale. Eu însă recomand această tactică numai pentru *Germania de astăzi*, și încă *cu multă rezervă*. În ceea ce privește Franța, Belgia, Italia, Austria, această tactică n-ar putea fi aplicată în întregime, iar în cazul Germaniei ea poate

||| N.B.

||| land kann sie morgen schon undurchführbar werden“. (Sublinitat de Engels.)

comp. „*Weg zur Macht*“, 2 Auflage, 1910, S.51, scrisoarea lui Engels către Kautsky din 1.IV.1895: „Zu meinem Erstaunen sehe ich heute im «Vorwärts» einen Auszug aus meiner «Einleitung» ohne mein Vorwissen abgedruckt und derartig zurechtgestutzt, dass ich als friedfertiger Anbeter der Gesetzlichkeit quand même dastehe. Um so lieber ist es mir, dass das Ganze jetzt in der «Neuen Zeit» erscheint, damit dieser schmachliche Eindruck verwischt wird. Ich werde Liebknecht sehr bestimmt darüber meine Meinung sagen und auch denjenigen, die, wer sie auch seien, ihm diese Gelegenheit gegeben haben, meine Meinung zu entstellen“.

N.B. |||

N.B. |||

2.VI.1894:

„Dieses Vorwärtsdrängen des Sozialismus, das sich bei Euch zeigt, könnte zu einem entscheidenden Konflikt führen, in welchem Ihr die ersten Siege davontragt. Die revolutionäre Tradition des Landes und der Hauptstadt, der Charakter Eurer Armee, die seit 1870 auf einer viel populäreren Grundlage reorganisiert worden ist, all dies macht eine ähnliche Eventualität möglich. Aber um den Sieg zu sichern, um die Grundlagen der kapitalistischen Gesellschaft fallen zu machen, dazu bedürft Ihr der tatkräftigen Stütze einer sozialistischen Partei, die stärker, zahlreicher, kampfgewandter, bewusster ist als die, über welche Ihr verfügt. Es würde die Erfüllung dessen sein, was wir seit vielen Jahren vorausgesehen und vorausgesagt haben: die Franzosen geben das Signal, eröffnen das Feuer, und die Deutschen entscheiden die Schlacht“.

22.XI.1887:

„Sie werden im L... die Rede von N. im Wahlkreis von K. gelesen haben. Mit Recht klagt er darüber, dass die Partei mehr und mehr *verspiessbürgert* (va s'embourgeoisant). Es ist dies das Unglück aller extremen Parteien, sobald

deveni inaplicabilă chiar mâine“... (Subliniat de Engels)¹⁵⁹. |||

comp. „*Drumul spre putere*“, ediția a 2-a, 1910, p. 51, scrisoarea lui Engels către Kautsky din 1. IV. 1895: „Spre marea mea mirare, găsesc astăzi în «Vorwärts» un extras din «Introducerea» mea publicat fără știința mea și ciuntit în așa fel, încît apar ca un pașnic admirator al legalității cu orice preț. Cu atît mai mulțumit sînt că ea apare acum în întregime în «Neue Zeit», și în felul acesta se va șterge această impresie rușinoasă. Voi spune categoric părerea mea în această chestiune atît lui Liebknecht, cît și tuturor aceluia care, indiferent cine ar fi ei, i-au dat posibilitatea să denatureze punctul meu de vedere fără să-mi spună nici un cuvînt în această privință“¹⁶⁰. ||| N.B. ||| N.B.

2. VI. 1894:

„Această ofensivă a mișcării socialiste care se observă la voi ar putea duce la un conflict decisiv, în care voi să repurtați primele victorii; tradițiile revoluționare ale țării și capitalei, caracterul armatei voastre reorganizată din 1870 pe o bază de masă mult mai largă, — toate acestea fac posibilă o asemenea eventualitate. Dar pentru a asigura victoria, pentru a năruia temeliile societății capitaliste, aveți nevoie de sprijinul activ al unui partid socialist mai puternic, mai numeros, mai încercat, mai conștient decît acela pe care îl aveți. Atunci s-ar înfăptui ceea ce noi am prevăzut și am prezis de mulți ani încoace: francezii dau semnalul, deschid focul, iar germanii hotărăsc deznodămîntul bătăliei“¹⁶¹.

22. XI. 1887:

„Cred că ați citit în L... cuvîntarea ținută de N. în circumscripția electorală K. El se plînge, și pe bună dreptate, că partidul se *îmburghezește* tot mai mult. Aceasta e nenorocirea tuturor partidelor extreme de îndată ce

die Stunde naht, wo sie «möglich» werden. Aber unsere Partei kann in dieser Beziehung eine gewisse Grenze nicht überschreiten, ohne sich selbst aufzuheben, und es scheint mir, dass wir in Frankreich wie in Deutschland an dieser Grenze angelangt sind. Zum Glücke ist es noch Zeit, dem Einhalt zu tun“ (subliniat de Engels) (S.426).

27.X.1890 — contra „Junge“; ei sînt cu toții niște carieriști, niște preinși marxiști („eu nu sînt marxist“, spunea Marx referindu-se la oameni de teapa lor) — și Marx ar fi spus în acest caz ca Heine: „Ich habe Drachen gesäet und habe Flöhe geerntet“ (S.427).

ibidem. S.794. „*Marx über den Schutzzoll*“, cuvîntarea (a doua) nepublicată a lui Marx despre liber-schimbism, în traducerea lui Weydemeyer (ediția din 1848), apărută în „New-Yorker Volkszeitung“. Despre protecționism. Printre altele:

„Im allgemeinen können die sozialen Reformen aber auch niemals durch die Schwäche des Starken bewirkt werden; sie müssen und werden ins Leben gerufen werden durch die Stärke des Schwachen“.

Marx în 1848? nu mai tîrziu de 1848

SCRISOAREA LUI ENGELS CĂTRE BEBEL

O importanță *excepțională* în problema statului o are scrisoarea lui Engels către Bebel din 18/28.III 1875 (Bebel. „Aus meinem Leben“, Bd. II, S. 318 ff. Stuttgart, 1911: Vorwort, 2.IX.1911).

Iată, în întregime, pasajul cel mai important:

„...Der freie Volksstaat ist in den freien Staat verwandelt. Grammatikalisch genommen ist ein freier Staat ein solcher, wo der Staat frei gegenüber seinen Bürgern ist, also ein Staat mit despotischer Regierung. Man sollte das ganze Gerede vom Staat (S. 321) fallen (322) lassen, besonders seit der Kommune, die schon kein Staat im eigentlichen Sinne mehr war. Der «Volksstaat»

N.B.

sînt «tolerate». Partidul nostru însă nu poate depăși în această privință o anumită limită fără să se trădeze pe sine însuși, și mi se pare că în Franța, ca și în Germania, am și atins această limită. Din fericire, nu este încă prea tîrziu să ne oprim“ (subliniat de Engels) (p. 426)¹⁶².

27. X. 1890 — contra „tinerilor“; ei sînt cu toții niște carieriști, niște preinși marxiști („eu nu sînt marxist“, spunea Marx referindu-se la oameni de teapa lor) — și Marx ar fi spus în acest caz ca Heine: „Am semănat dinți de balaur și am cules purici“¹⁶³ (p. 427)¹⁶⁴.

ibidem, p. 794, „*Marx despre taxele vamale protecționiste*, cuvîntarea (a doua) nepublicată a lui Marx despre liber-schimbism, în traducerea lui Weydemeyer (ediția din 1848) apărută în „New-Yorker Volkszeitung“¹⁶⁵. Despre protecționism. Printre altele:

„În general însă, reformele sociale nu pot fi niciodată realizate de slăbiciunea celui puternic; ele trebuie să fie realizate și vor fi realizate de puterea celui slab“¹⁶⁶.

[Marx în 1848? nu mai tîrziu de 1848.]

SCRISOAREA LUI ENGELS CĂTRE BEBEL

O importanță *excepțională* în problema statului o are scrisoarea lui Engels către *Bebel* din 18/28. III. 1875¹⁶⁷ (*Bebel*, „Din viața mea“, vol. II, p. 318 și urm. Stuttgart, 1911: Prefață, 2. IX. 1911).

Iată, în întregime, pasajul cel mai important:

„...Statul popular liber s-a transformat în stat liber. În accepția gramaticală a acestor cuvinte, stat liber înseamnă un stat care este liber față de cetățenii săi, prin urmare un stat cu o formă de guvernămînt despotică. Ar trebui să fie lăsată la o parte toată flecăreala despre stat (p. 321—322), mai ales de la *Comună încoace*, care nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al

N.B.

ist uns von den Anarchisten bis zum Überdruss in die Zähne* geworfen worden, obwohl schon die Schrift Marx' gegen Proudhon und nachher das «Kommunistische Manifest» direkt sagen, dass

||| *mit Einführung der sozialistischen Gesellschaftsordnung der Staat sich von selbst auflöst und verschwindet.*

Da nun der Staat doch nur eine vorübergehende Einrichtung ist, deren man sich im Kampf, in der Revolution bedient, um seine Gegner gewaltsam niederzuhalten, so ist es purer Unsinn, von freiem Volksstaat zu sprechen: solange das Proletariat den Staat noch *gebraucht* (subliniat de Engels),

N.B. ||| *gebraucht es ihn nicht im Interesse der Freiheit, sondern der Niederhaltung seiner Gegner, und sobald von Freiheit die Rede sein kann hört der Staat als solcher auf, zu bestehen.* Wir würden daher vorschlagen, überall statt *Staat* «Gemeinwesen» zu setzen, ein gutes altes deutsches Wort, das das französische «Kommune» sehr gut vertreten kann“ (subliniat de Engels).

N.B. |||

Acesta este, cred, pasajul cel mai remarcabil și, probabil, cel mai tăios, ca să zicem așa, din oîte au scris Marx și Engels „*impotriva statului*“.

(1) „Trebuie să fie lăsată la o parte toată flecăreala despre stat“.

(2) „Comuna nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului“ (dar ce anume? evident, o formă de trecere de la stat la nestat!).

(3) Destul „ne-au scos ochii“ (in die Zähne geworfen — literal=ne-au aruncat drept în față) anarhiștii cu „statul popular“. (Marx și Engels se jenau deci de această greșeală evidentă a prietenilor lor germani; ei o considerau însă — și, *in împrejurările de atunci* firește, pe bună dreptate — ca o greșeală incomparabil mai puțin gravă decît greșeala anarhiștilor. N.B.!!)

* „(Gerade) in die Zähne = gerade ins Gesicht“: dicționarul lui Sanders.

cuvîntului. Destul ne-au scos ochii* anarhiștii cu «statul popular», deși încă în lucrarea lui Marx împotriva lui Proudhon și apoi în «Manifestul Comunist» se spune de-a dreptul că, *o dată cu instaurarea orînduirii sociale socialiste, statul se dizolvă (sich auflöst) de la sine și dispăre*. Întrucît statul nu este decît o instituție trecătoare, folosită în luptă, în revoluție, pentru a-i reprima prin violență pe adversari, este o curată absurditate să se vorbească de statul popular liber: atîta timp cît proletariatul mai are nevoie (subliniat de Engels) de stat, el are nevoie de acesta *nu în interesul libertății, ci în vederea reprimării adversarilor săi, și de îndată ce va putea fi vorba de libertate, statul ca atare va înceta să mai existe*. Noi am propune deci ca în loc de *stat* să se spună peste tot «comunitate» («Gemeinwesen»), minunat cuvînt german vechi care corespunde cuvîntului francez «commune» (subliniat de Engels)**.

N.B.

N.B.

Acesta este, cred, pasajul cel mai remarcabil și, probabil, cel mai tăios, ca să zicem așa, din cîte au scris Marx și Engels „împotriva statului“.

(1) „Trebuie să fie lăsată la o parte toată flecăreala despre stat“.

(2) „Comuna nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvîntului“ (dar ce anume? evident, o formă de trecere de la stat la nestat!).

(3) Destul „ne-au scos ochii“ (literal = ne-au aruncat drept în față) anarhiștii cu „statul popular“. (Marx și Engels se jenau deci de această greșeală evidentă a prietenilor lor germani; ei o considerau însă — și, în împrejurările de atunci, firește, pe bună dreptate — ca o greșeală incomparabil mai puțin gravă decît greșeala anarhiștilor. N.B.!!)

* „(Drept) în dinți = drept în față“: dicționarul lui Sanders.

** Vezi volumul de față, p. 64. — Nota red.

(4) Statul „se descompune („se dizolvă“) de la sine Nota bene și dispăre...” (cf. mai târziu: „dispăre treptat“) „o dată cu instaurarea orînduirii sociale socialiste...”

(5) Statul este „o instituție trecătoare“, necesară „în luptă, în revoluție...” (necesară *proletariatului*, firește)...

(6) Statul este necesar *nu în interesul libertății*, ci în vederea *reprimării* (?Niederhaltung nu înseamnă propriu-zis reprimare, ci împiedicare a restaurației, ținere în stare de supunere) *a adversarilor proletariatului*.

(7) Cînd va exista libertate, nu va mai exista stat.

De obicei, noțiunile de „libertate“ și „democrație“ sînt considerate ca identice, fiind adesea folosite una în locul celeilalte. Tocmai așa procedează foarte adeseori marxiștii vulgari (în frunte cu Kautsky, Plehanov & Co.).

În realitate, democrația exclude libertatea. Dialectica (mersul) dezvoltării este următoarea : de la absolutism la democrația burgheză; de la democrația burgheză la democrația proletară; de la democrația proletară la nici un fel de democrație*.

N.B.!!!! (8) „Noi“ (adică Engels și *Marx*) am propune ca în loc de „stat“ să se spună „*peste țot*“ (în program) „comunitate“ (Gemeinwesen), „comună“!!!

De aici se vede cum au vulgarizat, cum au pîngărit pe Marx și Engels nu numai oportuniștii, ci și Kautsky.

Oportuniștii *nu* au înțeles nici una din aceste 8 idei atît de bogate în conținut!!

Ei au luat *numai* necesitatea practică a prezentului: folosirea luptei politice, folosirea statului *actual* pentru instruirea, educarea proletariatului, pentru „a smulge concesiile“. Asta e just (împotriva anarhiștilor), dar reprezintă numai $\frac{1}{100}$ din marxism, dacă ne putem exprima astfel, aritmetic.

* Acest pasaj, scris de V. I. Lenin în colțul liber de sus al paginii anterioare a manuscrisului, a fost trecut de noi, după conținut, la punctul 7.j— *Nota red.*

(4) Statul „se descompune („se dizolvă“) de la sine Nota bene și dispăre...” (cf. mai târziu: „dispăre treptat“) „o dată cu instaurarea orînduirii sociale socialiste...”

(5) Statul este „o instituție trecătoare“, necesară „în luptă, în revoluție...” (necesară *proletariatului*, firește)...

(6) Statul este necesar *nu în interesul libertății*, ci în vederea *reprimării* (?Niederhaltung nu înseamnă propriu-zis reprimare, ci împiedicare a restaurației, ținere în stare de supunere) *a adversarilor proletariatului*.

(7) Cînd va exista libertate, nu va mai exista stat.

De obicei, noțiunile de „libertate“ și „democrație“ sînt considerate ca identice, fiind adesea folosite una în locul celeilalte. Tocmai așa procedează foarte adeseori marxistii vulgari (în frunte cu Kautsky, Plehanov & Co.).

În realitate, democrația exclude libertatea. Dialectica (mersul) dezvoltării este următoarea: de la absolutism la democrația burgheză; de la democrația burgheză la democrația proletară; de la democrația proletară la nici un fel de democrație.

(8) „Noi“ (adică Engels și Marx) am propune ca în loc de „stat“ să se spună „*peste tot*“ (în program) „comunitate“ (Gemeinwesen), „comună“!!!

N.B.!!!!

De aici se vede cum au vulgarizat, cum au pîngărit pe Marx și Engels nu numai oportuniștii, ci și Kautsky.

Oportuniștii *nu* au înțeles nici una din aceste 8 idei atît de bogate în conținut!!

Ei au luat *numai* necesitatea practică a prezentului: folosirea luptei politice, folosirea statului *actual* pentru instruirea, educarea proletariatului, pentru „a smulge concesiile“. Asta e just (împotriva anarhiștilor), dar reprezintă numai $\frac{1}{100}$ din marxism, dacă ne putem exprima astfel, aritmetic.

Kautsky a estompat cu totul (sau a uitat? sau n-a înțeles?) în activitatea sa propagandistică și în general în activitatea sa publicistică punctele 1, 2, 5, 6, 7, 8 și „Zerbrechen“ a lui Marx (în polemica cu Pannekoek din 1912 sau 1913, Kautsky (vezi mai jos, p. 45—47) a căzut cu totul în oportunism în această chestiune).

De anarhiști ne deosebește (α) folosirea statului în *prezent* și (β) în timpul *revoluției* proletariatului („dictatura proletariatului“), puncte extrem de importante pentru practică în momentul de față. (Tocmai pe acestea le-a uitat Buharin!)

De oportuniști ne deosebesc adevăruri mai profunde, „mai eterne“ în legătură cu: ($\alpha\alpha$) caracterul „trecător“ al statului, ($\beta\beta$) caracterul *dăunător* al „flecărelui“ despre stat în prezent, ($\gamma\gamma$) caracterul nu întru totul de stat al dictaturii proletariatului, ($\delta\delta$) contradicția dintre stat și libertate, ($\varepsilon\varepsilon$) ideea (noțiunea, termenul de program) mai justă de „comunitate“ în loc de stat, ($\zeta\zeta$) „sfărîmarea“ (Zerbrechen) a mașinii birocratice-militare. De asemenea nu trebuie uitat faptul că oportuniștii fățiși din Germania (Bernstein, Kolb etc.) neagă direct *dictatura proletariatului*, iar programul oficial și Kautsky o neagă *indirect*, trecînd-o sub tăcere în agitația curentă și *tolerînd* atitudinea de renegați a diverșilor Kolb & Co.

Lui Buharin i s-a scris în august 1916: „nu te grăbi cu ideile tale despre stat, lasă-le să se cristalizeze pe deplin“. El însă *nu le-a lăsat* să se cristalizeze, ci s-a grăbit să le expună în presă, sub pseudonimul „Nota bene“, și a făcut-o în așa fel, încît, în loc să demaște pe kautskiști, i-a *ajutat* prin greșelile sale!! În fond însă, Buharin e mai aproape de adevăr decît Kautsky.

„Neue Zeit“, XIX, 1 (1900—1901) (nr. 26, 27. III. 1901), S. 804: M. Beer despre decăderea Angliei, cu observații referitoare la imperialismul ei, la *putrefacția* ei și la *imperialismul* altor țări. — — — N.B. Idem: „Sozialer Imperialismus“, „Neue Zeit“, XX, 1 (1901—1902),

Kautsky a estompat cu totul (sau a uitat? sau n-a înțeles?) în activitatea sa propagandistică și în general în activitatea sa publicistică punctele 1, 2, 5, 6, 7, 8 și „sfărîmarea“ a lui Marx (în polemica cu Pannekoek din 1912 sau 1913, Kautsky (vezi mai jos, p. 45—47*) a căzut cu totul în oportunism în această chestiune).

De anarhiști ne deosebește (α) folosirea statului *în prezent* și (β) în timpul *revoluției* proletariatului („dictatura proletariatului“), puncte extrem de importante pentru practică în momentul de față. (Totmai pe acestea le-a uitat Buharin!)

De oportuniști ne deosebesc adevăruri mai profunde, „mai eterne“ în legătură cu: ($\alpha\alpha$) caracterul „trecător“ al statului, ($\beta\beta$) caracterul *dăunător* al „flecărelii“ despre stat în prezent, ($\gamma\gamma$) caracterul nu întru totul de stat al dictaturii proletariatului, ($\delta\delta$) contradicția dintre stat și libertate, ($\epsilon\epsilon$) ideea (noțiunea, termenul de program) mai justă de „comunitate“ în loc de stat, ($\zeta\zeta$) „sfărîmarea“ (Zerbrechen) a mașinii birocratice-militare. De asemenea nu trebuie uitat faptul că oportuniștii fățiși din Germania (Bernstein, Kolb etc.) neagă direct *dictatura proletariatului*, iar programul oficial și Kautsky o neagă *indirect*, trecînd-o sub tăcere în agitația curentă și *tolerînd* atitudinea de renegați a diverșilor Kolb & Co.

Lui Buharin i s-a scris în august 1916: „nu te grăbi cu ideile tale despre stat, lasă-le să se cristalizeze pe deplin“** . El însă *nu le-a lăsat* să se cristalizeze, ci s-a grăbit să le expună în presă, sub pseudonimul „Nota bene“, și a făcut-o în așa fel, încît, în loc să demaște pe kautskiști, *i-a ajutat* prin greșelile sale!¹⁶⁸ În fond însă, Buharin e mai aproape de adevăr decît Kautsky.

„Neue Zeit“, XIX, 1 (1900—1901) (nr. 26, 27. III. 1901), p. 804: M. Beer despre decăderea Angliei, cu observații referitoare la imperialismul ei, la *putrefacția* ei și la *imperialismul* altor țări. — N.B. Idem: „Imperialismul social“, „Neue Zeit“, XX, 1 (1901—1902),

|| N.B.

* Vezi volumul de față, p. 25—297. — *Nota red.*

** Vezi V. I. Len'n. Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 207—208. — *Nota red.*

S.209 ff. (fabienii) und „Die gegenwärtige Lage des Trade Unionismus“, *ibidem*, S. 43 (N.B.) („*Imperialistisch-soziale Ära*“.).

XIX, 2, S. 197: articolul lui *Walter* despre „imperialismul rus...“ ((de la Petru I la *China* din secolul al XX-lea))*.

CRITICA PROGRAMULUI DE LA GOTHA

Scrisoarea lui *Engels* către *Bebel* a fost scrisă la 28/III. 1875. Scrisoarea lui *Marx* către *Bracke*, însoțită de *critica Programului de la Gotha*, a fost scrisă cu peste o lună mai târziu: 5. V. (mai) 1875 („*Neue Zeit*“, IX, 1, 1891) (1890—1891, nr. 18).

La prima vedere, *Marx* apare în această scrisoare mult mai „etatist“ — dacă ne e permis să folosim această expresie vulgară a adversarilor noștri — decât *Engels*.

Engels recomandă (1) să nu se mai vorbească de loc de stat; (2) acest cuvânt să fie înlocuit prin: „comunitate“; (3) declară chiar că Comuna (adică „dictatura proletariatului“) „nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvântului“, — în timp ce *Marx* nu pomeniște nimic despre toate acestea, ci, *dimpotrivă*, vorbește chiar de „*dem zukünftigen Staatswesen der kommunistischen Gesellschaft*“!! („*Neue Zeit*“, IX, 1, S. 573). (Aici, p.16 jos.)

La prima vedere se poate crea impresia că este vorba de o contradicție crasă, de o confuzie sau o divergență! Dar numai la prima vedere.

Iată în întregime pasajul hotărîtor (cu privire la acest punct) din scrisoarea lui *Marx*:

„Die «*heutige Gesellschaft*» ist die kapitalistische Gesellschaft, die in allen Kulturländern existiert, mehr oder weniger frei von mittelaltrigem Beisatz, mehr oder weniger durch die besondere geschichtliche Entwicklung jedes Landes modifiziert, mehr oder weniger entwickelt. Da-

* Textul din chenar a fost scris de V. I. Lenin într-una din paginile precedente ale manuscrisului, jos. — *Nota red.*

p. 209 și urm. (fabienii) și „Situția actuală a trade-unionismului“, *ibidem*, p. 43 (N.B.) („*Era imperialismului socialist.*”) ¹⁶⁹.

XIX, 2, p. 197: articolul lui *Walter* despre „imperialismul rus...“ ((de la Petru I la *China* din secolul al XX-lea)).

CRITICA PROGRAMULUI DE LA GOTHA

Scrisoarea lui *Engels către Bebel* a fost scrisă la 28/III. 1875. Scrisoarea lui *Marx* către *Bracke*, însoțită de *critica Programului de la Gotha*, a fost scrisă cu peste o lună mai târziu : 5. V (mai) 1875 („*Neue Zeit*“, IX, 1, 1891) (1890—1891, nr. 18) ¹⁷⁰.

La prima vedere, *Marx* apare în această scrisoare mult mai „etapist“ — dacă ne e permis să folosim această expresie vulgară a adversarilor noștri — decât *Engels*.

Engels recomandă (1) să nu se mai vorbească de loc de stat; (2) acest cuvânt să fie înlocuit prin: „comunitate“; (3) declară chiar că Comuna (adică „dictatura proletariatului“) „nu a mai fost un stat în adevăratul înțeles al cuvântului“, — în timp ce *Marx* nu pomeniște nimic despre toate acestea, ci, *dimpotrivă*, vorbește chiar de „viitorul stat al societății comuniste“ („*Neue Zeit*“, IX, 1, p. 573). (Aici, p. 16 jos*.)

La prima vedere se poate crea impresia că este vorba de o contradicție crasă, de o confuzie sau o divergență! Dar numai la prima vedere.

Iată în întregime pasajul hotărîtor (cu privire la acest punct) din scrisoarea lui *Marx*:

„Societatea actuală» este societatea capitalistă care există în toate țările civilizate, societate mai mult sau mai puțin eliberată de rămășițele medievale, mai mult sau mai puțin modificată datorită particularităților dezvoltării istorice a fiecărei țări, mai mult sau mai puțin dezvoltată.

* Vezi volumul de față, p. 175. — *Nota red.*

gegen der «heutige Staat» wechselt mit der Landesgrenze. Er ist ein anderer im preussischdeutschen Reich als in der Schweiz (572), ein (573) anderer in England als in den «Vereinigten Staaten». «Der heutige Staat» ist also eine Fiktion.

Jedoch haben die verschiedenen Staaten der verschiedenen Kulturländer trotz ihrer bunten Formverschiedenheit alle das gemein, dass sie auf dem Boden der modernen bürgerlichen Gesellschaft stehn, nur einer mehr oder minder kapitalistisch entwickelten. Sie haben daher auch gewisse wesentliche Charaktere gemein. In diesem Sinne kann man von «heutigem Staatswesen» sprechen, im Gegensatz zur Zukunft, worin seine jetzige Wurzel, die bürgerliche Gesellschaft, abgestorben ist.

N.B. Es fragt sich dann: welche Umwandlung wird das Staatswesen in einer kommunistischen Gesellschaft erleiden? In andern Worten, welche gesellschaftlichen Funktionen bleiben dort übrig, die jetzigen Staatsfunktionen analog sind? Diese Frage ist nur wissenschaftlich zu beantworten, und man kommt dem Problem durch tausendfache Zusammensetzung des Wortes «Volk» mit dem Wort «Staat» auch nicht um einen Flohsprung näher“.

„Zwischen der kapitalistischen und der kommunistischen Gesellschaft liegt die Periode der revolutionären Umwandlung der einen in die andre. Der entspricht auch eine politische Übergangsperiode, deren Staat nichts anderes sein kann, als die revolutionäre Diktatur des Proletariats“ (subliniat de Marx).

„Das Programm nun hat es weder mit letzterer zu tun noch mit dem zukünftigen Staatswesen der kommunistischen Gesellschaft“.

«Statul actual», dimpotrivă, se schimbă de îndată ce treci frontiera. În imperiul germano-prusac este cu totul altul decât în Elveția (572), în Anglia cu totul altul (573) decât în «Statele Unite». «Statul actual» este, deci, o ficțiune.

Totuși, în pofida diversității lor ca formă, diferitele state ale diferitelor țări civilizate au toate comun faptul că la baza lor se află societatea burgheză modernă, mai mult sau mai puțin dezvoltată sub raport capitalist. De aceea au anumite caracteristici esențiale comune. În acest sens se poate vorbi de «statul actual» în opoziție cu cel viitor, în care actuala lui rădăcină, societatea burgheză, va fi dispărut.

Se naște atunci întrebarea: ce fel de modificări va suferi statul în societatea comunistă? Cu alte cuvinte, ce funcții sociale, analoge cu actualele funcții ale statului, vor mai rămîine? La această întrebare se poate răspunde numai în mod științific și, în oricîte mii de feluri am îmbina cuvîntul «popor» cu cuvîntul «stat», aceasta nu ne va apropia cîtuși de puțin de rezolvarea problemei“.

N.B.

„Între societatea capitalistă și cea comunistă se află perioada transformării revoluționare a celei dintîi în cea de-a doua. Acestei perioade îi corespunde și o perioadă de tranziție politică, al cărei stat nu poate fi altul decât *dictatura revoluționară a proletariatului*“ (subliniat de Marx)*.

„Dar programul nu se ocupă nici de această dictatură, nici de *viitorul stat al societății comuniste*“.

* Vezi volumul de față, p. 84 — 85. — *Nota roș.*

Este clar că e un reproș; acest lucru reiese în mod evident din fraza următoare: programul „se ocupă“ de vechea litanie (Litanei) democratică, și nu de problemele dictaturii revoluționare a proletariatului și de statul societății comuniste...

„Seine politischen Forderungen enthalten nichts ausser der alten weltbekannten demokratischen Litanei: allgemeines Wahlrecht, direkte Gesetzgebung, Volksrecht, Volkswehr etc. Sie sind blosses Echo der bürgerlichen Volkspartei, des Friedens- und Freiheitsbundes...“ (573)...

[Aceste revendicări, spune el, au și fost „înfăptuite“, dar nu în statul german, ci în alte state, în Elveția, în Statele Unite. Aceste revendicări sînt la locul lor („am Platze“) *numai* într-o republică democratică. Programul nu revendică republica, așa cum au făcut programele muncitorimii franceze sub Ludovic-Filip și Ludovic-Napoleon — acest lucru nu este posibil în Germania, și atunci n-are nici un sens să cerem unui despotism militar lucruri care au un sens numai într-o republică democratică... pînă și democrația vulgară „*steht noch berg hoch über solcher Art Demokratentum innerhalb der Grenzen des polizeilich Erlaubten und logisch Unerlaubten*“.]

très
bien
(și foarte
important)

prin aceste cuvinte, Marx a prevăzut parcă întreaga vulgaritate a kautskismului: discursuri dulcege despre tot soiul de lucruri frumoase, care se trans-

Este clar că e un reproș; acest lucru reiese în mod evident din fraza următoare: programul „se ocupă” de vechea litanie (Litanei) democratică, și nu de problemele dictaturii revoluționare a proletariatului și de statul societății comuniste...

„Revendicările lui politice nu cuprind nimic în afară de vechea litanie democratică arhicunoscută: vot universal, legiferare directă, justiție populară, miliție populară etc. Ele nu sînt decît un simplu ecou al partidului popular burghez¹⁷¹, al Ligii păcii și libertății...¹⁷²” (573)...

[Aceste revendicări, spune el, au și fost „înfăptuite”, dar nu în statul german, ci în alte state, în Elveția, în Statele Unite. Aceste revendicări sînt la locul lor („am Platze”) *numai într-o republică democratică*. Programul nu revendică republica, așa cum au făcut programele muncitorimii franceze sub Ludovic-Filip și Ludovic-Napoleon — acest lucru nu este posibil în Germania, și atunci n-are nici un sens să cerem unui despotism militar lucruri care au un sens numai într-o republică democratică... pînă și democrația vulgară „*stă cu mult deasupra acestui soi de democratism îngrădit în limitele permise de poliție și inadmisibile din punctul de vedere al logicii*”¹⁷³.]

foarte
bine
(și foarte
important)

prin aceste cuvinte, Marx a prevăzut parcă întreaga vulgaritate a kautskismului: discursuri dulcege despre tot soiul de lucruri frumoase, care se trans-

formă într-o poleire a realității, deoarece este disimulată sau lăsată în umbră contradicția ireductibilă dintre lumea democratică și imperialism, dintre democrație și monarhie etc.

Așadar, dictatura proletariatului este „o perioadă de tranziție politică”; e clar că și *statul acestei perioade* este o tranziție de la stat la nestat, adică „kein Staat im eigentlichen Sinne mehr”. Prin urmare, Marx și Engels nu se contrazic cîtuși de puțin unul pe altul în acest punct.

Marx vorbește însă mai departe de „viitorul stat al societății comuniste”!! Așadar, în „societatea *comunistă*” va exista stat!! Nu e oare aici o contradicție?

Nu:

statul este necesar
burgheziei

I — — în societatea capitalistă, stat în adevăratul înțeles al cuvîntului

statul este necesar
proletariatului

II — — tranziția (dictatura proletariatului): stat de tip tranzitoriu (nu stat în adevăratul înțeles al cuvîntului)

statul nu este necesar,
el dispăre treptat

III — — societatea comunistă: *dispariția treptată* a statului.

Deplină claritate și consecvență!!

Cu alte cuvinte:

I — democrație numai pentru cei bogați și pentru o pătură subțire a proletariatului.
Nu pentru săraci!

I — democrație numai ca excepție, niciodată deplină...

formă într-o poleire a realității, deoarece este disimulată sau lăsată în umbră contradicția ireductibilă dintre lumea democratică și imperialism, dintre democrație și monarhie etc.

Așadar, dictatura proletariatului este „o perioadă de tranziție politică“; e clar că și *statul acestei perioade* este o tranziție de la stat la nestat, adică „nu mai este un stat în adevăratul înțeles al cuvântului“. Prin urmare, Marx și Engels nu se contrazic cîtuși de puțin unul pe altul în acest punct.

Marx vorbește însă mai departe de „viitorul stat al societății comuniste“!! Așadar, în „societatea *c o m u n i s t ă*“ va exista stat!! Nu e oare aici o contradicție?

Nu:

statul este necesar burgheziei	I — — în societatea capitalistă, stat în adevăratul înțeles al cuvântului
statul este necesar proletariatului	II — — tranziția (dictatura proletariatului): stat de tip tranzitoriu (nu stat în adevăratul înțeles al cuvântului)
statul nu este necesar, el dispăre treptat	III — — societatea comunistă: <i>dispariția treptată a statului.</i>

Deplină claritate și consecvență!!

Cu alte cuvinte:

I — democrație numai pentru cei bogați și pentru o pătură subțire a proletariatului.
[Nu pentru săraci!]

I — democrație numai ca excepție, niciodată deplină...

II — democrație pentru cei săraci, pentru $\frac{9}{10}$ din populație, reprimarea prin forță a împotrivirii celor bogați III — democrație deplină, intrată în obișnuință, care de aceea dispare treptat, cedînd locul principiului: „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“ vezi p.19 marginală	II — democrație aproape deplină, limitată numai de necesitatea <i>reprimării</i> împotrivirii burgheziei III —democrație într-adevăr deplină, intrată în obișnuință, care <i>d e a c e e a</i> dispare treptat... Democrația deplină echivalează cu nici un fel de democrație. Nu e un paradox, ci un adevăr!

La problema statului se referă și pasajul extrem de important din „*Critica Programului de la Gotha*“ consacrat analizei *economice* a societății viitoare.

Marx critică aici (S. 565—567) ideea lassalleană a „venitului integral provenit din muncă“, arătînd necesitatea scăderii unui fond pentru înlocuirea mijloacelor de producție uzate, a unui fond de rezervă, a cheltuielilor pentru administrație, pentru școli, instituții sanitare etc., și *continuă*:

„Womit wir es hier zu tun haben, ist eine kommunistische Gesellschaft, nicht wie sie sich auf ihrer eigenen Grundlage *entwickelt* hat, sondern umgekehrt, wie sie eben aus der kapitalistischen Gesellschaft *hervorgeht*; die also in jeder Beziehung, ökonomisch, sittlich, geistig, noch behaftet ist mit den Muttermalen der alten Gesellschaft, aus deren Schoss sie herkommt. Demgemäß erhält der einzelne Produzent — nach den Abzügen — exakt zurück, was er ihr gibt. Was er ihr gegeben hat, ist sein individuelles Arbeitsquantum. Z.B. der gesellschaftliche Arbeitstag besteht aus der Summe der individuellen Arbeitsstunden; die individuelle Arbeitszeit des einzelnen

- II — democrație pentru cei săraci, pentru $\frac{9}{10}$ din populație, reprimarea prin forță a împotrivirii celor bogați
- III — democrație deplină, intrată în obișnuință, care de aceea dispare treptat, cedînd locul principiului: „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“
vezi p. 19 marginală*
- II — democrație aproape deplină, limitată numai de necesitatea reprimării împotrivirii burgheziei
- III — democrație într-adevăr deplină, intrată în obișnuință, care de aceea dispare treptat... Democrația deplină echivalează cu nici un fel de democrație. Nu e un paradox, ci un adevăr!

La problema statului se referă și pasajul extrem de important din „*Critica Programului de la Gotha*“ consacrat analizei economice a societății viitoare.

Marx critică aici (p. 565—567) ideea lassalleană a „venitului integral provenit din muncă“, arătînd necesitatea scăderii unui fond pentru înlocuirea mijloacelor de producție uzate, a unui fond de rezervă, a cheltuielilor pentru administrație, pentru școli, instituții sanitare etc., și continuă:

„Avem de-a face aici nu cu o societate comunistă care s-a dezvoltat pe propria-i bază, ci, dimpotrivă, cu una care abia se naște din societatea capitalistă și care, de aceea, mai poartă din toate punctele de vedere — economic, moral, spiritual — pecetea vechii societăți din sînul căreia s-a născut**“. Prin urmare, fiecare producător primește de la societate — după ce s-au făcut toate reținerile — exact atît cît îi dă el. Ceea ce a dat el societății este cota sa parte de muncă individuală. De pildă, ziua socială de muncă reprezintă suma orelor de muncă individuale; timpul de muncă individual al fiecărui producător este acea parte din ziua socială

* Vezi volumul de față, p. 185. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 91. — *Nota red.*

Produzenten ist der von ihm gelieferte Teil des gesellschaftlichen Arbeitstags, sein Anteil daran. Er erhält von der Gesellschaft einen Schein, dass er soundso viel Arbeit geliefert (nach Abzug seiner Arbeit für die gemeinschaftlichen Fonds), und zieht mit diesem Schein aus dem gesellschaftlichen Vorrat von Konsumationsmitteln so viel heraus, als gleichviel Arbeit kostet. Dasselbe Quantum Arbeit, das er der Gesellschaft in einer Form gegeben hat, erhält er in der anderen zurück“ (566).

„În proprietate individuală nu pot trece decât mijloace de consum individuale“ (567). „Was aber die Verteilung der letzteren unter die einzelnen Produzenten betrifft, herrscht dasselbe Prinzip wie beim Austausch von Warenäquivalenten, es wird gleichviel Arbeit in einer Form gegen gleichviel Arbeit in einer andern umgetauscht“ (567). Această egalitate în drepturi presupune o *inegalitate*, o *inegalitate în fapt*, o *inegalitate între oameni*, deoarece unul este puternic, altul este slab etc. (indivizii „wären nicht verschiedene Individuen, wenn sie nicht Ungleiche wären“) (567), — unul va primi mai mult decât altul.

Aşadar:

I, „îndelungate
durere ale fa-
cerii“

II „prima fază
a societăţii
comuniste“

III „faza
superioară a
societăţii
comuniste“

„Aber diese Missstände sind unvermeidbar in der ersten Phase der kommunistischen Gesellschaft, wie sie eben aus der kapitalistischen Gesellschaft nach langen Geburtswehen hervorgegangen ist. Das Recht kann nie höher sein als die ökonomische Gestaltung und dadurch bedingte Kulturentwicklung der Gesellschaft“.

N.B.

„In einer *höheren Phase* der *kommunistischen* Gesellschaft, nachdem die knechtende Unterordnung der Individuen unter die Teilung der Ar-

de muncă pe care a efectuat-o el, cota sa parte din ziua socială de muncă. El primește din partea societății o chitanță că a efectuat atîta și atîta muncă (după ce s-a scăzut partea din munca sa pentru fondurile comune), iar pe baza acestei chitanțe el primește din stocul social o cantitate de mijloace de consum pentru care s-a cheltuit o cantitate egală de muncă. Aceeași cantitate de muncă pe care a dat-o societății sub o anumită formă, el o primește înapoi sub o altă formă“ (566).

„În proprietate individuală nu pot trece decît mijloace de consum individuale“ (567). „În ceea ce privește însă repartiția acestor mijloace de consum între diferiții producători, aici domnește același principiu ca și la schimbul unor echivalente-marfă: o anumită cantitate de muncă sub o formă este schimbată pe o cantitate egală de muncă sub altă formă“ (567). Această egalitate în drepturi presupune o *inegalitate*, o inegalitate în fapt, o inegalitate între oameni, deoarece unul este puternic, altul este slab etc. (indivizii „nu ar fi indivizi diferiți dacă nu ar fi inegali“) (567), — unul va primi mai mult decît altul.

„Dar aceste neajunsuri sînt inevitabile în prima fază a societății comuniste, în forma în care s-a născut, după îndelungate dureri ale facerii, din societatea capitalistă. Dreptul nu poate fi niciodată superior orînduirii economice și dezvoltării culturale a societății determinate de această orînduire“.

Așadar:	
I „îndelungate	] dureri ale facerii“
II „prima fază	
a societății	] comuniste“
comuniste“	
III „faza superioară	] a societății comuniste“
a societății comuniste“	

„În faza superioară a societății comuniste, după ce va dispărea subordonarea înrobitoare a indivizilor față de diviziunea muncii și, o dată cu ea,

N.B.

beit, damit auch der Gegensatz geistiger und körperlicher Arbeit verschwunden ist; nachdem die Arbeit nicht nur Mittel zum Leben, sondern selbst das erste Lebensbedürfnis geworden; nachdem mit der allseitigen Entwicklung der Individuen auch die Produktionskräfte gewachsen sind und alle Springquellen des genossenschaftlichen Reichtums voller fließen — erst dann kann der enge bürgerliche Rechtshorizont ganz überschritten werden und die Gesellschaft auf ihre Fahnen schreiben: «Jeder nach seinen Fähigkeiten, jedem nach seinen Bedürfnissen!» (567).

N.B. |||

Așadar, aici se deosebesc clar, precis și distinct cele două faze ale societății comuniste:

Tot o formă de constrângere: „cine nu muncește nu mănâncă“

N.B. |||

Munca a devenit o necesitate, nu există nici un fel de constrângere

inferioară („prima“) — repartitia mijloacelor de consum este „proporțională“ (567) cu cantitatea de muncă oferită de fiecare societății. Inegalitatea în ceea ce privește repartitia este încă foarte pronunțată. „Limitele înguste ale dreptului burghez“ nu sînt încă pe deplin depășite. Asta N. B.!! O dată cu dreptul (semiburghez), evident, nu dispăre cu totul nici statul (semiburghez). Asta *Nota Bene!!*

„*superioară*“ — „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“. Cînd devine posibil acest lucru? Atunci cînd (1) dispăre opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; (2) munca devine *prima necesitate vitală*, (N.B.: deprinderea de a munci va deveni o normă, fără constrângere!!); (3) forțele de producție vor cunoaște o înaltă dez-

opozitia dintre munca intelectuală și munca fizică; cînd munca va înceta să mai fie numai un mijloc de existență și va deveni ea însăși prima necesitate vitală; cînd alături de dezvoltarea multilaterală a indivizilor vor crește și forțele de producție, iar toate izvoarele avuției colective vor țîșni ca un torent — abia atunci limitele înguste ale dreptului burghez vor putea fi cu totul depășite și societatea va putea înscrie pe stindardele ei: «De la fiecare după capacitatea, fiecăruia după nevoi!»* (567)¹⁷⁴.

N.B.

Așadar, aici se deosebesc clar, precis și distinct cele două faze ale societății comuniste:

inferioară („prima“) — repartiția mijloacelor de consum este „proporțională“ (567) cu cantitatea de muncă oferită de fiecare societății. Inegalitatea în ceea ce privește repartiția este încă foarte pronunțată. „Limitele înguste ale dreptului burghez“ nu sînt încă pe deplin depășite. Asta N. B.!! O dată cu dreptul (semiburghez), evident, nu dispăre cu totul nici statul (semiburghez). Asta *Nota Bene!!*

Tot o formă de constrîngere: „cine nu muncește nu mănîncă“

N.B.

„*superioară*“ — „de la fiecare după capacitatea, fiecăruia după nevoi“. Cînd devine posibil acest lucru? Atunci cînd (1) dispăre opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; (2) munca devine *prima necesitate vitală* (N.B.: deprinderea de a munci va deveni o normă, fără constrîngere!!); (3) forțele de producție vor cunoaște o

Munca a devenit o necesitate, nu există nici un fel de constrîngere

* Vezi volumul de față, p. 94 — 95. — *Nota red*

voltare etc. E clar că dispariția *de plină* a statului nu este posibilă decât în această fază superioară. Asta N.B.

SCRISOAREA LUI ENGELS DIN 1875

În scrisoarea lui Engels către Bebel din 18/28. III. 1875 există și alte pasaje deosebit de instructive care tratează anumite aspecte ale marxismului cu mai multă claritate decât în alte părți:

(1), „...Zuerst nimmt man (în Programul de la Gotha) die grosstönende, aber historisch falsche Lassalesche Phrase an: gegenüber der Arbeiterklasse seien alle anderen Klassen *nur eine reaktionäre* Masse. *Dieser Satz ist nur in einzelnen Ausnahmefällen wahr*, zum Beispiel *in einer Revolution des Proletariats wie die Kommune* oder *in einem Land, wo nicht nur die Bourgeoisie Staat und Gesellschaft nach ihrem Bilde gestaltet hat, sondern auch schon nach ihr das demokratische Kleinbürgertum diese Umbildung bis auf ihre letzten Konsequenzen durchgeführt hat*“ (S. 319).

(ca în
Elveția)

N.B.

(În Germania voi ați mers, chipurile, alături de Volkspartei „jahrelang“ și includeți 7 revendicări politice „von denen keine einzige, die nicht *bürgerlich* (subliniat de Engels)-demokratisch“.)

Sic!

(2), „...Fünftens (cea de-a cincea obiecție a lui Engels) ist von der Organisation der Arbeiterklasse als Klasse vermittels der *Gewerks genossenschaften* gar keine Rede. Und das ist ein sehr wichtiger Punkt, denn *dies ist die eigentliche Klassenorga-*

înalță dezvoltare etc. E clar că dispariția *deplină* a statului nu este posibilă decât în această fază superioară. Asta N.B.

SCRISOAREA LUI ENGELS DIN 1875

În scrisoarea lui Engels către Bebel din 18/28. III. 1875 există și alte pasaje deosebit de instructive care tratează anumite aspecte ale marxismului cu mai multă claritate decât în alte părți:

(1) „...În primul rînd, e adoptată (în Programul de la Gotha) teza lassalleană grandilocventă, dar greșită din punct de vedere istoric, că, față de clasa muncitoare, toate celelalte clase nu reprezintă

decît o masă reacționară. Această teză este justă nu

mai în unele cazuri excepționale, de pildă într-o revoluție proletară cum a fost Comuna, sau într-o țară în care nu nu

mai burghezia a format statul și societatea după chipul și asemănarea ei, dar în care și mica burghezie democrată a dus, la rîndul ei, această transformare pînă la ultimele ei consecințe“ (p. 319). (În Germania, voi ați mers, chipurile, alături de Partidul popular „ani de zile“, și includeți 7 revendicări politice, „din care nu este una care să nu fie burghezo

(subliniat de Engels)-democratică“.)
(2) „...În al cincilea rînd (cea de-a cincea obiecție a lui Engels), nu se pomenște nimic despre organizarea, cu ajutorul *sindicatelor*, a clasei muncitoare ca clasă. Acesta este un punct esențial, căci *sindicatele sînt adevărata organizație de clasă*

N.B.

(ca în Elveția)

N.B.

Sic!

||| *nisation des Proletariats*, in der es seine täglichen Kämpfe mit dem Kapital durchficht, in der es sich schult, und die heutzutage bei der schlimmsten Reaktion (wie jetzt in Paris) platterdings nicht mehr kaputt zu machen ist (321). Bei der Wichtigkeit, die diese Organisation auch in Deutschland erreicht, wäre es unserer Ansicht nach unbedingt notwendig, ihrer im Programm zu gedenken und ihr womöglich einen Platz in der Organisation der Partei offen zu lassen“.

N.B.

N.B.

(3)„...Ebenso fehlt (din program) die erste Bedingung aller Freiheit: dass alle Beamte für alle ihre Amtshandlungen jedem Bürger gegenüber vor den gewöhnlichen Gerichten und nach gemeinem Recht verantwortlich sind“ (321).

(4)„...«Beseitigung aller sozialen und politischen Ungleichheit» ist auch eine sehr bedenkliche Phrase statt: «Aufhebung aller Klassenunterschiede». Von Land zu Land, von Provinz zu Provinz, von Ort zu Ort sogar wird immer eine *gewisse* Ungleichheit der Lebensbedingungen bestehen, die man auf ein Minimum reduzieren, aber nie ganz beseitigen können wird. Alpenbewohner werden immer andere Lebensbedingungen haben als Leute des flachen Landes. Die Vorstellung der sozialistischen Gesellschaft als des Reiches der *Gleichheit* ist eine einseitige französische Vorstellung, anlehnend an das alte: «Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit», eine Vorstellung, die *als Entwicklungsstufe* ihrer Zeit und ihres Ortes berechtigt war, die aber, wie alle die Einseitigkeiten der früheren sozialistischen Schulen, jetzt überwunden sein sollten, da sie nur Verwirrung in den

a proletariatului, în care el își duce lupta de zi cu zi împotriva capitalului, care constituie pentru el o școală și pe care astăzi nici cea mai sălbatică reacțiune (ca cea de acum de la Paris) nu o mai poate suprima (321). Față de importanța pe care această organizație a ajuns s-o aibă și în Germania, după părerea noastră ar fi absolut necesar să o amintim în program și, pe cât posibil, să-i rezervăm un loc în organizarea partidului“.

N.B.

(3) „...De asemenea lipsește (din program) prima condiție a oricărei libertăți: responsabilitatea tuturor funcționarilor pentru toate actele lor oficiale, privind oricare cetățean, față de tribunalele ordinare și potrivit dreptului comun“ (321).

N.B.

(4) „...«Înlăturarea oricărei inegalități sociale și politice» este de asemenea o frază foarte îndoielnică, în loc de: «desființarea tuturor deosebirilor de clasă». Între diferite țări, provincii și chiar localități va exista întotdeauna o *oarecare* inegalitate a condițiilor de viață, care va putea fi redusă la minimum, dar niciodată nu va putea fi înlăturată în întregime. Locuitorii Alpilor vor avea întotdeauna alte condiții de viață decît cei de la șes. Concepția despre societatea socialistă ca despre o împărăție a *egalității* este o concepție franceză unilaterală, care se sprijină pe vechea lozincă «libertate, egalitate, fraternitate», o concepție justificată *ca treaptă de dezvoltare* la timpul și locul ei, dar care, ca toate unilateralitățile fostelor școli socialiste, trebuie să fie înlăturată acum, deoarece nu face altceva decît să

N.B. || Köpfen anrichten und präzisere Darstellungsweisen der Sache gefunden sind“ (322).

„cuvînt ne-
chibzuit“ allui
Liebknecht

(5) Bakunin in seiner Schrift „Politik und Anarchie“ *ne face răspunzători de fiicare* „unüberlegtes Wort“ al lui Liebknecht... (322—323)...

(6) „Im allgemeinen *kommt es weniger auf das offizielle Programm einer Partei an als auf das, was sie tut.* Aber ein *neues* Programm ist doch immer eine öffentlich aufgepflanzte Fahne, und die Aussenwelt beurteilt danach die Partei...“ (323).

N.B.
ha-ha!

Bebel i-a răspuns lui Engels la 21. IX. 1875, între altele, — „*Mit dem Urteil*, das Sie über die Programmvorlage fällten, *stimme ich*, wie das auch Briefe von mir an Bracke beweisen, *vollkommen überein* (334—335). Ich habe auch Liebknecht über seine Nachgiebigkeit heftige Vorwürfe gemacht...“, dar acum faptele sînt consumate, „das Ganze ist eine Erziehungsfrage“.

Că Bebel *însuși* împărtășea cu puțin înainte aceste idei confuze în legătură cu „Volksstaat“ o dovedește broșura lui „Unsere Ziele“ (ed. a 9-a, 1886, în „Biblioteca social-democrată“, retipărită, fără modificări, după ed. a 3-a din 1872), S. 14: „Der Staat soll also aus einem auf *Klassenherrschaft* beruhenden Staat in einen *Volksstaat* verwandelt werden... und in diesem Staat soll... die *genossenschaftliche* Produktion an Stelle der... Privatunternehmungen treten...“ Și tot aici, S. 44, recomandă și pe Marx, și pe Lassalle!!! Alături!! Bebel *nu* vedea atunci deosebiriile dintre ei în problema statului.

---

semene confuzie și deoarece în prezent au fost găsite moduri mai precise de a expune această problemă" (322).

N.B.

(5) Bakunin, în lucrarea sa „Statul și anarhia“, ne face răspunzători de fiecare „cuvînt nechibzuit“ al lui Liebknecht... (322—323)...

„cuvînt ne-
chibzuit“ al
lui Liebknecht

(6) „În general, *programul oficial al unui partid are mai puțină importanță decît ceea ce face partidul în realitate*. Dar un program nou reprezintă totuși întotdeauna un drapel arborat în mod public, iar lumea judecă partidul după el...“ (323)¹⁷⁵.

Bebel i-a răspuns lui Engels la 21.IX. 1875, între altele, — „*Sînt întru totul de acord cu sentința pe care ați dat-o proiectului de program, așa cum o dovedesc și scrisorile pe care i le-am scris lui Bracke (334—335). De asemenea i-am făcut lui Liebknecht reproșuri aspre pentru atitudinea lui îngăduitoare...*“, dar acum faptele sînt consumate, „totul se rezumă la probleme de educație“.

N.B.
ha-ha!

Că Bebel *în sușă* împărtășea cu puțin înainte aceste idei confuze în legătură cu „statul popular“ o dovedește broșura lui „Telurile noastre“ (ed. a 9-a, 1886, în „Biblioteca social-democrată“, retipărită, fără modificări, după ed. a 3-a din 1872), p. 14: „Așadar, statul trebuie să fie transformat dintr-un stat bazat pe *dominația de clasă* într-un *stat popular...*“, iar în acest stat... producția bazată pe întovărășire trebuie să ia locul întreprinderilor particulare...“ Și tot aici, la p. 44, recomandă și pe Marx, și pe Lassalle!!! Alături!! Bebel *nu* vedea atunci deosebiriile dintre ei în problema statului.

* Vezi volumul de față, p. 66. — Nota red.

„ELENDE DER PHILOSOPHIE“

Pasajul din „Elend der Philosophie“ (S. 182), despre care vorbește Engels în scrisoarea din 18/28. III. 1875 (vezi mai sus, p. 13), este, probabil, următorul:

N.B. | „Die arbeitende Klasse wird im Laufe der Entwicklung an die Stelle der alten bürgerlichen Gesellschaft eine Assoziation setzen, welche die Klassen und ihren Gegensatz ausschliesst, und es wird keine eigentliche politische Gewalt mehr geben, weil gerade die politische Gewalt der offizielle Ausdruck des Klassengegensatzes innerhalb der bürgerlichen Gesellschaft ist“. (S. 182, „Das Elend der Philosophie“, Stuttgart, 1885.) (Prefața datată: 15. VI. 1847.)

„KOMMUNISTISCHE MANIFEST“

N.B.:
Manifestul Comunist despre *stat*

În „Manifestul Comunist“ (XI. 1847), această idee este exprimată astfel:

„*Manifestul N.B. Communist*“: „statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă“.

„...Indem wir die allgemeinsten Phasen der Entwicklung des Proletariats zeichneten, verfolgten wir den mehr oder minder versteckten Bürgerkrieg innerhalb der bestehenden Gesellschaft bis zu dem Punkt, wo er in eine offene Revolution ausbricht, und durch den gewaltsamen Sturz der Bourgeoisie *das Proletariat seine Herrschaft begründet*“ (S. 31, ed. a 7-a, 1906) ((sfârșitul capitolului I)).

Iar la sfârșitul capitolului al II-lea, S. 37, citim: „... Wir sahen schon oben,

„MIZERIA FILOZOFIEI“

Pasajul din „Mizeria filozofiei“ (p. 182) despre care vorbește Engels în scrisoarea din 18/28.III.1875 (vezi mai sus, p. 13)* este, probabil, următorul:

„Clasa muncitoare va înlocui, în cursul dezvoltării ei, vechea societate burgheză cu o asociație care exclude clasele și antagonismul dintre ele, iar putere politică propriu-zisă nu va mai exista, pentru că puterea politică este tocmai expresia oficială a antagonismului dintre clase din societatea burgheză“** (P. 182, „Mizeria filozofiei“. Stuttgart, 1885¹⁷⁶.) (Prefața datată: 1 5. V I. 1 8 4 7¹⁷⁷.)

N.B.

„MANIFESTUL COMUNIST“

N.B. „*Manifestul Comunist*“: „statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă“¹⁷⁸.

În „Manifestul Comunist“ (XI. 1847), această idee este exprimată astfel:

N.B.: „*Manifestul Comunist*“ despre *stat*

„...Descriind fazele cele mai generale ale dezvoltării proletariatului, am urmărit războiul civil, mai mult sau mai puțin latent, dinăuntru societății actuale, pînă la punctul cînd acesta se transformă într-o revoluție deschisă și cînd, răsturnînd prin violență burghezia, *proletariatul își întemeiază dominația sa*“ (p. 31, ed. a 7-a, 1906) ((sfîrșitul capitolului I)).

Iar la sfîrșitul capitolului al II-lea, p. 37, citim: „...După cum am văzut

* Vezi volumul de față, p. 165. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 23. — *Nota red.*

dass der erste Schritt in der Arbeiterrevolution *die Erhebung des Proletariats zur herrschenden Klasse, die Erkämpfung der Demokratie ist.*

„statul“, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă

Das Proletariat wird seine politische Herrschaft dazu benutzen, der Bourgeoisie nach und nach alles Kapital zu entreissen, alle Produktionsinstrumente **in den Händen des Staats, d.h. des als herrschende Klasse organisierten Proletariats**, zu zentralisieren und die Masse der Produktionskräfte möglichst rasch zu vermehren“.

N.B.: „încălcarea despotică“

„Es kann dies natürlich zunächst nur geschehn vermitteltst **despotischer Eingriffe** in das Eigentumsrecht und in die bürgerlichen Produktionsverhältnisse, durch Massregeln also, die ökonomisch unzureichend und unhaltbar erscheinen, die aber im Lauf der Bewegung über sich selbst hinaus treiben und als Mittel zur Umwälzung der ganzen Produktionsweise unvermeidlich sind...“ (S. 37). Iar după enumerarea „măsurilor“ (§§ 1—10)*, autorii continuă:

„puterea publică își pierde caracterul ei politic“

„Sind im Laufe der Entwicklung die Klassenunterschiede verschwunden, und ist alle Produktion in den Händen der assoziierten Individuen konzentriert, *so verliert die öffentliche Gewalt den politischen Charakter.* Die politische Gewalt im eigentlichen Sinne ist die organisierte Gewalt einer Klasse zur Unterdrückung einer andern. Wenn

* În cadrul acestor măsuri (§§ 1, 5, 6) se vorbește peste tot pur și simplu de „stat“, de pildă § 6: „centralizarea tuturor mijloacelor de transport în mâinile statului“.

mai sus, primul pas în revoluția muncitorească *este ridicarea*“ (textual: înălțarea) „*proletariatului la rangul de clasă dominantă, este cucerirea democrației*.”

Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile statului, adică în mâinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cât se poate de repede, masa forțelor de producție**.

„statul“, adică
proletariatul or-
ganizat ca clasă
dominantă

„La început acest lucru nu se poate face, firește, decît printr-o **încălcare despotică** a dreptului de proprietate și a relațiilor de producție burgheze, adică prin măsuri care, din punct de vedere economic, apar neîndestulătoare și șubrede, dar care se depășesc singure în decursul mișcării și care sînt inevitabile ca mijloc pentru revoluționarea întregului mod de producție...” (p. 37). Iar după enumerarea „măsurilor“ (§§ 1—10)**, autorii continuă:

N.B.:
„încălcare
despotică“

„Cînd, în cursul dezvoltării, vor fi dispărut deosebirile de clasă și întreaga producție va fi fost concentrată în mâinile indivizilor asociați, *atunci puterea publică își va pierde caracterul ei politic*. În sensul propriu al cuvîntului, puterea politică este violența organizată, exercitată de o clasă pentru asuprirea alteia. Dacă proletariatul,

„puterea publică
își pierde carac-
terul ei politic“

* Vezi volumul de față, p. 23. — *Nota red.*

** În cadrul acestor măsuri (§§ 1, 5, 6) se vorbește peste tot pur și simplu de „stat“, de pildă § 6: „centralizarea tuturor mijloacelor de transport în mâinile statului“.

das Proletariat im Kampfe gegen die Bourgeoisie sich notwendig zur Klasse vereint, durch eine Revolution sich zur herrschenden Klasse macht und als herrschende Klasse gewaltsam die alten Produktionsverhältnisse aufhebt, so hebt es mit diesen Produktionsverhältnissen die Existenzbedingungen des Klassengegensatzes, die Klassen überhaupt und damit seine eigene Herrschaft als Klasse auf..." (S. 38).

„Manifestul Comunist“ despre *statul modern*: „Die moderne Staatsgewalt ist nur ein Ausschuss, der die gemeinschaftlichen Geschäfte der ganzen Bourgeoisiklasse verwaltet“*.

„Manifestul Comunist“ vorbește de „Arbeiterrevolution“, „kommunistische Revolution“, „proletarische Revolution“. Se pare că termenul de „dictatură a proletariatului“ nu există încă. Este însă evident că transformarea proletariatului în „clasă dominantă“, „organizarea lui ca clasă dominantă“, „încălcarea despotică a dreptului de proprietate“ de către el etc. *nu este altceva decât* „dictatura proletariatului“...

N.B.

„*Statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă*“, nu este altceva decât dictatura proletariatului.

* Această frază a fost adăugată de V. I. Lenin mai târziu, chiar în susul paginii manuscrisului. — *Nota red.*

în lupta sa împotriva burgheziei, se unește în mod necesar ca clasă, dacă, prin revoluție, devine clasă dominantă și, ca clasă dominantă, desființează vechile relații de producție făcând uz de forță, atunci el desființează, o dată cu aceste relații de producție, și condițiile de existență ale antagonismului de clasă, clasele în genere, și, prin aceasta, propria sa dominație de clasă..." (p. 38).

„Manifestul Comunist“ despre *statul modern*: „Puterea de stat modernă nu este decât un comitet care administrează treburile obștești ale întregii clase burgheze“¹⁷⁹.

„Manifestul Comunist“ vorbește de „revoluție muncitorească“, „revoluție comunistă“, „revoluție proletară“. Se pare că termenul de „dictatură a proletariatului“ nu există încă. Este însă evident că transformarea proletariatului în „clasă dominantă“, „organizarea lui ca clasă dominantă“, „încălcarea despotică a dreptului de proprietate“ de către el etc. *nu este altceva decât* „dictatura proletariatului“...

„*Statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă*“, nu este altceva decât dictatura proletariatului.

N.B.

Engels
despre
stat
și despre
război

====

Engels a scris și „*Einleitung*“ la broșura lui *S. Borkheim*. „Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten 1806—1807“ („Sozial-Demokratische Bibliothek“*, Band II, № XXIV), scrisă la 15. XII. 1887, unde el vorbește, între altele, de *statul* în *Germania*: „...der Staat entfremdet sich mehr und mehr den Interessen der grossen Volksmassen, um sich in ein Konsortium von Agrariern, Börsenleuten und Grossindustriellen zu verwandeln, zur Ausbeutung des Volks“ (S. 7). Tot acolo vorbește despre un viitor *Weltkrieg*, care va duce la „die allgemeine Erschöpfung und die Herstellung der Bedingungen des schliesslichen Siegs der Arbeiterklasse...“ (7) „am Schluss“ acestui război, „ist der Sieg des Proletariats entweder schon errungen oder doch unvermeidlich“ (8).

„ZUR WOHNUNGSFRAGE“

În „*Zur Wohnungsfrage*“ (1872) există o serie de pasaje referitoare la problema dictaturii proletariatului și la problema statului (legată de aceasta) care merită să fie reținute:

„Wie ist nun die Wohnungsfrage zu lösen? In der heutigen Gesellschaft gerade wie eine jede andere gesellschaftliche Frage gelöst wird: durch die allmähliche ökonomische Ausgleichung von Nachfrage und Angebot, eine Lösung, die die Frage selbst immer wieder von neuem erzeugt, also keine Lösung ist. Wie eine soziale Revolution diese Frage lösen würde, hängt nicht nur von den jedesmaligen Umständen ab, sondern auch zusammen mit viel weiter gehenden Fragen, unter denen die Aufhebung

* Aici a fost scrisă de către V. I. Lenin cota broșurii: „K. II. F. 874 ca.“
— Nota red.

Engels a scris și „*Introducerea*“ la broșura lui *S. Borkheim*. „În amintirea patrioților de paradă germani din 1806-1807“ („Biblioteca social-democrată“, vol. II, nr. XXIV), scrisă la 15.XII. 1887, unde el vorbește, între altele, de *statul în Germania*: „...statul, căruia interesele maselor largi populare îi sînt tot mai străine, se transformă într-un consorțiu de agrarieni, afaceriști de bursă și mari industriași, care exploatează poporul“ (p. 7). Tot acolo vorbește despre un viitor *război mondial*, care va duce la „epuizarea generală și la crearea condițiilor pentru victoria definitivă a clasei învingătoare...“ (7) „la sfîrșitul“ acestui război, „victoria proletariatului va fi, dacă nu obținută, în orice caz (doch) inevitabilă“ (8)¹⁸⁰.

Engels
despre
stat
și despre
război

„CONTRIBUȚII LA PROBLEMA LOCUINȚELOR“

În „*Contribuții la problema locuințelor*“ (1872)¹⁸¹ există o serie de pasaje referitoare la problema dictaturii proletariatului și la problema statului (legată de aceasta) care merită să fie reținute:

„Cum trebuie rezolvată problema locuințelor? În societatea modernă, ea se rezolvă la fel ca oricare altă problemă socială: prin echilibrarea economică treptată a cererii și ofertei, soluție care generează ea însăși în permanență problema și care, deci, nu este o soluție. Modul în care *revoluția socială va rezolva această problemă* va depinde nu numai de împrejurările respective, ci și de probleme mult mai complexe, printre care una dintre cele mai importante este desființarea *opozității dintre oraș*

des Gegensatzes von Stadt und Land eine der wesentlichsten ist. Da wir keine utopistischen Systeme für die Einrichtung der künftigen Gesellschaft zu machen haben, wäre es mehr als müssig, hierauf einzugehen. Soviel aber ist sicher, dass schon jetzt in den grossen Städten hinreichend Wohngebäude vorhanden sind, um bei rationeller Benutzung derselben jeder wirklichen «Wohnungsnot» (subliniat de Engels) sofort abzuhelpfen. Dies kann natürlich nur durch Expropriation der heutigen Besitzer, resp. durch Bequartierung ihrer Häuser mit obdachlosen oder in ihren bisherigen Wohnungen übermässig zusammengedrängten Arbeitern geschehn, und sobald das Proletariat die politische Macht erobert hat, wird eine solche durch das öffentliche Wohl gebotene Massregel ebenso leicht ausführbar sein wie andere Expropriationen und Einquartierungen durch den heutigen Staat“ (S. 22, ed. din 1887).

Iată în mod concret una dintre funcțiile dictaturii proletariatului, una dintre sarcinile statului (uniunii de proletari) în epoca de trecere de la capitalism la comunismul deplin. Asemenea lucruri nu pot fi începute *i m e d i a t* fără folosirea revoluționară a *puterii de stat*.

S. 26 să se noteze remarca extrem de importantă că probleme cum sînt creditul, datoria publică, impozitele etc. sînt lucruri care interesează în *foarte* mare măsură pe burghez și *îndeosebi* pe micul burghez, dar interesează prea puțin pe muncitori. Impozitele intră, în ultimă instanță, în cheltuielile de producție a forței de muncă: „...«Staatsschulden»! Die Arbeiterklasse weiss, dass sie sie nicht gemacht hat, und wenn sie zur Macht kommt, wird sie die Abzahlung denen überlassen, die sie aufgenommen haben“ (26).

{ S. 9 — „... wird vielleicht auch in Zukunft die Rolle der Initiative den Franzosen vorbehalten bleiben, aber die Entscheidung kann nur in Deutschland ausgekämpft

și sat. Întrucît noi nu ne ocupăm de elaborarea unor sisteme utopice de organizare a viitoarei societăți, ar fi mai mult decît inutil să ne oprim asupra acestui lucru. Un fapt este cert: în marile orașe există încă de pe acum destule case de locuit pentru ca, prin folosirea lor rațională, să se poată rezolva imediat adevărata «lipsă de locuințe» (subliniat de Engels). Acest lucru va fi posibil, firește, numai *dacă actualii proprietari vor fi expropriați, iar în casele respective vor fi mutați muncitorii fără locuință sau cei care stau în locuințe absolut neîncăpătoare*. De îndată ce proletariatul va cuceri puterea politică, o asemenea măsură, dictată de interesele binelui obștesc, va fi tot atît de ușor de îndeplinit ca oricare altă expropriere sau încartiruire efectuată de către statul modern“ (p. 22, ed. din 1887)*.

Iată în mod concret una dintre funcțiile dictaturii proletariatului, una dintre sarcinile *statului* (uniunii de proletari) în *epoca de trecere* de la capitalism la comunismul deplin. Asemenea lucruri nu pot fi începute *i m e d i a t* fără *folosirea revoluționară a puterii d e s t a t*.

la p. 26 să se noteze remarca extrem de importantă că probleme cum sînt creditul, datoria publică, impozitele etc. sînt lucruri care interesează în *f o a r t e* mare măsură pe burghez și *îndeosebi pe micul burghez*, dar interesează prea puțin pe muncitori. Impozitele intră, în ultimă instanță, în cheltuielile de producție a forței de muncă: „... «Datoria publică». Clasa muncitoare știe că nu ea a contractat-o, și, atunci cînd va prelua puterea, va lăsa plata ei în seama acelor care au contractat-o“ (26)¹⁸².

p. 9 — „...*din această cauză se poate ca și în viitor inițiativa să aparțină francezilor, dar victoria decisivă poate fi obținută numai în Germania...*“ (în același spirit

* Vezi volumul de față, p. 57. — Nota red.

||| *werden...*“ (în același spirit S.10 — din prefața, datată 10. I. 1887, despre viitoarea *revoluție*, „Aufstand“, despre rolul revoluționar „der Bauernsöhne“, des „herrlichen Kriegsheers“ etc.).

idem S. 36—37: „...Zunächst wird aber (după raționamentele cu privire la necesitatea desființării opoziției dintre oraș și sat) jede soziale Revolution die Dinge nehmen müssen, wie sie sie findet, *und den schreiendsten Übeln mit den vorhandenen Mitteln abhelfen müssen*. Und da haben wir schon gesehen, dass der Wohnungsnot sofort abgeholfen werden kann durch Expropriation eines Teils der den besitzenden Klassen gehörenden Luxuswohnungen und durch Bequartierung des übrigen Teils“ (36—37).

(S. 55), Pariser Kommune... die Proudhonisten stark in ihr vertreten... aber ihre ökonomischen Massregeln au decurs, spre *cinstea* Comunei, din „das einfache praktische Bedürfniss“...

„Und deshalb waren diese Massregeln — die Abschaffung der Nacharbeit der Bäcker, das Verbot der Geldstrafen in Fabriken, die Konfiskation stillgesetzter Fabriken und Werkstätten und ihre Überlassung an Arbeiter-Assoziationen — durchaus nicht im Geist Proudhons, wohl aber in dem des deutschen wissenschaftlichen Sozialismus. Die einzige soziale Massregel, die die Proudhonisten durchsetzten, war — die Bank von Frankreich *nicht* mit Beschlagnahme zu legen, und zum Teil daran ging die Kommune zugrunde...“ (55).

Die Blanquisten... haben proklamiert (manifestul refugiaților Comunei), „...fast buchstäblich, die Anschauungen des deutschen wissenschaftlichen Sozialismus von der Notwendigkeit der politischen Aktion des Proletariats und seiner
||| „desfiin-||| Diktatur als Übergang zur *Abschaffung der Klassen* und, *mit ihnen, des*

p. 10 — din prefața, datată 10.I.1887, despre viitoarea revoluție, „insurecție“, despre rolul revoluționar al „fiilor de țărani“, al „glorioasei armate“ etc.)¹⁸³.

idem, p. 36—37: „...Orice revoluție socială va trebui însă, la început (după raționamentele cu privire la necesitatea desființării opoziției dintre oraș și sat), să ia lucrurile așa cum le găsește și să remedieze *racilele cele mai flagrante cu mijloacele existente*. Și, după cum am văzut, lipsa de locuințe poate fi imediat remediată prin exproprierea unei părți din locuințele luxoase, aparținând claselor avute, cealaltă parte urmînd să servească pentru încartiruire“ (36—37).

(p. 55), Comuna din Paris... proudhoniștii erau acolo puternic reprezentați... dar, spre cînstea Comunei, măsurile economice luate de ea au decurs din „simpla necesitate practică“...

„Iată de ce aceste măsuri — desființarea muncii de noapte în brutării, interzicerea amenajărilor în fabrici, confiscarea fabricilor și atelierelor închise și trecerea lor în mîinile asociațiilor de muncitori — nu au fost nicidecum măsuri în spiritul lui Proudhon, ci în cel al socialismului științific german. Singura măsură socială pe care au impus-o proudhoniștii a fost aceea de a nu se confisca Banca Franței, ceea ce a dus în parte la căderea Comunei...“ (55)¹⁸⁴.

Blanquiștii... au proclamat (manifestul refugiaților Comunei¹⁸⁵) „...aproape textual concepțiile socialismului științific german despre necesitatea activității politice a proletariatului și a dictaturii lui ca formă de trecere la *desființarea claselor și, o dată cu acestea, a statului**, așa cum au

* Vezi volumul de față, p. 53. Nota red.

țarea statului“... ||| *Staats* —wie solche bereits im «Kommunistischen Manifest» und seitdem unzählige Male ausgesprochen worden“ (55—56).

Engels „merge“ pînă acolo încît vorbește de „desființarea“ statului! A te crampona însă de acest lucru ar fi o șicană ridicolă: esențialul îl constituie cuvintele *o dată cu ele*, cu clasele!!

S. 56, la mijloc, în treacăt, între altele: „...in der Revolution, in der gewaltsamsten Bewegung, «stehn»?...“ (Ironizare a cuvîntului „stehn“. În treacăt fie zis, definiția revoluției nu e rea).

S. 57: „...Da jede politische Partei darauf ausgeht, die Herrschaft im Staat zu erobern, so strebt die deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei notwendig *ihre* Herrschaft, die Herrschaft der Arbeiterklasse, also eine «Klassenherrschaft» an. Übrigens hat *jede* (subliniat de Engels) wirkliche proletarische Partei, von den englischen Chartisten an, immer die Klassenpolitik, die Organisation des Proletariats als selbständige politische Partei, als erste Bedingung, und *die Diktatur des Proletariats* als *nächstes* Ziel des Kampfes hingestellt“ (57).

N.B. |||

„...Übrigens muss konstatiert werden, dass die «faktische Besitzergreifung» sämtlicher Arbeitsinstrumente, die Inbesitznahme der gesamten Industrie von seiten des arbeitenden Volks, das gerade Gegenteil ist von der proudhonistischen «Ablösung». Bei der letzteren wird der *einzelne Arbeiter* Eigentümer der Wohnung, des Bauernhofes, des Arbeitsinstruments; bei der ersteren bleibt das «arbeitende Volk» Gesamteigentümer der

fost formulate încă în «Manifestul Comunist» și repetate de atunci de nenumărate ori“ (55—56).

||| țarea
||| sta-
||| tului“... |

Engels „merge“ pînă acolo încît vorbește de „desființarea“ statului! A te crampona însă de acest lucru ar fi o șicană ridicolă: esențialul îl constituie cuvintele *o dată cu ele*, cu clasele!!

p. 56, la mijloc, în trecut, între altele: „...«a sta» în revoluție, această mișcare dintre cele mai violente?...“ (Ironizare a cuvîntului „a sta“. În trecut fie zis, definiția revoluției nu e rea).

p. 57: „...Întrucît orice partid politic tinde să cucerească dominația în stat, Partidul muncitoresc social-democrat german tinde și el în mod inevitabil la dominația sa, la dominația clasei muncitoare, deci la o «dominație de clasă». De altfel, *orice* (subliniat de Engels) partid cu adevărat proletar, începînd cu cartiștii englezi, a considerat întotdeauna politica de clasă, organizarea proletariatului ca partid politic independent, ca o primă condiție, iar *d i c t a t u r a p r o l e t a r i a t u l u i* ca ținta *i m e d i a t ă* a luptei“ (57).

||| N.B. |

„...De altfel, trebuie să constatăm că «luarea efectivă în stăpînire» a tuturor uneltelor de muncă, a întregii industrii de către poporul muncitor este tocmai opusul «răscumpărării» proudhoniste. În acest din urmă caz, *fiecare muncitor în parte* devine proprietarul locuinței, al gospodăriei țărănești, al uneltei de muncă; în primul caz, «poporul muncitor» rămîne proprietar colectiv al caselor, fabricilor și uneltelor de muncă,

(una dintre
funcțiile
„statului“
proletar,
ale dictatu-
rii proletar-
iatului)

Häuser, Fabriken und Arbeitsinstrumente und wird deren Niessbrauch, wenigstens während einer Übergangszeit, schwerlich ohne Entschädigung der Kosten an einzelne oder Gesellschaften überlassen. Gerade wie die Abschaffung des Grundeigentums nicht die Abschaffung der Grundrente ist, sondern ihre Übertragung, wenn auch in modifizierter Weise, an die Gesellschaft. Die faktische Besitznahme sämtlicher Arbeitsinstrumente durch das arbeitende Volk schliesst also die Beibehaltung des Mietverhältnisses keineswegs aus“ (68).

„Überhaupt (69) handelt es sich nicht um die Frage, ob das Proletariat, wenn es zur Macht gelangt, die Produktionsinstrumente, Rohstoffe und Lebensmittel einfach gewaltsam in Besitz nimmt, ob es sofort Entschädigung dafür zahlt oder das Eigentum daran durch langsame Ratenzahlungen ablöst. Eine solche Frage im voraus und für alle Fälle beantworten zu wollen, hiesse Utopien fabrizieren und „das überlasse ich ändern“ (69).

N.B.

În legătură cu prefața lui Engels la „Klassenkämpfe in Frankreich“, Kautsky scria în „Neue Zeit“ (1909), XXVII, 2, S. 416 („Der charakterlose Engels“) — „...in seinem (Engels) Manuskript sei (scrisese mai înainte Kautsky) der revolutionäre Standpunkt energisch betont gewesen, die revolutionären Stellen wurden ihm jedoch in Berlin *gestrichen*, wenn ich recht berichtet bin vom Genossen Richard Fischer...“

și este greu de presupus că, cel puțin în perioada de trecere, uzufuctul lor va fi lăsat unor persoane sau societăți fără o rambursare a cheltuielilor. Întocmai cum desființarea proprietății funciare nu înseamnă desființarea rentei funciare, ci trecerea ei, fie chiar și într-o formă modificată, în mâinile societății. Așadar, luarea efectivă în stăpânire a tuturor uneltelor de muncă de către poporul muncitor nu exclude nicidecum menținerea sistemului de închiriere“ (68)*.

(una dintre funcțiile „statului“ proletar, ale dictaturii proletariatului)

„În genere (69), problema nu este dacă proletariatul, atunci cînd va lua puterea în mâinile sale, va pune pur și simplu stăpînire prin violență pe uneltele de producție, pe materiile prime și pe mijloacele de subzistență, dacă el va plăti imediat o despăgubire pentru acestea sau dacă va răscumpara proprietatea prin plata în rate nu prea mari. A încerca să dai la această problemă un răspuns anticipat și valabil în toate cazurile înseamnă să fabrici utopii, ceea ce las în seama altora“ (69)¹⁸⁶.

În legătură cu prefața lui Engels la „Luptele de clasă din Franța“, Kautsky scria în „Neue Zeit“ (1909), XXVII, 2, p. 416 („Influențabilul Engels“) — „...în manuscrisul său (al lui Engels) (scrisese mai înainte Kautsky) punctul de vedere revoluționar este subliniat cu tărie, pasajele revoluționare au fost însă șterse la Berlin, dacă sînt just informat, de către tovarășul Richard Fischer...“

N.B.

* Vezi volumul de față, p. 57—58. — Nota red.

și „Neue Zeit“, XVII, 2 (1898—1899, nr. 28), în polemica cu Bernstein:

N.B. ||| „...Die deutschen Freunde drangen in ihn (Engels) den Schluss, *weil zu revolutionär* (subliniat de Kautsky), wegzulassen“ (S. 47). + „*Neue Zeit*“, XXVII, 1 (2. X. 1908), S. 6—7, scrisorile lui Engels către Kautsky despre prefața lui Engels la „*Klassenkämpfe*“*.

cf. și (mai amănunțit; cu citatele din scrisorile lui Engels către Kautsky) în „*Weg zur Macht*“.

„DER BÜRGERKRIEG IN FRANKREICH“

„*Der Bürgerkrieg in Frankreich*“ (Leipzig, 1876). Datat 30. V. 1871 (cf. aici, p. 2, la mijloc), — capitolul al III-lea în întregime, sau aproape în întregime, e consacrat problemei statului, lămuririi ideii că clasa muncitoare nu poate să ia „pur și simplu“ în stăpânire „mașina de stat așa cum este“ (vezi mai sus, p. 1).

organele
„puterii de
stat“

||| „...Die zentralisierte Staatsmacht, mit ihren allgegenwärtigen Organen — stehende Armee, Polizei, Bureaukratie, Geistlichkeit, Richterstand...“ ((și are originea în evul mediu și s-a dezvoltat mai departe în secolul al XIX-lea...)). Pe măsură ce se dezvoltă antagonismul de clasă dintre capital și muncă, „nahm die Staatsmacht mehr und mehr den Charakter einer öffentlichen Gewalt zur Unterdrückung der Arbeit, einer Maschine der Klassenherrschaft an. Nach jeder Revolution, die einen Fortschritt des Klassenkamps bezeichnet, tritt der rein unter-

* În manuscris, această frază a fost intercalată între cele două citate din articolele lui K. Kautsky date mai sus. — *Nota red.*

și „Neue Zeit“, XVII, 2 (1898—1899, nr. 28), în polemica cu Bernstein:

„...Prietenii germani au insistat ca el (Engels) să omită încheierea *ca fiind prea revoluționară*“ (subliniat de Kautsky) (p. 47). || N.B.

+ „*Neue Zeit*“, XXVII, 1 (2.X.1908), p. 6—7, scrisorile lui Engels către Kautsky despre prefața lui Engels la „Luptele de clasă“¹⁸⁷.

cf. și (mai amănunțit; cu citatele din scrisorile lui Engels către Kautsky) în *Drumul spre putere*“.

„RĂZBOIUL CIVIL DIN FRANȚA“

„*Războiul civil din Franța*“ (Leipzig, 1876). Datat 30. V. 1871 (cf. aici, p. 2, la mijloc)*, — capitolul al III-lea în întregime, sau aproape în întregime, e consacrat problemei statului, lămuririi ideii că clasa muncitoare nu poate să ia „pur și simplu“ în stăpânire „mașina de stat așa cum este“¹⁸⁸ (vezi mai sus, p. 1)**.

„...Puterea de stat centralizată, cu organele ei omniprezente — armată permanentă, poliție, birocrație, cler, magistratură...“ ((își are originea în evul mediu și s-a dezvoltat mai departe în secolul al XIX-lea...)). Pe măsură ce se dezvoltă antagonismul de clasă dintre capital și muncă, „puterea de stat căpăta tot mai mult caracterul unei puteri publice în vederea asupririi muncii, caracterul unui instrument de dominație de clasă. După fiecare revoluție care marchează un progres al luptei de clasă, caracterul pur asupritor |||

||| organele
„puterii de
stat“

* Vezi volumul de față, p. 133—135. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 129. — *Nota red.*

N.B. ||| **drückende** Charakter der Staatsmacht offener und offener hervor...“

((Mai departe acest lucru este analizat în mod amănunțit: revoluția din 1830, din 1848 etc. Cel de-al doilea Imperiu)). ((Între altele (după 1848/9): „... Die Staatsmacht“ = „das nationale Kriegswerkzeug des Kapitals gegen die Arbeit...“))

„...Der gerade Gegensatz des Kaisertums war die Kommune“. „Die Kommune war die bestimmte Form dieser Republik“ [S. 45, ed. a 3-a] (nämlich „einer Republik, die nicht nur die monarchische Form der Klassenherrschaft beseitigen sollte, sondern die Klassenherrschaft selbst“).

„Der Bürgerkrieg“, ediția din 1876, îndeosebi N.B.:
 S. 28, Zeile 2 von unten — („bricht“)
 „ „ „ 18 von oben — („abschneiden“)
 „ „ „ 13 von oben — („Vernichtung“).
 S. 29: statul = „excescența parazitară“*.

Așadar, comuna = „forma specifică“ a republicii proletare-socialiste. Dar *prin ce* anume s-a manifestat acest lucru? În ce anume constă această „formă specifică“?

desființarea ||| ((1)) „Das erste Dekret der Commune war
 armatei ||| daher die *Unterdrückung des stehenden*
 permanente ||| *Heeres* und seine Ersetzung durch das
 bewaffnete Volk...“ [S. 46, ed. a 3-a.]

o instituție ||| ((2)) „...Die Commune bildete sich aus
 aleasă în mod ||| den durch allgemeines Stimmrecht in
 democratic ||| den verschiedenen Bezirken von Paris
 responsabili- ||| gewählten Stadträten. Sie waren verant-
 tatea ||| wortlich und *jederzeit absetz-*
 } ||| *bar*. Ihre Mehrzahl bestand selbstredend
 } ||| aus Arbeitern oder anerkannten Ver-
 } ||| tretern der Arbeiterklasse...“

în 1876 se scria Commune
 în 1891 „ „ Kommune

* Acest text a fost scris de V.I. Lenin în colțul de sus al paginii manuscrisului. —
 Nota red.

al puterii de stat se manifestă tot mai ||| N.B.
fățiș...“

((Mai departe acest lucru este analizat în mod amănunțit: revoluția din 1830, din 1848 etc. Cel de-al doilea Imperiu)). ((Între altele (după 1848/9): „...Puterea de stat“ = „instrumentul național în războiul capitalului împotriva muncii“...)).

„...Comuna a fost antiteza directă a imperiului“. „Comuna era forma specifică a acestei republici“ [p. 45, ed. a 3-a] (și anume „a unei republici care urma să înlăture nu numai forma monarhică a dominației de clasă, ci însăși dominația de clasă“)*.

„Războiul civil“, ediția din 1876, îndeosebi N.B.:
p. 28, rîndul 2 de jos — („sfărîmă“)
„ „ „ 18 de sus — („amputeze“)
„ „ „ 13 de sus — („nimicirea“)
p. 29: statul = „excreșcența parazitară“***.

Așadar, comuna = „forma specifică“ a republicii proletare-socialiste. Dar *p r i n c e* anume s-a manifestat acest lucru? În ce anume constă această „formă specifică“?

((1)) „Primul decret al Comunei a suprimat armata permanentă, înlocuind-o cu poporul înarmat...“ [p. 46, ed. a 3-a] ||| desființarea armatei permanente

((2)) „...Comuna era alcătuită din consilieri municipali aleși prin vot universal în diferitele arondismente ale Parisului. Ei erau răspunzători și *o r i c î n d r e v o c a b i l i*. Cei mai mulți dintre ei erau, bineînțeles, muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai clasei muncitoare...“***

o instituție aleasă în mod democratic responsabilitatea și revocabilitatea în orice moment

în 1876 se scria Commune
în 1891 „ „ Kommune

* Vezi volumul de față, p. 40 — 41. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 215 — 217 (punctele (12)) și ((14))). — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, p. 41. — *Nota red.*

- „*nu parlamentară, ci activă*“: puterea *atât* executivă, *cît* și legislativă ||| ((3)) „...Die Commune sollte nicht eine parlamentarische, sondern eine arbeitende Körperschaft sein. vollziehend und gesetzgebend zugleich...“
- poliția despu- iată de atribu- tele politice și transforma- tă într-un or- ganism de exe- cutanți revo- cabili ||| ((4)) „...Die Polizei, bisher das Werkzeug der Staatsregierung, wurde sofort aller ihrer politischen Eigenschaften entkleidet und in das verantwortliche und jederzeit absetzbare Werkzeug der Commune verwandelt...“
- idem *toți* funcționarii ||| ((5)) „...Ebenso die Beamten aller anderen Verwaltungszweige...“
- „retribuirea obișnuită a muncitorilor“ ||| ((6)) „...Von den Mitgliedern der Commune an abwärts musste der öffentliche Dienst für *Arbeiterlohn* besorgt werden.“
- desființarea privilegiilor funcționarilor superiori (demnitari) ||| ((7)) „Die erworbenen Anrechte und die Repräsentationsgelder der hohen Staatswürdenträger verschwanden mit diesen Würdenträgern selbst“ ... (26—27)
[S. 46, ed. a 3-a]
- „sfărîmarea“ puterii popilor ||| ((8)) „...Das stehende Heer und die Polizei, die Werkzeuge der materiellen Macht der alten Regierung, einmal beseitigt, ging die Commune sofort darauf aus, das geistliche Unterdrückungswerkzeug, die Pfaffenmacht, zu brechen...“ (lichidarea și exproprierea bisericilor).
- ((9)) „...Die richterlichen Beamten verloren jene scheinbare Unabhängigkeit...“ Sie „sollten fernerhin öffentlich gewählt, verantwortlich und absetzbar sein...“ (27)

((3)) „...Comuna trebuia să fie nu un organism parlamentar ci un organism activ, atât executiv cât și legislativ...”*

„nu parlamentară, ci activă“:
puterea atât executivă, cât și legislativă

((4)) „...Poliția, care pînă atunci era un instrument al guvernului central, a fost imediat despuiată de toate atributele ei politice și transformată într-un organ răspunzător al Comunei și oricînd revocabil...”

poliția despuiată de atributele politice și transformată într-un organism de executanți revocabili

((5)) „...La fel și funcționarii din toate celelalte sectoare administrative...”

idem *toți* funcționarii

((6)) „...Începînd cu membrii Comunei și pînă la ultimul slujbaș, funcțiile publice trebuiau îndeplinite în schimbul unui *salariu de muncitor*...”

„retribuirea obișnuită a muncitorilor”

((7)) „Privilegiile înalților demnitari și cheltuielile lor de reprezentare au dispărut o dată cu acești demnitari...” (26—27)

desființarea privilegiilor funcționarilor superiori (demnitari)

p. 46, ed. a 3-a

((8)) „...După înlăturarea armatei permanente și a poliției, instrumente ale puterii materiale a vechii cîrmuiri, Comuna a trecut imediat la sfărîmarea instrumentului de asuprire spirituală, puterea popilor...” (lichidarea și exproprierea bisericilor).

„sfărîmarea” puterii popilor

((9)) „...Magistrații și-au pierdut independența aparentă...” „De aici înainte” ei „aveau să fie aleși și deveneau răspunzători și revocabili...” (27)**

* Vezi volumul de față, p. 44. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 41. — *Nota red.*

„organizarea
națională“
pe comune

((10)) „...In einer kurzen Skizze der nationalen Organisation, die die Commune nicht die Zeit hatte, weiter auszuarbeiten, heisst es ausdrücklich, dass die Commune die politische Form selbst des kleinsten Dorfes sein... sollte“... Tot comunele urmau să aleagă și „Nationaldelegation“ de la Paris (28)...

[S. 47, ed. a 3-a]

„guvernul
central“ alcă-
tuit din func-
ționari „co-
munali“, adi-
că strict răs-
punzători

((11)) „...Die wenigen, aber wichtigen Funktionen, welche dann noch für eine Zentralregierung blieben, sollten nicht, wie dies absichtlich gefälscht worden, abgeschafft, sondern an kommunale, d.h. streng verantwortliche Beamte übertragen werden...“

„Orînduirea
Comunei“ =
„*nimicirea*
puterii de
„stat“, care nu
era decît o
excreșcență
parazitară

((12)) „...Die Einheit der Nation sollte nicht gebrochen, sondern im Gegenteil organisiert werden durch die Communalverfassung; sie sollte eine Wirklichkeit werden durch die *Vernichtung jener Staatsmacht*, welche sich für die Verkörperung dieser Einheit ausgab, aber unanhängig und überlegen sein wollte gegenüber der Nation, an deren Körper sie doch nur ein *Schmarotzeranwuchs* war. Während es galt, die bloss unterdrückenden Organe der alten Regierungsmacht *abzuschneiden*, sollten ihre berechtigten Funktionen einer Gewalt, die über der Gesellschaft zu stehen beanspruchte, entrissen und den verantwortlichen Dienern der Gesellschaft übergeben werden...“ (28).

vezi p. 31,
aici, cum
Bernstein „a
făcut o apro-
piere“ între
toate acestea
și Proudhon!

nu vechiul
parlamentarism, ci

((13)) „...Statt einmal in drei oder sechs Jahren zu entscheiden, welches Mitglied der herrschenden Klassen das Volk im

((10)) „...În schița sumară a organizării naționale, pe care Comuna n-a avut răgazul s-o elaboreze mai pe larg, se spune categoric că Comuna urmează... să fie forma politică chiar și a celui mai mic sat“... Tot comunele urmau să aleagă și „delegația națională“ de la Paris (28)...

[p. 47, ed. a 3-a]

„organizarea națională“ pe comune

((11)) „...Puținele, dar foarte importante funcții care mai rămâneau guvernului central nu urmau să fie desființate — afirmațiile în acest sens constituiau un fals cu bună știință —, ci încredințate unor funcționari comunali, strict răspunzători...“

„guvernul central“ alcătuit din funcționari „comunali“, adică strict răspunzători

((12)) „...Unitatea națiunii nu urma să fie distrusă, ci, dimpotrivă, să fie organizată pe baza orînduirii Comunei. Unitatea națiunii avea să devină o realitate prin *nimicirea puterii de stat*, care pretindea că întruchiează această unitate, dar care voia să fie independentă de națiune și să se situeze deasupra ei, deși nu era decît o *excrescență parazitată* pe corpul acesteia... Sarcina era de a *amputa* organele pur represive ale vechii puteri de stat, iar funcțiile legitime ale acestei puteri, care avea pretenția că se situează deasupra societății, să-i fie luate și trecute în mîna unor slujitori răspunzători ai societății“... (28)**

„Orînduirea Comunei“ = „*nimicirea* a puterii de stat“, care nu era decît o *excrescență parazitată*

vezi p. 31, aici*, cum Bernstein „a făcut o apropiere“ între toate acestea și Proudhon!

((13)) „...În loc să hotărască o dată la trei sau la șase ani care membru al clasei dominante să reprezinte și să calce

||| nu vechiul parlamentarism, ci

* Vezi volumul de față, p. 221. — Nota red.

** Vezi volumul de față, p. 50 — 51. Nota red.

„poporul
constituit
în comune“

Parlamente ver- und zertreten soll, sollte das allgemeine Stimmrecht dem in Communen konstituierten Volk dienen, wie das individuelle Stimmrecht jedem andern Arbeitgeber dazu dient, Arbeiter, Aufseher und Buchhalter in seinem Geschäft auszusuchen“. [S. 47, ed. a 3-a]

„noile creații
istorice“

((14)) „...Es ist das gewöhnliche Schicksal *neuer geschichtlicher* Schöpfungen, für das Seitenstück älterer und selbst verlebter Formen des gesellschaftlichen Lebens angesehen zu werden, denen sie einigermassen ähnlich sehen. So ist diese *neue Commune, die die moderne Staatsmacht bricht*, angesehen worden für eine Wiederbelebung der mittelalterlichen Communen... für einen Bund kleiner Staaten (Montesquieu, Girondins)... für eine übertriebene Form des alten Kampfes gegen Überzentralisation...“ [S. 48, ed. a 3-a]

„această nouă
Comună
care zdrobește
puterea de
stat contem-
porană...“

*Marx des-
pre „excres-
cența pa-
razitară“*
numită
„stat“:
Sic!

((15)) „...Die Communalverfassung würde im Gegenteil dem gesellschaftlichen Körper alle die Kräfte zurückgegeben haben, die bisher *der Schmarotzerauswuchs* «*Staat*», der von der Gesellschaft sich nährt und ihre freie Bewegung hemmt, aufgezehrt hat. Durch diese Tat allein würde sie die Wiedergeburt Frankreichs in Gang gesetzt haben...“ [S. 48, ed. 3 -a]

((16)) „...In Wirklichkeit... hätte die Communalverfassung die ländlichen Produzenten unter die geistige Führung der Bezirkshauptstädte gebracht und ihnen dort. in den städtischen Arbeitern, die

în picioare (ver- und zertreten) poporul în parlament, votul universal urma să servească poporului, constituit în comune, pentru a-și alege muncitorii, supraveghetorii și contabilii, așa cum votul individual servește oricărui alt patron să și-i aleagă pentru întreprinderea lui**.

[p. 47, ed. a 3-a]

„poporul
constituit
în comune“

((14)) „...Este soarta obișnuită a *noilor creații istorice* de a fi considerate în mod greșit drept similare unor forme mai vechi și chiar perimate ale vieții sociale, cu care noile instituții seamănă în oarecare măsură. Așa și această *nouă Comună, care zdrobește (bricht — sparge) puterea de stat contemporană*, a fost privită ca o reînviere a comunelor medievale... drept o uniune de state mici (Montesquieu și girondinii)... drept o formă exagerată a vechii lupte împotriva centralizării excesive...“

[p. 48, ed. a 3-a]

„noile creații
istorice“

„această *nouă Comună*
care zdrobește
puterea de
stat contem-
porană...“

((15)) „...Sistemul Comunei... ar fi redat organismului social toate forțele pe care pînă atunci le înghițea *excrescența parazitară numită «stat»*, care se hrănește pe socoteala societății, stînjinindu-i libertatea de mișcare. Chiar și numai acest fapt ar fi fost suficient pentru a duce la renașterea Franței...“

[p. 48, ed. a 3-a]

Marx despre „excrescența parazitară“
numită
„stat“:
Sic!

((16)) „...În realitate... Comuna ar fi pus pe producătorii rurali sub conducerea spirituală a capitalelor departamentelor, asigurîndu-le, prin muncitorii de la orașe, reprezentanți firești ai intereselor lor. —

* Vezi volumul de față, p. 44 — 45. — *Nota red.*

„jetzt überflüssig gemachte Staatsmacht“

natürlichen Vertreter ihrer Interessen gesichert. — Das blosse Bestehen der Commune führte, *als etwas Selbstverständliches, die lokale Selbstregierung mit sich*, aber nun nicht mehr als Gegengewicht gegen die, *jetzt überflüssig gemachte Staatsmacht*“ (29).
 S. 48, ed. a 3-a]

N.B.:
 a suprimat
 armata și
 birocrăția

((17)) „Die Commune machte das Stichwort aller Bourgeois-Revolutionen — wohlfeile Regierung — zur Wahrheit, indem sie die beiden grössten Ausgabequellen, die **Armee und das Beamtentum, aufhob**“ (30).
 S. 49, ed. a 3-a]

Comuna =
 un guvern
 al clasei
 muncitoare

N. B.:
 Comuna =
 „forma poli-
 tică în sfârșit
 descoperită“

((18)) „Die *Mannigfaltigkeit der Deutungen*, denen die Commune unterlag, und die Mannigfaltigkeit der Interessen, die sich in ihr ausgedrückt fanden, beweisen, dass sie eine *durch und durch ausdehnungsfähige politische Form* war, während alle früheren *Regierungsformen* wesentlich unterdrückend gewesen waren. Ihr wahres Geheimnis war dies: sie war wesentlich eine *Regierung der Arbeiterklasse* (subliniat de Marx), das Resultat des Kampfes der hervorbringenden gegen die aneignende Klasse, die *endlich entdeckte politische Form, unter der die ökonomische Befreiung der Arbeit sich vollziehen konnte*“ (30).
 S. 49, ed. a 3-a]

((19)) „...Ohne diese letzte Bedingung war die Communalverfassung eine Unmöglichkeit und eine Täuschung“...

Chiar și numai existența Comunei implica, ca pe un lucru *de la sine înțeles, auto-administrarea locală*, dar de astă dată nu ca o contrapondere a *puterii de stat, devenită acum de prisos*“ (29)*. [p. 48, ed. a 3-a]

„a puterii de stat, devenită acum de prisos“

((17)) „Comuna a înfăptuit lozinca tuturor revoluțiilor burgheze — cîrmuire ieftină —, suprimînd cele două mari capitole de cheltuieli: *armata și birocracia*“ (30)**. [p. 49, ed. a 3-a]

N.B.:
a suprimat
armata și
birocracia

((18)) „*Diversitatea interpretărilor* cărora le-a dat naștere Comuna și diversitatea intereselor care și-au găsit expresia în ea dovedesc că ea constituia *o formă politică elastică prin excelență*, în timp ce toate *vechile forme de guvernare* aveau în esență un — caracter asupritor. Adevăratul ei secret era acesta: ea era în esență *un guvern al clasei muncitoare* (subliniat de Marx), rezultatul luptei clasei producătoare împotriva clasei acaparatoare, *forma politică în sfîrșit descoperită, în cadrul căreia putea fi înfăptuită eliberarea economică a muncii*“ (30). [p. 49, ed. a 3-a]

Comuna =
un guvern al clasei muncitoare

N. B.:
Comuna =
„forma politică în sfîrșit descoperită“

((19)) „...Fără această din urmă condiție, Comuna ar fi fost o imposibilitate și o amăgire...“***

* Vezi volumul de față, p. 54. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 44. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, p. 55. — *Nota red.*

„...Die Commune beabsichtigte die Enteignung der Enteigner...“ (31).

Comuna salva mica burghezie pariziană, — ea avea dreptate cînd declara țăranilor că victoria ei este singura lor salvare;... 3 luni de relații nestingerite între „Parisul Comunei“ și provincii ar fi provocat „einen allgemeinen Bauernaufstand“ (35) [S. 53, ed. a 3-a]. Comuna era adevărata reprezentantă a „tuturor elementelor sănătoase ale societății franceze...“ (35) [S. 53, ed. a 3-a]

vulgarul
Bernstein a
redus totu la
„municipii“
și autoadminis-
trare
locală.
Idiot!!

„...Ihre (ale Comunei) besonderen Massregeln konnten nur die Richtung andeuten, in der eine Regierung des Volkes durch das Volk sich bewegt“ (36) [S. 53, ed. 1891, ed. a 3-a] — desființarea muncii de noapte a muncitorilor brutari; — interzicerea amenzilor; — predarea fabricilor închise unor asociații muncitorești...

(N.B.) **Aprecierea lui Bernstein :**

În „Voraussetzungen“, S. 134, Bernstein citează aceste pasaje (nr. 12 și nr. 13 și nr. 15 la mine) din „Bürgerkrieg“, declarînd: acest „program“ „seinem politischen Gehalt nach in allen wesentlichen Zügen die grösste Ähnlichkeit aufweist mit dem Föderalismus — *P r o u d h o n s*“. (Ha-ha!)

„...Bei allen sonstigen Verschiedenheiten zwischen Marx und dem (!!) «Kleinbürger» Proudhon ist in diesen Punkten der Gedankengang bei ihnen so nahe wie nur möglich“ (136). Și mai departe: importanța „municipalităților“ crește, spune el, *dar*: „Ob freilich eine solche Auflösung der modernen Staatswesen und die völlige Umwandlung ihrer Organisation, wir Marx und Proudhon sie schildern (die Bildung der Nationalversammlung aus Delegierten der Provinz-beziehungsweise Bezirksversammlungen, die ihrerseits aus Delegierten der Kommunen

„...Comuna voia exproprierea expropriatorilor...” (31)¹⁸⁹.

Comuna salva mica burghezie pariziană, — ea avea dreptate când declara țăranilor că victoria ei este singura lor salvare;... 3 luni de relații nestingerite între „Parisul Comunei” și provincii ar fi provocat „o răscoală generală a țăranilor” (35) [p. 53, ed. a 3-a]. Comuna era adevărata reprezentantă a „tuturor elementelor sănătoase ale societății franceze...” (35). [p. 53, ed. a 3-a]

N.B.

„...Măsurile ei (ale Comunei) speciale nu puteau decât să indice direcția în care se dezvoltă guvernarea poporului de către poporul însuși” (36) [p. 53, ed. 1891, ed. a 3-a] — desființarea muncii de noapte a muncitorilor brutari; — interzicerea amenzilor; — predarea fabricilor închise unor asociații muncitorești...¹⁹⁰

vulgarul
Bernstein a
redus totuila
„municipii”
și autoad-
ministrare
locală.
Idiot!!

(N.B.) Aprecierea lui Bernstein:

În „Premise”, p. 134, Bernstein citează aceste pasaje (nr. 12 și nr. 13 și nr. 15 la mine) din „Războiul civil”, declarînd: acest „program” „prin conținutul său politic vădește în toate trăsăturile esențiale o foarte mare asemănare cu federalismul — lui *Proudhon*”. (Ha — ha!)

„...Cu toate divergențele dintre Marx și (!!) «micul burghez» Proudhon în celelalte probleme, în punctele acestea raționamentul la ei este cum nu se poate mai apropiat” (136). Și mai departe: importanța „municipalităților” crește, spune el, *d a r*: „îmi pare îndoielnic că prima sarcină a democrației ar fi o astfel de desființare (Auflösung — textual: dizolvare) a statelor contemporane și o astfel de transformare totală (Umwandlung — răsturnare) a organizării lor cum o prezintă Marx și Proudhon (constituirea adunării naționale din delegați din partea adunărilor provinciale sau departamentale,

zusammensetzen wahren), das erste Werk der Demokratie zu sein hätte, so dass also die bisherige Form der Nationalvertretungen wegfiel, erscheint mir zweifelhaft“ (136). Firește, nici că s-ar putea fără controlul din partea conducerii centrale!!!*

Din această confruntare a celor mai importante raționamente ale lui Marx despre Comună se vede limpede că Marx subliniază cu toată tăria necesitatea de a „aufheben“ (armata și birocrăția), „vernichten“ jene Staatsmacht. „brechen die moderne Staatsmacht“ etc., de a nimici, zdrobi, înlătura (beseitigen), ce? *nu* statul, ci „puterea de stat modernă“, „mașina de stat așa cum este“, și în primul rînd birocrăția și armata. Numind „statul“ excrescență parazită, Marx „aproape“ că vorbește și de desființarea statului. Dar ceea ce importă nu este, firește, termenul, ci *e s e n ț a*.

{ Etwa: }

Ideea fundamentală a lui Marx: cucerirea *puterii politice* de către proletariat nu înseamnă luarea în stăpînire a mașinii de stat „așa cum este“, ci (I) „sfărîmarea“ ei, distrugerea și *înlocuirea* ei cu una *nouă*. Și ce fel de mașină nouă?

(I)

{II}

{ înlocuirea
armatei per-
manente prin
poporul
înarmat }

Marx studiază *experiența* Comunei, el nu inventează această „nouă“ putere, ci studiază *cum* revoluțiile înseși o „*d e s c o p e r ă*“ („*e n d l i c h e n t d e c k e n*“) [S. 49, ed. a 3-a], cum însăși mișcarea muncitorească *se apropie* de această sarcină, cum *practica* începe s-o rezolve.

(III)

...(III) *Suprimarea birocrăției*, inclusiv a magistraților: (α) să fie izgoniți „hohe Staatswürdenträger“, „înalții demnitari“; (β) ceilalți să

* Acest extras din cartea lui Bernstein a fost scris de V. I. Lenin pe manuscris în stînga paginii. — Nota red.

... 3. uterina abot. enova. Konvalescenca

III Kapuša: "ugob. ravnost... (55). Konvalescenca... (55)

... (Kraus) besedno... (55) ... (56) ...

Vertical handwritten notes on the left margin.

(U.B.)

Extensive vertical handwritten notes on the left margin, including a list of names and dates.

... konvalescenca... (55) ... (56) ...

(I) me... (II) me... (III) me...

(IV) me... (V) me... (VI) me...

(VII) me... (VIII) me... (IX) me...

(X) me... (XI) me... (XII) me...

(XIII) me... (XIV) me... (XV) me...

(XVI) me... (XVII) me... (XVIII) me...

(XIX) me... (XX) me... (XXI) me...

(XXII) me... (XXIII) me... (XXIV) me...

Nota bene

Final handwritten notes at the bottom of the page.

Pagina 31 a manuscrisului lui
V. I. Lenin „Marxismul despre stat”. —
ianuarie-februarie 1917

care, la rîndul lor, să fie formate din delegați din partea comunelor), așa încît vechea formă a reprezentanțelor naționale ar dispărea cu desăvîrșire" (136). Firește, nici că s-ar putea fără controlul din partea conducerii centrale!!!

Din această confruntare a celor mai importante raționamente ale lui Marx despre Comună se vede limpede că Marx subliniază cu toată tăria necesitatea de „a desființa“ (armata și birocrăția), de „a nimici“ acea putere de stat, de „a zdrobi puterea de stat modernă“ etc., de a nimici, zdrobi, înlătura (beseitigen), ce? *nu* statul, ci „puterea de stat modernă“, „mașina de stat așa cum este“, și în primul rînd birocrăția și armata. Numind „statul“ excrescență parazită, Marx „aproape“ că vorbește și de desființarea statului. Dar ceea ce importă nu este, firește, termenul, ci *e s e n ț a*.

Ideea fundamentală a lui Marx: cucerirea *puterii politice* de către proletariat nu înseamnă luarea în stăpînire a mașinii de stat „așa cum este“, ci (I) „sfărîmarea“ ei, distrugerea și *înlocuirea* ei cu una *nouă*. Și ce fel de mașină nouă?

Marx studiază *experiența* Comunei, el nu inventează această „nouă“ putere, ci studiază *cum* revoluțiile înseși o „*descoperă*“ („*în sfîrșit descoperă*“) [p. 49, ed. a 3-a], cum însăși mișcarea muncitorească *se apropie* de această sarcină, cum *practica* începe s-o rezolve.

...(III) *Suprimarea birocrăției*, inclusiv a magistraților: (α) să fie izgoniți „hohe Staatswürdenträger“, „înalții demnitari“; (β) ceilalți să

| Cam așa: |

(I)

{II}

{ înlocuirea
armatei per-
manente prin
poporul
înarmat }

fie reduși la un rol pur executiv; (γ) revocabilitatea; (δ) salariul de muncitor obișnuit.

(IV) ...Înlocuirea reprezentanței *parlamentare* a poporului („nicht eine parlamentarische“, S. 46, ed. a 3-a) cu una „comunală“ („sistemul Comunei“), adică atât legislativă cât și *executivă*...

(V) ...*Autoadministrarea locală* fără supravegherea și tutela statului...

(VI) ...*Democrația deplină* în general...

Toate acestea sînt condiționate de: trezirea (prin focul revoluției, prin activitatea revoluționară) a maselor muncitoare, a *majorității* populației, participarea *lor* activă în locul funcționarilor la treburile statului, — conducerea proletară: masele trebuie să fie conduse de proletarii organizați, centralizați.

Toate acestea sînt condiționate de: reducerea zilei de lucru pînă la 8—6—4 ore; — îmbinarea muncii productive a *tuturor* cu participarea *tuturor* la conducerea „statului“.

Revoluția rusă a *folosit* aceeași metodă; pe de o parte, a folosit-o într-o măsură mai mică (mai timid) decît Comuna din Paris, iar pe de altă parte a creat o organizație mai largă — „Societele de deputați ai muncitorilor“, „de deputați ai muncitorilor feroviari“, „de deputați ai soldaților și ai matrozilor“, „de deputați ai țaranilor“. Asta *Nota bene*.

contra:
platitudinile
crase ale lui Ka-
utsky în artico-
lul îndreptat
împotriva lui
Panneckoek,
apărut în „Neue
Zeit“, XXX, 2,
S. 732 (N.B.)

I

II

III

cf.: „Neue Zeit“, XXX, 2 (1912), cf. S. 723—725 și 732, polemica lui *Kautsky* cu Panneckoek. Foarte im-

fie reduși la un rol pur executiv; (γ) revocabilitatea; (δ) salariul de muncitor obișnuit.

...Înlocuirea reprezentanței *parlamentare* a poporului („nu parlamentară“, p. 46, ed. a 3-a) cu una „comunală“ („sistemul Comunei“), **adică** atât legislativă cit și *executivă*...

...*Autoadministrarea locală* fără supravegherea și tutela statului...

...*Democrația deplină* în general...

Toate acestea sînt condiționate de: trezirea (prin focul revoluției, prin activitatea revoluționară) a maselor muncitoare, a *majorității* populației, participarea *lor* activă în locul funcționarilor la treburile statului, — conducerea proletară: masele trebuie să fie conduse de proletarii organizați, centralizați.

Toate acestea sînt condiționate de: reducerea zilei de lucru pînă la 8—6—4 ore; — îmbinarea muncii productive a *tuturor* cu participarea *tuturor* la conducerea „statului“.

Revoluția rusă *a folosit* aceeași metodă; pe de o parte, a folosit-o într-o măsură mai mică (mai timid) decît Comuna din Paris, iar pe de altă parte a creat o organizație mai largă — „Societate de deputați ai muncitorilor“, „de deputați ai muncitorilor feroviari“, „de deputați ai soldaților și ai matrozilor“, „de deputați ai țărănilor“. Asta *Nota bene*.

I

II

III

cf.:

platitudinile crase ale lui Ka-
utsky în articolu-
lul îndreptat
împotriva lui
Panneckoek,
apărut în „Neue
Zeit“, XXX, 2,
p. 732 (N.B.)

cf.: „Neue Zeit“, XXX, 2 (1912), cf. p. 723—725 și 732, polemica lui *Kautsky* cu Panneckoek. Foarte

portant! *Kautsky* aici = reformist (și escroc); *Panneckoek* este confuz, dar caută o tactică revoluționară.

N.B.: mai cu seamă S. 723: § IV. 1: „Die Zerstörung des Staates“...*

Schimbările după 1871? Toate sînt de așa natură sau caracterul lor general, Σ lor este de așa natură, că birocrațismul a luat *pretutindeni* o dezvoltare vertiginosă (și în parlamentarism, în interiorul lui, și în autoadministrarea locală și în societățile pe acțiuni și în trusturi etc.), asta-i una. Iar în al doilea rînd: partidele muncitorești „socialiste“ „s-au afundat“ pe $\frac{3}{4}$ în *același* birocrațism. Sciziunea dintre social-patrioți și internaționaliști, dintre reformiști și revoluționari are deci o semnificație și mai adîncă: reformiștii și social-patrioții „*vervollkommen*“ mașina birocratică de stat (cf. Marx, p. 3, jos *aici*), iar revoluționarii trebuie s-o „*s f ä r i m e*“, această „mașină de stat birocratică-militară“, s-o sfărîme înlocuind-o prin „comună“, un nou „semistat“**.

Nota
bene

Se poate, eventual, exprima întreaga chestiune în mod succint, drastic, astfel: *înlocuirea* vechii mașini de stat („așa cum este“) și a parlamentelor prin *Sovietele de deputați ai muncitorilor* și prin împuternicirile lor. Asta-i esențialul!! Dar cei care nu muncesc? Cine nu muncește nu trebuie să mănînce (și cu atît mai puțin să conducă statul)!! (Oportuniștii vor obiecta, după cum a mai obiectat Bernstein în 1899, că aceasta este o „democrație primitivă“. O democrație „primitivă“ *bazată* pe socialism nu va fi primitivă!)

Rămîne sau nu „folosirea“ puterii de stat temporane și a parlamentelor? Nu, răspund

* Textul cuprins în chenar a fost scris de V. I. Lenin în colțul stîng al uneia dintre paginile precedente ale manuscrisului. — *Nota red.*

** Acest pasaj a fost adăugat de V. I. Lenin mai tîrziu, în partea de jos a uneia dintre paginile anterioare ale manuscrisului. — *Nota red.*

important! *Kautsky* aici = reformist (și escroc); *Pannekoek* este confuz, dar caută o tactică revoluționară.

N.B.: mai cu seamă p. 723: § IV, 1: „Distrușgerea statului“...

Schimbările după 1871? Toate sînt de așa natură sau caracterul lor general, suma lor este de așa natură, că birocrașismul a luat *pretutîndeni* o dezvoltare vertiginoașă (și în parlamentarism, în interiorul lui, și în autoadministrarea locală și în societățile pe acțiuni și în trusturi etc.), asta-i una. Iar în al doilea rînd: partidele muncitorești „socialiste“ „s-au afundat“ pe $\frac{3}{4}$ în *același* birocrașism. Sciziunea dintre social-patrioți și internaționaliști, dintre reformiști și revoluționari are deci o semnificație și mai adîncă: reformiștii și social-patrioții „*perfectionează*“ mașina birocrașică de stat (cf. Marx, p. 3, jos *aici**), iar revoluționarii trebuie s-o „*sfărîme*“, această „mașină de stat birocrașică-militară“, s-o sfărîme înlocuind-o prin „comună“, un nou „semistat“.

Se poate, eventual, exprima întreaga chestiune în mod succint, drastic, astfel: *înlocuirea* vechii mașini de stat („așa cum este“) și a *parlamentelor* prin *Sovietele de deputați ai muncitorilor* și prin *împuterniciții lor*. Asta-i esențialul!! Dar cei care nu muncesc? Cine nu muncește nu trebuie să mînînce (și cu atît mai puțin să conducă statul)!! (Oportuniștii vor obiecta, după cum a mai obiectat Bernstein în 1899, că aceasta este o „democrație primitivă“. O democrație „primitivă“ *bazată* pe socialism nu va fi primitivă!)

Nota bene

Rămîne sau nu „folosirea“ puterii de stat contemporane și a parlamentelor? Nu, răs-

* Vezi volumul de față, p. 135 - 137. - Nota red.

anarhiştii. — Da, *ca și înainte*, tot așa, pe calea care a dus la falimentul din 1914, răspund oportuniştii fățiși și deghizați (kautskiști).

Da, răspundem noi, dar nu ea și înainte, ci *numai* à la Karl Liebknecht, adică (α) în vederea acțiunii revoluționare în fruntea mișcării, și nu în coada ei; — (β) în vederea slujirii mișcării revoluționare de masă; — (γ) sub controlul acesteia; — (δ) într-o continuă legătură între activitatea legală și cea ilegală; — (ε) într-o neîncetată luptă dusă pînă la capăt, pînă la ruptura cu oportuniştii și *birocrații* din mișcarea muncitorească.

și la anarhiști sînt: scriitori, ziaristi, Jouhaux & Co.!

N. B.

Statul burghez îi lasă pe muncitori și pe social-democrați să pătrundă în instituțiile lui, în democrația lui numai și numai astfel: el (α) îi trece prin sită, dînd la o parte pe revoluționari; (β) îi „cucerește“ prin pisălogeală, transformîndu-i în funcționari; „Ermattungsstrategie“ folosită de adversarii, de dușmanii noștri; *Ermattungsstrategie pe o altă cale!* (γ) îi cucerește prin corupție: „*voi instruiți-i, iar noi îi vom cumpăra*“... (δ) în afară de corupția grosolană, el practică una subtilă, care merge pînă la *lingușirea*, îmbunarea lor etc.; — (ε) „se ocupă“ de ei, îi aglomerează cu „munca“, îi înăbușă sub maldăre de „hîrtii“, îi sufocă în atmosfera stătută a „reformelor“ și reformuțelor; (ς) îi pervertește prin confortul mic-burghez al vieții de filistin, acceptabilă din punctul de vedere al condițiilor „civilizate“...

Lupta împotriva acestei politici pe toată linia. Cum să luptăm? Nu prin refuzul de a

pund anarhiştii. — Da, *ca și înainte*, tot așa, pe calea care a dus la falimentul din 1914, răspund oportuniştii fățiși și deghizați (kautskiști).

Da, răspundem noi, dar nu ea și înainte, ci *numai* la Karl Liebknecht, adică (α) în vederea acțiunii revoluționare în fruntea mișcării, și nu în coada ei; — (β) în vederea slujirii mișcării revoluționare de masă; — (γ) sub controlul acesteia; — (δ) într-o continuă legătură între activitatea legală și cea ilegală; — (ϵ) într-o neîncetată luptă dusă pînă la capăt, pînă la ruptura cu oportuniştii și *birocratii* din mișcarea muncitorească.

și la anarhiști sînt: scriitori, ziaristi, Jouhaux & Co.!

Statul burghez îi lasă pe muncitori și pe social-democrați să pătrundă în instituțiile lui, în democrația lui numai și numai astfel: el (α) îi trece prin sită, dînd la o parte pe revoluționari; (β) îi „cucerește” prin pisălogeală, transformîndu-i în funcționari; „o strategie de extenuare” folosită de adversarii, de dușmanii noștri; o strategie de extenuare pe o altă cale folosită de adversarii!! (γ) îi cucerește prin corupție: „*voi instruiți-i, iar noi îi vom cumpăra...*” (δ) în afară de corupția grosolană, el practică una subtilă, care merge pînă la *lingușirea*, îmbunarea lor etc.; — (ϵ) „se ocupă” de ei, îi aglomerează cu „munca”, îi înăbușă sub maldăre de „hîrtii”, îi sufocă în atmosfera stătută a „reformelor” și reformuțelor; (ζ) îi pervertește prin confortul mic-burghez al vieții de filistin, acceptabilă din punctul de vedere al condițiilor „civilizate”...

Lupta împotriva acestei politici pe toată linia. Cum să luptăm? Nu prin refuzul de a

N. B.

participa (la *vi a ța* burgheză?) — acest lucru e cu puțință *n u m a i* în momente excepționale, — ci prin crearea unei orientări și a unui partid *î n v e d e r e a* acestei lupte. Karl Liebknecht nu este un izolat, el *a crescut* din *curentul* de stînga al social-democrației germane. Bolșevicii nu sînt un „caz“, ei *s-au format* în lupta din perioada 1894—1914 împotriva oportunismului!!

INTRODUCEREA LUI ENGELS
LA „DER BÜRGERKRIEG“

Prefața lui Engels la cea de-a 3-a ediție a „Der Bürgerkrieg“, datată 18.III.18 9 1 [publicată și în „Neue Zeit“, IX, 2 (1890—1891), S. 33], oferă foarte mult material excelent *tocmai* în această problemă. Îndeosebi trebuie să menționăm următoarele:

S.4.: În Franța, după fiecare revoluție, muncitorii erau *î n a r m a ț i*, — „...für die am Staatsruder befindlichen Bourgeois war daher *E n t w a f f n u n g d e r A r b e i t e r e r s t e s G e b o t*. Daher nach jeder, durch die Arbeiter erkämpften Revolution ein neuer Kampf, der mit der Niederlage der Arbeiter endigt...“

S. 7—8: un minunat bilanț al *măsurilor* luate de Comună (cu datele).

„Wie in der Kommune fast nur Arbeiter oder anerkannte Arbeitervetreter sassen, so trugen auch ihre Beschlüsse einen entschieden proletarischen Charakter. Entweder dekretierten sie Reformen, die die republikanische Bourgeoisie nur aus Feigheit unterlassen hatte, die aber für die freie Aktion der Arbeiterklasse eine notwendige Grundlage bildeten, wie die Durchführung des Satzes, dass *d o m S t a a t g e g e n ü b e r*“ (subliniat de Engels) „die Religion blosse Privatsache sei; oder sie erliess Beschlüsse direkt im Interesse der Arbei-

participa (la viața burgheză?) — acest lucru e cu puțință *numai* în momente excepționale —, ci prin crearea unei orientări și a unui partid *în vederea* acestei lupte. Karl Liebknecht nu este un izolat, el *a crescut* din curentul de stînga al social-democrației germane. Bolșevicii nu sînt un „caz“, ei *s-au format* în lupta din perioada 1894—1914 împotriva oportunismului!!

INTRODUCEREA LUI ENGELS LA „RĂZBOIUL CIVIL“

Prefața lui Engels la cea de-a 3-a ediție a „Războiului civil“, datată 18.III.1891 [publicată și în „Neue Zeit“, IX, 2 (1890—1891), p. 33], oferă foarte mult material excelent *tocmai* în această problemă¹⁹¹. Îndeosebi trebuie să menționăm următoarele:

p. 4: În Franța, după fiecare revoluție, muncitorii erau *înarmați*, — „...pentru burghezii aflați la cîrma statului, *cea dintîi poruncă* era *dezarmarea muncitorilor*. De aceea, fiecare revoluție înfăptuită de muncitori era urmată de o nouă luptă, care se termina cu înfrîngerea muncitorilor...“*
p. 7—8: un minunat bilanț al *măsurilor* luate de Comună (cu datele).

„Întrucît membrii Comunei erau aproape numai muncitori sau reprezentanți recunoscuți ai muncitorimii, și hotărîrile lor aveau un caracter net proletar. Ei decretau reforme pe care burghezia republicană numai din lașitate nu le înfăptuise, dar care constituiau o temelie necesară pentru libertatea de acțiune a clasei muncitoare, cum ar fi aplicarea principiului că *în ceea ce privește statul*“ (subliniat de Engels) „religia este o chestiune privată; sau Comuna adopta hotărîri în interesul direct al clasei muncitoare, care în parte loveau

N.B.

* Vezi volumul de față, p. 74. — Nota red.

||| terklase, und teilweise tief einschneidend in die alte Gesellschaftsordnung. Alles das konnte aber in einer belagerten Stadt höchstens einen Anfang von Verwirklichung erhalten“ (S.8).

Majoritatea membrilor Comunei erau blanquiști, iar proudhoniștii constituiau minoritatea (S.10). Ca toți „doctrinariii“ (11), ei *au trebuit* să facă (atunci când au ajuns la putere) „contrarul celor“ preconizate de Schuldoktrin a lor (11).

||| Proudhon ura asocierea. Principala măsură luată de Comună „anordnete eine Organisation der grossen Industrie und sogar der Manufaktur, die nicht nur auf der Assoziation der Arbeiter in jeder Fabrik beruhen, sondern auch alle diese Genossenschaften zu einem grossen Verband vereinigen sollte; kurz, eine Organisation, die, wie Marx im «Bürgerkrieg» ganz richtig sagt, schliesslich auf den Kommunismus, also auf das direkte Gegenteil der Proudhonschen Lehre, hinauslaufen musste“ (S.11).

N.B. ||| Pe cât se vede, Engels se referă la următoarele (S.8): „Am 16.April ordnete die Kommune eine statistische Aufstellung der von den Fabrikanten stillgesetzten Fabriken an und die Ausarbeitung von Plänen für den Betrieb dieser Fabriken durch die in Kooperativ-Genossenschaften zu vereinigenden, bisher darin beschäftigten Arbeiter, so wie für eine Organisation dieser Genossenschaften zu einem grossen Verband“.

Dar blanquiștii? Școala blanquiștilor = conspirație, disciplină se-

adînc în vechea ordine socială*. Dar într-un oraș ||| asediat toate acestea nu puteau reprezenta decît primii pași" (p. 8).

Majoritatea membrilor Comunei erau blanquiști, iar proudhoniștii constituiau minoritatea (p. 10). Ca toți „doctrinarii" (11), ei *au trebuit să facă* (atunci cînd au ajuns la putere) „contrarul celor" preconizate de doctrina școlii lor (11).

Proudhon ura asocierea. Principala măsură luată de Comună era ||| „organizarea mării industrii și chiar a manufacturii nu numai pe baza ||| asociațiilor muncitorilor care urmau ||| să fie create în fiecare fabrică, dar ||| și pe baza unirii tuturor acestor ||| asociații într-o mare uniune, care — cum arată, pe bună dreptate, Marx în «Războiul civil» — trebuia să ducă în cele din urmă la comunism, adică exact la contrarul doctrinei lui Proudhon" (p. 11).

Pe cît se vede, Engels se referă la următoarele (p. 8): „În ziua de 16 aprilie, Comuna a dispus să se facă o statistică a fabricilor închise de patroni și să se elaboreze un plan pentru repunerea lor în funcțiune de către asociații cooperatiste ale muncitorilor care lucraseră în ele pînă atunci, precum și pentru unirea acestor asociații într-o mare uniune".

N.B.

Dar blanquiștii? Școala blanquiștilor = conspirație, disciplină se-

* Vezi volumul de față, p. 78. — Nota red.

Nu înseamnă
oare aceasta
„federalism“?
Nu, aceasta ar
însemna pur și
simplu să te
agăți de un
cuvânt

N.B.

veră, energie revoluționară einer „kleinen Schaar“ ... „Dazu gehörte vor allen Dingen strengste, diktatorische Zentralisation aller Gewalt in der Hand der neuen revolutionären Regierung. Und was tat die Kommune, die der Mehrzahl nach aus eben diesen Blanquisten bestand? (S.11—12) In allen ihren Proklamationen an die Franzosen der Provinz forderte sie diese auf zu einer freien Föderation aller französischen Kommunen mit Paris, zu einer nationalen Organisation, die zum ersten Mal wirklich durch die Nation selbst geschaffen werden sollte. Gerade die unterdrückende Macht der bisherigen zentralisierten Regierung, Armee, politische Polizei, Bürokratie, die Napoleon 1798 geschaffen und die seitdem jede neue Regierung als willkommenes Werkzeug übernommen und gegen ihre Gegner ausgenutzt hatte, gerade diese Macht sollte überall fallen, wie sie in Paris bereits gefallen war“.

$\alpha-\beta^*$:

cu „vechea“ ma-
șină de stat nu
se poate

($\alpha-$) „Die Kommune musste gleich von vorn herein anerkennen, dass die Arbeiterklasse, einmal zur Herrschaft gekommen, nicht fortwirtschaften könne mit der alten Staatsmaschine; dass diese Arbeiterklasse, um nicht ihrer eigenen, erst eben eroberten Herrschaft

* $\alpha-\beta$: K. Kautsky citează acest pasaj în răspunsul pe care i l-a dat lui Bernstein, S. 22, „Bernstein und das sozialdemokratische Programm“ (vezi p. 47 aici).

veră, energie revoluționară a unui „grup restrâns“... „În acest scop se cerea, în primul rînd, cea mai stric-tă centralizare dictatorială a întregii puteri în mîna noului guvern revoluționar. Și cum a procedat Comuna, ai cărei membri erau în cea mai mare parte tocmai acești blanquiști? (p. 11—12). În toate proclamațiile ei către francezii din provincie, ea îi chema să alcătuiască o **federație liberă** a tuturor comunelor din Franța împreună cu cea din Paris, o organizație națională care avea să fie creată pentru prima oară cu adevărat de națiunea însăși. *Tocmai forța represivă a regimului centralizat de pînă atunci — armata, poliția politică, birocrăția* — pe care Napoleon o crease în 1798 și pe care de atunci fiecare nou regim o preluase ca pe un instrument bine venit, folosind-o împotriva adversarilor lui, tocmai **această forță urma să fie desființată peste tot, așa cum a fost desființată la Paris**“.

Nu înseamnă oare aceasta „federalism“? Nu, aceasta ar însemna pur și simplu să te agăți de un cuvînt

N.B.

$\alpha - \beta^*$:

($\alpha -$) „Comuna a trebuit să recunoască din capul locului că clasa muncitoare, odată ajunsă la putere, nu putea continua să gospodărească cu *vechea mașină de stat*; că pentru a nu pierde propria ei dominație, abia cucerită, această clasă muncitoare trebuia, pe de o

cu „vechea“ mașină de stat *nu se poate*

* $\alpha - \beta$: K. Kautsky citează acest pasaj în răspunsul pe care i l-a dat lui Bernstein, p. 22, „Bernstein și programul social-democrat“ (vezi p. 47aici). (Vezi volumul de față, p. 297. — *Nota red.*)

- N.B.:
 „să înlăture“ ma-
 șina de represiune ((armata; po-
 liția; birocrăția)) (1) || wieder verlustig zu gehn, einerseits
 alle die alte, bisher gegen sie selbst
 ausgenutzte *Unterdrückungs-*
maschinerie beseitigen,
andererseits aber sich
sichern, müsse gegen ihre *eigenen*
Abgeordneten und Beamten, (—β),
 indem sie diese, ohne alle Ausnahme,
 für jederzeit absetzbar erklärte. Wo-
 rin bestand die charakteristische Ei-
 genschaft des bisherigen Staats?“
 (S.12) în transformarea „slujitorilor
 societății“, „Diener der Gesell-
 schaft“, a organelor ei, în „Herren
 über dieselbe“, în „stăpînia acesteia“.
- „să se asigure îm-
 potriva deputa-
 țiilor și funcți-
 onarilor“ (2) || „Wie dies z.B. nicht bloss in der
 erblichen Monarchie, sondern *eben-*
sogut in der demokratischen
Republik zu schn
 ist“. De pildă, în America de Nord
 există două „bande“ de speculanți
 politici (acolo nu există nici dinas-
 tie, nici nobilime, nici armată
 permanentă, nici birocrăție „mit
 fester Anstellung oder Pensionsbe-
 rechtigung“) (S.12). Națiunea este
 neputincioasă față de aceste două
 „Kartelle von Politikern“ (S.13)...
- două „mijloace
 infailibile“: || „Gegen diese, *in allen bis-*
herigen Staaten unumgäng-
 liche Verwandlung *des Staats*
und der Staatsorgane aus
 Dienern der Gesellschaft in Herren
 der Gesellschaft wandte die Kommu-
 ne *zwei unfehlbare Mit-*
tel an. Erstens besetzte sie alle
 Stellen, verwaltende, richtende, leh-

parte, să înlăture vechea mașină de represiune folosită pînă atunci împotriva ei, iar pe de altă parte să se asigure împotriva propriilor ei deputați și funcționari (— β), declarîndu-i fără nici o excepție revocabili în orice moment*. În ce consta caracteristica statului de pînă acum? (p. 12) în transformarea „slujitorilor societății“, „Diener der Gesellschaft“, a organelor ei, în „Herren über dieselbe“ în „stăpîni ai acesteia“. „Acest fenomen îl întîlnim, de pildă, nu numai în monarhia ereditară, dar și în republica democratică“. De pildă, în America de Nord există două „bande“ de speculanți politici (acolo nu există nici dinastie, nici nobilime, nici armată permanentă, nici birocrație, „inamovibilă sau cu drept la pensie“) (p. 12). Națiunea este neputincioasă față de aceste două „mari carteluri de politicieni“ (p. 13)...

N.B.:
 (1) „să înlăture“ mașina de represiune ((armata; poliția; birocrația))

(2) „să se asigure împotriva deputaților și funcționarilor“

„Împotriva acestei transformări, inevitabilă în toate statele care au existat pînă acum, a statului și a organelor de stat din slujitori ai societății în stăpîni ai societății, Comuna a folosit două mijloace infailibile. În primul rînd, ea a încredințat toate func-

două „mijloace infailibile“:

* Vezi volumul de față, p. 76—77. — Nota red.

- 1) revocabilitatea în orice moment
- 2) salariul muncitorului simplu
- rende, durch Wahl nach allgemeinem Stimmrecht der Beteiligten, und zwar auf jederzeitigen Widerruf durch dieselben Beteiligten. Und zweitens zahlte sie für alle Dienste, hohe wie niedrige, nur den Lohn, den andre Arbeiter empfangen. Das höchste Gehalt, das sie überhaupt zahlte, war 6 000 Franken. Damit war der Stellenjägerei und dem Strebertum ein sicherer Riegel vorgeschoben, auch ohne die gebundenen Mandate bei Delegierten zu Vertretungskörpern, die noch zum Überfluss hinzugefügt wurden“.

[N. B.:]
 „aruncarea în aer a
 puterii de stat de
 pînă acum și înlocuirea ei printr-una
 nouă...“

N. B.:
 „credința superstițioasă în stat“

„Diese Sprengung der bisherigen Staatsmacht und ihre Ersetzung durch eine neue, in Wahrheit demokratische, ist im dritten Abschnitt des «Bürgerkriegs» eingehend geschildert. Es war aber nötig, hier nochmals kurz auf einige Züge derselben einzugehen, weil gerade in Deutschland der *Aberglaube an den Staat* aus der Philosophie sich in das allgemeine Bewusstsein der Bourgeoisie und selbst vieler Arbeiter übertragen hat. Nach der philosophischen Vorstellung ist der Staat die «Verwirklichung der Idee» oder das ins Philosophische übersetzte Reich Gottes auf Erden, das Gebiet, worauf die ewige Wahrheit und Gerechtigkeit sich verwirklicht

țiile administrative, judecătorești, didactice unor persoane alese pe baza principiului votului universal, care puteau fi revocate în orice moment de către cei care i-au ales. În al doilea rând, orice funcție — fie superioară, fie inferioară — era retribuită cu salarii egale cu salariile celorlalți muncitori. Salariul cel mai ridicat pe care îl plătea în genere Comuna era de 6 000 de franci. În felul acesta erau stăvilite în mod eficace carierismul și arivismul, chiar făcând abstracție de mandatele imperative ale delegaților în instituțiile reprezentative, introduse, în afară de aceasta, de către Comună**.

„*Această aruncare în aer (Sprengung) a puterii de stat de până acum și înlocuirea ei printr-una nouă, cu adevărat democratică*”, este descrisă în mod amănunțit în capitolul al treilea din «Războiul civil». A fost totuși nevoie să mai insistăm aici pe scurt asupra unor trăsături ale ei tocmai pentru că în Germania *credința superstițioasă în stat* a trecut din filozofie în conștiința generală a burgheziei și chiar a multor muncitori. Potrivit reprezentării filozofice, statul este «realizarea ideii», sau, tradus în limba filozofilor, împărăția domnului pe pământ, domeniul în care se realizează sau trebuie să se realizeze adevărul etern și dreptatea eternă. Iar

1) revocabilitatea în orice moment

2) salariul muncitorului simplu

[N. B.:]

„aruncarea în aer a puterii de stat de până acum și înlocuirea ei printr-una nouă...”

N. B.:

„credința superstițioasă în stat”

Vezi volumul de față, p. 77. — Nota red.

N. B.:
„o venerare super-
stițioasă a statu-
lui“ etc.

N.B.

afară cu „întrea-
ga vechitură“
(ciuruc) „pe care
o reprezintă
statul“

oder verwirklichen soll. Und daraus folgt dann eine *abergläubische Verehrung des Staats* und alles dessen, was mit dem Staat zusammenhängt, und die sich um so leichter einstellt, als man sich von Kindesbeinen daran gewöhnt hat, sich einzubilden, die der ganzen Gesellschaft gemeinsamen Geschäfte und Interessen könnten nicht anders besorgt werden, als wie sie bisher besorgt worden sind, nämlich durch den Staat und seine wohlbestallten Behörden. Und man glaubt schon einen ganz gewaltig kühnen Schritt getan zu haben, wenn man sich frei gemacht vom Glauben an die erbliche Monarchie und auf die demokratische Republik schwört. In Wirklichkeit aber ist der Staat nichts als eine Maschine zur Unterdrückung einer Klasse durch eine andre, und zwar in der demokratischen Republik nicht minder als in der Monarchie; und im besten Fall ein Übel, das dem im Kampf um die Klassenherrschaft siegreichen Proletariat vererbt wird, und dessen schlimmste Seiten es, ebensowenig wie die Kommune, umhin können wird, sofort *möglichst zu beschneiden*, bis ein in neuen, freien Gesellschaftszuständen herangewachsenes Geschlecht im Stande sein wird, *den ganzen Staat splunder von sich abzutun*“ (13).
„Der deutsche Philister ist neuerdings wieder in heilsamen Schrecken

de aici rezultă o venerare superstițioasă a statului și a tot ceea ce are vreo legătură cu statul, venerare care se înrădăcește cu atât mai ușor cu cât oamenii s-au deprins din copilărie să-și închipuie că treburile și interesele comune ale întregii societăți nu ar putea fi rezolvate altfel decât au fost rezolvate pînă în prezent, adică de către stat și funcționarii lui bine plătiți. Oamenii cred că, dacă s-au eliberat de credința în monarhia ereditară și devin adepți ai republicii democratice, au făcut un pas nespus de îndrăzneț. În realitate însă, statul nu este altceva decât o mașină pentru reprimarea unei clase de către altă clasă, în republica democratică nu mai puțin ca în monarhie, iar în cel mai bun caz el nu-i decât o racilă lăsată moștenire proletariatului care a învins în lupta pentru dominația de clasă; proletariatul victorios, la fel ca și Comuna, va trebui imediat să rețeze laturile cele mai rele ale acestei racile, pînă ce o generație crescută în condiții sociale noi, libere va fi în stare să se descotorosească de întreaga vechitură pe care o reprezintă statul" (13)*.

N. B.:
„o venerare superstițioasă a statului“ etc.

N.B.

afară cu „întreaga vechitură“ (ciuruc), „pe care o reprezintă statul“

„În ultimul timp, filistinul german¹⁹² este cuprins din nou de o

* Vezi volumul de față, p. 78-79. — Nota rr

geraten bei dem Wort: Diktatur des Proletariats. Nun gut, ihr Herren, wollt ihr wissen, wie diese Diktatur aussieht? Seht euch die Pariser Kommune an. Das war die Diktatur des Proletariats“ (S.14).

((Sfârșitul prefeței. Data: a 20-a aniversare a Comunei din Paris, 18.III.1891)).

N.B.:
„să se
descotorosească
de întreaga
vechitură
pe care
o reprezintă
statul“

Trebuie să recunoaștem că, atât aici cât și în scrisoarea din 18/28. III.1875, Engels expune într-un mod mult mai popular decât Marx ideile cele mai importante despre dictatura proletariatului și despre *forma* (sau mai bine zis, despre necesitatea unei noi forme) a acelei puteri de stat pe care o *va cuceri* proletariatul. Pentru a cuceri și a menține puterea de stat, proletariatul nu trebuie să preia vechea mașină de stat, așa cum este, nu trebuie s-o treacă din mâinile vechi într-unele noi, ci să *sfârșime* mașina de stat de pînă acum și să creeze („neue geschichtliche Schöpfung“) („o nouă *creație*“ istorică“: vezi aici p. 29) una nouă.

„războiul național“ = „o înșelăciune a guvernului“

„Bürgerkrieg“, ed. a 3-a, p. 67:
„Der höchste heroische Aufschwung, dessen die alte Gesellschaft noch fähig war, ist der Nationalkrieg, und dieser erweist sich jetzt als reiner Regierungsschwindel, der keinen andern Zweck mehr hat, als den Klassenkampf hinauszuschieben,

spaimă salutară la cuvintele: dictatura proletariatului. Ei bine, domnilor, vreți să știți cum arată această dictatură? Priviți Comuna din Paris. Aceasta a fost dictatura proletariatului“ (p. 14).

((Sfârșitul prefetei. Data: a 20-a aniversare a Comunei din Paris, 18. III. 1891¹⁹³))

Trebuie să recunoaștem că, atât aici cât și în scrisoarea din 18/28. III. 1875¹⁹⁴, Engels expune într-un mod mult mai popular decât Marx ideile cele mai importante despre dictatura proletariatului și despre *forma* (sau, mai bine zis, despre necesitatea unei noi forme) a acelei puteri de stat pe care o *v a c u c e r i* proletariatul. Pentru a cuceri și a menține puterea de stat, proletariatul nu trebuie să preia vechea mașină de stat, așa cum este, nu trebuie s-o treacă din mâinile vechi într-unele noi, ci să *sfărîme* mașina de stat de pînă acum și să creeze („neue geschichtliche Schöpfung“) („o nouă *||c r e a ț i e||* i s t o r i c ă“: vezi aici p. 29)* una nouă.

„Războiul civil“, ed. a 3-a, p. 67:
„Cel mai înalt avînt eroic de care mai era în stare societatea veche era războiul național; acum acesta se vedește a fi o simplă înșelăciune a guvernului, prin care el nu urmărește decît să mai amîne lupta de clasă, dar de îndată ce lupta de cla-

N.B.:

„să se descotorosească de întreaga vechitură pe care o reprezintă statul“

„războiul național“ = „o înșelăciune a guvernului“

* Vezi volumul de față, p. 217. — Nota red.

und der beiseite fliegt, sobald der Klassenkampf im Bürgerkrieg auflodert“.

revoluțiile bur-
gheze și revoluțiile
proletare

„Der 18. Brumaire“, ed. a 4-a, S.10—11, — revoluțiile burgheze (din secolul al XVIII-lea) înregistrează un succes după altul, ele sînt „kurzlebzig“ etc.; „revoluțiile proletare, revoluțiile secolului al XIX-lea, se critică singure mereu, «verhöhnern grausam gründlich die Halbheiten etc. ihrer ersten Versuche... schrecken von der unbestimmten Ungeheuerlichkeit ihrer eignen Zwecke...»“(11).

F. ENGELS. „DER URSPRUNG DER FAMILIE,
DES PRIVATEIGENTUMS UND DES STAATS“

6. AUFLAGE, STUTTGART, 1894.
(PREFAȚA LA EDIȚIA A 4-A. 16.VI. 1891)

„...*Der Staat* ist also keineswegs eine der Gesellschaft von aussen aufgezwungene Macht; ebensowenig ist er «die Wirklichkeit der sittlichen Idee», «das Bild und die Wirklichkeit der Vernunft», wie Hegel behauptet. Er ist vielmehr ein Produkt der Gesellschaft auf bestimmter Entwicklungsstufe; er ist das Eingeständnis, dass diese Gesellschaft sich in einen unlösbaren Widerspruch (S. 177—178) mit sich selbst verwickelt, sich in unversöhnliche Gegensätze gespalten hat, die zu bannen sie ohnmächtig ist. Damit aber diese Gegensätze, Klassen mit widerstreitenden ökonomischen Interessen, nicht sich und die Gesellschaft in fruchtlosem Kampfe verzehren, *ist eine scheinbar über der Gesellschaft stehende Macht nötig* geworden, die den Konflikt dämpfen, innerhalb der Schranken der «Ordnung» halten soll; und diese, aus der Gesellschaft hervorgegangne, aber sich über sie stellende, sich ihr mehr und mehr entfremdende Macht ist der Staat“ (178).

„Gegenüber der alten Gentilorganisation kennzeichnet sich der Staat *erstens* durch die Einteilung der Staatsangehörigen *nach dem Gebiet...*“ (nouă ni se pare „firească“ această împărțire, dar ea a necesitat o îndelungată luptă împotriva vechii organizări după triburisau Geschlechtern...)

„Das zweite ist die Einrichtung einer öffentlichen Gewalt [forța publică], welche nicht mehr unmittelbar zusammenfällt mit der sich selbst als bewaffnete Macht organisierenden Bevölkerung. Diese besondere, öffentliche Gewalt ist nötig, weil *eine selbsttätige bewaffnete Organisation der Bevölkerung unmöglich* geworden seit der Spaltung in Klassen (178)... Diese (179) öffentliche Gewalt existiert in jedem Staat; sie besteht nicht bloss *aus bewaffneten Menschen, sondern auch aus sächlichen Anhängseln. Gefängnissen* und Zwangsanstalten aller Art, von denen die Gentilverfassung nicht wusste... Uneori această forță publică este slabă (în Statele Unite ale Americii *pe alocuri*)... Sie verstärkt sich aber in dem Mass, wie die Klassengegensätze innerhalb des Staats sich verschärfen und wie die einander begrenzenden Staaten grösser und volkreicher werden — man sehe nur *unser heutiges Europa an, wo Klassenkampf* und *Eroberungskonkurrenz* die öffentliche Macht auf eine Höhe emporgeschraubt haben, auf der sie die ganze Gesellschaft und selbst den Staat zu verschlingen droht“ (179).

N.B.:
populație
înarmată

„organizarea
armată de sine
stătătoare a
populației“

„oameni înar-
mați + închi-
sori + instituții
de constrângere“

N.B.:
„goana după
cuceriri“ în
Europa de astăzi

„Față de vechea organizare gentilică (sau de clan), statul se caracterizează, *în primul rînd*, prin împărțirea supușilor săi *după teritoriu...*“ (nouă ni se pare „firească“ această împărțire, dar ea a necesitat o îndelungată luptă împotriva vechii organizări după triburi sau ginți...)

„A doua caracteristică a statului este instituirea unei forțe publice care nu mai coincide nemiijlocit cu populația, care se organizează ea însăși ca o forță armată. Această forță publică distinctă este necesară, deoarece de la scindarea societății în clase *organizarea armată de sine stătătoare a populației* a devenit *imposibilă* (178)... Această (179) forță publică există în orice stat; ea constă nu numai *din oameni înarmați*, ci și din *accesorii materiale, închisori* și instituții de constrîngere de tot felul, pe care societatea gentilică (de clan) nu le cunoștea... Uneori această forță publică este slabă (în Statele Unite ale Americii *pe alocuri*)... Ea se întărește pe măsură ce se ascut contradicțiile de clasă din cadrul statului și pe măsură ce statele învecinate devin mai mari și populația lor crește. Aruncați o privire asupra *Europei noastre de astăzi*, în care *lupta de clasă și goana după cuceriri* au ridicat forța publică pe o asemenea culme, încît amenință să înghită întreaga societate și statul însuși“* (179)¹⁹⁹.

N.B.:
populație
înarmată

„organizarea
armată de sine
stătătoare a
populației“

„oameni înar-
mați + închi-
sori + instituții
de constrîngere“

N.B.:
„goana după
cuceriri“ în
Europa de astăzi

* Vezi volumul de față, p. 8-9, 11. — Nota red.

[Prin ce se deosebește Eroberungskonkurrenz de imperialism? — În politica externă de *anexiuni*, prin nimic. — Ergo, în 1891, Engels recunoștea existența *atât* a Eroberungskonkurrenz, *cât și* a „apărării patriei“ în Germania!! („Der Sozialismus in Deutschland“ în „*Neue Zeit*“, 1891—1892, Jahrgang X, 1). — Da, dar în 1891 un război *din partea Germaniei ar fi fost* un război de apărare. Aceasta este *esența*]. Eroberungskonkurrenz a existat *întotdeauna*, în *toate* statele, deoarece toate statele sînt organe ale dominației de clasă. Dar *n u* toate războaiele dintre state au fost provocate de Eroberungskonkurrenz!! Aceasta în primul rînd. Și *nu* toate de *a m b e l e* părți. Aceasta în al doilea rînd*.

...Pentru a menține forța publică sînt necesare *impozitele* — și *datoria publică*.

„...Im Besitz der öffentlichen Gewalt und des Rechts der Steuereintreibung (perceperea impozitelor) stehn die Beamten nun da als Organe der Gesellschaft über die Gesellschaft. Die freie, willige Achtung, die den Organen der Gentilverfassung gezollt wurde, genügt ihnen nicht, selbst wenn sie sie haben könnten...“ (179) sînt create legi speciale privitoare la Heiligkeit und Unverletzlichkeit, ...der lumpigste Polizeidiener are mai multă „autoritate“ decît toate organele societății gentilice luate la un loc, dar chiar și un comandant de oști al unui stat civilizât ar putea să invidieze pe Gentilvorsteherul pentru „unerzwungne Achtung“ de care se bucura din partea societății.

N.B. |||

„Da der Staat entstanden ist aus dem Bedürfnis, Klassengegensätze im Zaum zu halten; da er aber gleichzeitig mitten

* Acest pasaj a fost scris de V. I. Lenin deasupra și în partea de jos a paginii manuscrisului. — *Nota red.*

[Prin ce se deosebește goana după cuceriri de imperialism? — În politica externă de *anexiuni*, prin nimic. — *Așadar*, în 1891, Engels recunoștea existența *atât* a goanei după cuceriri, *cît și* a „apărării patriei“ în Germania!! („Socialismul în Germania“ în „*Neue Zeit*“, 1891—1892, anul X, 1)¹⁰⁰. — Da, dar în 1891 un război *din partea Germaniei ar fi fost* un război de apărare. Aceasta este esența. Goana după cuceriri a existat *întotdeauna*, în *toate* statele, deoarece toate statele sînt organe ale dominației de clasă. Dar *nu* toate războaiele dintre state au fost provocate de goana după cuceriri!! Aceasta în primul rînd. Și *nu* toate de *a m b e l e* părți. Aceasta în al doilea rînd.

...Pentru a menține forța publică sînt necesare *impozitele* — și *datoria publică*...

„...Avînd în mîna lor forța publică și dreptul de a percepe impozite, funcționarii ajung, ca organe ale societății, să se situeze acum *deasupra* societății. Respectul nesilit, arătat de bunăvoie organelor orînduirii gentilice (de clan), nu le mai ajunge, chiar dacă l-ar putea obține...“ (179) sînt create legi speciale privitoare la caracterul sacru și la inviolabilitatea funcționarilor... cel mai umil slujbaş al poliției are mai multă „autoritate“ decît organele clanului, dar chiar și șeful puterii militare etc. ar putea să invidieze pe un șef de gîntă pentru „respectul nesilit“ de care se bucura din partea societății.

| N.B.

„Dat fiind că statul a luat ființă din nevoia de a ține în frîu antagonismul dintre clase; dat fiind că, în același timp, el

im Konflikt dieser Klassen entstanden ist, so ist er in der Regel Staat der mächtigsten, ökonomisch herrschenden Klasse, die vermittelt seiner auch politisch herrschende Klasse wird und so neue Mittel erwirbt zur Niederhaltung und Ausbeutung der unterdrückten Klasse...“ Statul antic, cel feudal... so... „der moderne Repräsentativstaat Werkzeug der Ausbeutung der Lohnarbeit durch das Kapital. Ausnahmsweise indes kommen Perioden vor, wo die kämpfenden Klassen einander so nahe das Gleichgewicht halten, dass die Staatsgewalt als Scheinbare Vermittlerin momentan eine gewisse Selbstständigkeit gegenüber beiden erhält...“ (180). (Monarhia absolută din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; bonapartismul din timpul primului și al celui de-al doilea Imperiu, Bismarck.)

În mod obișnuit există censul. În republica democratică, „übt der Reichtum seine Macht indirekt, aber um so sicherer aus...“: (1) „direkte Beamtenkorruption“ (America); (2) „Allianz zwischen Regierung und Börse“ (Franța și America).

dreptul de vot
universal =
numai un
criteriu de
maturitate

Dreptul de vot universal este de asemenea un instrument de dominație a burgheziei. Dreptul de vot universal = „Gradmesser der Reife der Arbeiterklasse. Mehr kann und wird es (acest drept) nie sein im heutigen Staat“ (182).

„...Der Staat ist also nicht von Ewigkeit her. Es hat Gesellschaften gegeben, die ohne ihn fertig wurden, die von Staat und Staatsgewalt keine Ahnung hatten. Auf

a luat ființă chiar din conflictul dintre aceste clase, el este, de regulă, statul clasei celei mai puternice, al clasei dominante din punct de vedere economic, care, cu ajutorul lui, devine dominantă și din punct de vedere politic, dobândind astfel noi mijloace pentru oprimarea și exploatarea clasei asuprite...“ Statul antic, cel feudal..., ca și... „statul reprezentativ modern este instrumentul de exploatare a muncii salariate de către capital. În mod excepțional însă se ivesc perioade în care clasele în luptă ajung la un astfel de echilibru încît puterea de stat capătă vremelnice, ca mijlocitoare aparentă între clase, o oarecare independență față de amîndouă...” (180). (Monarhia absolută din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; bonapartismul din timpul primului și al celui de-al doilea Imperiu, Bismarck.)

În mod obișnuit există censul. În republica democratică, „bogăția își exercită puterea în mod indirect, dar cu atît mai sigur...“: (1) „sub forma coruperii directe a funcționarilor“ (America); (2) „sub forma alianței dintre guvern și bursă“ (Franța și America)*.

Dreptul de vot universal este de asemenea un instrument de dominație a burgheziei. Dreptul de vot universal = „un criteriu al maturității clasei muncitoare. Mai mult el (acest drept) nu poate da, nici nu va da niciodată în statul actual“ (182).

„...Statul nu a existat deci dintotdeauna. Au existat societăți care au scos-o la capăt fără el, care nici idee n-aveau despre stat și despre puterea de stat. Pe o anumită

dreptul de vot
universal =
numai un
criteriu de
maturitate

* Vezi volumul de față, p. 12-13. — Nota red.

einer bestimmten Stufe der ökonomischen Entwicklung, die mit Spaltung der Gesellschaft in Klassen notwendig verbunden war, wurde durch diese Spaltung der Staat eine Notwendigkeit. Wir nähern uns jetzt mit raschen Schritten einer Entwicklungsstufe der Produktion, auf der das Dasein dieser Klassen nicht nur aufgehört hat, eine Notwendigkeit zu sein, sondern ein positives Hindernis der Produktion wird. Sie werden fallen, ebenso unvermeidlich, wie sie früher entstanden sind. Mit ihnen fällt unvermeidlich der Staat. Die Gesellschaft, die die Produktion auf Grundlage freier und gleicher Assoziation der Produzenten neu organisiert, versetzt die ganze Staatsmaschine dahin, wohin sie dann gehören wird: ins Museum der Altertümer, neben das Spinrad und die bronzene Axt“ (182).

„ANTI-DÜHRING“

Anti-Dühring, 3 (1894), (Prefața din 23. V. 1894), S. 301—302:

„...Das Proletariat ergreift die Staatsgewalt und verwandelt die Produktionsmittel zunächst in Staatseigentum. Aber damit hebt es sich selbst als Proletariat, damit hebt es alle Klassenunterschiede und Klassengegensätze auf, und damit auch den Staat als Staat. Die bisherige, sich in Klassengegensätzen bewegende Gesellschaft hatte den Staat nötig, das heisst eine Organisation der jedesmaligen ausbeutenden Klasse zur Aufrechterhaltung ihrer äussern Produktionsbedingungen, also namentlich zur gewaltsamen Niederhaltung der ausgebeuteten Klasse in den durch die bestehende Produktionsweise gegebenen Bedingungen der Unterdrückung (Sklaverei,

treaptă a dezvoltării economice, legată în mod necesar de scindarea societății în clase, statul a devenit, ca urmare a acestei scindări, o necesitate. Ne apropiem acum cu pași repezi de o treaptă de dezvoltare a producției pe care existența acestor clase nu numai că încetează de a fi o necesitate, dar devine o adevărată piedică pentru producție. Clasele vor dispărea tot atât de inevitabil precum au luat ființă în trecut. O dată cu ele va dispărea în mod inevitabil și statul. Societatea, care va organiza în chip nou producția pe baza asocierii libere și egale a producătorilor, va trimite întreaga mașină de stat acolo unde-i va fi atunci locul: la muzeul de antichități, alături de roata de tors și de toporul de bronz** (182)²⁰¹.

„ANTI-DÜHRING“³⁰³

„Anti-Dühring“, ed. a 3-a (1894), (Prefața din 23, V. 1894), p. 301—302:

„...*Proletariatul ia puterea de stat și transformă mijloacele de producție mai întâi în proprietate de stat. Dar prin aceasta el se desființează pe sine însuși ca proletariat, desființează toate deosebirile de clasă și toate contradicțiile de clasă și o dată cu aceasta desființează și statul ca stat. Societatea de pînă acum, care s-a dezvoltat în cadrul unor contradicții de clasă, avea nevoie de stat, adică de o organizație a clasei exploatatoare din epoca dată, pentru a menține condițiile ei exterioare de producție, așadar mai ales pentru a ține prin forță clasa exploatată în condițiile de oprimare determinate de modul de producție dat (sclavie, iobăgie sau dependență feudală, muncă*

* Vezi volumul de față, p. 14, 15. — *Nota red.*

Leibeigenschaft oder Hörigkeit. Lohnarbeit). Der Staat war der offizielle Repräsentant der ganzen Gesellschaft, ihre Zusammenfassung in einer sichtbaren Körperschaft, aber er war dies nur, insofern er der Staat derjenigen Klasse war, welche selbst für ihre Zeit die ganze Gesellschaft vertrat: im Altertum Staat der sklavenhaltenden Staatsbürger, im Mittelalter des Feudaladels, in unsrer Zeit der Bourgeoisie. Indem er endlich tatsächlich Repräsentant der ganzen Gesellschaft wird, macht er sich selbst überflüssig. Sobald es keine Gesellschaftsklasse mehr in der Unterdrückung zu halten gibt, sobald mit der Klassenherrschaft und dem in der bisherigen Anarchie der Produktion begründeten Kampf ums Einzeldasein auch die daraus entspringenden Kollisionen und Exzesse beseitigt sind, gibt es nichts mehr zu reprimieren, das eine besondere Repressionsgewalt, einen Staat, nötig machte. Der erste Akt, worin der Staat wirklich als Repräsentant der ganzen Gesellschaft auftritt, — die Besitzergreifung der Produktionsmittel im Namen der Gesellschaft — ist zugleich sein letzter selbständiger Akt als Staat. Das Eingreifen einer Staatsgewalt in gesellschaftliche Verhältnisse wird auf einem Gebiete nach dem andern überflüssig und schläft dann von selbst ein. An die Stelle der Regierung über Personen tritt die Verwaltung von Sachen und die Leitung von Produktionsprozessen. Der Staat wird nicht «abgeschafft», *er stirbt ab*. Hieran ist die Phrase vom «freien Volksstaat» zu messen, also sowohl nach ihrer zeitweiligen agitatorischen Berechtigung wie nach ihrer endgültigen wissenschaftlichen Unzulänglichkeit; hieran ebenfalls (S. 302) die Forderung der sogenannten Anarchisten, der Staat solle von heute auf morgen abgeschafft werden“ (S. 303, Anti-Dühring, 3).

În prefața la „*Internationales aus dem «Volksstaat»*“ (3. I. 1894), Engels

salariată). Statul era reprezentantul oficial al întregii societăți, sintetizarea ei într-un organism vizibil, dar aceasta numai în măsura în care era statul acelei clase care reprezenta în epoca dată întreaga societate: în antichitate, stat al cetățenilor proprietari de sclavi, în evul mediu, stat al nobilimii feudale, în vremurile noastre, stat al burgheziei. Devenind, în sfârșit, realmente reprezentant al întregii societăți, el se face pe sine însuși de prisos. De îndată ce nu va mai exista nici o clasă socială care trebuie oprimată, de îndată ce, împreună cu dominația de clasă și cu lupta pentru existența individuală, generată de anarhia de pînă acum a producției, sînt înlăturate și conflictele, și excesele care izvorăsc de aici, nu mai este nimic de reprimat, nimic care să facă necesară o forță specială de represiune, un stat. Primul act prin care statul se manifestă realmente ca reprezentant al întregii societăți — luarea în stăpînire a mijloacelor de producție în numele societății — este, în același timp, și ultimul său act independent ca stat. Intervenția unei puteri de stat în relațiile sociale devine, rînd pe rînd, de prisos în toate domeniile și încetează apoi de la sine. În locul guvernării asupra persoanelor apar administrarea lucrurilor și conducerea proceselor de producție. Statul nu este «desființat», *el dispăre treptat*. Prin această prismă trebuie apreciată frazeologia cu privire la «statul popular liber», frazeologie care o anumită perioadă de timp era justificată ca mijloc de agitație, dar care, în ultimă instanță, este inconsistentă din punct de vedere științific. Tot prin această prismă trebuie apreciată și (p. 302) revendicarea așa-numiților anarhiști ca statul să fie desființat de la o zi la alta“* (p. 303, „Anti-Dühring“, ediția a 3-a)²⁰³.

În prefața la „*Internationales aus dem «Volksstaat»*“ (3. I. 1894), Engels

* Vezi volumul de față, p. 16–17. — *Nota red.*

serie că cuvîntul „social-democrat“ „heute mag passieren“ (S. 6), „so unpassend es (das Wort „Sozialdemokrat“) bleibt für eine Partei, deren ökonomisches Programm nicht bloss allgemein sozialistisch, sondern direkt kommunistisch, und deren politisches letztes Endziel *die Überwindung des ganzen Staates*, also auch der Demokratie ist“ (7).

FR. ENGELS. „DELL'AUTORITÀ“

Friedrich Engels: „Neue Zeit“, XXXII, 1 (1913—1914), S. 10, 37. (Publicat în 1873.)

Friedrich Engels, „Dell'Autorità“, „Über das Autoritätsprinzip“ (37—39).

Autorität presupune „Subordination“. Mica producție este înlăturată de marea producție. „Ist es nun möglich, eine Organisation ohne Autorität zu haben?“ (37).

„Nehmen wir an, dass *e i n e* soziale Revolution die Kapitalisten entthront habe... Wird in diesem Falle die Autorität verschwinden, oder wird sie nur ihre Form ändern?“ (38).

Să luăm un exemplu: filaturile de bumbac, căile ferate, Schiff auf hoher See... Fără autoritate nu e cu putință.

„Wenn (S. 39) ich diese Argumente den rabiatesten Anti-autoritären entgegenstelle, können sie mir nur die folgende Antwort geben: Ah! Das ist wahr, es handelt sich aber hier nicht um die Autorität, die wir den Delegierten verleihen, *sondern um einen Auftrag*. Diese Leute glauben, dass sie eine Sache ändern können, wenn sie ihren Namen ändern. So machen sich diese tiefen Denker über die ganze Welt lustig.

Wir haben also gesehen, dass einesteils eine gewisse Autorität, von wem immer sie delegiert wird, un andererseits eine gewisse Subordination Dinge sind, die sich uns unabhängig von der sozialen Organisation aufdrängen zugleich mit den materiellen Bedingungen, unter denen wir die Güter produzieren und zirkulieren lassen.

scrie că „astăzi“ cuvîntul „social-democrat“ „ar putea să meargă (mag passieren)“ (p. 6), „oricît ar rămîne el (cuvîntul „social-democrat“) de nepotrivit (unpassend), pentru un partid al cărui program economic nu este numai socialist în general, ci de-a dreptul comunist, pentru un partid al cărui țel politic final este *desființarea întregului stat*, deci și a democrației“* (7) ²⁰⁴. || N.B.

FR. ENGELS „DESPRE AUTORITATE“

Friedrich Engels: „Neue Zeit“, XXXII, 1 (1913—1914), p. 10, 37. (Publicat în 1873.)

Friedrich Engels. „Despre autoritate“, „Despre principiul autorității“ (37—39)²⁰⁵.

Autoritatea presupune „subordonare“. Mica producție este înlăturată de marea producție. „Este oare posibilă organizarea fără autoritate?“ (37).

„Să presupunem că revoluția socială i-a răsturnat pe capitaliști... Dispare oare atunci autoritatea sau numai își schimbă forma?“ (38). |||

Să luăm un exemplu: filaturile de bumbac, căile ferate, o navă în largul mării... Fără autoritate nu e cu putință.

„Ori de cîte ori (p. 39) expun asemenea argumente celor mai înverșunați antiautoritariști, ei nu pot răspunde decît: «Da! Este adevărat, dar aici nu este vorba de autoritatea cu care investim pe delegații noștri, ci de o însărcinare». Acești domni își închipuie că au schimbat obiectul schimbînd denumirea lui* *. Iată cum își bat joc de oameni acești profunzi cugetători.

Am văzut, așadar, că, pe de o parte, o anumită autoritate, indiferent de felul în care a fost conferită, iar pe de altă parte o anumită subordonare sînt lucruri care — independent de organizarea socială — ni se impun o dată cu condițiile materiale în care au loc producția și circulația produselor.

* Vezi volumul de față, p. 80. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 61. — *Nota red.*

Wir haben ausserdem gesehen, dass die materiellen Bedingungen der Produktion und der Zirkulation unvermeidlich immer mehr dem Einfluss der Grossindustrie und der Grossagrikultur unterliegen, dass sich somit mehr und mehr auch das Gebiet dieser Autorität erweitert. Es ist daher ein Widersinn, das Prinzip der Autorität als absolut schlecht und das Prinzip der Autonomie als absolut gut hinzustellen. Autorität und Autonomie sind relative Begriffe, und ihr Geltungsbereich ändert sich mit den verschiedenen Phasen der gesellschaftlichen Entwicklung.

Hätten sich die Autonomisten begnügt, zu sagen, dass die soziale Organisation der Zukunft die Autorität nur in den Grenzen zulassen wird, die durch die Produktionsverhältnisse unvermeidlich gezogen werden, dann hätte man sich mit ihnen verständigen können; sie sind aber blind für alle Tatsachen, welche die Autorität notwendig machen, und kämpfen leidenschaftlich gegen das Wort.

Warum beschränken sich die Antiautoritären nicht darauf, gegen die politische Autorität, gegen den Staat zu schreien?

statul va
dispărea

nu e clar!!

„statul
politic“
(!!)

Alle Sozialisten sind darin einverstanden, dass der Staat und mit ihm die politische Autorität infolge der künftigen sozialen Revolution verschwinden werden; das heisst, dass die öffentlichen Funktionen ihren politischen Charakter verlieren und sich, in einfache administrative Funktionen verwandeln werden, die die sozialen Interessen überwachen.* Die Antiautoritären aber fordern, dass der politische Staat (N.B.: termenull!) mit einem Schlage abgeschafft werde, noch früher, als die sozialen Verhältnisse abgeschafft sind, die ihn erzeugt haben. Sie fordern, dass der

*   Buharin citează numai: omițând cele ce urmează!!

Pe de altă parte, am văzut că condițiile materiale ale producției și ale circulației se complică în mod inevitabil o dată cu dezvoltarea mării industrii și mării agriculturi și că au tendința de a extinde tot mai mult sfera acestei autorități. Este, prin urmare, absurd să considerăm că principiul autorității este absolut negativ, iar principiul autonomiei — absolut pozitiv. Autoritatea și autonomia sînt relative, sferile lor de aplicare se schimbă o dată cu diferitele faze ale dezvoltării sociale.

Dacă autonomiștii s-ar mulțumi să spună că organizarea socială a viitorului va restrînge autoritatea numai în cadrul acelor limite în care condițiile producției ar face-o inevitabilă, s-ar mai putea ajunge la o înțelegere cu ei; ei sînt însă orbi în fața tuturor realităților care fac necesară autoritatea și obiectează numai împotriva cuvîntului ca atare.

De ce nu se mulțumesc antiautoritariștii să vocifereze împotriva autorității politice, împotriva statului? [[Toți socialiștii sînt de acord că statul politic și, o dată cu el, autoritatea politică vor dispărea ca urmare a viitoarei revoluții sociale; aceasta înseamnă că funcțiile publice își vor pierde caracterul politic și se vor transforma în simple funcții administrative, care apără interesele sociale]*. Dar antiautoritariștii cer ca statul politic (N.B.: termenul!!) să fie desființat dintr-o dată, încă înainte de a fi desființate condițiile sociale care l-au generat. Ei cer ca primul

statul va
dispărea

nu e clar!!

„statul
politic“
(!!)

* [[Buharin citează numai: [[ ]] omițînd cele ce urmează!!**]]

erste Akt der sozialen Revolution die Abschaffung der Autorität sein soll.

bien dit! || Haben sie einmal eine Revolution gesehen, diese Herren? Eine Revolution ist gewiss die autoritärste Sache, die es gibt, ein Akt, durch den ein Teil der Bevölkerung seinen Willen dem anderen Teil durch Flinten, Bajonnette und Kanonen, alles das sehr autoritäre Mittel, aufzwingt; und die Partei, die gesiegt hat, muss ihre Herrschaft *durch den Schrecken, den ihre Waffen den Reaktionsären einflößen*, behaupten.

N.B.: || Und hätte sich die **Pariser Kommune** nicht, *der Autorität eines bewaffneten Volkes gegen die Bourgeoisie bedient*, hätte sie *sich länger als einen Tag* behauptet? Können wir sie nicht *umgekehrt tadeln, dass sie sich zu wenig dieser Autorität bedient habe*? Also: entweder — oder. Entweder die Antiautoritären wissen selbst nicht, was sie sagen, und in diesem Falle schaffen sie nur Konfusion, oder sie wissen es, und in diesem Falle verraten sie die Sache des Proletariats. In beiden Fällen dienen sie nur der Reaktion“ (39).

Comuna din Paris experiența ei ||

N.B.: ||

ce trebuie să i se reproșeze Comunei din Paris? ||

Sfîrșitul articolului lui Engels.

K. MARX DESPRE INDIFERENTISMUL POLITIC

În același almanah italian din 1874 a apărut un articol al lui *Marx* (scris în 1873) intitulat: „*L'indifferenza in materia politica*“.

|| Marx începe prin a ridiculiza pe proudhoniști, care susțineau că muncitorii nu trebuie să des-

act al revoluției sociale să fie desființarea autorității.

Au văzut oare vreodată acești domni o revoluție? O revoluție este, fără îndoială, lucrul cel mai autoritar posibil. Revoluția este actul prin care o parte din populație impune voința ei celeilalte părți cu ajutorul puștilor, baionetelor și tunurilor, deci cu ajutorul celor mai autoritare mijloace; iar dacă partidul victorios nu vrea ca lupta lui să fi fost zadarnică, trebuie să-și mențină dominația prin frica pe care armele sale o inspiră reacționarilor. S-ar fi menținut Comuna din Paris măcar o singură zi dacă ea nu ar fi recurs împotriva burghezicii la această autoritate a poporului înarmat? N-ar trebui oare, dimpotrivă, să i se reproșeze Comunei că nu a recurs în suficientă măsură la această autoritate? Așadar, una din două: ori antiautoritariștii nu știu ce spun, și în acest caz seamănă doar confuzie, ori știu ce spun, și în acest caz trădează mișcarea proletariatului. Și într-un caz și în celălalt, ei slujesc reacțiunea" (39)*.

Sfârșitul articolului lui Engels.

K. MARX DESPRE INDIFERENTISMUL POLITIC

În același almanah italian din 1874 a apărut un articol al lui Marx (scris în 1873) intitulat: „*Indiferentismul politic*”²⁰⁷.

Marx începe prin a ridiculiza pe proudhoniști, care susțineau că muncitorii nu trebuie să des-

bine
zis!

N.B.:

Comuna
din Paris
experiența ei

N.B.:

ce trebuie să
i se reproșeze
Comunei din
Paris?

* Vezi volumul de față, p. 61 — 62. Nota red.

fășoare luptă politică, deoarece aceasta înseamnă a recunoaște statul! nu trebuie să facă greve! nu trebuie „să lupte pentru concesiile“! nu trebuie să lupte pentru reducerea zilei de muncă și pentru o legislație a muncii! Aceasta ar însemna „să închei un compromis“! etc.

foarte
bine!

„Wenn der politische Kampf der Arbeiterklasse *revolutionäre Form* annimmt, wenn die Arbeiter an Stelle der Diktatur der Bourgeoisie *ihre revolutionäre Diktatur setzen*, dann begehen sie das schreckliche Verbrechen der Prinzipienbeleidigung, denn um ihre kläglichen profanen Tagesbedürfnisse zu befriedigen, *um den Widerstand der Bourgeoisie zu brechen*, geben sie dem Staate eine *revolutionäre und vorübergehende Form*, statt die Waffen niederzulegen und den Staat abzuschaffen*. Die Arbeiter dürfen keine Gewerkschaften bilden, denn es hiesse die gesellschaftliche Arbeitsteilung, wie sie in der bürgerlichen Gesellschaft existiert, verewigen. Ist doch diese Arbeitsteilung, die die Arbeiter trennt, wirklich die Grundlage ihrer Sklaverei...“ (40). „Mit einem Worte, die Arbeiter sollen die Hände kreuzen und nicht ihre Zeit auf politische und ökonomische Bewegungen verschwenden...“, să aștepte „lichidarea socială“ așa cum popii așteaptă raiul etc.

„In ihrem alltäglichen Leben müssen die Arbeiter die gehorsamsten Diener des Staates bleiben, in ihrem Innern aber müssen sie auf das energischste gegen seine Existenz protestieren und ihre tiefe theoretische Verachtung für ihn durch Kaufen und Lesen von Broschüren über die Abschaffung des Staates bezeugen; sie müssen sich hüten, der kapitalistischen Ordnung einen anderen Widerstand entgegenzusetzen als Deklamationen über die Gesellschaft

* Porsiflare a proudhoniștilor și bakuniștilor

fășoare luptă politică, deoarece aceasta înseamnă a recunoaște statul! nu trebuie să facă greve! nu trebuie „să lupte pentru concesiile“! nu trebuie să lupte pentru reducerea zilei de muncă și pentru o legislație a muncii! Aceasta ar însemna „să închei un compromis“!! etc.

„Dacă lupta politică a clasei muncitoare ia *forme revoluționare*, dacă în locul dictaturii burgheziei muncitorii *instaurază dictatura lor revoluționară*, ei săvârșesc oribila crimă de a profana principiile, deoarece, pentru a-și satisface jalnicele și vulgarele nevoi zilnice, *pentru a înfrânge rezistența burgheziei, muncitorii dau statului o formă revoluționară și trecătoare în loc să depună armele și să desființeze statul**. Muncitorii nu trebuie să creeze sindicate, deoarece în felul acesta ei ar eterniza diviziunea socială a muncii, așa cum există ea în societatea burgheză; or, tocmai această diviziune a muncii îi dezbină pe muncitori și constituie adevărata temelie a sclaviei lor...“ (40). „Într-un cuvânt, muncitorii trebuie să stea cu brațele încrucișate și să nu-și piardă timpul participând la mișcarea politică și economică...“, să aștepte „lichidarea socială“ așa cum popii așteaptă raiul etc.

foarte
bine!

„În viața practică de fiecare zi, muncitorii trebuie să fie slugile plecate ale statului, dar în forul lor interior ei trebuie să protesteze energic împotriva existenței lui și să manifeste profundul lor dispreț teoretic față de stat, cum-părînd și citind tratate despre desființarea acestuia; ei nu trebuie să opună ordinii capitaliste altă împotrivire

* Pensiunea a proudhoniștilor și bakuniștilor²⁰⁰.

der Zukunft, in der diese verhasste Ordnung verschwinden wird!

Niemand wird bestreiten, dass, hätten sich die Apostel der politischen Abstinenz so klar ausgesprochen, die Arbeiterklasse sie alsbald zum Teufel geschickt und alles das nur als eine Beleidigung durch einige doktrinäre Bourgeois und verkommene Junker aufgefasst hätte, die so dumm oder so klug seien, ihr jedes reale Kampfmittel zu verweigern, weil man alle diese Kampfmittel in der heutigen Gesellschaft ergreifen muss und weil die fatalen Bedingungen dieses Kampfes das Unglück haben, sich nicht den idealistischen Phantasien anzupassen, die unsere Doktoren der Sozialwissenschaft unter den Namen *Freiheit*, *Autonomie*, *Anarchie* als Göttinnen erklärt haben“ (41).

(Urmează critica „principiilor“ economice ale lui Proudhon.)

((„diese philanthropischen Sektierer“ — ibidem.))

O altă clasă trebuie să se ridice la conducere. Acesta-i esențialul.

O *altfel* de democrație!!

Deosebit de profundă este următoarea remarcă pe care o face Marx în „*Războiul civil*“: Comuna din Paris nu a fost un organism parlamentar [aici p. 28, sieh ab 3], „ci un organism activ, atât executiv cât și legislativ“.

Proletariatul are nevoie *nu* de democrația de astăzi, burgheză, ci de o *altfel* de democrație, de cea proletară, capabilă să fie forma, precum și instrumentul revoluției socialiste. În ce constă deosebirea dintre ele? Din punct de vedere economic, în faptul că democrația burgheză nu este decît o firmă înșelătoare etc.

Din punct de vedere politic, în faptul că (1) democrația proletară este o democrație deplină, generală, neîngră-

decît perorații despre viitoarea societate, în care nu va mai exista această ordine odioasă!

Nu încapă îndoială că dacă apostolii indiferentismului politic s-ar fi exprimat atît de limpede, clasa muncitoare i-ar fi trimis la toți dracii și ar fi considerat toate acestea doar ca o insultă din partea unor doctrinari burghezi și a unor nobili decăzuți, care sînt atît de proști sau atît de naivi, încît îi interzic să folosească orice mijloc de luptă real sub pretextul că toate aceste mijloace trebuie luate de la actuala societate și că condițiile inevitabile ale acestei lupte, din păcate, nu corespund fanteziilor idealiste, din care, sub numele de *libertate*, *autonomie*, *anarhie*, acești doctori în științe sociale fac un cult“ (41)²⁰⁹.

(Urmează critica „principiilor“ economice ale lui Proudhon.)

(„acești sectariști filantropici“ — ibidem.)

O altă clasă trebuie să se ridice la conducere. Acesta-i esențialul.

Deosebit de profundă este următoarea remarcă pe care o face Marx în „Războiul civil“: Comuna din Paris nu a fost un organism parlamentar [aici p. 28, vezi punctul 3*,] „ci un organism activ, atît executiv cît și legislativ“.

Proletariatul are nevoie *nu* de democrația de astăzi, burgheză, ci de o *altfel* de democrație, de cea proletară, capabilă să fie forma, precum și instrumentul revoluției socialiste. În ce constă deosebirea dintre ele? Din punct de vedere economic, în faptul că democrația burgheză nu este decît o firmă înșelătoare etc.

Din punct de vedere politic, în faptul că (1) democrația proletară este o democrație deplină, generală,

O *altfel*
de democrație!!

* Vezi volumul de față, p. 213. — Nota red.

Democrația
„primitivă“ pe o
altă bază,
superioară

dită (cantitatea trece în calitate: o democrație deplină *nu* este *calitativ* tot una cu o democrație ciuntită); (2) ea nu este o instituție parlamentară, ci o democrație „activă“: în ce sens „activă“? (α) în cel economic: muncitorii sînt membrii ei; (β) în cel politic: ea nu înseamnă „un loc de trîncăneală“, ci muncă, nu înseamnă separare, ci îmbinare. (3) Îmbinarea funcțiilor legislative cu cele executive = *pășirea pe calea spre desființarea statului* în sensul că treburile statului vor fi conduse *nu* de un organ special, nu de organe speciale, ci de *toți* membrii săi.

Cum? Este vorba de un fel — de un *nou* fel — de „legiferare directă de către popor“, pe care Engels nu o admitea în condițiile capitalismului. E necesară acum *îmbinarea* „conducerii“ cu munca *fizică*, *alternarea* nu numai a unei munci industriale cu alta, ci și *alternarea* muncii industriale (a celei agricole, a muncii fizice în genere) *cu* cea de conducere.

La K. Kautsky (p. 43, aici *N.B.*) e o vulgarizare: nici urmă de idee despre o *altfel* de democrație.

KAUTSKY. „REVOLUȚIA SOCIALĂ“

I: Reformă socială și revoluție socială

Prima ediție a apărut în 1902, a 2-a în 1907 (în prima jumătate a anului) cu o prefață despre *revoluția rusă*. Și, totuși, autorul tot timpul vorbește despre „*stat*“ *în general* (p.158 ș.a. din trad. rusă, II, § 8), despre „*cucerirea puterii politice*“ de

neîngrădită (cantitatea trece în calitate: o democrație deplină *nu* este *calitativ* tot una cu o democrație ciuntită); (2) ea nu este o instituție parlamentară, ci o democrație „activă”: în ce sens „activă”? (α) în cel economic: muncitorii sînt membrii ei; (β) în cel politic: ea nu înseamnă „un loc de trîncăneală”, ci muncă, nu înseamnă separare, ci îmbinare. (3) Îmbinarea funcțiilor legislative cu cele executive = *pășirea pe calea spre desființarea statului* în sensul că treburile statului vor fi conduse *nu* de un organ special, nu de organe speciale, ci de *toți* membrii săi. Cum? Este vorba de un fel—de un *nou* fel—de „legiferare directă de către popor”, pe care Engels nu o admitea în condițiile capitalismului²¹⁰. E necesară acum *îmbinarea* „conducerii” cu munca *fizică*, *alternarea* nu numai a unei munci industriale cu alta, ci și *alternarea* muncii industriale (a celei agricole, a muncii fizice în genere) *cu* cea de conducere.

Democrația „primitivă” pe o altă bază, superioară

La K. Kautsky (p. 43, aici N. B.*) e o vulgarizare: nici urmă de idee despre o *altfel* de democrație.

KAUTSKY. „REVOLUȚIA SOCIALĂ”

Prima ediție a apărut în 1902, a 2-a în 1907 (în prima jumătate a anului) cu o prefață despre *revoluția rusă*. Și, totuși, autorul vorbește tot timpul despre „*stat*” *în general* (p. 158 ș.a. din trad. rusă, II, § 8), despre „*cucerirea* puterii politice” de

I: Reformă socială și revoluție socială

* Vezi volumul de față, p. 287 — 273 — *Nota red.*

II: A doua
zi după revo-
luția socială

un pas
înapoi
de la
1852—1891
la 1847

N.B.:

către proletariat (despre „revoluția proletară“, despre „regimul proletar“...), *fără să vorbească* despre sarcina „de a sfărâma mașina birocratică-militară“, despre „desființarea statului“, *fără să sufle o vorbă despre lupta împotriva „credinței superstițioase în stat“...*

Kautsky vorbește de „lupta pentru cucerirea puterii de stat“ (p. 32 din trad. rusă, I, § 4) (Um den Besitz dieser (politischen) Macht, ediția 1, S. 20), de „lupta pentru cucerirea mașinii de stat“ (p. 34 ibidem!!) (Bestreben die *Staatsmaschinerie zu erobern*, 1. Auflage, S. 21).

II, § 2: „Exproprierea expropriatorilor“ — *peste tot* este vorba de stat pur și simplu!!*

„Parlamentarismul are nevoie de o revoluție pentru a deveni din nou viabil“ (? inexact) (p. 72, I, § 6).

„Democrația este necesară ca mijloc pentru pregătirea proletariatului în vederea revoluției sociale, dar ea nu poate să preîntâmpine revoluția socială“ (p. 74 ibidem).

==

I, § 7: „Formele și armele revoluției sociale“ („Formen und Waffen der sozialen Revolution“): la început se pomenește despre „Machtmittel des modernen Grossstaates: seine Bureaukratie und Armee“ („instrumentele de forță ale unui mare stat modern“) (1. Auflage germană, 47; trad. rusă, 77), *și totuși nu se spune nici*

* Această frază a fost scrisă de V. I. Lenin pe marginea de sus a paginii manuscrisului.
— *Nota red.*

== Și alături fraze și iar fraze: „idealismul revoluționar“ „înainte de toate“ (trad. rusă, 91) (1. Auflage germană, S. 56: „revolutionärer Idealismus“ „vor allem“), „die Idee der Revolution“ (ibidem). *Muncitorii englezi* „nu sînt decît niște mic-burghezi“ (p. 91) („kaum noch etwas Anderes als kleine Bourgeois“, 1. Auflage, S. 56).

!!

către proletariat (despre „revoluția proletară“, despre „regimul proletar“...), *fără să vorbească* despre sarcina „de a sfărâma mașina birocratică-militară“, despre „desființarea statului“, *fără să sufle o vorbă despre lupta împotriva „credinței superstițioase în stat“...**

II: A doua
zi după revo-
luția socială

Kautsky vorbește de „lupta pentru cucerirea puterii de stat“ (p. 32 din trad. rusă, I, § 4) (Um den Besitz dieser (politischen) Macht, ediția 1, p. 20), de „lupta pentru cucerirea mașinii de stat“ (p. 34 ibidem!!) (Bestreben die *Staatsmaschine* zu erobern, ediția 1, p. 21).

N.E.:

un pas
înapoi
de la
1852—1891
la 1847

II, § 2: „Exproprierea expropriatorilor“ — *peste tot* este vorba de stat pur și simplu!!

„Parlamentarismul are nevoie de o revoluție pentru a deveni din nou viabil“ (? inexact) (p. 72, I, § 6).

„Democrația este necesară ca mijloc pentru pregătirea proletariatului în vederea revoluției sociale, dar ea nu poate să preîntâmpine revoluția socială“ (p. 74 ibidem).

I, § 7: „Formele și armele revoluției sociale“ („Formen und Waffen der sozialen Revolution“): la început se pomenește despre „Machtmittel des modernen Grossstaates: seine Bureaukratie und Armee“ („instrumentele de forță ale unui mare stat modern: birocrăția și armata sa“) (ediția 1 germană, p. 47; trad. rusă, p. 77),

* Vezi volumul de față, p. 107. — *Nota red.*

** Și alături fraze și iar fraze: „idealismul revoluționar“ „înainte de toate“ (trad. rusă, p. 91) (ediția 1 germană, p. 56: „revolutionärer Idealismus“, „vor allem“), „ideea revoluției“ (ibidem. *Muncitorii englezi* „nu sînt decît niște mic-burgezii“ (p. 91) („kaum noch etwas Anderes als kleine Bourgeois“, ediția 1, p. 56).

!!

|| *u n c u v î n t* despre **distrugerea**
 („Zerbrechen“) **a c e s t o r M a c h t m i t t e l ! ! !**

(„Greva politică este, poate, arma cea mai revoluționară a proletariatului...“ (trad. rusă, p. 83; 1. Auflage germană, 51)... „Războiul civil“ poate să aibă loc (trad. rusă, 79; 1. Auflage germană, 48), dar *n u* insurecții armate („bewaffnete Insurrektionen“), ci este necesar ca armata însăși să devină „nesigură“ (p. 79), „unzuverlässig“ (S. 49).)

atîta tot!!

	prea	
	puțin!	

||| *c l a r* (!) este următorul: „Este de la sine înțeles că nu vom obține dominația în condițiile existenței actualelor rînduiri. Revoluția presupune ea însăși lupte de lungă durată, mergînd în adîncime, care vor reuși să schimbe structura noastră politică și socială de azi“ (trad. rusă, II, § 1, p. 97). („Und doch ist es selbstverständlich (S. 4), dass wir nicht zur Herrschaft kommen unter den heutigen Verhältnissen. Die Revolution selbst setzt lange und tiefgehende Kämpfe voraus, die bereits unsere heutige politische und soziale Struktur verändern werden.“) Eu, spune el (Kautsky), am fost în 1890 împotriva introducerii în program a măsurilor pentru trecerea de la capitalism la socialism... (trad. rusă, II, § 1, p. 95—96; ediția 1 germană, S. 3).

N.B. |—|==|

N.B.

||| „Proletariatul va înfăptui programul democratic“ (II, § 2, trad. rusă, p. 99—101), după care urmează o enumerare a paragrafelor acestuia! Atîta tot!! *Despre îmbinarea specifică a democrației cu dictatura proletariatului nici un cuvînt!!*

și totuși nu se spune nici
un cuvânt despre distrugerea („Zer-
brechen“) a acestor Machtmittel!!!

(„Grewa politică este, poate, arma cea mai revoluționară a proletariatului...” (trad. rusă, p. 83; ediția 1 germană, p. 51)... „Războiul civil“ poate să aibă loc (trad. rusă, p. 79; ediția 1 germană, p. 48) dar nu insurecții armate („bewaffnete Insurrektionen“), ci este necesar ca armata însăși să devină „nesigură“ (p. 79), „unzuverlässig“ (p. 49).)

În broșura a 2-a, pasajul cel mai clar (!) este următorul: „Este de la sine înțeles că nu vom obține dominația în condițiile existenței actualelor rînduieli. Revoluția presupune ea însăși lupte de lungă durată, mergînd în adîncime, care vor reuși să schimbe structura noastră politică și socială de azi“ (trad. rusă, II, § 1, p. 97)*. („Und doch ist es selbstverständlich (p. 4), dass wir nicht zur Herrschaft kommen unter den heutigen Verhältnissen. Die Revolution selbst setzt lange und tiefgehende Kämpfe voraus, die bereits unsere heutige politische und soziale Struktur verändern werden.“) Eu, spune el (Kautsky), am fost în 1890 împotriva introducerii în program

atîta tot!!

prea puțin!

N.B.

„Proletariatul va înfăptui programul democratic“ (II, § 2, trad. rusă, p. 99—101), după care urmează o enumerare a paragrafelor acestuia! Atîta tot!! *Despre îmbinarea specifică a democrației cu dictatura proletariatului nici un cuvînt!!*

N.B.

* Vezi volumul de față, p. 107. — Nota red.

Tochmai că nu „welches“, nu acel program democratic...

N.B. în legătură cu problema imperialismului

atitudine oportunistă în ceea ce privește agitația în rândurile armatei

Onorabil și...
...comod!

În originalul german: „Es (das Proletariat) wird... das demokratische Programm, welches auch die Bourgeoisie einmal vertreten hat, zur Wahrheit machen“ (II, § 2, ediția 1, S. 5).

Astfel de „monopoluri“ ca trusturile „cunosc de pe acum o mare amploare; ele domină deja într-o foarte mare măsură întreaga viață economică și se dezvoltă foarte rapid“ (II, § 2, trad. rusă, 104)*.

Între altele, găsim la Kautsky *astfel de pasaje* („Allerhand Revolutionäres“, „Neue Zeit“, 24. II. 1904, XXII, 1, S. 686): „Kampf zwischen zwei Fraktionen des Militärs“... „wäre doch nur eine besondere Form der allgemeinen Voraussetzung, «dass das Militär unzuverlässig erscheint»“ ..... „Haben wir aber Ursache, über diese besondere Form weitere Untersuchungen anzustellen? Das Nachdenken über die Probleme der Zukunft und die Mittel ihrer Lösung ist nur dann von Bedeutung, wenn es imstande ist, Parxis und Theorie der Gegenwart zu beeinflussen... Da wir nicht die Absicht haben, Propaganda in der Armee zu treiben und sie zur Insubordination aufzureizen — und heute denkt in der ganzen deutschen Sozialdemokratie niemand daran — bedarf für uns die Frage, welche Formen diese Insubordination annehmen könnte und dürfte, keiner Erörterung...“

* Acest pasaj a fost scris de V. I. Lenin în josul paginii manuscrisului. — Nota red.

În originalul german: „El (proletariatul) va înfăptui... programul democratic pe care l-a apărât odinioară și burghezia“ (II, § 2, ediția 1, p. 5).

Tocmai că nu „pe care“, nu acel program democratic...

Astfel de „monopoluri“ ca trusturile „cunosc de pe acum o mare amploare; ele domină deja într-o foarte mare măsură întreaga viață economică și se dezvoltă foarte rapid“ (II, § 2, trad. rusă, p. 104).

N.B. în legătură cu problema imperialismului

Între altele, găsim la Kautsky *astfel de pasaje* („Perspectivele revoluționare“, „Neue Zeit“, 24. II. 1904, XXII, 1, p. 686): „Lupta dintre două părți ale armatei“... „ar fi doar o formă specială a premisei generale că «armata este nesigură»“... „Avem noi însă temeieri să continuăm studierea acestei forme speciale? Considerațiile asupra problemelor viitorului și asupra mijloacelor de rezolvare a acestora nu au valoare decât atunci când pot exercita o influență asupra practicii și teoriei prezentului... Întrucît nu avem intenția să facem propagandă în rîndurile armatei și s-o îndemnăm la nesupunere — în întreaga social-democrație din Germania nu există astăzi om căruia să-i treacă prin cap așa ceva —, nu este cazul să fie examinată problema formelor pe care poate și trebuie să le ia această nesupunere...“

atitudine oportunistă în ceea ce privește agitația în rîndurile armatei

Onorabil și...
...comod!

KAUTSKY. „DER WEG ZUR MACHT“

Ed. 1: 1909, ed. a 2-a 1910 ((S.S. 112)).

Subtitlu: „Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution“. (Prefață la ed. a 2-a: 1.VII. 1910.)

Tema broșurii:
 revoluția
 politică

Prefața la ed. 1, rîndul 1: „Erörterung der Frage der *politischen Revolution*...“ (cit. după ed. a 2-a, S.5)... „Das Ganze = Ergänzung... der Broschüre über die soziale Revolution“ (S.6).

N.B. ↗

Cap. I: „Die Eroberung der politischen Macht“. Prima frază din broșură... die Sozialdemokratie „eine *revolutionäre*“ (subliniat de K. Kautsky) „Partei ist“ (S.15).

S.16 (în expunerea concepțiilor lui *Marx și Engels*, asta N.B.)... entstehe die Möglichkeit „die Staatsgewalt zu erobern und festzuhalten“

atîta tot!

Cum anume?

atîta tot?

{ în ce anume
 constă ea,
 despre aceea
 sta nici un
 cuvînt }

[atîta tot! nu zerschlagen.] „Es stellt sich immer klarer heraus, dass eine Revolution nur noch möglich ist als *proletarische* (subliniat de K. Kautsky) Revolution“ (S.18)... Cucerirea puterii politice nu este posibilă „ohne politische* Revolution, ohne Änderung des Wesens der Staatsgewalt“ (18—19)... S.20: „Haben sie (Marx und Engels) doch das Wort von der *Diktatur des Proletariats* (subliniat de K. Kautsky) geprägt... das Wort von der politischen Alleinherrschaft des Proletariats als der einzigen Form, in der es die politische Macht auszuüben vermöge“ (20).

* In manuscris, cuvîntul „politische“ lipsește. — Nota red.

KAUTSKY. „DRUMUL SPRE PUTERE“

Ed. 1: 1909, ed. a 2-a 1910 ((p. 112)).

Subtitlu: „Considerații politice asupra integrării în revoluție“. (Prefață la ed. a 2-a: 1. VII. 1910.)

Prefața la ed. 1, rîndul 1: „Examinarea problemei *revoluției politice*...“ (cit. după ed. a 2-a, p. 5)... „În ansamblu = o completare... la broșura despre revoluția socială“ (p. 6).

Tema broșurii:
revoluția
politică

Cap. I: „Cucerirea puterii politice“. Prima frază din broșură... social-democrația „este un partid *revoluționar*“ (subliniat de K. Kautsky) (p. 15).

↙
N.B.

P. 16 (în expunerea concepțiilor lui *Marx și Engels*, asta N.B.)... apare posibilitatea „de a cuceri și păstra puterea de stat“ atîta tot! nu de a o sfărîma. „Devine din ce în ce mai evident că revoluția nu este posibilă decît ca revoluție *proletară*“ (subliniat de K. Kautsky) (p. 18)... Cucerirea puterii politice nu este posibilă „fără o revoluție politică, fără schimbarea esenței puterii de stat“ (18—19)... p. 20: „Doar ei (Marx și Engels) au creat noțiunea de *dictatură a proletariatului* (subliniat de K. Kautsky)... noțiunea de putere politică exclusivă a proletariatului, singura formă în care el poate exercita puterea politică“ (20).

atîta tot!

Cum anume?

atîta tot?

{ în ce anume }
{ constă ea, }
{ despre aceea- }
{ sta nici un }
{ cuvînt }

În întregul capitol I (S.15—21) nu se spune nici un cuvânt despre „sfărîmarea“ mașinii de stat birocratice-militare, — nici despre lupta împotriva credinței superstițioase în stat, nici despre înlocuirea instituțiilor parlamentare și a funcționarilor prin instituții proletare de tipul Comunei din Paris.]

Capitolul al II-lea despre prevestirea revoluției... că în lupta revoluționară trebuie să fii pregătit pentru eventualitatea unor înfrîngeri, că am fi niște „trădători“ (S. 26) dacă de la bun început am fi „convinși de inevitabilitatea unei înfrîngeri...“ (sic!)

Kautsky

în 1909:

„noi

apărem

mai

moderați

decît

Revoluția în legătură cu un război poate fi determinată de faptul că > partea mai slabă va aduce proletariatul la putere (29)... dar și altfel: „Die Revolution infolge eines Krieges kann aber auch aus einer Erhebung der Volksmasse hervorgehen, wenn die Armee gebrochen und der Leiden des Krieges satt ist...“ (29).

Atita tot! În capitolul al II-lea nu se spune nici un cuvânt despre folosirea *revoluționară* a *oricărei* situații revoluționare! Nil! a se compara cu Engels, „Anti-Dühring“, pasajul despre revoluție și violență!!

Capitolul al III-lea despre „integrarea“ în „statul viitorului“... împotriva „reformiștilor“ (33) și „revizioniștilor“ (34) și cap. 4

— — cap. 4 (despre libertate: minciună) — nil.

În întregul capitol I (p. 15—21) nu se spune nici un cuvânt despre „sfărîmarea“ mașinii de stat birocratice-militare, — nici despre lupta împotriva credinței superstițioase în stat, nici despre înlocuirea instituțiilor parlamentare și a funcționarilor prin instituții proletare de tipul Comunei din Paris.]

Capitolul al II-lea despre prevestirea revoluției... că în lupta revoluționară trebuie să fii pregătit pentru eventualitatea unor înfrîngeri, că am fi niște „trădători“ (p. 26) dacă de la bun început am fi „convinși de inevitabilitatea unei înfrîngeri...“ (sic!)

Revoluția în legătură cu un război poate fi determinată de faptul că >partea mai slabă va aduce proletariatul la putere (29)... dar și altfel: „Revoluția, ca urmare a unui război, poate să ia naștere ca rezultat al ridicării la luptă a maselor populare, cînd armata este zdrobită și sătulă de suferințele provocate de război...“ (29).

Atîta tot! În capitolul al II-lea nu se spune nici un cuvînt despre folosirea *revo-luționară a oricărei* situații revoluționare! Nimic! a se compara cu Engels, „Anti-Dühring“, pasajul despre revoluție și violență!²¹¹

Capitolul al III-lea despre „integrarea“ în „statul viitorului“... împotriva „reformiștilor“ (33) și „revizioniştilor“ (34) și cap. 4 — — cap. 4 (despre libertate: minciună) — nimic.

Kautsky

în 1909:

„noi

apărem

mai

moderați

decît

sîntem“

N.B.:
sic!!!

!!!

Capitolul al V-lea: „*Weder Revolution noch Gesetzlichkeit um jeden Preis...*“
Între altele, din articolul din 1893 împotriva anarhiștilor (referindu-se la comportarea lor în răscoala din 1873 din Spania) și împotriva atentatelor lor: în 1878 în Germania, în 1884 în Austria, în 1886 în America. Primejdia, spune el, este aceasta: „die heutige Situation bringt aber die Gefahr mit sich, dass wir leicht «gemüsigt» aussehen, als wir sind“ (59)... dacă masele își vor pierde încrederea în social-democrație ca partid revoluționar, ele se vor orienta spre anarhism (sindicalismul în Franța)... (60).

„Wir wissen, dass wir die historischen Situationen nicht nach Belieben schaffen können, dass unsere Taktik ihnen angepasst sein muss“ (60).

„...Die Beobachtung der heutigen Situation führt mich zu der Anschauung,.. dass wir alle Ursache haben, anzunehmen, wir seien jetzt in eine Periode von Kämpfen um die Staatseinrichtungen und die Staatsmacht eingetreten...“ (61).

N.B.	S. 50: Din scrisoarea lui Engels către Kautsky (3.I.1895): „...Wäre Deutschland ein romanisches Land, so wäre der revolutionäre Konflikt unvermeidlich“*.	N.B.
------	---	------

Capitolul al VI-lea: „*Das Wachstum der revolutionären Elemente*“.

Cunoașterolul birocrăției și armatei

Între altele: „Seine (des herrschenden Regimes) eigenen Werkzeuge, Bureaukratie und Armee“ (63).

Capitolul al 7-lea: „*Die Milderrung der Klassengegensät-*

* Această frază a fost scrisă de V. I. Lenin în colțul din dreapta de sus al aceleiași pagini a manuscrisului. — Nota red.

Capitolul al V-lea: „*Nici revoluție cu orice preț, nici legalitate cu orice preț...*“

Între altele, din articolul din 1893 împotriva anarhiștilor (referindu-se la comportarea lor în răscoala din 1873 din Spania²¹²) și împotriva atentatelor lor: în 1878 în Germania²¹³, în 1884 în Austria²¹⁴, în 1886 în America²¹⁵. Primejdia, spune el, este aceasta: „situația actuală creează primejdia *ca noi să putem fi lesne considerați mai «moderați» decât sintem în realitate*“ (59)*... dacă masele își vor pierde încrederea în social-democrație ca partid revoluționar, ele se vor orienta spre anarhism (sindicalismul în Franța)... (60).

sintem“

N.B.:
sic!!!

!!!

„Noi știm că situațiile istorice nu pot fi create în mod arbitrar și că tactica noastră trebuie să fie pusă în concordanță cu ele“ (60).

„...Urmărind situația actuală, ajung la concluzia... că avem toate motivele să credem că am intrat acum în perioada luptei pentru instituțiile de stat și pentru puterea de stat...“ (61).

N.B.	P. 50: din scrisoarea lui Engels către Kautsky (3.I.1895): „...Dacă Germania ar fi o țară romanică, <i>conflictul revoluționar ar fi inevitabil</i> “ ²¹⁶ .	N.B.
------	--	------

Capitolul al VI-lea: „*Creșterea elementelor revoluționare*“.

Între altele: „Instrumentele proprii lui (regimului dominant), birocrăția și armata“ (63).

Cunoaște rolul
birocrației și
armatei

Capitolul al 7-lea: „*Atenuarea contradicțiilor de clasă*“

* Vezi volumul de față, p. 110. — Nota red.

imperialismul

Cu privire
la proble- N.B.
ma paci-
fismului

ze“ (71—79). S. 76: Imperialismus... „die Angliederung eines überseeischen Reiches an das europäische Staatsgebiet“...

„Der Imperialismus eines Grossstaats heisst aber Eroberungspolitik und heisst Feindschaft gegen die anderen Grossstaaten... Er ist undurchführbar ohne starke Kriegsrüstungen...“ In pofida deosebirilor dintre ele, clasele avute „finden sich alle in der Opferfreudigkeit für die kriegerischen Rüstungen... Das Proletariat (S.76) bildet allein (!!N.B.) die Opposition dagegen“.

Capitolul al 8-lea: „*Die Verschärfung der Klassengegensätze*“.

Carteluri, trusturi, „künstliche Monopole“ (80)... „bedürfnislose ausländische Arbeitskräfte“ (81)... Teuerung (83).

Cu privire la
problema
pacifismului!

„Friedensschwätzereien in Suttnerscher Manier helfen keinen Schritt vorwärts. Das jetzige Wettrüsten ist vor allem eine Folge der *Kolonialpolitik* und des *Imperialismus*, und es hilft nichts, Friedenspropaganda zu machen, solange man diese Politik mitmacht“ (90).

N.B.

„...Kann gerade die Politik des Imperialismus zum Ansatzpunkt werden, von dem aus das herrschende System aus den Angeln gehoben wird“ (96).

Capitolul al 9-lea: „*Ein neues Zeitalter der Revolutionen*“ (97—112).

Creșterea înarmărilor (97)... ascuțirea „nationalen Gegensätze“ (100)... „Schon längst hätte diese Situation zum Kriege geführt als der einzigen (N.B.) Alternative neben der Revolution... wenn nicht eben diese Alternative der Revolution hinter dem Kriege noch näher stände als hinter dem bewaffneten Frieden...“ (100).

(71—79). P. 76: Imperialismul... „anexarea imperiilor de peste mări la teritoriul unui stat european“...

|| i m p e r i a -
|| l i s m u l

„Dar imperialismul unei mari puteri înseamnă o politică de cuceriri și ostilitate față de celelalte mari puteri... El nu poate fi înfăptuit fără înarmări intense...“ În pofida deosebirilor dintre ele, clasele avute „sînt unanime în hotărîrea lor de a nu precupeți nici un sacrificiu pentru înarmări... Numai (!! N.B.) proletariatul (p. 76) constituie opoziția“.

|| Cu privire
|| N.B. la proble-
|| ma paci-
|| fismului

Capitolul al 8-lea: „A s c u ț i r e a c o n t r a d i c ț i i l o r d e c l a s ă“.

Carteluri, trusturi, „monopoluri artificiale“ (80)... „muncitori străini cu cerințe foarte reduse“ (81)... Scumpetea (83).

„Pălăvrăgeala despre pace în maniera lui Suttner nu avansează lucrurile cu nimic. Actuala cursă a înarmărilor este, înainte de toate, o urmare a *politicii coloniale* și a *imperialismului*; e inutil să se facă propagandă în favoarea păcii atîta timp cît mai dăinuie această politică“ (90).

|| Cu privire la
|| problema
|| pacifismului

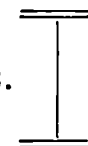
„...Tocmai politica imperialismului poate deveni punctul de plecare al începutului prăbușirii orînduirii existente“ (96).

|| N.B.

Capitolul al 9-lea: „O n o u ă e p o c ă a r e v o l u ț i i l o r“ (97—112).

Creșterea înarmărilor (97)... ascuțirea „contradicțiilor naționale“ (100)... „Această situație ar fi dus demult la război, singura (N.B.) alternativă în afară de revoluție..., dacă revoluția n-ar fi o urmare și mai inevitabilă a războiului decît a păcii înarmate...“ (100).

N.B.

„revolutionären Zeitalter 1789—1871“ für „Westeuropas“; „Eine ähnliche Zeit... seit 1905... für den Orient“ (104). „Der Weltkrieg wird nun in bedrohlichste Nähe gerückt. Die Erfahrung der letzten Jahrzehnte beweist aber, dass der Krieg die Revolution bedeutet“ (105). „Es (das Proletariat) kann nicht mehr von einer *vorzeitigen* Revolution reden“... „Diese revolutionäre Periode“ (112) (in die „wir eingetreten sind“) (112)... „...Die revolutionäre Ära anhebt...“ (112)... (Sfîrşitul broşurii.)

sic!!

Sînt estompate
tochmai parti-
cularităţile
revoluţiei po-
litice a prole-
tariatului

Bilanţ: tot timpul se vorbeşte despre „revoluţie“, mai cu seamă despre „revoluţia politică“, şi nu se spune *nil* despre felul cum au concretizat-o Marx şi Engels în 1852, 1871 şi 1891. Nil despre „Zerschlagen“, despre „statul-parazit“, despre înlocuirea instituţiilor parlamentare prin instituţii active.

Iată cum şişî pregătea Kautsky portişe de scăpare. În 1910 (în a doua jumătate a anului), el a şi cotit (pe jumătate): „Ermattungsstrategie“!! „Neue Zeit“, XXVIII, 2 (1910, IV—IX) şi... a ajuns la reformism, combătîndu-l pe Panneckoek: „Neue Zeit“, XXX, 2 (1912, IV—IX) („Neue Zeit“, XXX, 2).

N.B. ||||| Kautsky contra Panneckoek: Articolele lui Panneckoek sînt intitulate: „Massenaktion und Revolution“ (N.B.). Panneckoek arată în primele rînduri care sînt „Lehren der russischen Revolution“ (S. 541)... Imperialismul: ...înmări, scumpete etc. „Die politische Herrschaft, die Eroberung der Staatsgewalt... Ziel jeder revolutionären Klasse... Die Eroberung der politischen Gewalt“. N.B. „Die Bedingungen und Methoden dieser politischen Revo-

„perioada revoluționară 1789—1871“ în „Europa occidentală“; „o perioadă asemănătoare... începînd din 1905... în Orient“ (104). „Războiul mondial se apropie cu pași amenințător de repezi. Experiența ultimelor decenii a dovedit însă că războiul înseamnă revoluție“ (105). „El (proletariatul) nu mai poate vorbi de o revoluție *prematură*“... „Această perioadă revoluționară“ (112) (în care „am intrat“) (112)... „Era revoluționară începe...“ (112)... (Sfîrșitul broșurii.)

N.B.

sic!!

Bilanț: tot timpul se vorbește despre „revoluție“, mai cu seamă despre „revoluția politică“, și nu se spune *n i m i c* despre felul cum au concretizat-o Marx și Engels în 1852, 1871 și 1891²¹⁷. Nimic despre „sfărîmare“, despre „statul-parazit“, despre înlocuirea instituțiilor parlamentare prin instituții active.

Sînt estompate tocmai particularitățile revoluției politice a proletariatului

Iată cum își pregătea Kautsky portițe de scăpare. În 1910 (în a doua jumătate a anului), el a și cotit (pe jumătate): „Strategie de sleire a adversarului“!! „Neue Zeit“, XXVIII, 2 (1910, IV—IX) și... a ajuns la reformism, combătîndu-l pe Panneckoek: „Neue Zeit“, XXX, 2 (1912, IV—IX) („Neue Zeit“, XXX, 2).

Kautsky *contra* Panneckoek: Articolele lui Panneckoek sînt intitulate: „Acțiunile de masă și revoluția“ (N.B.). Panneckoek arată în primele rînduri care sînt „Învățămintele revoluției ruse“ (p. 541)... Imperialismul: ...înarmări, scumpete etc. „Dominația politică, cucerirea puterii de stat... Telul oricărei clase revoluționare... Cucerirea puterii politice“. N.B. „Trebuie analizate mai amănunțit condițiile și metodele acestei revoluții poli-

lution gilt es, näher zu betrachten“ (542). În ce rezidă forța burgheziei? (1) Geistig überlegen... (2) Organizația: „*Diese Organisation der herrschenden Klassen ist die Staatsgewalt*“ (subliniat de Pannekoek) (543). „Sie tritt als die Gesamtheit der Beamten auf“... „Sie bildet gleichsam einen riesigen Polypen“... Dann „noch stärkere Machtmittel“ (des Staates): „Polizei und Armee“... (toate sublinierile sînt ale lui Pannekoek).

Primul
citāt —
al lui —
Kautsky —
(S. 724) —

Nr. 1

Das Proletariat muss „die Staatsgewalt... besiegen“... „**Der Kampf des Proletariats ist nicht einfach ein Kampf gegen die Bourgeoisie um die Staatsgewalt als Object, sondern ein Kampf gegen die Staatsgewalt**“ (544). Das Problem der sozialen Revolution lautet in kurzer Zusammenfassung: die Macht des Proletariats so hoch steigern, dass sie der Macht des Staates überlegen ist; *und der Inhalt dieser Revolution ist die Vernichtung und Auflösung der Machtmittel des Staates durch die Machtmittel des Proletariats*“ (544).

Al 2-lea
citāt
al lui
Kautsky

Nr. 2

(Urmează apoi o pagină și jumătate de platitudini pe tema importanței cunoștințelor și organizării!! Căii mănîncă ovăz!!) Apoi despre „Illusion der parlamentarischen Eroberung der Herrschaft“... „Nach der formellen Seite hin“, cucerirea puterii politice constă din 2 părți: 1) „Gewinnung politischer Rechte für die Masse...“ 2) „Gewinnung der Volksmehrheit für den Sozialismus“ (545)... Proletariatul va recurge la Massenaktionen, de la forma cea mai simplă (demonstrația) pînă „zu der mächtigsten (!???) Form des Massenstreiks“ (546)... așa cum s-au petrecut lucrurile în Rusia în octombrie 1905 (547)...

inexact!!

a alunecat
spre reformism!!

Inexact!!
dar în decembrie 1905?

inexact!!

tice" (542). În ce rezidă forța burgheziei? (1) Superioritatea intelectuală... (2) Organizația: „*Această organizație a clasei dominante o constituie puterea de stat*“ (subliniat de Panneckoek) (543). „Ea apare ca totalitate a funcționarilor“... „Ea este asemenea unui polip enorm“... Apoi „instrumentele de forță și mai puternice“ (ale statului): „poliția și armata“... (toate sublinierile sînt ale lui Panneckoek).

Proletariatul trebuie... „să învingă puterea de stat“... „Lupta proletariatului nu este pur și simplu o luptă împotriva burgheziei, pentru puterea de stat, ci o luptă împotriva puterii de stat (544). Problema revoluției sociale poate fi formulată pe scurt astfel: forța proletariatului să fie ridicată la o asemenea înălțime, încît să depășească forța statului; iar conținutul acestei revoluții constă în nimicirea și înlăturarea (textual: dizolvarea, Auflösung) instrumentelor de forță ale statului de către instrumentele de forță ale proletariatului“ (544). (Urmează apoi o pagină și jumătate de platitudini pe tema importanței cunoștințelor și organizării!! Căii mănincă ovăz!!) Apoi despre „iluzia cuceririi puterii pe cale parlamentară“... „Din punct de vedere formal“, cucerirea puterii politice constă din 2 părți: 1) „Cucerirea drepturilor politice pentru masele populare“... 2) „Cîștigarea majorității poporului de partea socialismului“ (545)... Proletariatul va recurge la acțiuni de masă, de la forma cea mai simplă (demonstrația) pînă la „forma cea mai viguroasă (!???) — greva de masă“ (546)... așa cum s-au petrecut lucrurile în Rusia în octombrie 1905²¹⁸ (547)...

Nr. 1

Primul
— citat
— al lui
— Kautsky
— (p. 724)

Nr. 2

Al 2-lea
citat
al lui
Kautsky

inexact!!

a alunecat
spre reformism!!

Inexact!!
dar în decembrie 1905?²¹⁹

Nr. 3

Nr. 3. Al
3-lea citat
al lui
Kautsky

„Der Kampf hört erst auf, wenn als Endresultat die völlige Zerstörung der staatlichen Organisation eingetreten ist. Die Organisation der Mehrheit hat dann ihre Überlegenheit dadurch erwiesen, dass sie die Organisation der herrschenden Minderheit vernichtet hat“ (548).

Panneckoek
contra
Kautsky

*Expresie
nefericită,
de care
s-a legat
ticălosul de
K. Kautsky*

„...Die Organisation des Proletariats, die wir als sein wichtigstes Machtmittel bezeichnen, ist nicht zu verwechseln mit der Form der heutigen Organisationen und Verbände... *Das Wesen dieser Organisation ist etwas Geistiges*“ (548)... „dieser Geist wird sich neue Formen der Betätigung schaffen“ (549) (cîteva rînduri mai jos urmează o referire la „Sozialistengesetz“) (549)... Toate acestea „in revolutionären Zeiten“ (549) (N.B.)

„Das Militär?... Söhne des Volkes (549), instrument nesigur pentru burghezie...“

„Am Schlusse des Revolutionsprozesses ist von dieser Macht (materielle Macht der Bourgeoisie und des Staates) nichts mehr übrig...“ (550).

Inexact!

definiția
Massen-
aktionen

Urmează apoi considerații asupra „Aktion der Masse“. K. Kautsky, spune el, face distincție între aceasta și „stradă“ (586). Dar nu asta, spune el, înțelegem noi prin „Aktion der Masse“, ci „eine bestimmte neue Form der Betätigung der organisierten ((N.B.)) Arbeiter“ (586) (subliniat de Panneckoek). „Massenaktionen“ = „ausser parlamentarische politische Betätigung der organisierten (N.B.) Arbeiterklasse“ (ibidem) | „meinen wir“ |.

Inexact!

„Lupta încetează abia atunci când, ca rezultat final, are loc distrugerea completă a organizației de stat. Organizația majorității își dovedește superioritatea prin aceea că nimicește organizația minorității dominante“ (548)*.

Nr. 3

Nr. 3. Al
3-lea citat
al lui
Kautsky

„...Organizația proletariatului, pe care noi o considerăm instrumentul lui de forță cel mai important, nu trebuie confundată cu forma organizațiilor și uniunilor de astăzi... *Esența acestei organizații este ceva de ordin spiritual*“ (548)... „spiritul acesta va făuri forme noi de activitate“ (549) (cîteva rînduri mai jos urmează o referire la „legea împotriva socialiştilor“) (549)... Toate acestea „într-o perioadă revoluționară“ (549) (N.B.)

Panneckoek
contra
Kautsky

*Expresie
nefericită,
de care
s-a legat
ticălosul de
K. Kautsky*

„Armata?... Fii ai poporului (549), instrument nesigur pentru burghezie...”

„La sfîrșitul procesului revoluționar nu va mai rămîne nimic din această forță (forța materială a burgheziei și a statului)...“ (550).

Urmează apoi considerații asupra „acțiunii masei“. K. Kautsky, spune el, face distincție între aceasta și „stradă“ (586). Dar nu asta, spune el, înțelegem noi prin „acțiunea masei“, ci „o anumită formă nouă de activitate a muncitorilor organizați ((N.B.)) (586) (subliniat de Panneckoek). „Acțiuni de masă“ = „acțiuni politice extraparlamentare ale clasei muncitoare organizate (N.B.)“ (ibidem)

Inexact!

definiția
acțiunilor
de masă

Inexact!

„credem noi“

* Vezi volumul de față, p. 111 - 112. - Nota red.

prea puțin.
Ce este
revoluția?

Dar, spune el, „es ist nicht ausgeschlossen, dass auch in Zukunft plötzliche gewaltige Erhebungen der millionenköpfigen unorganisierten Massen gegen eine Regierung losbrechen können“ (587).

f o a r t e
adevărat!!

La p. 591 Panneckoek *se corectează*, spunînd că acțiunile celor organizați „atrag repede“ pe cei „neorganizați“, transformînd lupta în acțiuni „der ganzen proletarischen Klasse“. La K. Kautsky însă reiese doar că acțiunile masei „unberechenbar“, că, prin urmare, „es geht alles in der alten Weise in allmählich steigendem Umfang weiter“... „die Theorie des aktionslosen Abwartens“ (591)... teoria noastră este cea „der revolutionären Aktivität“, a lui K. Kautsky este „passiver Radikalismus“ (592)... care în practică „nur allzuoft“ „se apropie de tactica revizionistă“.

adevărat!

§ 4: „lupta împotriva războiului“ (609—616). Kautsky zugrăvește teama populației „de invazie“... Clasa muncitoare „muss“ să se ridice și se va ridica împotriva războiului pentru a-l împiedica. K. Kautsky „übersieht den Prozess der Revolution“ (616).

este
adevărat!

Kautsky îi
răspunde lui
Panneckoek

Răspunzînd lui Panneckoek, K. Kautsky debitează o serie de platitudini despre „instinctul masei“ (ca și cum despre asta ar fi vorba!), despre „marxismul vulgar“, se leagă de cuvîntul „spiritual“ (Panneckoek, spune el, face „alchimie“) (688). În timpul legii excepționale, spune el, au existat organizații „secrete“ (690)... „Aber eine Steigerung und Vervollkommnung der Organisation des Proletariats über das unter freiheitlicheren Zuständen erlangte Mass hinaus hat bisher noch niemand in solchen Zuständen entdeckt“ (690).

eludarea
problemei
organizațiilor
ilegale
(*escroc*)!

Dar, spune el, „nu este exclus ca și în viitor să se dezlănțuie pe neașteptate puternice răscoale ale masei neorganizate de milioane de oameni împotriva regimului“ (587).

prea puțin.
Ce este
revoluția?

La p. 591 Panneckoek se corectează, spunând că acțiunile celor organizați „atrag repede“ pe cei „neorganizați“, transformând lupta în acțiuni ale „întregii clase proletare“. La K. Kautsky însă reiese doar că acțiunile masei „nu pot fi prevăzute“, că, prin urmare, „totul merge ca și înainte, crescând treptat în amploare“... „teoria așteptării pasive“ (591)... teoria noastră este cea a „activității revoluționare“, a lui K. Kautsky este „radicalismul pasiv“ (592)... care în practică „prea adesea“ „se apropie de tactica revizionistă“.

foarte
adevărat!!

adevărat!

§ 4: „lupta împotriva războiului“ (609—616). Kautsky zugrăvește teama populației „de invazie“... Clasa muncitoare „trebuie“ să se ridice și se va ridica împotriva războiului pentru a-l împiedica. K. Kautsky „nu vede procesul revoluției“ (616).

este
adevărat!

Răspunzând lui Panneckoek, K. Kautsky debitează o serie de platitudini despre „instinctul masei“ (ca și cum despre asta ar fi vorba!), despre „marxismul vulgar“, se leagă de cuvântul „spiritual“ (Panneckoek, spune el, face „alchimie“) (688). În timpul legii excepționale, spune el, au existat organizații „secrete“ (690)... „Dar nimeni n-a descoperit încă pînă acum că creșterea și perfecționarea organizației proletariatului poate, în asemenea condiții, să depășească limita care poate fi atinsă în condițiile unei libertăți mai mari“ (690).

Kautsky îi
răspunde lui
Panneckoek

eludarea
problemei
organizațiilor
ilegale
(escroc)!

despre „testamentul“ lui Engels
escroc și ticălos!!

ei înșiși au falsificat Vermächtnis

capitolul al IV-lea, § 1, esența vulgarizării marxismului

„citată“ din Marx!!
Citează tocmai ceea ce nu se potrivește!!

„...Die Klugheit, die wir empfehlen, ist jene, die uns Friedrich Engels in seiner letzten Veröffentlichung, seinem politischen Vermächtnis, empfahl“ (692). [Cf. Bernstein. „Voraussetzungen“. 1899, S.26:

„Testamentul“ politic al lui Engels!!!
(Și mai departe, tot în maniera unui escroc, vorbește despre „Spiritualisierung“ (692) der Organisation la Pannekoek, spunând că „nu este clar“ ce vrea el, că el vrea „veranstalten“ die Revolution (697) etc.)
Urmează § IV: „Die Eroberung der Staatsgewalt“, 1. *Die Zerstörung des Staates*“. Aicea-i principalul. K. Kautsky „citează“ nr. 1, nr. 2 și nr. 3 (aici 45—46)—S. 724—și „conchide“:

„...Bisher bestand der Gegensatz zwischen Sozialdemokraten und Anarchisten darin, dass jene die Staatsgewalt erobern, diese sie zerstören wollten. Pannekoek will beides...“

„...Was an der so gekennzeichneten Organisation will Pannekoek zerstören? Den Zentralismus?... (urmează un citat din *Marx*: «Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln», S.81, 1850: «entschiedenste Zentralisation der Gewalt in die Hände der Staatsmacht»“). „Ist Pannekoek derselben Meinung, was will er dann mit der «völligen Zerstörung der staatlichen Organisation» sagen? (724) Will (725) er vielleicht die staatlichen Funktionen der Beamten aufheben? Aber wir kommen in Partei und Gewerkschaft nicht ohne Beamte aus, geschweige denn in der Staatsverwaltung. Unser Programm fordert denn auch nicht Abschaffung der staatlichen Beamten, sondern die Erwäh-

„...Noi recomandăm să se dea dovadă de aceeași înțelepciune pe care ne-a recomandat-o Engels în ultima sa lucrare, testamentul său politic“ (692). [Cf. Bernstein. „Premisele“, 1899, p. 26: „Testamentul“ politic al lui Engels!!!] (Și mai departe, tot în maniera unui escroc, vorbește despre „spiritualizarea“ (692) organizației la Panneckoek, spunînd că „nu este clar“ ce vrea el, că el vrea „să organizeze“ revoluția (697) etc.).

Urmează § IV: „Cucerirea puterii de stat“, 1. „*Distrugerea statului*“. Aicea-i principalul. K. Kautsky „citează“ nr. 1, nr. 2 și nr. 3 (aici 45—46*) — p. 724 — și „conchide“:

„...Pînă acum opoziția dintre social-democrați și anarhiști consta în faptul că primii voiau să cucerească puterea de stat, iar cei din urmă s-o distrugă. Panneckoek vrea și una și alta...“**.

„...Ce vrea să distrugă Panneckoek din această organizație, caracterizată în felul acesta? Centralismul?... (urmează un citat din *Marx*: «Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia», p. 81, 1850: «cea mai categorică centralizare a puterii în minile statului»²²¹)“. „Dacă Panneckoek este de aceeași părere, atunci ce vrea să spună prin cuvintele: «distrugerea completă a organizației de stat»? (724). Poate (725) vrea să desființeze funcțiile de stat ale funcționarilor? Noi nu ne putem lipsi însă de funcționari nici în organizațiile de partid, nici în cele sindicale și cu atît mai puțin în administrația statului. Programul nostru cere nu desființarea funcționarilor de stat, ci alegerea funcționarilor de către

despre „testamentul“ lui Engels²²⁰

escroc și ticălos!!

ei înșiși au falsificat testamentul

capitolul al IV-lea, § 1, esența vulgarizării marxismului

„citat“ din Marx!!
Citează tocmai ceea ce nu se potrivește!!

* Vezi volumul de față, p. 284 — 286. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 112. — *Nota red.*

escroc, căci
Pannecoek
vorbeşte toc-
mai de „revo-
luţie“!

o perlă de
reformism!

Esență și
bilanț:

lung der Behörden durch das Volk... Nicht darum handelt es sich bei unserer jetzigen Erörterung, wie sich der Verwaltungsapparat des «Zukunftsstaates» gestalten wird, sondern darum, ob unser politischer Kampf die Staatsgewalt auflöst, *ehe wir sie noch erobert haben* (subliniat de K. Kautsky). Welches Ministerium mit seinen Beamten könnte aufgehoben werden?“ (Ministerul Învăţămîntului? al Justiţiei? Ministerul de Finanţe? de Război?). „Nein, keines der heutigen Ministerien wird durch unsern politischen Kampf gegen die Regierungen beseitigt werden... Ich wiederhole es, um Missverständnissen vorzubeugen: hier ist nicht die Rede von der Gestaltung des Zukunftsstaates durch die siegreiche Sozialdemokratie, sondern von der des Gegenwartstaates durch unsere Opposition“ (725).

„...Seine (des Massenstreiks) Aufgabe kann nicht die sein, die Staatsgewalt zu zerstören (subliniat de K. Kautsky), sondern nur die, eine Regierung zur Nachgiebigkeit in einer bestimmten Frage zu bringen oder eine dem Proletariat feindselige Regierung durch eine ihm entgegenkommende zu ersetzen...“ (726).

„...Aber nie und nimmer kann dies“ (wenn „das Proletariat“ „feindliche Regierung“ „matt setzt“) „zu einer Zerstörung (subliniat de K. Kautsky) der Staatsgewalt, sondern stets nur zu einer Verschiebung der Machtverhältnisse innerhalb der Staatsgewalt führen...“ (727).

popor... Este vorba acum nu de forma pe care o va lua aparatul administrativ al «viitorului stat», ci dacă lupta noastră politică va desființa (textual: va dizolva, auflöst) puterea de stat încă înainte ca noi s-o fi cucerit (subliniat de K. Kautsky). Care minister împreună cu funcționarii săi ar putea fi desființat?“ (Ministerul Învățămîntului? al Justiției? Ministerul de Finanțe? de Război?). „Nu, nici unul dintre actualele ministere nu va fi înlăturat de lupta noastră politică împotriva guvernului... Repet, pentru a evita orice neînțelegere: aici nu este vorba de forma pe care o va da viitorului stat social-democrația victorioasă, ci de felul în care opoziția noastră transformă statul actual“ (725)*.

escroc, căci Pannekoek vorbește tocmai de „revoluție“!

„...Sarcina ei (a grevei de masă) nu poate niciodată să constea în a distruge (subliniat de K. Kautsky) puterea de stat, ci numai în a constrînge guvernul să facă concesii într-o anumită problemă sau în a înlocui un guvern ostil proletariatului printr-un guvern binevoitor (entgegenkommende)...“ (726).

o perlă de reformism!

„...Dar niciodată și în nici un fel de condiții acest lucru“ (adică „victoria“ „reputată de proletariat“ asupra „unui guvern ostil“) „nu poate duce la distrugerea (subliniat de K. Kautsky) puterii de stat, ci numai la o anumită deplasare (Verschiebung) a raportului de forțe în cadrul puterii de stat...“ (727).

Esență și bilanț:

* Vezi volumul de față, p. 113 — 114. — Nota red.

N.B.
aici vorbește
de revolu-
ție!!

ΣΣ = socia-
lism *fără*
revoluție!!
Sau o revo-
luție *fără*
distrugerea
puterii po-
litice, a „ma-
șinii de stat“
a burghe-
ziei!!

o mostră de
idioțenie!!

„...Unde das Ziel unseres (732) politi-
schen Kampfes bleibt dabei das gleiche,
das es bisher gewesen: Eroberung der
Staatsgewalt durch Gewinnung der Mehr-
heit im Parlament und Erhebung des
Parlaments zum Herrn der Regierung.
Nicht aber Zerstörung der Staatsgewalt.
Auf welchem Wege will denn Pannekoek
die sozialistische Produktionsweise einfüh-
ren als mit Hilfe gesetzlicher Massnahmen
über... Verstaatlichung... von Industrie-
zweigen... (etc.)? Durch welche Mittel will
Pannekoek diese Verhältnisse regeln,
wenn nicht durch eine proletarische
Staatsgewalt? Und wo soll die herkommen,
wenn jegliche Staatsgewalt durch die Ak-
tion der Masse zerstört worden?... Ich
bleibe bei der Auffassung, mit deren
Formulierung ich meine Artikelserie über
die Aktion der Masse vor einem Jahre
schloss: «...Ausbau der Organisation, Ge-
winnung aller Machtpositionen, die wir
aus eigener Kraft zu erobern und festzu-
halten vermögen, Studium von Staat und
Gesellschaft und Aufklärung der Massen:
andere Aufgaben können wir uns und
unseren Organisationen auch heute noch
nicht bewusst und planmässig setzen»
(733).

Aceasta ar însemna un faliment *total al mar-
xismului*!! Toate învățămintele și doctrina lui
Marx și Engels din anii 1852—1891 *sînt date uitării*
și denaturate. Marx și Engels ne-au învățat că „mașina
militară-birocratică de stat trebuie *să rămână*“.
Despre aceasta nu se spune nici un cuvînt. Dictaturii
proletariatului i se substituie utopia mic-burgheză a

„...Și țelul luptei noastre (732) politice rămîne atunci același ca și pînă acum: cucerirea puterii de stat prin obținerea majorității în parlament și transformarea parlamentului în stăpîn al guvernului*. Dar nu distrugerea puterii de stat. Cum ar putea Panneckoek să introducă modul de producție socialist dacă nu cu ajutorul unor măsuri adoptate pe cale legislativă... etatizarea... ramurilor industriale... (etc.)? Prin ce mijloace ar putea Panneckoek să reglementeze aceste relații dacă nu cu ajutorul unei puteri de stat proletare? Dar de unde va apărea ea dacă orice putere de stat va fi distrusă prin acțiunea maselor? ...Eu rămîn la părerea pe care am formulat-o acum un an ca încheiere a unei serii de articole ale mele cu privire la acțiunea maselor: «...Construirea organizației, cucerirea tuturor pozițiilor puterii pe care sîntem în stare să le cucerim și să le păstrăm prin propria noastră forță, studiarea statului și a societății și luminarea maselor; alte sarcini nu ne putem pune deocamdată în mod conștient și sistematic nici nouă, nici organizațiilor noastre»“ (733).

N. B.
aici vorbește
de revolu-
ție!!

Bilanț gene-
ral = socia-
lism *fără*
revoluție!!
Sau o revo-
luție fără dis-
trugerea pu-
terii politice,
a „mașinii
de stat“ a
burgheziei!!

o mostră de
idioțenie!!

Aceasta ar însemna un faliment *total al marxismului*!! Toate învățămintele și doctrina lui Marx și Engels din anii 1852—1891 sînt date uitării și denaturate. Marx și Engels ne-au învățat că „mașina militară-birocratică de stat trebuie *s f ă r ă m a t ă*“. Despre aceasta nu se spune nici un cuvînt. Dictaturii proletariatului i se substituie utopia mic-burgheză a

* Vezi volumul de față, p. 117. — *Nota red.*

luptei pentru reforme. Socialismul se înfăptuiește prin reforme; grevă de masă pentru reforme — la aceasta se reduce totul. Nici un cuvânt despre lupta împotriva „credinței superstițioase în stat“, despre crearea de către proletariat a unor instituții reprezentative „active, executive și legislative“, și *n u* parlamentare. Și aceasta în august 1912 — după apariția lui „Weg zur Macht!“ — în preajma lansării Manifestului de la Basel!! într-un răspuns special la un articol despre *revoluție*, despre „revoluția politică“!! Nu găsești aici nici propagarea revoluției, nici elaborarea problemei ei.

Bernstein despre „Comuna din Paris“...

(Kautsky a eludat)

În cartea sa „Voraussetzungen“, *Bernstein* aduce marxismului acuzația de „blanquism“ (capitolul II, b) și respinge categoric „dictatura proletariatului“, iar în problema Comunei din Paris (citată de mine *mai sus*, p. 31) confundă în mod stupid cu ideile lui Proudhon, în mod șarlatanesc *eludează cu totul*, cu desăvîrșire „sfărîmarea mașinii de stat. (Cf. Bernstein, S.183 despre „dictatura proletariatului“ = „dictatura oratorilor de club și a literaților“, S. 137 despre democrația primitivă, fără funcționari retribuiți etc. și despre decăderea acesteia în cursul dezvoltării „libere“ [ha-ha!!] a trade-unionurilor, Webb!!)

cf. Engels despre revoluție în „Anti-Dühring“!!

În cartea sa împotriva lui Bernstein, *Kautsky* a eludat și el problema, declarînd: „Die Entscheidung über das Problem der proletarischen Diktatur können wir wohl ganz ruhig der Zukunft überlassen“ (S. 172). O adevărată perlă! Ha-ha-ha!! „Ganz ruhig!!“ E puțin probabil, spune el, s-o poți scoate la capăt cu d-nii iuncheri, Rockefelleri etc. fără

luptei pentru reforme. Socialismul se înfăptuiește prin reforme; grevă de masă pentru reforme — la aceasta se reduce totul. Nici un cuvânt despre lupta împotriva „credinței superstițioase în stat“, despre crearea de către proletariat a unor instituții reprezentative „active, executive și legislative“, și *nu* parlamentare. Și aceasta în august 1912 — după apariția „Drumului spre putere“! — în preajma lansării Manifestului de la Basel!!²²² într-un răspuns special la un articol despre *revoluție*, despre „revoluția politică“!! Nu găsești aici nici propagarea revoluției, nici elaborarea problemelor ei.

În cartea sa „Premisele“, *Bernstein* aduce marxismului acuzația de „blanquism“ (capitolul II, b) și respinge categoric „dictatura proletariatului“, iar în problema Comunei din Paris (citată de mine *mai sus*, p. 31*) confundă în mod stupid cu ideile lui Proudhon, în mod șarlatanesc *eludează cu totul*, cu desăvârșire „sfărîmarea“ mașinii de stat. (Cf. Bernstein, p. 183 despre „dictatura proletariatului“ = „dictatura oratorilor de club și a literaților“, p. 137 despre democrația primitivă, fără funcționari retribuiți etc. și despre decăderea acesteia în cursul dezvoltării „libere“ [ha-ha!!] a trade-unionurilor, Webb!!)

În cartea sa împotriva lui Bernstein, *Kautsky* a eludat și el problema, declarînd: „Rezolvarea problemei dictaturii proletare o putem lăsa fără grijă pe seama viitorului“ (p. 172)**. O adevărată perlă! Ha-ha-ha!! „Fără grijă!!“ E puțin probabil, spune el, s-o poți scoate la capăt cu d-nii iuncheri, Rockefelleri etc. fără dictatură, însă nu vreau „să jur“ că

Bernstein despre „Comuna din Paris“...

(Kautsky a eludat)

cf. Engels despre revoluție în „Anti-Dühring“!!²²³

* Vezi volumul de față, p. 221. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 106. — *Nota red.*

Iată în ce hal au vulgarizat marxismul!!

dictatură, însă nu vreau „schwören“ că dominația de clasă a proletariatului va lua „forme de dictatură de clasă“. Dar democrația nu va înlătura necesitatea dominației de clasă a proletariatului (S.172).

ΣΣ: Eu, cică, sînt *pentru* dictatura proletariatului, dar nu vreau să insist asupra ei și s-o analizez. Nici pro, nici contra!!!!

S.180: noi, cică, nu știm nici *c î n d*, nici *c u m* va dobîndi proletariatul dominația politică: printr-un singur crah, printr-un șir de catastrofe sau printr-o dezvoltare treptată... dar noi, pasă-mite, sîntem „partidul revoluției sociale“...

În legătură cu referirea lui Bernstein la afirmația lui Marx că clasa muncitoare nu poate lua *pur și simplu* mașina de stat *a ș a c u m e s t e*, K. Kautsky citează $\alpha - \beta$ (vezi mai sus, p. 33 din acest caiet) și se limitează la aceasta (S. 22). Vedeti dv., *pur și simplu și a ș a c u m e s t e* nu se poate, în general însă se poate!

K. MARX. „REVOLUTION UND KONTERREVOLUTION IN DEUTSCHLAND“

STUTTGART, 1907, 2. AUFLAGE

S. 117: „Nun ist der Aufstand eine Kunst ebenso wie der Krieg oder andere Künste, und gewissen Regeln unterworfen, deren Vernachlässigung zum Verderben der Partei führt, die sich ihrer schuldig macht. Diese Regeln, logische Folgerungen aus dem Wesen der Parteien und der Verhältnisse, mit denen man in solchem Falle zu tun hat, sind so klar und einfach, dass die kurze Erfahrung von 1848 die Deutschen ziemlich bekannt mit ihnen gemacht hatte. Erstens darf man nie mit dem Aufstand spielen, wenn man nicht entschlossen ist, allen Konsequenzen des Spiels Trotz zu bieten. Der Aufstand ist eine Rechnung mit höchst unbestimmten Grössen, deren Wert sich jeden Tag ändern kann; die Streitkräfte, gegen die man zu kämpfen hat, haben

dominația de clasă a proletariatului va lua „forme de dictatură de clasă“. Dar democrația nu va înlătura necesitatea dominației de clasă a proletariatului (p. 172).

Bilanț general: Eu, cică, sînt *pentru* dictatura proletariatului, dar nu vreau să insist asupra ei și s-o analizez. Nici pro, nici contra!!!!

P. 180: noi, cică, nu știm nici *c î n d*, nici *c u m* va dobîndi proletariatul do-

minația politică: printr-un singur crah, printr-un șir de catastrofe sau printr-o dezvoltare treptată... dar noi, pasămite, sîntem „partidul revoluției sociale“...

În legătură cu referirea lui Bernstein la afirmația lui Marx că clasa muncitoare nu poate lua *pur și simplu* mașina de stat *a ș a c u m e s t e*, K. Kautsky citează $\alpha - \beta$ (vezi mai sus, p. 33 din acest caiet*) și se limitează la aceasta (p. 22). Vedeți dv., *pur și simplu* și *a ș a c u m e s t e* nu se poate, în general însă se poate!

Iată în ce hal au vulgarizat marxismul!!

K. MARX. „REVOLUȚIE
ȘI CONTRAREVOLUȚIE ÎN GERMANIA“²²⁴

STUTTGART, 1907, EDIȚIA A 2-A

P. 117: „Insurecția este o artă, ca și războiul sau ca oricare altă artă. Ea este supusă anumitor reguli, și neglijarea lor duce la pieirea partidului care s-a făcut vinovat de nerespectarea lor. Aceste reguli, fiind consecința logică care decurge din esența partidelor, din esența condițiilor cu care ai de-a face într-un asemenea caz, sînt atît de clare și de simple, încît scurta experiență din 1848 a făcut ca germanii să le cunoască îndeajuns de bine. În primul rînd, niciodată nu trebuie să te joci cu insurecția dacă nu ești hotărît să mergi pînă la capăt (literal: să ai în vedere toate consecințele acestui joc). Insurecția este o ecuație cu mărimi extrem de nedeterminate, a căror valoare se poate schimba de la o zi la alta. Forțele de luptă împotriva cărora trebuie

* Vezi volumul de față, p. 235. — Nota red.

den Vorteil der Organisation, Disziplin und der herkömmlichen Autorität ganz auf ihrer Seite; kann man nicht grosse Gegenmächte dagegen aufbringen, so wird man geschlagen und vernichtet. Zweitens, ist der Aufstand einmal begonnen, dann handle man mit der grössten Entschiedenheit und ergreife die Offensive. Die Defensive ist der Tod jeder bewaffneten Erhebung; diese ist verloren, ehe sie sich noch mit dem Feinde gemessen hat. Überrasche die Gegner, solange ihre Truppen zerstreut sind, Sorge täglich für neue, wenn auch kleine Erfolge; halte das moralische Übergewicht fest, das die erste erfolgreiche Erhebung dir gebracht; ziehe jene schwankenden Elemente an dich, die immer dem stärksten Anstoss folgen und sich immer auf die sicherere Seite schlagen; zwinge deine Feinde zum Rückzug, bevor sie ihre Kräfte gegen dich zusammenfassen können; kurz, nach den Worten Dantons, des grössten bisher bekannten Meisters revolutionärer Taktik: *de l'audace, de l'audace, encore de l'audace!*" (118).

Scris în ianuarie—februarie 1917

*Publicat pentru prima oară în 1930,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XIV*

S: tipărește după manuscris

---

să acționezi au pe de-a-ntregul de partea lor avantajul organizării, disciplinei și autorității tradiționale; dacă insurgenții nu pot concentra forțe mari împotriva dușmanului, ei vor fi înfrinți și nimiciti. În al doilea rînd, din moment ce a început insurecția, trebuie să acționezi cu cea mai mare hotărîre și să treci la ofensivă. Defensiva este moartea oricărei insurecții armate; rămînînd în defensivă, ea este pierdută încă înainte de a-și fi măsurat forțele cu cele ale inamicului. Trebuie să-l iei pe dușman prin surprindere atîta timp cît trupele lui sînt încă răslețite, trebuie să cauți să obții în fiecare zi noi succese, fie și succese mici; trebuie să menții superioritatea morală pe care ți-a dat-o prima mișcare încununată de succes a insurgenților; trebuie să atragi de partea ta elementele șovăielnice, care-l urmează întotdeauna pe cel mai tare și se situează întotdeauna alături de partea cea mai sigură; trebuie să-l silești pe dușman să se retragă înainte ca el să fi putut concentra trupele împotriva ta; într-un cuvînt, acționează așa cum spunea Danton, cel mai mare maestru al tacticii revoluționare cunoscut pînă acum: îndrăzneală, îndrăzneală și iar îndrăzneală!“ (118)²²⁵.

*Publicat pentru prima oară în 1930,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XIV*

Tradus din limba germană

II

PLANURI, CONPECTE ȘI ÎNSEMNĂRI
PENTRU LUCRAREA „STATUL ȘI REVOLUȚIA”²²⁶

1

PLANURILE LUCRĂRII

1

Învățătura marxistă despre stat

Să aleg ordinea istorică-dogmatică (α) sau cea logică (β) de expunere?

(α) Dezvoltarea (cronologică) a concepțiilor lui Marx și Engels. 1847, 1848, 1852, 12.IV.1871, 1872, 1873, 1875, 1878 („Anti-Dühring“), 1891 („Critica Programului de la Erfurt“), (1891: prefața la „Bürgerkrieg“*) 1894, (1895)

(β) Statul în societatea gentilică... } intro-
statul în societatea împărțită în clase... } ducere
Entfremdung** ; Cum își exercită burghezia dominația în republica democratică?

Engels 1887. Engels 1894 („Ursprung“***).

Statul și revoluția (și socialismul).

1847 și 1848.

1852: experiența revoluțiilor franceze

Experiența Comunei... 1871; 1872; 1873; 1875.

Trecerea de la capitalism la socialism:

e c o n o m i c ă: „Critica Programului de la Gotha“: cele două faze ale societății comuniste

p o l i t i c ă: trecerea de la stat la *n e s t a t*. Plehanov în 1894 nil****.

* — „Războiul civil“. — *Nota trad.*

** — Înstrăinare. — *Nota trad.*

*** — „Originea“. — *Nota trad.*

**** — nihil — nimic. — *Nota trad.*

K. Kautsky versus* Panneckoek 1912.
 (Nil și chiar mai rău decît nil.)
 Experiența anilor 1905 și 1917. „Sovietele“...

2

Etwa**:

- I. Introducerea. (Statul în societatea premergătoare apariției claselor și în societatea împărțită în clase. Ce este statul?)
- II. Statul contemporan.
 { Republica democratică și bursa. }
 { Înarmarea și războaiele. }
- III. „Dispariția treptată a statului“.
 [Caracterul sumar al acestei noțiuni.]
- IV. 1847 și 1848: „Teoria“.
- V. 1852: învățămintele istoriei Franței și a revoluțiilor franceze.
- N.B. ||| VI. Experiența Comunei.
 ||| („Endlich entdeekt“²²⁷)
 ad VI***
- scrisoarea din 12.IV.1871²²⁸. [1871]
- Prefața din 24.VI.1872²²⁹ la „Manifestul Comunist“.
 1873.
 1875.
- VII. Economia treptei de trecere de la capitalism la comunism.
- VIII. Trecerea politică de la stat la „n e s t a t“.
- IX. Marxismul este dat uitării și vulgarizat.
 Plehanov 1894 *n i l*.
 K. Kautsky 1912 *i n a p o i*.
- X. Experiența anilor 1905 și 1917.

eventual, mai prudent:
 X. Încheiere
 (experiența anilor 1905 și 1917).

* — contra. — Nota trad.

** — aproximativ. — Nota trad.

*** la punctul VI. — Nota trad.

Planul broșurii.

Învățătura marxistă despre stat.

(p. 1) **Prefață:** Însemnătatea teoretică și actualitatea problemei.

1. Introducere

Citat din „Ursprung“: societatea premergătoare apariției claselor — fără stat și societatea împărțită în clase — cu stat²³¹.

Ce este statul? (Asta-i tot ce „știu“ oportuniștii și kautskiștii.)

2. Statul contemporan:

Republica democratică și bursa (Engels în „Ursprung“)

înarmarea și războaiele (Engels în „Anti-Dühring“)

||| ? ||| **Imperialismul** „*Trustrile de stat: monopolurile de stat.* (+ Engels despre Planlosigkeit...²³²)

3. „Dispariția treptată a statului“. Acest lucru îl țin minte, dar critica „statului popular liber“ (i b. * Engels în „Anti-Dühring“) au uitat-o!!

ΣΣ = concluzii generale. Lucruri indeobște cunoscute. Ca ceva de ordin *general*, fără contingentă cu problema revoluției, a formelor și modurilor de dispariție. Creează posibilitatea unei interpretări oportuniste:

||„dispariția treptată“ versus „sfârșimarc“.||

p. 36; 37 — 38
[244—252]²³⁰

p. 37 [250]

p. 38—39 [252—256]

* — ibidem. — Nota trad.

Pagină din manuscrisul lui V. I. Lenin
„Planuri, conspecte
și însemnări pentru lucrarea
«Statul și revoluția ». —
Iulie-septembrie 1917

A compara „dispariția treptată” cu citatul din „Anti-Dühring”²³³.

Un panegiric al revoluției violente.

A uni §§ 1—3 sub titlul „Societatea împărțită în clase și statul”^{*} (p. 2)^{**}.

Dezvoltarea concretă a concepțiilor lui Marx și Engels:

4. 1847 („Mizeria filozofiei”) și 1848 („Manifestul Comunist”)

p. 22 [190—192]
p. 22 — 23
[192—196]

Un pasaj dat uitării:
„statul, adică proletariatul organizat ca clasă dominantă... În ce fel organizat?”

5. 1852: Învățămintele revoluțiilor franceze („a sfărâma mașina”)...

p. 2 — 3 — 4
[131—136]

Engels despre „caracterul clasic” al istoriei Franței:

p. 4 [136—138]

6. *Experiența Comunei:*
γ) 12. IV. 1871. (Scrisoarea lui Marx către Kugelmann.)

p. 1 — 2 [128—132]

δ) (30.V.?) 28.V.1871.
 („Războiul civil”)

p. 27—28—29—
30 — 31 [208—228]

α) Prefața la „Manifestul Comunist”
24. VI. 1872

p. 1 [126—128]

β) Bernstein despre „democratismul doctrinar”¹²⁰

p. 23 — 24 — 25 — 26
[198—206]

p. 1 (B) [128]
(1872: „Zur Wohnungsfrage”^{***} p. 25 [200—202]: „desființarea statului”
(„dictatura proletariatului”: p. 26 [204])

^{*} Inițial în manuscris era: „Eventual să unesc §§ 1—3 sub titlul «Concepțiile teoretice generale ale marxismului despre stat?»” — *Nota red.*

^{**} Vezi volumul de față, p. 5. — *Nota red.*

^{***} — „Contribuții la problema locuințelor”. — *Nota trad.*

7. Denaturarea de către Bernstein și tertipurile dubioase la care recurge Kautsky („nu se poate pur și simplu lua în stăpânire“)...

8. 1873 (împotriva anarhiștilor)

9. 1875. Bazele economice ale transformării statului în nestat. (Marx în „Critica Programului de la Gotha“)

10. 1875 (Engels către Bebel). (ΣΣ*)

10 bis. 1891: Engels, prefața la ediția a 3-a.

[Engels 1887: p. 23 [198]]

Engels în „Critica“ din 1891.

Engels: 1894:

Capitolul al VI-lea (11). Vulgarizarea*** marxismului de către oportuniști.

(α) Plehanov în broșura despre anarhism → ? 1894—nil!

(β) Kautsky 1902 („Revoluția socială“) și 1909 („Drumul spre putere“) foarte prost + Kautsky 1899 împotriva lui Bernstein.

(γ) Kautsky versus Pannekoek în 1912 *in a p o i*.

(δ) „*P r e g ă t i r e a*“ revoluției. Quid est?****

N. B. + 4 7 [296—298].

p. 39—40—41—42
[256—266]

p. 15—16—17—
18—19 [172—186]

p. 13—(14) [165—172]

[+ 21 [192] in finem**

Engels und Bebel]

p. 32—33—34—35
[230—244]

p. 5—6—7—8
[140—152]

p. 39 [254]

Mai ales N.B.:
„Noi apărem mai
moderați decît
sîntem“ (Kautsky).
p. 44 [276—278].

p. 43—44—45
46—47 [266—298]

Tradiția
revoluționară.

* — Suma summarum — total general. — Nota trad.

** — la sfîrșit. — Nota trad.

*** — Inițial în manuscris era „Uitarea“. — Nota red.

**** — Ce este? — Nota trad.

(cf. Engels 1894—1895, p. 10 — 11 — 12.) [158—164]

[+ p. 20 [186] („masă reacționară“)]

(+ o filă separată: Kautsky: „über Nacht“²³⁴).

Ad 8 din cap. VI.

A adăuga: „francezul va începe, germanul va duce pînă la capăt“: Engels: 2. VI. 1894: p. 11—12 [163]

(Cap. VI ad 8). Engels despre calea pașnică (prefața din 1895): p. 11 [162] (+ N.B.: p. 27 [206—208]).

Capitolul VII (12). Experiența anilor 1905 și 1917.

Sovietele. Quid est? [cf. 1905 și 1906, rezoluția bolșevicilor*]

Același tip ca și Comuna.

Denaturat de către socialiștii-revoluționari și menșevici.

„Mesianism“? Nu, luarea în considerare a anilor 1905—1917

„Francezul va începe, iar germanul va duce pînă la capăt“ p. 11 — 12 [163]... (cf. *Spectator* 1915—1916)...

Sau la capitolul al VII-lea?

Capitolul VII-lea:

1. (α) 1905. Rezoluția bolșevicilor din 1906.

Nil în literatura vest-europeană despre stat.

2. (β) 1915: Tezele din „Soțial-Demokrat“***.

3. (γ) 1917. Experiență.

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 12, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 224—225. — *Nota red.*

** Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 27, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 49—52. — *Nota red.*

N.B. ||| Trecerea la socialism în formele concrete de trecere (N.B.)...

{ — puterea.
— miliția.
— trecerea la socialism.

4. (δ) Atitudinea socialiștilor revoluționari și a menșevicilor.
5. (ε) Previziunea făcută de mine în iunie 1917 la Congresul Sovietelor!²³⁵
6. (ζ) Experiența lunilor iulie și august 1917.
7. Septembrie 1917.
8. „Mesianism“? Cine „va începe“?
9. Engels despre „pregătirea“ revoluției.
Tradiția revoluționară.

Capitolul al VIII-lea (13). Încheiere.
Necesitatea de a se schimba programul social-democraților.

[*P a ș i* în această direcție] — a-
la Socialist Labor Party²³⁶] fără!
Proiectul de program al
P.M.S.D.R. din aprilie și mai
1917²³⁷.

2

ÎNSEMNAȚII LA PLANUL LUCRĂRII

N-ar trebui adăugat un capitol (sau §§ la capitolul al VII-lea): concretizarea sarcinilor revoluției proletare pe baza experienței revoluției ruse din 1917? Acest lucru este necesar! a dezvolta capitolul al VII-lea, γ

Trebuie adăugat: *atitudinea față de anarhism.*

„A cui“ e Comuna?

Cînd, cum și în ce privință nu e necesar statul?

N.B. || Acest lucru poate fi inclus în comentariile la articolul lui Engels din 1873 împotriva anarhiștilor²³⁸.

Cu privire la problema „mesianismului“: „Was ökonomisch formall falsch, kann weltgeschichtlich richtig sein“, prefața lui Engels la „Mizeria filozofiei“, traducere în limba rusă de S. Alekseev, ediția a 3-a, „Novii mir“, P., 1906, p. 7—8: „Ceea ce însă din punctul de

N.B. || vedere al științei economice poate fi în mod formal greșit poate fi pe deplin just din punctul de vedere al istoriei universale“.

„...Îndărătul unei greșeli economice formale se poate ascunde un conținut economic foarte real“ (p. 8)²³⁹.

3

PLANURI PENTRU ÎMPĂRȚIREA LUCRĂRII
ÎN CAPITOLE

1

Eventual unirea §§ 1—3 ca introducere (sau ca secțiunea I?): „Conceptiile teoretice generale ale marxismului despre stat“ (singurul lucru pe care au vrut să-l știe pînă acum oportuniștii și kautskiștii). Apoi: Dezvoltarea concretă a concepțiilor lui Marx și Engels despre rolul statului în revoluție și în perioada de trecere la socialism: (α) 1847 și 1848, ca o schițare;

(β) 1852, ca concluzie a experienței Franței; (γ) experiența anului 1871 = principalul și (δ) „rezumatul“ anului 1891 ((1894—1847 = 47 de ani)).

2

- Capitolul I. Ceea ce e îndeobște cunoscut din concepțiile lui Marx și Engels despre stat.
- II. Concluziile experienței anilor 1789—1851.
- III. Experiența anului 1871.
- IV. *Cum* a început să dispară treptat statul?*

3

Etwa: *Învățătura marxistă despre stat*
(și sarcinile revoluției noastre).

Prefață.

Cap. I. Conceptiile teoretice generale (nu e cuvîntul potrivit) (Numai generale?) ale lui Marx și Engels despre stat.

* Acest text a fost scris de V. I. Lenin cu creion roșu peste alt text. Deasupra lui stat scrise și încadrate în chenar cuvintele: „nu merge“. — *Nota red.*

- Cap. II. Dezvoltarea concretă a acestor concepții:
experiența anilor 1848—1852.
- Cap. III. Experiența Comunei din Paris.

A cui e Comuna? a anarhiștilor și social-democraților.

- Cap. IV. Bazele economice ale transformării statului în
nestat (§ 6, 9—10).
- Cap. V. Considerațiile finale ale lui Engels în ultimul
deceniu al secolului al XIX-lea (§ 10 bis).
- Cap. VI. Marxismul este dat uitării și vulgarizat.
- Cap. VII. Experiența anilor 1905 și 1917.
- Cap. VIII. Încheiere*.

---

* Acest text a fost scris de V. I. Lenin cu creion albastru. Pe deasupra e scris cu cerneală conținutul broșurii. — *Nota red.*

4

PLANUL PREFEȚEI

Prefață: α) Despre delimitarea marxismului de anarhism*. — β) Problemă teoretică de importanță primordială, mai ales în legătură cu imperialismul. — γ) Oportunismul și atitudinea față de stat. — δ) „Era“ revoluției soc. — ε) 1917.

---

* Inițial în manuscris ora: „α) Prilej (???): discuțiile privind delimitarea marxismului de anarhism“. — *Nota red.*

5

MATERIALE PENTRU CAPITOLUL AL III-LEA
AL LUCRĂRII

1

CONSPECTUL CITATELOR DIN LUCRAREA LUI MARX
„RĂZBOIUL CIVIL DIN FRANȚA“²⁴⁰

- I. Suprimarea armatei permanente (p. 28 [210] nr. 1).
 Funcționarii de stat: revocabili și recrutați din rîndurile muncitorilor: (p. 28 [210—212] nr. 2).
 Poliția despuiată de atributele ei politice și revocabilă (p. 28 [212] nr. 4).
 La fel și ceilalți funcționari de stat (p. 28 [212] nr. 5).
 În schimbul unui salariu de muncitor (p. 28 [212] nr. 6)...
 Pierderea privilegiilor lor (p. 28 [212] nr. 7)...
 Desființarea bisericilor (p. 28 [213] nr. 8).
 Magistratii (p. 28 [213] nr. 9).
 P. 30 [216] nr. 17.
-
- II. Comuna nu este o instituție parlamentară, ci o instituție activă, atât legislativă cît și executivă (p. 28 [212] nr. 3).
 N.B.: Nu parlamentari, ci împuterniciți ai poporului: p. 29 [214—216] nr. 13.
-
- III. Comuna = organizare a întregii Franțe: p. 29 [214] nr. 10.
 și a puterii centrale: p. 29 [214] nr. 11.
 „Unitatea națiunii“: p. 29 [214] nr. 12.
-
- ΣΣ = Comuna *nu* = medievală, ci *modernă*: p. 29 [216] nr. 14; jos statul-*p a r a z i t*: p. 29—30 [216] nr. 15.
 idem p. 30 [216—218] nr. 16.
-

IV. $\Sigma\Sigma$ = Forma politică în sfârșit descoperită: p. 30 [218] nr. 18.

V. Condiția pentru toate acestea: p. 30 [218—220] nr. 19

și p. 31 [218—220].

2

PRIMUL CONSPECT AL CAPITOLULUI AL III-lea

1. Încercarea de „a sfărîma“ mașina de stat.
2. Prin ce să fie înlocuită? Suprimarea armatei permanente și a birocrăției.
3. Nu parlamentare, ci active.
4. Cum să fie organizată unitatea națiunii.
5. Jos statul-parazit.
6. În sfârșit descoperită.
7. *C o n d i ț i i l e*.

3

AL DOILEA CONSPECT AL CAPITOLULUI AL III-lea²⁴¹

Etwa:

1. În ce constă croismul încercării comunarzilor? p. 18 [35].
2. Prin ce să fie înlocuită mașina de stat sfărîmată? p. 21 [40].
3. Desființarea parlamentarismului*: p. 24 [44].
4. Organizarea unității națiunii**: p. 29 [50].
5. Nimicirea statului-„parazit“***: p. 32 [54].
6. Forma politică „în sfârșit descoperită“ pentru trecerea la socialism.

* Inițial în manuscris era: „Nu instituții parlamentare, ci active“. — *Nota red.*

** Inițial în manuscris era: „Cum să fie organizată unitatea națiunii“. — *Nota red.*

*** Inițial în manuscris era: „Jos statul-parazit“. — *Nota red.*

4

SCHIȚĂ DE PLAN A CAPITOLULUI AL III-lea

Etwa:

- Capitolul al III-lea. 1. În ce sens s-a învechit „Manifestul Comunist“?
2. Analiza însemnătății Comunei. Marx*.
-

---

* Punctele 1 și 2 au fost tăiate de V. I. Lenin. — Nota red.

6

MATERIALE PENTRU CAPITOLUL AL IV-LEA
AL CĂRȚII

1

PLANUL CAPITOLULUI AL IV-lea

Capitolul al IV-lea.

1. Engels 1872.
2. Engels 1873 și Marx.
3. Engels 1875.

Dictatura proletariatului. Deosebirea de anarhism. Comuna nu a fost „un stat în adevăratul înțeles al cuvântului”²⁴².

4. Engels 1891.

Capitolul al IV-lea.

§ 4.

Engels 1891. **Critica programului.**

§ 4. Critica proiectului de Program de la Erfurt.

§ 5. Engels 1891, prefața.

§ 6. Engels 1894: *împotriva democrației.*

2

CONSPECTUL CITATELOR DIN LUCRAREA LUI F. ENGELS
„CONTRIBUȚII LA PROBLEMA LOCUINȚELOR”

Engels 1872

- 1) Exproprierea caselor și a locuințelor
  - 2) „ajutor imediat”
  - 3) chiria va rămîne
  - 4) dictatura proletariatului
  - 5) „desființarea statului”...
-

7

PLANURI PENTRU CAPITOLUL AL VII-LEA
(NESCRIȘ)

1

1. Noua „creație a poporului“ în revoluția rusă: Sovietele.
2. Învățămintele anului 1905.
3. Ajunul revoluției din 1917. Tezele din 1915.
4. Experiența revoluției din 1917. Sovietele și rolul lor. III—IV. Începutul și perspectivele.
5. Prostituirea Sovietelor de către menșevici și socialiști-revoluționari. Decăderea Sovietelor. V—VIII. Decăderea.
6. Rebeliunea lui Kornilov²⁴³. IX. Trădarea conducătorilor primei legislaturi.

2

Capitolul al VII-lea. *Experiența revoluțiilor ruse din 1905 și 1917*: p. 85 —

- Etwa: {
sau Σ {
1. Noua „creație a poporului“ în revoluție. Quid est? (Plehanov 1906.)
  2. Învățămintele anului 1905. (Rezoluțiile menșevicilor și bolșevicilor din 1906.)
  3. Ajunul revoluției din 1917: tezele din octombrie 1915.
  4. Experiența anului 1917. Avântul de masă, Sovietele. (Amplourea și slăbiciunea lor: dependență mic-burgheză.)
  5. Prostituirea Sovietelor de către eseri și menșevici:

{ miliția, înarmarea poporului
 secția militară. „*S e c ți i l e*“
 } secția economică.
 { ancheta din 3—5. VII
 } „independența“ puterii față de organizațiile
 de partid.

6. Rebeliunea lui Kornilov.

Descompunerea menșevicilor și a eserilor.

Falsul de la 14—19. IX²⁴⁴.

7. „Mesianismul“. Cine va începe?

[sau să tratez aceasta
 în „încheiere“?]

8

CONȚINUTUL CĂRȚII

Titlul trebuie să fie: „Statul și revoluția“.

Subtitlul: *Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție.*

Originalul:

Prefața: (p. 1) [8]²⁴⁵

Sau așa:

(p. 2) Capitolul I.

Societatea împărțită în
clase și statul*.

Una din sursele denaturării oportuniste a marxismului: „*dispariția treptată*“. Aceasta = „sociologie“***.

Capitolul I. — (p. 2) [5]

§ 1. Statul — produs al ireductibilității contradicțiilor de clasă...
p. 2.

§ 2. Detașamente speciale de „oameni înarmați“, închisori etc. — p. 3 [8] în finem.

§ 3. Statul*** — instrument de exploatare a clasei asuprite — p. 5 [12].

§ 4. „Dispariția treptată“ a statului și

* Inițial în manuscris era: „Statul în societatea prermergătoare apariției claselor și în societatea împărțită în clase“. — *Nota red.*

** În manuscris acest text este tăiat. — *Nota red.*

*** În manuscris urmează cuvintele tăiate: „și bursa“. — *Nota red.*

- Capitolul al II-lea. Dezvoltarea istorică concretă a învățaturii lui Marx și Engels despre stat. I. Experiența anilor 1848—1852*.
- { „Politica“
 concretă
 sarcinile r e-
 v o l u ț i e i }
- Cap. III. Continuare.
 II. Experiența Comunei din Paris.
- eventual II. α. Marx (1871) und 1873. (1872: Marx und Engels).
 ? II. β. Engels 1872, 1873, 1875.
- revoluția violentă:
 p. 8 — 11 [15—22].
- Capitolul al II-lea. Statul și revoluția. Experiența anilor 1848—1851. P. 11 — 18 [22—35]
1. Ajunul revoluției: p. 11 [22].
  2. Bilanțul revoluției: p. 14 [27].
- { „Statul este proletariatul
 organizat ca clasă domi-
 nantă“. Mașina de stat a
 burgheziei trebuie sfărî-
 mată. }
- Capitolul al III-lea. Statul și revoluția. Experiența Comunei din Paris.
- A n a l i z a* lui Marx,
 p. 18 — 34 [35—56]
- §§
1. În ce constă eroismul încercării comunarziilor? — p. 18 [35].
  2. Prin ce să fie înlocuită mașina de stat sfărîmată? — p. 21 [40].
  3. Desființarea parlamentarismului: p. 24 [44].
  4. Organizarea unității națiunii: p. 29 [50].
  5. Nimicirea statului-parazit — p. 32—34 [54—56].
  - 6.

* În manuscris textul te ține încă pînă de la cuvîntul „dezvoltarea“ și plină la „1852“. *A o l a r e d.*

Capitolul al IV-lea. Statul și revoluția. III. Concluziile trase de Engels în ultimul deceniu al secolului trecut*.

Lămuriri suplimentare.

Capitolul al IV-lea. Continuare. Lămuririle suplimentare ale lui Engels... p. 34—52 [56—82].

1. „Problema locuințelor“... p. 34 [56].
2. Polemica cu anarhiștii... p. 36 [59].
3. Scrisoarea către Bebel: p. 39 [63].
(p. 39).

+ 39 a, b, c [64—66]
----

4. Critica proiectului de Program de la Erfurt: p. 40 — 46 [66—74].
5. Introducerea din 1891 la lucrarea lui Marx „Războiul civil“: p. 46—50 [74—80].
6. Engels despre „înlăturarea“ democrației: p. 50—52 [80—82].

Capitolul al V-lea. Bazele economice ale dispariției treptate a statului. P. 52 [83]. P. 52—70 [83—102].

1. [p. 53] Cum pune Marx problema p. 53 [83].
2. Trecerea de la capitalism la comunism: p. 55 [85].
3. Prima** fază a societății comuniste: p. 59 [91].

Capitolul al V-lea. Bazele economice ale dispariției (lichidării) treptate a statului.
--

* În manuscris textul a fost tăiat începând de la cuvântul „Statul“ și până la cuvintele: „al secolului trecut“ — *Nota red.*

** Inițial în manuscris era: „Inferioară“. — *Nota red.*

4. Faza superioară: p. 63—
70 [94—102].

Capitolul al VI-lea. Vulgarizarea marxismului de către oportuniști: p. 70—
— 84 [102—119].

1. Polemica lui Plehanov cu anarhiștii: p. 70—71 [103].

2. Polemica lui Kautsky cu oportuniștii: p. 71—76 [104].

3. Polemica lui Kautsky cu Pannekoek: p. 76—84 [111].

Capitolul al VII-lea. Experiența revoluțiilor ruse din 1905 și 1917: p. 85—
[119—].

Scris în iulie-septembrie 1917

*Publicat pentru prima oară,
parțial, în 1931, în revista
„Bolșevik“ nr. 17*

*Publicat integral pentru prima oară
în 1933 în „Culegeri din Lenin“, vol. XXI*

Se tipărește după manuscris

MATERIALE PENTRU ARTICOLUL NESCRIS
„CONTRIBUȚII LA PROBLEMA ROLULUI
STATULUI“

1

ÎNSEMĂNĂRI PE MARGINEA ARTICOLULUI
LUI N. I. BUHARIN „CONTRIBUȚII LA TEORIA
STATULUI IMPERIALIST“²⁴⁶

|| Însemnări pe marginea articolului lui Buharin ||^{N.B.}

(„Contribuții la teoria statului imperialist“)
Contribuții la teoria statului imperialist.

„Teoria sociologică a statului“⁽⁴⁾: este dată de marxism...^(?) |||

„...statul = cea mai [?]generală organizație a claselor domi- ||
nante...“

Loria²⁴⁷ (7)?

S. 7²⁴⁸ — citat din

Engels (S. 137. 3. Auflage* 1889)^(α)
(S. 180. 6. Auflage) inexact
(„in der Regel“**)
cf. S. 178:
6. Auflage

(β) Niederhaltung nu = înrobire,
ci a ține într-o stare de subordonare...

(γ) Ausnahmsweise *** cazuri...

{ S. 11 — citat din Engels (3. Auflage, S. 135 = S. 177
6. Auflage)²⁴⁹.
Engels în „Neue Zeit“, XXXII, 1, S. 32 (?) („Dell' Au-
torität“)²⁵⁰.

* — ediția. — Nota trad.

** — de regulă. — Nota trad.

*** — Cu titlu de excepție. — Nota trad.

- S. 13: statul „dispare treptat“ (dar mai amănunțit?).
 S. 14: „tip diferit“ (inexact)... S. 14: statul = „expresia politică a unei vaste (cuprinzătoare?) structuri social-economice“ (???)
 S. 15—16: deosebirea făcută între marxiști și anarhiști în problema statului *este greșită* (cf. „Anti-Dühring“, 3. Auflage, S. 30³²⁵¹).

despre capitalismul de stat. Interesant. În fond,
legal

p. 53. „De aici decurge o anumită cerință tactică: *social-democrația trebuie să sublinieze cu tărie ostilitatea sa principială față de puterea de stat*“. (Subliniat de Buharin, p. 53)... (Să se voteze împotriva bugetului etc.) ||| N.B.

La sfârșit (54—55) se menționează că proletariatul „își creează organizația sa proprie de stat, vremelnică, a puterii...“ (unklar*: „organizație de stat a puterii...“ ||| ?
 putere asupra cui? asupra *societății* în ansamblul ei? puterea *asupra societății* este tocmai puterea *de stat*. Pleonasm. Tautologie)... proletariatul, spune el, „desființează propria sa dictatură“, „înmormântînd statul o dată pentru totdeauna...“ (ultima frază a articolului).

Scris cel mai târziu în august 1916

*Publicat pentru prima oară în 1932
 în revista „Bolșevik“ nr. 22*

Se tipărește după manuscris

* — neclar. — Nota trad.

2

ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA ARTICOLULUI
LUI N. I. BUHARIN
„STATUL IMPERIALIST TÎLHĂRESC”²⁵²

(Statul imperialist tîlhăresc)

În nr. 25 al revistei „Arbeiterpolitik”²⁵³

Subtitlu:
Aspectul teoretic
(?) al problemei
serviciului mili-
tar auxiliar.

nu
numai
tactic

x

Una dintre cele mai importante probleme tactice ale timpurilor noastre este problema așa-numitei „apărări a patriei”, deoarece ea reprezintă linia de demarcație dintre întreaga lume burgheză și cea proletară. Chiar cuvîntul însuși conține o înșelăciune, fiindcă, în realitate, aici nu este vorba de țara ca atare, adică de populația ei, ci de organizația de stat, de stat. Dacă o țară își pierde independența, asta nu înseamnă că locuitorii ei își pierd independența (pe care nici nu o au în capitalism), ci numai că organizația de stat încetează de a mai exista. Inofensivul cuvînt „țară” ascunde, așadar, relații de dominație și subordonare, al căror conținut nu este altceva decît sînge și lacrimi, înrobire și asuprire, jaf șiucidere. Cu atît mai „viteji” sînt mulți care, uitînd cele învățate și pornind de la punctul de vedere al apărării patriei, au început — în modul cel mai consecvent — să proslăvească statul, să înalțe imnuri înflăcărâte „rațiunii de stat”, cu toate atributele ei sacre, începînd cu știința prostituată și cu religia și terminînd cu armata și flota, și chiar cu violența poli-

|| inexact

fiei și cu justiția de clasă. De aceea este foarte important să avem o reprezentare clară despre stat în general și despre statul imperialist tihăresc în special.

- 1) acționează
2) fenomen

= nu „acest lucru“...

Statul este o categorie istorică. Aceasta înseamnă că statul 1) nu constituie o lege eternă a societății, ci numai o formațiune vremelnică, 2) socială. Cu alte cuvinte: statul apare numai pe o anumită treaptă de dezvoltare și trebuie, dimpotrivă, să dispară pe o altă treaptă de dezvoltare. El ia ființă ca organizație a clasei dominante, și în aceasta constă esența sa. El este statul „clasei celei mai puternice, al clasei dominante din punct de vedere economic, care, cu ajutorul lui, devine dominantă și din punct de vedere politic, dobîndind astfel noi mijloace pentru oprimarea și exploatarea clasei asuprite“ (F. Engels: „Originea familiei etc.“, p. 137). Așadar, noțiunea de stat are drept premisă noțiunea de dominație de clasă. Un stat fără clase este de neconceput, tot astfel ca, de pildă, un capitalism fără clase sau o apă uscată. Karl Marx a exprimat acest lucru prin următoarele cuvinte:

„Pînă și politicienii radicali și revoluționari — scrie el (vezi „Note critice etc.“ în „Aus dem literarischen Nachlass“, vol. 2, p. 50) — caută rădăcina răului nu în esența statului, ci într-o anumită formă a statului, în locul căreia ar vrea să pună o altă formă de stat“. Cu totul altele sînt țelurile socialiştilor: „Toți socialiștii — afirmă F. Engels (articolul „Dell' Autorità“, scris în limba italiană, publicat în „Neue Zeit“, nr. 32, 1, p. 39) — sînt de acord că statul și, o dată cu el, autoritatea politică vor dispărea [ca urmare] a viitoarei revoluții socialiste;

Nr. 3 √ (serviciile)

aceasta înseamnă că funcțiile publice nr. 3 își vor pierde caracterul politic și se vor transforma în simple funcții administrative, care apără adevăratele interese sociale“. Tot Engels scrie în „Anti-Dühring“ (lucrare care, după cum se știe, a fost văzută, aproape redactată și, în parte, scrisă de către Marx) că statul „dispare treptat“. Aceeași prognoză o face și în „Originea familiei“. Societatea

care va reorganiza producția pe baza asocierii libere și egale în drepturi a producătorilor, va trimite întreaga mașină de stat acolo unde-i va fi locul: la muzeul de antichități, alături de roata de tors și de toporul de bronz (p. 140)* O dată cu lichidarea orînduirii bazate pe clase, va fi lichidată (gesprengt) și expresia ei politică — statul și va lua naștere societatea socialistă,

fără clase, în care nu va mai exista stat.

Statul este cea mai generală organizație a clasei dominante, cu alte cuvinte nu numai unele cercuri, ci întreaga clasă exploatată constituie obiectul exploatării. Statul este o mașină gigantică, monstruoasă, [care înghite totul,] ea însăși exploatează nemijlocit poporul, urmărind, totodată, scopul de a menține, de a apăra și de a extinde toate condițiile unei exploatări „normale“. În cazul cînd se ivește vreun pericol, statul luptă cu toate mijloacele de care dispune — în ultimă instanță cu mijloacele militare — împotriva „dușmanilor“: în exterior, asta înseamnă războaie, iar în interior — reprimarea brutală a răzvrătiților. Forța armelor, [asasinatul] — iată legea de fier a statului și a oricărei forme de stat fără excepție. Diferă numai aspectul cantitativ al acestui fenomen, dar și acesta se schimbă în funcție de tipul de stat, tip care, la rîndul său, este determinat de dezvoltarea economiei mondiale. Tocmai în epoca noastră, o dată cu formarea statelor imperialiste, militarizarea generală ia proporții colosale, nemaiîntilnite.

* În această ordine de idei am vrea să observăm că este cu totul greșit să se considere că deosebirea dintre socialisti și anarhiști constă în faptul că primii sînt adepți, iar ceilalți, adversari ai statului. În realitate, deosebirea constă în aceea că social-de-

mocrația revoluționară vrea să organizeze noua producție socială ca producție centralizată, adică cea mai înaintată din punct de vedere tehnic, în timp ce producția anarhistă descentralizată nu ar însemna deosecit un pas înapoi spre vechea tehnică, spre vechea formă a producției.

greșit??

?

Biserica?
etc.

just

greșit,
incomplet

II

inexact *

Nr. 4: „el reprezenta, de fapt, pur și simplu o organizație“.

Statul este organizația atotcuprinzătoare a clasei dominante. În perioada preimperialistă

nr. 4 el a și fost de fapt o organizație. Economia — domeniu deosebit de important al vieții sociale — se află într-o stare de anarhie absolută. Întreprinderea individuală, capitalistul care „lucrează“ în mod independent și nu are de-a face decât cu muncitorii săi, căruia statul îi asigură numai condițiile generale pentru exercitarea „dreptului său la exploatare“, — acesta este tabloul tipic al economiei din trecut. Astăzi, situația este cu totul alta. Capitalistul izolat a devenit un membru al uniunii capitaliștilor. Dispariția rapidă a stării de mijloc și marșul triumfal al marelui capital au dat naștere unor noi forme de viață economică,

care s-au manifestat, firește, ca forme speciale ale vieții claselor. Formarea uniunilor de capitaliști — a trusturilor, a sindicatelor etc. — și legătura dintre ele, prin întreprinderile combinate și marile bănci, au schimbat complet formele anterioare. Și dacă pentru perioada preimperialistă era carac-

teristică proprietatea capitalistă individuală, pentru economia financiară-capitalistă contemporană este

caracteristică proprietatea colectivă a capitaliștilor uniți într-o organizație. Dar același proces îl putem observa nu numai în domeniul economiei. El se extinde asupra tuturor domeniilor vieții claselor. Și dacă clasa muncitoare își creează propriile uniuni sindicale, organizații politice, cooperative, cercuri cultural-educative etc., burghezia face acest lucru în proporții mult mai mari. Astfel, sînt constituite diferite organizații de clasă burgheze: în viața economică — uniuni ale capitaliștilor, trusturi etc.; în domeniul politic — partide politice cu toate ramificațiile; în cel științific — diferite organizații științifice, care, atunci cînd e nevoie, se transformă

în slugi credincioase și servile ale rechinului capitalist etc.; în cele din urmă, statul devine tot mai

* Observația lui V. I. Lenin se referă și la termenul analog folosit de Buharin la sfîrșitul secțiunii respective. Aceste cuvinte sînt scrise de Lenin într-un chenar și unite printr-o sîgeată. — Nota red.

uriaz. Dar cu aceasta procesul de organizare nu se termină. *Toate aceste organizații au tendința de a se suda între ele și de a se transforma într-o singură organizație a clasei dominante.* Aceasta este etapa modernă de dezvoltare care s-a conturat deosebit de clar în timpul războiului. De cea mai mare importanță este contopirea organizației de stat burgeze cu organizațiile economice. Treptat este introdusă reglementarea *de către stat* a producției. Acest lucru se înfăptuiește sub două forme principale: în primul rând, prin introducerea unor *monopoluri de stat în domeniul producției*, ceea ce se face mai ales din considerente financiare (amortizarea împrumuturilor de război etc.), dar și din considerente militare de stat (nevoia de materiale de război); în al doilea rând, printr-un sistem special de așa-numite „întreprinderi mixte”, aflate în proprietatea comună a statului și a organizațiilor economice ale capitaliștilor. Același lucru se întâmplă și în sfera *transporturilor*. Introducerea unor *monopoluri comerciale* de stat, contopirea instituțiilor de credit (a băncilor) de stat cu cele „particulare”, prefurile fixe, amestecul statului în repartizarea produselor — toate acestea înseamnă înghițirea vieții economice de către organizația de stat. „Economia națională” devine tot mai mult o „*conomie de stat*”, un „*trust capitalist de stat*”. Nr. 5. Dar nu numai organizația de stat și cea pur economică a burgeziei se unesc între ele, aceeași tendință se manifestă și la toate celelalte organizații burgeze și de clasă. Știința, partidele, biserica, uniunile capitaliștilor pătrund în aparatul de stat. *În felul acesta se formează o singură organizație*

[atolcuprinzătoare] — statul [îlîhăresc] imperialist contemporan — organizație atolputernică a burgeziei dominante, avînd nenumărate funcții și o putere gigantică, atît spirituală (diferite metode de indo-
bitocire: religia, presa, școala etc.), cît și materială (poliția, armata). Această forță pătrunde în toți porii societății financiare și capitaliste și pune o pecete deosebită, specifică pe epoca noastră. Și aici vedem dialectica istoriei: statul, care inițial

fusese singura organizație a clasei dominante, se transformă într-o organizație ce există alături de < ?

Nr. 5: + Eta-
tizarea forței de
muncă — așa
cum își găsește
expresia în le-
gea engleză cu
privire la înzes-
trarea armatei,
în „serviciul
militar auxili-
ar” din Germa-
nia etc. — este
o consecință in-
evitabilă a aces-
tui proces de
dezvoltare.

altele, pentru ca apoi să se transforme din nou într-o organizație unică, care le înghite pe toate celelalte. Așa arată monstrul modern, Leviatanul modern al statului*.

III

Nr. 6 „real“ (în nr. 25) (o vădită greșeală de tipar!! sau una din fuga condeului).

Dezvoltarea economiei mondiale duce la o luptă extrem de înverșunată între „economiele naționale“ organizate ca stat. Pe de altă parte, războaiele imperialiste influențează, la rindul lor, structura statelor. Iar dacă tipul mai sus menționat reprezintă, ca să zicem așa, tabloul ideal nr. 6 al statului imperialist, o treaptă pe care numai statele cele mai dezvoltate au atins-o, fiecare zi, și în special fiecare zi de război, duce la o extindere a acestui fenomen. Acest fapt pune în fața proletariatului sarcina de a se adapta noii situații. Este clar că statul tilhăresc imperialist (îi dăm denumirea de stat tilhăresc pentru că în afară misiunea sa civili-

zatorie constă în jefuirea sistematică a națiunilor slabe, a țărilor coloniale etc.) este forma superioară

a organizației de clasă burgheze. Mijloacele de constrângere de care dispune această organizație sînt uriașe. E suficient să amintim de militarismul contemporan. Așadar, muncitorii se opun forțelor

unite ale întregii burghezii. Ei pot înfringe această forță numai cu ajutorul uneia și mai mari, iar o asemenea forță este forța maselor. Acțiunile de masă sînt un mijloc indispensabil pentru asigurarea succesului luptei. Acum mai mult decît oricînd este necesar ca social-democrația, care este sau, cel puțin, ar trebui să fie educatorul maselor, să-și sublinieze ostilitatea ei principală față de stat.

Acela care, asemenea social-patrioților de azi, împinge muncitorii la exterminare reciprocă sub pretextul apărării patriei este un trădător al socia-

Nr. 7 — În —
locul acestei încheieri, în nr. 25 din „Arbeiter-politik“ este o cu totul altă încheiere, și anume acolo se

* Sub paravanul unor fraze dulcege despre „socialismul de război“, „social-democrații“ galbeni nu fac decît să proslăvească statul tilhăresc imperialist.

lismului, deoarece, în realitate, războiul este o ofensivă a statului — dușmanul de moarte al proletariatului socialist.

Actualul război a arătat cât de adânc au pătruns rădăcinile statului în sufletul muncitorilor. Dar același război ne-a arătat că această psihologie trece din ce în ce mai mult pe planul al doilea. Este un proces care are o oarecare analogie cu procesul care a avut loc în perioada precedentă. Tot așa cum în trecut muncitorii, care se aflau în relații patriarhale cu patronul lor, priveau interesele exploatareului ca pe propriile lor interese, așa luptă și acum proletariatul pentru interesele exploatareului și jefuitorilor săi. Dar tot așa cum ciocanul de fabrică a zdrobit aceste raporturi idilice, imperialismul va zdrobi slugărnicia muncitorilor și, sub apăsarea războiului, sub jugul unei oprimări feroce, proletariatul va declara războiul împotriva dominației capitalului ca fiind singurul „război drept”.]

spune că „noi, radicalii de stînga”, sîntem, vedeți dv., de acord cu social-imperialiștii, că aici capitalul lucrează pentru socialism dar nedeosebim de ei prin faptul că socotim necesară „victoria proletariatului asupra statului imperialist”. (Sic!)

||
||
xx

Nota Bene

x | x | □ □ = lipsește în nr. 25 din „Arbeiterpolitik”
| | | |
x | x |

Scrie în noembrie, nu înainte de 18 (1 deembrie), și în decembrie, nu înainte de 5 (18), 1916, în limbile germană și rusă

Publicat pentru prima oară în 1933 sub formă de broșură: V.I. Lenin n. „Însen nări pe n arginea articolu l' lui N. I. Buharin des p e st l'”

Se publică după textul apărut în ziarul „Jugend-Internationale” cu însemnarile lui V. I. Lenin
Tradus d'n l' ba germ an i

3

PLANUL ARTICOLULUI
„CU PRIVIRE LA ROLUL STATULUI“²⁵⁴

Cu privire la rolul statului

Comunist sau social-democrat?

Socialism și comunism. (Comunitatea deplină a bunurilor de consum sau, cel puțin, a celor *necesare* dintre ele.)

Democrația este, de asemenea, stat. Absterben... „Dispariția treptată“ a statului.

De ce nu Abschaffung*, și nu Sprengung**?

„Allmähliches Einschlafen“*** a funcțiilor una după alta.

Fără democrație = fără guvernarea oamenilor.

„Rădăcinile statului în sufletul muncitorilor“?

Oportunismul și social-democrația revoluționară.

Dictatura proletariatului.

}}}} Folosirea statului împotriva burgheziei.

}}}} Reprimarea încercărilor ei de restaurare.

}}}} Războaiele revoluționare.

}}}} Introducerea și apărarea democrației.

Rolul democrației:

Educarea maselor

Conducerea maselor spre noua orînduire

Forma revoluției soc.: uniunile anului 1905.

Imperialismul: statul și organizațiile economice ale capitaliștilor. „Trusturile capitaliste de stat“...

* - desființare. - *Nota trad.*

** - aruncare în aer. - *Nota trad.*

*** - „Adormire treptată“. - *Nota trad.*

Reformele democratice ale imperialiștilor și revoluția soc. Marx în 1844 („Nachlass“, II. Band, S. 50*, sfârșitul penultimului alineat)²⁵⁵.

Nimic în afară de contrapunerea socialismului politicii. Împotriva radicalismului pur politic al lui Ruge. Înainte de 1847!

Engels („Dell’Autorität“ despre revoluție... (+)
despre organizare...²⁵⁶ (+)

Marx (ebenda**) („Neue Zeit“, 32, I, 1913—1914) despre acțiunea politică și despre lupta pentru c o n c e s i i — despre folosirea revoluționară a puterii de stat...²⁵⁷

Două curente în *p o l i t i c ă* (politica înseamnă participarea la treburile *s t a t u l u i*, îndrumarea statului, determinarea formelor, sarcinilor, conținutului activității statului), curentul oportunist și cel revoluționar, sau două curente în atitudinea față de „stat“?

Democrația reformiștilor și democrația revoluției.

Două conținuturi diferite: minoritatea și masa.

Liniștirea maselor? sprijinirea *luptei* maselor?

Subordonarea maselor față de autoritatea conducătorilor? răzvrătire împotriva conducătorilor? La Engels, „masa de jos“ *v e r s u s* „masa“ care se află în *spatele* conducătorilor oportuniști. Se reduce la revoluție versus oportunism.]

Scriș nu mai devreme de
18 noiembrie (1 decembrie) 1916

Se tipărește după manuscris

Publicat pentru prima oară în
1933, în „Culegeri din Lenin“, vol. XXI

* — „Moștenirea“, vol. II, p. 50. — Nota trad.

** — ibid. — Nota trad.

ADNOTĂRI

—
INDICI

ADNOTĂRI

Lucrarea „*Statul și revoluția. Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție*“ a fost scrisă de V.I. Lenin în august—septembrie 1917, în timp ce se afla în ilegalitate (la Razliv și Helsingfors). Această operă este rezultatul unei uriașe munci de cercetare științifică, pe care Lenin a depus-o într-un interval relativ scurt, în principal în perioada ianuarie—februarie 1917.

După cum relatează N.K. Krupskaja, în ultimii ani de emigrație, pe Lenin l-a preocupat în mod deosebit problema caracterului puterii de stat proletare. În a doua jumătate a anului 1916, Lenin a enunțat ideea necesității unei elaborări teoretice a problemei statului. „Acum — scria Lenin lui A.G. Șleapnikov — este la ordinea zilei nu numai *continuarea* liniei (impotriva țarismului etc.) consfințite la noi..., ci și *curățirea* acestei linii de absurditățile și de confuziile legate de negarea democrației (aici intră și dezarmarea, și negarea autodeterminării, și negarea — greșită din punct de vedere teoretic — a apărării patriei «în general», și oscilările în problema rolului și însemnătății statului în general etc.)“ (Opere, vol. 36, București, E.S.P.L.P. 1968, p. 209—210).

În a doua jumătate a anului 1916, N.I. Buharin a susținut într-o serie de articole concepții antimarxiste, semianarhiste despre stat și despre dictatura proletariatului. În decembrie 1916, Lenin a criticat vehement în nota „ *Internaționala Tineretului*“ poziția adoptată de Buharin și a promis să scrie un articol detaliat cu privire la concepția marxistă asupra statului (vezi Opere complete, vol. 30, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 225—229).

În toamna anului 1916 și la începutul anului 1917, Lenin s-a consacrat cu totul, după cum menționează N.K. Krupskaja, muncii teoretice. El locuia pe vremea aceea în Zürich. Lenin a lucrat intens în bibliotecile din acest oraș, a studiat lucrările lui K. Marx și F. Engels referitoare la problema statului. La 4 (17) februarie 1917, Lenin o anunța pe Aleksandra Kollontai că este pe punctul de a termina pregătirea materialului în problema concepției marxiste asupra statului. Însemnările au fost scrise mărunt și în rinduri dese, într-un caiet cu coperti albastre, purtând titlul „*Marxismul despre stat*“.

Caietul cuprindea citate din Operele lui K. Marx și F. Engels, precum și extrase din cărți și articole ale lui K. Kautsky, A. Pannekoek și E. Bernstein, însoțite de observațiile critice, concluziile și generalizările lui Lenin (vezi volumul de față, p. 123—301).

La 3 (16) aprilie 1917, V.I. Lenin s-a înapoiat din Elveția în Rusia. Ocupat cu activitatea revoluționară practică, Vladimir Ilici nu a putut continua lucrarea proiectată, dar intenția de a o elabora nu l-a părăsit. În iunie 1917, Lenin a întocmit lista cărților care-i erau necesare pentru lucrarea sa consacrată concepției marxiste asupra statului; de asemenea, s-a interesat de condițiile în care se putea studia în Biblioteca publică din Petrograd. După zilele lui iulie 1917, ascunzându-se de prigoana declanșată de guvernul provizoriu, Lenin a căpătat posibilitatea de a începe să lucreze la „Statul și revoluția“. El a cerut să i se trimită la Razliv „caietul albastru“, iar la sfârșitul lunii iulie — începutul lunii august, într-o listă de însărcinări date tovarășilor înainte de plecarea sa la Helsingfors, a rugat să i se trimită lucrarea lui F. Engels „Anti-Dühring“; ceva mai târziu, Lenin a rugat să fie ajutat să găsească, pentru o lucrare urgentă, cartea lui K. Marx „Mizeria filozofiei“, precum și „Manifestul Partidului Comunist“ în limbile germană și rusă.

Odată sosit la Helsingfors, Lenin s-a apucat temeinic de elaborarea lucrării „Statul și revoluția“, lucru despre care a informat-o în august pe M.I. Ulianova: „M-am apucat de lucrarea despre stat, care mă preocupă de multă vreme“ (Opere, vol. 37, București, Editura politică, 1958, p. 495).

Lucrând la „Statul și revoluția“, V.I. Lenin nu a folosit nici pe departe întregul material cuprins în manuscrisul „Marxismul despre stat“. În plus față de materialele pregătitoare, Lenin a inclus în § 4 al capitolului I din „Statul și revoluția“ un citat din lucrarea lui Engels „Anti-Dühring“ referitor la rolul violenței (vezi volumul de față, p. 20—21) și în § 2 al capitolului al VI-lea un citat din broșura lui Kautsky „Revoluția socială“ (vezi volumul de față, p. 107), precum și altele care lipsesc din caietul „Marxismul despre stat“.

Interesantă este următoarea însemnare de la pagina 10 a manuscrisului lucrării „Statul și revoluția“, făcută, pe cit se pare, înainte de primirea lucrării lui Engels: „De găsit în «Anti-Dühring» și de tradus din germană pasajul (cred că de la sfârșitul unuia din capitolele «Teoriei violenței») în care el spune că Dühring nu admite decât suspinând și văicărindu-se ideea unei revoluții violente, deși orice revoluție violentă joacă un rol imens, reeducând masele, reinstruindu-le, ridicându-le foarte mult conștiința și respectul față de sine etc.“. După ce a primit exemplarul din „Anti-Dühring“, Lenin a înlocuit această însemnare prin citatul de care avusese nevoie.

Potrivit planului, „Statul și revoluția“ urma să aibă șapte capitole, dar ultimul — al VII-lea —, intitulat „Experiența revoluțiilor ruse din 1905 și 1917“, n-a fost scris. Nu s-au păstrat decât planurile amănunțite ale acestui capitol și planul „Încheierii“ (vezi volumul de față, p. 307—308, 317—318). Într-o notă adresată editorului lucrării, Lenin scria că, dacă „capitolul al VII-lea va fi terminat prea târziu sau va fi

prea amplu, primele șase capitole vor trebui editate separat ca *primă parte*. Planurile, conspectele și însemnările pentru lucrarea „Statul și revoluția” sînt cuprinse în volumul de față, p. 302—322.

La 13 (26) septembrie 1917, Lenin a încheiat prin intermediul Nadejdei K. Krupskaia un contract cu V.D. Bonci-Bruevici, reprezentantul editurii „Jizn i znanie”, care prevedea editarea a șapte cărți, inclusiv „Statul și revoluția”.

Pe prima pagină a manuscrisului este indicat ca autor „F.F. Ivanovski”. Lenin a preconizat ca lucrarea să apară sub acest pseudonim pentru a nu fi confiscată de guvernul provizoriu. Întrucît cartea „Statul și revoluția” a fost editată în 1918, acest pseudonim nu a mai fost necesar și cartea a apărut sub cunoscutul pseudonim publicistic al lui Vladimir Ilici: „V. Ilin (N. Lenin)”, într-un tiraj de 30 700 de exemplare. Faptul că „Pravda” din 17 (30) decembrie 1917 a publicat prefața și §§ 1 și 2 ale capitolului I a contribuit la popularizarea largă a acestei lucrări a lui Lenin. Cartea a fost, de asemenea, tipărită și de către unele edituri locale.

A doua ediție a cărții „Statul și revoluția” a apărut în 1919. În capitolul al II-lea, autorul a introdus un nou paragraf: „Cum puneă Marx problema în 1852”.

Cartea lui Lenin „Statul și revoluția” a căpătat o largă răspîndire atît în U.R.S.S. cit și în afara granițelor ei. În U.R.S.S., între anii 1918 și 1961, ea a fost editată de 190 de ori, într-un tiraj de 6 592 000 de exemplare, în 46 de limbi ale popoarelor U.R.S.S. În străinătate, potrivit unor date incomplete, cartea lui Lenin a apărut în 35 de limbi. — 1.

- ² *Fabienii*—membrii Societății fabiene, organizație reformistă engleză, întemeiată în 1884 și denumită astfel după numele conducătorului de oști roman din secolul al III-lea î.e.n. Fabius Maximus, supra-numit „Cunctator”, cunoscut prin tactica lui de expectativă, prin eschivarea de la lupte decisive în războiul cu Hanibal. Societatea fabiană era formată în special din reprezentanți ai intelectualității burgheze — oameni de știință, scriitori, oameni politici (ca, de pildă, S. și B. Webb, B. Shaw, R. MacDonald etc.). Ei negau necesitatea luptei de clasă a proletariatului și a revoluției socialiste și afirmau că trecerea de la capitalism la socialism este posibilă numai pe calea unor reforme mărunte, a unor transformări treptate ale societății. V.I. Lenin a caracterizat fabianismul drept „un curent al oportunistului extrem” (Opere complete, vol. 16, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 344). În 1900 Societatea fabiană a intrat în partidul laburist. „Socialismul fabian” este unul dintre izvoarele ideologice ale laburiștilor.

În anii primului război mondial (1914—1918), fabienii s-au situat pe poziții social-șoviniste. V.I. Lenin a caracterizat pe fabieni în articolul: „Pacifismul englez și aversiunea englezilor față de teorie” (Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 266—272). — 3.

- ³ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a. — 6.
- ⁴ Hegel și-a expus teoria asupra statului în partea finală a cărții sale „Grundlinien der Philosophie des Rechts“, publicată în 1821. Această carte (§§ 261—313, în care este tratată problema statului) a fost amplu analizată de Marx în lucrarea sa „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 225—367 și 413—427). Referitor la concluziile trase de Marx în urma analizării în mod critic a concepțiilor lui Hegel, Engels scria în articolul său „Karl Marx“: „Pornind de la filozofia dreptului a lui Hegel, Marx a ajuns la convingerea că nu statul, înfățișat de Hegel ca «încununare a întregului edificiu», ci «societatea civilă», atât de vitreg tratată de el, este sfera în care trebuie căutată cheia pentru înțelegerea procesului dezvoltării istorice a omenirii“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 388—389). — 6.
- ⁵ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 171—172. — 7.

⁶ *Socialiștii-revoluționari (eserii)* — partid mic-burghez din Rusia; a luat ființă pe la sfârșitul anului 1901 — începutul anului 1902 din contopirea mai multor cercuri și grupuri narodnice („Uniunea socialiștilor-revoluționari“, partidul socialiștilor-revoluționari etc.). Concepțiile lor reprezentau un amestec eclectic de idei narodniciste și revizioniste. Eserii, după cum spunea Lenin, încercau să cirpească „găurile narodnicismului“ „cu peticele «criticii» oportuniste — astăzi la modă — a marxismului“ (Opere complete, vol. 11, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 283). În anii primului război mondial, majoritatea eserilor s-au situat pe poziții social-șoviniste.

După victoria revoluției burghezo-democratice din februarie 1917, eserii împreună cu menșevicii au constituit principalul sprijin al guvernului provizoriu burghez, iar liderii partidului lor (Kerenski, Avksentiev, Cernov) au făcut parte din acest guvern. Partidul eserilor a refuzat să sprijine revendicarea țărănimii de a se trece la lichidarea proprietății funciare moșierești, s-a pronunțat pentru menținerea proprietății moșierești asupra pământului; miniștrii eserii din guvernul provizoriu trimiteau detașamente de represiune împotriva țăranilor care ocupau pământurile moșierești. În ajunul însurecției armate din Octombrie, partidul lor a trecut față de partea burgheziei contrarevoluționare, apărind orinduirea capitalistă, izolându-se astfel de masele poporului revoluționar.

La sfârșitul lunii noiembrie 1917, aripa stângă a eserilor a format partidul de sine stătător al eserilor de stînga. Căutînd să-și mențină influența în rîndul maselor țărănești, eserii de stînga au recunoscut de formă Puterea sovietică și au încheiat o înțelegere cu bolșevicii, dar curînd după aceea au pășit pe calea luptei împotriva Puterii sovietice.

În perioada intervenției militare străine și a războiului civil, eserii au desfășurat o activitate subversivă contrarevoluționară, au dat un sprijin activ intervenționiștilor și albgardiștilor, au participat la comploturi contrarevoluționare și au organizat acte teroriste împotriva activiștilor Statului sovietic și ai partidului comunist. După terminarea războiului civil, eserii și-au continuat activitatea dușmănoasă împotriva Statului sovietic atât în interiorul țării cât și în tabăra emigranților albgardiști. — 8.

⁷ *Organizarea gentilică a societății* — orinduirea comunei primitive, sau prima formațiune social-economică din istoria omenirii. Comunitatea gentilică reprezenta un colectiv de rude de singe, unite prin legături economice și sociale. În cursul dezvoltării sale, orinduirea gentilică a trecut prin două perioade: matriarhatul și patriarhatul. La sfârșitul perioadei patriarhatului are loc transformarea societății primitive în societate împărțită în clase și apare statul. Baza relațiilor de producție ale orinduirii comunei primitive o constituiau proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție și repartitia egalitară a produselor, ceea ce în esență corespundea nivelului scăzut al dezvoltării forțelor de producție și caracterului lor din acea perioadă.

Cu privire la orinduirea comunei primitive, vezi K. Marx. „Conceptul cărții lui Lewis H. Morgan «Societatea primitivă»” (Arhiva Marx și Engels, vol. IX, 1941) și lucrarea lui F. Engels „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a. — 8.

- ⁸ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 172—173. — 9.
- ⁹ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 173. — 11.
- ¹⁰ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 8—21. — 11.
- ¹¹ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 173. — 12.
- ¹² Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 173—174. — 13.
- ¹³ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 174—175. — 13.
- ¹⁴ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 175. — 14.
- ¹⁵ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 175—176. — 15.
- ¹⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 277—278. — 17.

- ¹⁷ Este vorba de lucrările: K. Marx. „Critica Programului de la Gotha“ (Secțiunea a IV-a), F. Engels. „Anti-Dühring“, precum și de scrisoarea lui F. Engels din 18—28 martie 1875 adresată lui A. Bebel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 28—34; vol. 20, p. 277; vol. 19, p. 3—10). — 20.
- ¹⁸ Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. I, București, Editura politică, 1960, ed. a IV-a, p. 746. — 20.
- ¹⁹ *Războiul de treizeci de ani, 1618—1648* — primul război general european, rezultat al ascuțirii contradicțiilor dintre diferitele grupuri de state europene, care a luat forma luptei dintre protestanți și catolici. Războiul a început cu răscoala din Cehia împotriva jugului monarhiei Habsburgilor și a ofensivei reacțiunii catolice. Statele europene care au intrat ulterior în război au format două tabere. Papa, Habsburgii din Spania și Austria și principii catolici din Germania, uniți sub steagul catolicismului, au pornit împotriva țărilor protestante: Cehia, Danemarca, Suedia, Republica Olandeză și o serie de state germane care adoptaseră Reforma. Țările protestante erau sprijinite de regii francezi, adversarii Habsburgilor. Germania a devenit principala arenă a acestei lupte, obiectul jafului și al pretențiilor hrăpărețe ale participanților la război. Războiul s-a terminat în 1648 prin pacea din Westfalia, care a statornicit fărîmițarea politică a Germaniei. — 21.
- ²⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 179. — 21.
- ²¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 178—179. — 22.
- ²² Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 70. — 22.
- ²³ *Programul de la Gotha* — programul Partidului muncitoresc socialist din Germania, adoptat în 1875 la Congresul de la Gotha, cu prilejul fuzionării celor două partide socialiste germane, care pînă atunci fuseseră în mod separat: eisenachienii (care erau conduși de A. Bebel și W. Liebknecht și se aflau sub influența ideologică a lui Marx și Engels) și lassalleenii. Programul suferea de eclecticism și era oportunist, pentru că în problemele cele mai importante eisenachienii au cedat lassalleenilor și au acceptat formulările acestora. K. Marx, în „Critica Programului de la Gotha“, și F. Engels, în scrisoarea din 18—28 martie 1875 adresată lui A. Bebel, au supus unei critici nimicitoare proiectul de Program de la Gotha, considerîndu-l un însemnat pas înapoi în comparație cu Programul din 1869 de la Eisenach (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 12—34, 3—10). — 22.
- ²⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 178—179. — 23.

²⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 44, 54. — 23.

²⁶ În lucrarea „Marxismul despre stat“ există următoarea însemnare făcută de Lenin: „De căutat și de verificat dacă Marx și Engels au vorbit de «dictatura proletariatului» înainte de 1871? Se pare că nu“ (volumul de față, p. 157). În perioada în care a lucrat la „Statul și revoluția“, V.I. Lenin nu a izbutit, pare-se, să elucideze această chestiune. El a luat cunoștință de scrisoarea adresată de Marx lui Weydemeyer, probabil, mai târziu, după ce cartea fusese tipărită. Pe ultima pagină a unui exemplar din prima ediție a lucrării „Statul și revoluția“ aparținând lui V.I. Lenin se află următoarea însemnare în limba germană: „«Neue Zeit» (XXV, vol. 2, p. 164), 1906—1907, nr. 31 (2.V.1907): F. Mehring: «Noi materiale în vederea unei biografii a lui K. Marx și F. Engels», din scrisoarea lui Marx adresată la 5.III.1852 lui Weydemeyer“, după care urmează un extras din această scrisoare în care este vorba de dictatura proletariatului.

Lenin a introdus completarea respectivă în ediția a 2-a a lucrării sale „Statul și revoluția“, apărută în 1919 (volumul de față, p. 33—35). — 24.

²⁷ La sfârșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea, cercurile guvernante ale burgheziei dintr-o serie de țări, încercând să scindeze mișcarea muncitorească și, cu ajutorul unor concesiuni neînsemnate, să abată proletariatul de la lupta revoluționară, au recurs la o manevră complicată: au atras pe unii lideri reformiști ai partidelor socialiste la participarea în guvernele burgheze reacționare. În 1892, în Anglia a fost ales în parlament John Burns, unul dintre elementele „care au trădat de-a dreptul clasa muncitoare, vînzîndu-se burgheziei pentru un locșor în guvern“ (V.I. Lenin. Opere complete, vol. 17, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 246). În 1899, în Franța, a intrat în guvernul burghez R. Waldeck-Rousseau socialistul Alexandre Etienne Millerand, care a sprijinit burghezia în promovarea politicii ei. Intrarea lui Millerand într-un guvern burghez reacționar a adus mari prejudicii mișcării muncitorești din Franța. V.I. Lenin a calificat millerandismul drept renegare, revizionism, „bernsteinism practic“. „Socialiștii“ de teapa lui Millerand, sublinia Lenin, abăteau proletariatul de la lupta revoluționară, ademenindu-l „cu promisiunea unor reforme sociale mărunte“ (vezi Opere complete, vol. 10, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 25). În Italia, la începutul secolului al XX-lea, adepții cei mai fățiși ai colaborării cu guvernul au fost Leonida Bissolati, Ivanhoe Bonomi și alții, care în 1912 au fost excluși din partidul socialist.

În timpul primului război mondial, liderii oportuniști de dreapta ai partidelor social-democrate dintr-o serie de țări au trecut fățiș pe poziții social-șoviniste, au intrat în guvernele burgheze din țările lor și au promovat politica dusă de acestea. „Nu e nimic ciudat — arăta Lenin — în faptul că anarho-sindicalismul, deși frate bun cu oportunismul, se bucura tot mai frecvent de simpatia proletariatului

- din țările parlamentare «înaintate», scîrbit de «socialiști» de teapa lui Scheidemann, David, Legien, Sembat, Renaudel, Henderson, Vandervelde, Stauning, Branting, Bissolati & Co.» (volumul de față, p. 45). Într-o serie de lucrări, și în special în articolul „Zece miniștri «socialiști!»“ (Opere complete, vol. 30, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 194—196), Lenin demască activitatea oportunistă a liderilor social-democraților de dreapta. — 25.
- ²⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 206—207. — 28.
- ²⁹ Ca urmare a celei de-a doua revoluții burghezo-democratice din Rusia, la 27 februarie (12 martie) 1917, a fost răsturnat absolutismul și s-a constituit un guvern provizoriu burghez. V.I. Lenin a caracterizat guvernul provizoriu în „Schița tezelor din 4 (17) martie 1917“, în „Scrisori din depărtare“ (vezi Opere complete, vol. 31, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 1—6, 9—58) și în alte lucrări. — 30.
- ³⁰ *Cadeții* — membrii partidului constituțional-democrat, principalul partid al burgheziei monarhiste-liberale din Rusia. Partidul cadeților a fost creat în octombrie 1905; din rîndurile lui făceau parte reprezentanți ai burgheziei, moșieri care activau în zemstve și intelectuali burghezi. Militanții mai de seamă din rîndurile cadeților au fost: P.N. Miliukov, S.A. Muromțev, V.A. Maklakov, A.I. Șingarev, P.B. Struve, F.I. Rodicev etc. Ulterior, cadeții s-au transformat într-un partid al burgheziei imperialiste. În anii primului război mondial, ei au sprijinit în mod activ politica externă de cîmpiri dusă de guvernul țarist. În perioada revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 ei au căutat să salveze monarhia. Deținînd posturile-cheie în guvernul provizoriu burghez, cadeții au promovat o politică antipopulară, contrarevoluționară, pe placul imperialiștilor anglo-franco-americani. După victoria Revoluției Socialiste din Octombrie, ei s-au manifestat ca dușmani neîmpăcați ai Puterii sovietice, au participat la toate acțiunile contrarevoluționare armate și la toate campaniile intervenționistilor. Ca emigranți, după înfrîngerea intervenționistilor și a albardistilor, ei nu și-au încetat activitatea lor contrarevoluționară, antisovietică. — 30.
- ³¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, p. 241. — 32.
- ³² „Die Neue Zeit“ — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „Die Neue Zeit“ au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels. Engels ajută în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și o critica adeseori pentru abaterile ei de la marxism. În ultimii ani ai secolului trecut, după moartea lui F. Engels, revista a început să publice sistematic articole scrise de revizionști, printre care și seria de articole ale lui E. Bernstein „Problemele socialismului“, care a

marcat începutul ofensivei revizioniştilor împotriva marxismului. În timpul primului război mondial, revista s-a situat pe poziţii centraliste, sprijinind de fapt pe social-şovinişti. — 33.

³³ Vezi „Amintiri despre Karl Marx“, Bucureşti, E.S.P.L.P. 1956, p. 273. — 33.

³⁴ Lenin a formulat pentru prima oară teza despre diversitatea formelor dictaturii proletariatului încă în 1916, în articolul „Despre o caricatură de marxism şi despre «economismul imperialist»“, care era îndreptat împotriva concepţiilor oportuniste ale lui Peatakov. Articolul a fost publicat abia în 1924, după Revoluţia Socialistă din Octombrie. Analizând mersul dezvoltării istorice în condiţiile imperialismului, V.I. Lenin scria: „Toate naţiunile vor ajunge la socialism, faptul este inevitabil, dar nu vor ajunge toate chiar în acelaşi fel; fiecare va aduce un specific, exprimat într-o anumită formă a democraţiei, într-o anumită varietate a dictaturii proletariatului, într-un anumit ritm al transformărilor socialiste ale diferitelor laturi ale vieţii sociale. Nimic nu e mai jalnic din punct de vedere teoretic şi mai ridicol din punct de vedere practic decât ca «în numele materialismului istoric» să-ţi zugrăveşti în această direcţie viitorul într-o culoare cenuşie uniformă: ar fi o mizgălitură ieftină, şi nimic mai mult“ (vezi Opere complete, vol. 30, Bucureşti, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 125).

Ulterior, Lenin sublinia că diversitatea formelor dictaturii proletariatului decurge din diversitatea formelor de trecere a puterii în mâinile clasei muncitoare şi din specificul condiţiilor social-economice şi politice din diferitele ţări. Astfel, în articolul „Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului“, scris în 1919, Lenin caracterizează puterea sovietică ca o formă de stat a dictaturii proletariatului care reflectă particularităţile dezvoltării istorice a Rusiei şi relevă trăsăturile generale şi specifice ale statului proletar sovietic (vezi Opere, vol. 30, Bucureşti, E.S.P.L.P. 1956, p. 91—101).

După Revoluţia Socialistă din Octombrie şi, în special, după cel de-al doilea război mondial, mişcarea internaţională de eliberare a dat naştere unei noi forme a dictaturii proletariatului, deosebite de Puterea sovietică — democraţia populară, care a fost instaurată într-o serie de ţări din Europa centrală şi de sud-est, precum şi în unele ţări din Asia. Apariţia democraţiei populare s-a datorat condiţiilor istorice schimbate, care au lărgit baza socială a revoluţiei, au oglindit schimbările survenite în raportul de forţe dintre clase în lumea capitalistă contemporană şi au apropiat sarcinile general-democratice de sarcinile socialiste ale revoluţiei. „Revoluţiile viitoare din ţările din Orient, cu o populaţie incomparabil mai numeroasă şi care se deosebesc incomparabil mai mult prin diversitatea condiţiilor sociale — scria Lenin în 1923 în articolul „Despre revoluţia noastră“ —, le vor oferi (filistinilor. — *Nota trad.*), fără îndoială, şi mai multe trăsături specifice decât revoluţia rusă“ (Opere, vol. 33, Bucureşti, E.S.P.L.P. 1957, p. 474).

Istoria a confirmat întru totul geniala previziune a lui V.I. Lenin. — 35.

- ³⁵ Este vorba de „A doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian. Către membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor din Europa și din Statele Unite“, scrisă de Marx la Londra între 6 și 9 septembrie 1870 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 284—292). — 35.
- ³⁶ Este vorba de afirmațiile făcute de G.V. Plehanov în articolele „Situția noastră“ și „Încă o dată despre situația noastră (Scrisoare către tovarășul X)“, care au fost publicate în noiembrie și decembrie 1905 în „Dnevnik Soțial-Demokrata“ nr. 3 și 4. — 36.
- ³⁷ Vezi scrisoarea lui K. Marx către L. Kugelmann din 12 aprilie 1871 (K. Marx, F. Engels, V.I. Lenin. Despre internaționalismul proletar, București, Editura politică, 1959, p. 118—119). — 36.
- ³⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 98. — 36.
- ³⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 353. — 36.
- ⁴⁰ Vezi K. Marx, F. Engels, V.I. Lenin. Despre internaționalismul proletar, București, Editura politică, 1959, p. 118. — 37.
- ⁴¹ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 54. — 40.
- ⁴² Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 353, 353—354, 354, 355, 356, 357. — 42.
- ⁴³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 359. — 44.
- ⁴⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 356, 357. — 45.
- ⁴⁵ „*Delo Naroda*“ — cotidian, organ al partidului eserilor; a apărut la Petrograd din martie 1917 pînă în iulie 1918, schimbîndu-și în repetate rânduri denumirea. În 1917, din redacția ziarului făceau parte: V.M. Zenzinov, R.V. Ivanov-Razumnik, V.V. Lunkevici, N.I. Pakitnikov, N.S. Rusanov, V.M. Cernov. Ziarul se situa pe poziții defensiste și conciliatoare, sprijinea guvernul provizoriu burghez. Editarea ziarului a fost reluată în octombrie 1918 la Samara (au apărut patru numere) și în martie 1919 la Moscova (au apărut zece numere). Ziarul a fost interzis pentru activitate contrarevoluționară. — 46.
- ⁴⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 357. — 51.

- ⁴⁷ *Girondinii* — grupare politică a burgheziei în perioada revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Girondinii exprimau interesele burgheziei moderate, oscilau între revoluție și contrarevoluție și urmau calea tranzacțiilor cu monarhia. — 54.
- ⁴⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 358. — 54.
- ⁴⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 359. — 55.
- ⁶⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 211—291. — 56.
- ⁵¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 228—229. — 57.
- ⁵² Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 286. — 58.
- ⁵³ *Blanquiștii* — partizanii unui curent din mișcarea socialistă franceză, în fruntea căruia se afla Louis-Auguste Blanqui (1805—1881), eminent revoluționar, reprezentant de seamă al comunismului utopic francez. Blanquiștii așteptau „salvarea omenirii din robia salariată nu prin lupta de clasă a proletariatului, ci printr-un complot urzit de o infimă minoritate de intelectuali“ (V.I. Lenin. Opere complete, vol. 13, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 75). Substituind activității unui partid revoluționar acțiunile unui grup secret de complotiști, ei nu țineau seama de situația concretă necesară victoriei insurecției și subapreciau importanța legăturii cu masele. — 58.
- ⁵⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 270. — 58.
- ⁵⁵ *Proudhoniștii* — partizanii unui curent antiștiințific, ostil marxismului, al socialismului mic-burghez, numit astfel după numele ideologului său, anarhistul francez Proudhon. Criticind de pe poziții mic-burgheze marea proprietate capitalistă, Proudhon visa la eternizarea micii proprietăți private și propunea, în acest scop, organizarea unei bănci „populare“ și a unei bănci „de schimb“, cu ajutorul căroră muncitorii vor putea, chipurile, să-și procure mijloace de producție proprii, să devină meseriași și să-și asigure astfel o desfacere „echitabilă“ a produselor lor. Proudhon nu înțelegea rolul istoric al proletariatului, avea o atitudine negativă față de lupta de clasă, față de revoluția proletară și dictatura proletariatului; el nega, de pe poziții anarhiste, necesitatea statului. Marx și Engels au dus o luptă consecventă împotriva încercărilor proudhoniștilor de a impune Internaționalei I concepțiile lor. Proudhonismul a fost supus unei critici nimicitoare în lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei“. Lupta hotărâtă dusă de Marx, Engels și de adepții lor

în cadrul Internaționalei I împotriva proudhonismului s-a soldat cu victoria deplină a marxismului asupra proudhonismului.

Lenin a calificat proudhonismul drept „o stupiditate de mic-burghez și de filistin“, incapabil să-și însușească punctul de vedere al clasei muncitoare. Ideile proudhonismului au fost folosite pe scară largă de „teoreticienii“ burghezi în propagarea ideii colaborării dintre clase. — 59.

- ⁵⁶ Este vorba de articolul lui K. Marx „Indiferentismul politic“ și de articolul lui F. Engels „Despre autoritate“, care au fost publicate în decembrie 1873 în culegerea italiană „Almanacco Repubblicano per l'anno 1874“, iar apoi, în traducere germană, în 1913, în revista „Die Neue Zeit“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 303—308 și 309—312). — 59.
- ⁵⁷ K. Marx. „Indiferentismul politic“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 304). — 60.
- ⁵⁸ F. Engels. „Despre autoritate“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 311). — 61.
- ⁵⁹ F. Engels. „Despre autoritate“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 311—312). — 62.
- ⁶⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10. — 63.
- ⁶¹ Vezi K. Marx. „Critica Programului de la Gotha“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 12—34). — 64.
- ⁶² Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Mizeria filozofiei“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179). — 64.
- ⁶³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 7. — 64.
- ⁶⁴ *Programul de la Erfurt* — programul Partidului social-democrat din Germania, adoptat în octombrie 1891, la Congresul de la Erfurt. Programul de la Erfurt a reprezentat un pas înainte în comparație cu Programul de la Gotha (1875). La baza lui a fost pusă teoria marxistă a pieirii inevitabile a modului de producție capitalist și a înlocuirii lui cu modul de producție socialist; programul sublinia necesitatea pentru clasa muncitoare de a duce lupta politică, arăta rolul partidului ca conducător al acestei lupte etc. Dar și Programul de la Erfurt conținea o serie de concesiuni serioase făcute oportunistului. F. Engels a făcut o critică amplă a proiectului de Program de la Erfurt în lucrarea sa „Observații critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891“ (vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 225—237); aceasta era de fapt o critică la adresa oportunistului întregii Internaționale a II-a. Dar conducerea social-democrației germane a ascuns

maselor de partid critica făcută de Engels, iar principalele lui observații n-au fost luate în considerare la elaborarea textului definitiv al programului. V.I. Lenin considera că principala lipsă a Programului de la Erfurt, o concesie lașă făcută oportunistului, este faptul că în program nu se spune nimic despre dictatura proletariatului. — 66.

⁶⁵ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 232. — 67.

⁶⁶ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 233. — 68.

⁶⁷ *Legea excepțională împotriva socialiştilor* a fost introdusă în Germania în 1878, de guvernul lui Bismarck, în vederea luptei împotriva mișcării muncitorești și socialiste. Prin această lege au fost interzise toate organizațiile partidului social-democrat, organizațiile muncitorești de masă, presa muncitorească; în baza ei, autoritățile confiscau publicațiile socialiste, puneau sub urmărire și expulzau pe membrii partidului social-democrat. Dar represiunile nu au reușit să distrugă partidul social-democrat, a cărui activitate a fost reorganizată și adaptată la condițiile ilegalității: a fost organizată apariția în străinătate a ziarului „Der Sozial-Demokrat“, organul central al partidului; tot în străinătate s-au ținut regulat congresele partidului (în 1880, 1883 și 1887); în Germania au fost repede refăcute, în condițiile ilegalității, organizațiile și grupurile social-democrate, în fruntea cărora se afla Comitetul Central ilegal. În același timp, partidul a folosit pe scară largă posibilitățile legale pentru a-și întări legăturile cu masele, iar influența lui a crescut neîncetat; numărul voturilor întrunite de social-democrați în alegerile pentru Reichstag a crescut, din 1878 până în 1890, de peste trei ori. Social-democrații germani au primit un mare ajutor din partea lui K. Marx și F. Engels. Sub presiunea mișcării muncitorești de masă, care devenea din ce în ce mai puternică, în 1890 legea excepțională împotriva socialiştilor a fost abrogată. — 69.

⁶⁸ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 233—234. — 69.

⁶⁹ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 234. — 69.

⁷⁰ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 234—235. — 70.

⁷¹ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 235—236. — 71.

⁷² Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 236—237. — 73.

⁷³ „Pravda“ — cotidian bolșevic legal; primul număr a apărut la Petersburg în ziua de 22 aprilie (5 mai) 1912.

Din punct de vedere ideologic, „Pravda“ era condusă de Lenin; el scria aproape zilnic articole pentru ziar, dădea directive redacției. Lenin lupta ca ziarul să fie scris într-un spirit combativ, revoluționar.

O mare parte din munca organizatorică a partidului era concentrată la redacția ziarului „Pravda“. Aici se organizau întâlniri cu reprezentanții celulelor de partid locale, se primeau informații despre munca de partid din fabrici și uzine, de aici se transmiteau directivele de partid ale Comitetului Central și ale Comitetului de partid din Petersburg.

„Pravda“ era supusă în permanență represiunilor polițienești. La 8 (21) iulie 1914, ziarul a fost suspendat.

Ziarul „Pravda“ și-a reluat apariția după revoluția burghezodemocratică din februarie 1917. Începînd de la 5 (18) martie 1917, „Pravda“ a început să apară ca organ al Comitetului Central și al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R.

După ce s-a întors la Petrograd, Lenin a intrat în colectivul de redacție al „Pravdei“, în paginile căreia se desfășura lupta pentru promovarea planului leninist de transformare a revoluției burghezodemocratice în revoluție socialistă.

În perioada iulie—octombrie 1917, ziarul „Pravda“ a avut de suferit represiuni din partea guvernului provizoriu contrarevoluționar, fiind nevoit să-și schimbe în repetate rînduri denumirea: „Listok «Pravdi»“, „Proletarii“, „Rabocii“, „Rabocii Puti“. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, începînd din 27 octombrie (9 noiembrie) 1917, ziarul a început să apară iarăși sub vechea denumire: „Pravda“.

„Pravda“ ocupă un loc deosebit de important în istoria presei bolșevice. Generația de muncitori înaintați educată de ea a jucat un rol de frunte în Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și în construirea socialismului.

Ziarul „Pravda“ a fost primul ziar muncitoresc legal de masă și a marcat o etapă nouă în dezvoltarea presei clasei muncitoare din Rusia și a proletariatului internațional. Începînd din 1914, ziua apariției primului număr al „Pravdei“ a devenit sărbătoarea presei muncitorești.

Lenin a caracterizat activitatea ziarului „Pravda“ în articolele „Bilanțul unei activități de o jumătate de an“, „Muncitorii și «Pravda»“, „Clasa muncitoare și presa muncitorească“, „Raportul C.C. al P.M.S.D.R. și instrucțiunile pentru delegația C.C. la Conferința de la Bruxelles“, „Cu privire la rezultatele obținute de ziua presei muncitorești“, „La a zecea aniversare a «Pravdei»“ etc. (vezi Opere complete, vol. 21, București, Editura politică, 1968, ed. a doua, p. 442—458; vol. 22, p. 76—78; vol. 25, 1964, p. 243—252, 391—439, 454—462; Opere, vol. 33, București, E.S.P.L.P. 1957, p. 340—343). — 73.

⁷⁴ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 5—19). — 74.

- ⁷⁵ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 7). — 74.
- ⁷⁶ Este vorba de cuvîntarea rostită în ziua de 11 (24) iunie 1917 de menșevicul Tereteli, ministru în guvernul provizoriu, la ședința comună a Prezidiului primului Congres general al Sovietelor din Rusia, a Comitetului executiv al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd, a Comitetului executiv al Sovietului de deputați ai țăranilor și a birourilor tuturor fracțiunilor din congres. Liderii esero-menșevici au organizat această ședință cu scopul ca, profitînd de majoritatea pe care o aveau în cadrul ei, să dea o lovitură partidului bolșevic. În cuvîntarea sa ținută pe un ton isteric, Tereteli a declarat că demonstrația proiectată de bolșevici pentru ziua de 10 (23) iunie ar fi fost un „complot în vederea răsturnării guvernului și a cuceririi puterii de către bolșevici“. Întreaga cuvîntare a avut un caracter calomniator și contrarevoluționar. În semn de protest împotriva calomniilor debitate de Tereteli și de alții lideri ai eserilor și menșevicilor, bolșevicii au părăsit ședința. V.I. Lenin n-a asistat la ședință și s-a pronunțat împotriva participării la ea. Într-o scrisoare adresată redacției ziarului „Pravda“, Lenin făcea cunoscut că el „a susținut că bolșevicii trebuie să refuze din principiu să participe la această consfătuire, prezentînd totodată o declarație scrisă în care să se arate că noi nu participăm la nici un fel de consfătuiri în legătură cu aceste probleme (interzicerea manifestațiilor)“ (Opere complete, vol. 32, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 356). — 75.
- ⁷⁷ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 12). — 76.
- ⁷⁸ *Los-von-Kirche-Bewegung* (mișcarea pentru despărțirea de biserică), cunoscută și sub denumirea de *Kirchenaustrittsbewegung* (mișcarea pentru ieșirea din biserică), a căpătat în Germania, înaintea primului război mondial, un caracter de masă. În ianuarie 1914 revista „Die Neue Zeit“ a publicat articolul revizionistului Paul Göre „Kirchenaustrittsbewegung und Sozialdemokratie“, care a marcat începerea unor discuții în problema atitudinii pe care Partidul social-democrat german trebuia să o adopte față de această mișcare. În cursul discuțiilor, militanții de seamă ai social-democrației germane nu l-au combătut pe Göre, care afirmase că partidul trebuie să păstreze o atitudine de neutralitate față de mișcarea pentru ieșirea din biserică și să interzică membrilor săi să desfășoare, în numele partidului, propagandă antireligioasă și antibisericească.
- V.I. Lenin a atras atenția asupra acestor discuții pe cînd lucra la materialele pentru „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 577).
- 76.

- ⁷⁹ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 16). — 77.
- ⁸⁰ Cifrele citate de V.I. Lenin referitoare la salariile admisibile sînt exprimate în bani hirtie la cursul din a doua jumătate a anului 1917. În anii primului război mondial, rubla de hirtie s-a devalorizat mult în Rusia. — 77.
- ⁸¹ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 17). — 77.
- ⁸² Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 17—18). — 79.
- ⁸³ *Lassalleenii* — adepții și discipolii lui F. Lassalle — socialist mic-burghez german —, membri ai Uniunii generale a muncitorilor germani, întemeiată la Leipzig în 1863, la Congresul uniunilor muncitorești, cu scopul de a contracara acțiunile progresiștilor burgezi, care urmăreau să supună influenței lor clasa muncitoare. Primul președinte al Uniunii a fost Lassalle, care a formulat programul și bazele ei tactice. S-a proclamat drept program politic al Uniunii lupta pentru votul universal, iar înființarea unor asociații muncitorești de producție care urmau să fie subvenționate de stat drept program economic. În activitatea lor practică, Lassalle și adepții săi, care se obișnuiseră cu ideea hegemoniei Prusiei, susțineau politica de mare putere promovată de Bismarck; „obiectiv — scria F. Engels lui K. Marx la 27 ianuarie 1865 —, aceasta a fost o ticăloșie și o trădare, în folosul prusienilor, a întregii mișcări muncitorești“ (vezi K. Marx, F. Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1960, p. 261). În repetate rînduri, K. Marx și F. Engels au criticat cu vehemență teoria, tactica și principiile organizatorice ale lassalleanismului, pe care-l considerau drept un curent oportunist în mișcarea muncitorească germană. — 80.
- ⁸⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin 1963, p. 417—418. — 80.
- ⁸⁵ Este vorba de *Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.*, care a avut loc între 17 (30) iulie și 10 (23) august 1903. Primele 13 ședințe s-au ținut la Bruxelles. Apoi, din cauza persecuțiilor polițienești, congresul și-a continuat lucrările la Londra. Congresul a fost pregătit de „Iskra“, care, sub conducerea lui Lenin, a desfășurat o muncă vastă pentru unirea social-democraților din Rusia pe baza principiilor marxismului revoluționar. Principalele probleme ale congresului au fost adoptarea programului și a statutului partidului și alegerea centrelor lui de conducere. Lenin și adepții săi au desfășurat în cadrul congresului o luptă hotărîită împotriva oportuniștilor.

Proiectul de program al partidului, elaborat de redacția „Iskrei“, și îndeosebi teza cu privire la rolul conducător al partidului în mișcarea muncitorească, punctul cu privire la necesitatea cuceririi dictaturii proletariatului și partea agrară a programului au constituit ținta unor atacuri înverșunate din partea oportuniștilor. Congresul a dat o ripostă oportuniștilor și a aprobat în unanimitate (cu o abținere) programul partidului, în care erau formulate atit sarcinile imediate ale proletariatului în iminenta revoluție burghezo-democratică (programul-minimum), cât și sarcinile legate de victoria revoluției socialiste și de instaurarea dictaturii proletariatului (programul-maximum). Pentru prima oară în istoria mișcării muncitorești după moartea lui Marx și Engels a fost adoptat un program revoluționar, în care, la insistențele lui Lenin, lupta pentru dictatura proletariatului a fost proclamată drept sarcină fundamentală a partidului clasei muncitoare.

În cursul dezbaterilor pe marginea statutului partidului s-a dat o luptă aprigă în problema principiilor organizatorice care trebuiau să stea la baza construirii partidului. Lenin și adepții săi luptau pentru crearea unui partid revoluționar combativ al clasei muncitoare. De aceea, textul primului paragraf al statutului, așa cum l-a formulat Lenin, condiționa calitatea de membru de partid nu numai de recunoașterea programului și de sprijinirea din punct de vedere material a partidului, ci și de obligativitatea membrului de partid de a face parte dintr-una din organizațiile partidului. Martov a prezentat la congres o formulare proprie a acestui paragraf, potrivit căreia, pentru ca cineva să fie considerat membru de partid, i se cerea, în afară de recunoașterea programului și sprijinirea din punct de vedere material a partidului, numai un sprijin personal, acordat cu regularitate partidului, sub conducerea uneia dintre organizațiile lui. Formularea lui Martov, care înlesnea intrarea în partid a tuturor elementelor nestatornice, a fost adoptată de congres cu o neînsemnată majoritate de voturi. În esență însă, congresul a adoptat statutul elaborat de Lenin. Congresul a adoptat și o serie de rezoluții în problemele tactice.

La congres s-a produs o sciziune între adepții consecvenți ai orientării iskriste (leniniștii) și iskriștii nestatornici (partizanii lui Martov). Adepții orientării leniniste, care au obținut majoritatea de voturi la alegerea instituțiilor centrale ale partidului, au început să fie numiți bolșevici, iar oportuniștii, care au rămas în minoritate, menșevici.

Congresul a avut o uriașă importanță pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia. „Bolșevismul ca un curent de gândire politică și ca partid politic există din 1903“, scria Lenin (Opere, vol. 31, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 8). Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., creînd partidul proletar de tip nou, care a devenit un model pentru marxiștii revoluționari din toate țările, a constituit un punct de cotitură în mișcarea muncitorească internațională. — 81.

- ⁸⁶ Vezi F. Engels. „Prefată la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 18). — 82.
- ⁸⁷ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 12—34. — 83.
- ⁸⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10. — 83.
- ⁸⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 29. — 85.
- ⁹⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 29—30. — 85
- ⁹¹ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 45. — 86.
- ⁹² Vezi K. Marx și F. Engels. „Războiul civil din Franța“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 357). — 87.
- ⁹³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 7. — 88.
- ⁹⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 20. — 91.
- ⁹⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 21. — 92.
- ⁹⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 21. — 93.
- ⁹⁷ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 22. — 95.
- ⁹⁸ *Shylock* — personaj din comedia lui Shakespeare „Neguțatorul din Veneția“; cămătar crud și hain, care cerea neînduplecat să se taie, potrivit clauzelor din poliță, o livră de carne din trupul debitorului său rău platnic. — 96.
- ⁹⁹ În manuscrisul cărții „Statul și revoluția“ — păstrat în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.Ț.S. —, această notă nu există. La pagina 68 a manuscrisului există următoarea însemnare: „Vezi intercalarea — nota de la p. 6 8 a“. După cât se pare, pagina cu intercalarea la care se referă Lenin s-a pierdut. — 101.
- ¹⁰⁰ *Congresul de la Haga al Internaționalei I* a avut loc între 2 și 7 septembrie 1872. Au participat 65 de delegați, reprezentând 15 organizații naționale. Marx și Engels au depus o uriașă muncă de pregătire a

congresului în vederea unirii forțelor proletare revoluționare. La propunerea lui Marx și Engels a fost adoptată ordinea de zi și s-a fixat data convocării congresului. Pe ordinea de zi a congresului figurau două probleme principale: 1) cu privire la drepturile Consiliului General și 2) cu privire la activitatea politică a proletariatului.

Congresul a adoptat rezoluții privind lărgirea împuternicirilor Consiliului General, mutarea sediului Consiliului General, activitatea organizației secrete „Alianța democrației socialiste” și altele. Cea mai mare parte a acestor rezoluții au fost scrise de Marx și Engels. La baza celorlalte stăteau propunerile lor.

În rezoluția congresului cu privire la cea de-a doua problemă de pe ordinea de zi se spunea că „cucerirea puterii politice devine marea datorie a proletariatului”, iar pentru „asigurarea victoriei revoluției sociale și atingerea scopului ei final — desființarea claselor” este necesară organizarea proletariatului ca partid politic (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 153).

Congresul a însemnat încununarea luptei îndelungate duse de Marx, Engels și adepții lor împotriva tuturor varietăților de sectarism mic-burghez. Liderii anarhiștilor — M.A. Bakunin, J. Guillaume și alții — au fost excluși din Internațională.

Hotărârile Congresului de la Haga, ale cărui lucrări s-au desfășurat sub conducerea directă a lui Marx și Engels și cu participarea lor activă, au marcat victoria marxismului asupra concepțiilor mic-burgheze despre lume ale anarhiștilor și au pus baza pentru crearea în viitor a partidelor politice naționale de sine stătătoare ale clasei muncitoare. — 103.

¹⁰¹ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Critica Programului de la Gotha»” (K. Marx. „Critica Programului de la Gotha”, București, Editura politică, 1959, ed. a II-a, p. 6). — 103.

¹⁰² „Zarea” — revistă politică-științifică marxistă; a apărut legal în anii 1901—1902 la Stuttgart, sub îngrijirea redacției ziarului „Iskra”. Au apărut în total patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 în aprilie 1901 (de fapt la 10 (23) martie), nr. 2—3 în decembrie 1901, iar nr. 4 în august 1902. Sarcinile revistei au fost formulate în „Proiectul de declarație a redacției ziarului „Iskra” și revistei „Zarea”, scris de V.I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 315—325). În 1902, pe vremea divergențelor și conflictelor ivite în redacția ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”, G.V. Plehanov a prezentat un proiect în care preconiza separarea revistei de ziar (el urmînd să-și asume redactarea revistei), dar această propunere n-a fost acceptată, și cele două publicații au continuat să aibă o redacție comună.

„Zarea” a criticat revizionismul rus și pe cel internațional și a apărut bazele teoretice ale marxismului. În această revistă au fost publicate lucrările lui Lenin: „Note ocazionale”, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului”, „D-nii «critici» în problema agrară” (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și «criticii

lui Marx*), „Cronica internă“, „Programul agrar al social-democrației ruse“, precum și lucrările lui G.V. Plehanov: „Critica criticilor noștri. Partea I. D-l P. Struve în rolul de critic al teoriei dezvoltării sociale a lui Marx“, „Cant împotriva lui Kant, sau testamentul d-lui Bernstein“ și altele. — 104.

- 103 Este vorba de al V-lea Congres internațional al Internaționalei a II-a, care și-a desfășurat lucrările la Paris între 23 și 27 septembrie 1900. În problema principală — „Cucerirea puterii politice și alianțele cu partide burgheze“ —, înscrisă pe ordinea de zi în legătură cu intrarea lui A. Millerand în guvernul contrarevoluționar Waldeck-Rousseau, congresul a adoptat cu majoritate de voturi rezoluția propusă de K. Kautsky. În rezoluție se spunea că „intrarea unui socialist într-un guvern burghez nu poate fi considerată începutul normal al cuceririi puterii politice, ci un mijloc forțat, vremelnic și excepțional în lupta împotriva unor împrejurări grele“. Ulterior, oportuniștii s-au referit adesea la acest punct al rezoluției pentru a-și justifica colaborarea cu burghezia.

În nr. 1 din aprilie 1901 al revistei „Zarea“ a fost publicat articolul lui G.V. Plehanov „Cîteva cuvinte despre ultimul congres socialist internațional de la Paris (Scrisoare deschisă adresată tovarășilor care mi-au trimis mandatul)“, în care se critica vehement rezoluția lui Kautsky. — 105.

- 104 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 313; vol. 18, 1964, p. 98. — 105.

- 105 *Bernsteiniană, bernsteinism* — curent oportunist în social-democrația internațională, ostil marxismului, apărut în Germania la sfîrșitul secolului al XIX-lea. A fost astfel denumit după numele lui E. Bernstein, exponentul cel mai fățiș al revizionismului.

În anii 1896—1898, Bernstein a publicat în revista „Die Neue Zeit“, organ teoretic al social-democrației germane, o serie de articole sub titlul comun „Problemele socialismului“, în care a încercat să revizuiască bazele filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. „El a negat posibilitatea de a fundamenta științific socialismul și de a dovedi, din punctul de vedere al concepției materialiste a istoriei, necesitatea și inevitabilitatea lui; a tăgăduit faptul că mizeria crește, că are loc un proces de proletarizare și că contradicțiile capitaliste se ascut; a declarat inconsistentă însăși noțiunea de «scop final» și a respins fără nici o rezervă ideea dictaturii proletariatului; a negat opoziția principală dintre liberalism și socialism; a negat teoria luptei de clasă...“ (V.I. Lenin. Opere complete, vol. 6, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 7). Revizuirea marxismului de către adepții lui Bernstein a avut drept scop să transforme social-democrația dintr-un partid al revoluției sociale într-un partid al reformelor sociale.

Elementele de stînga din rîndurile social-democrației germane au început să lupte împotriva lui Bernstein în paginile ziarelor lor. În apărarea bernsteinismului s-a pronunțat aripa oportunistă, de

dreapta. Comitetul Central al partidului s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de bernsteinism și nu i-a dat riposta cuvenită. În revista „Die Neue Zeit“, polemica în jurul articolelor lui Bernstein a fost deschisă în iulie 1908 de articolul lui G.V. Plehanov „Bernstein și materialismul“, îndreptat împotriva revizionismului.

La congresele de la Stuttgart (octombrie 1898), Hanovra (octombrie 1899) și Lübeck (septembrie 1901) ale Partidului social-democrat din Germania, bernsteinismul a fost condamnat, dar, dată fiind poziția împăciuitoare a majorității liderilor, partidul nu s-a desolidarizat de Bernstein. Bernsteinienii au continuat să propage fățiș ideile revizioniste în revista „Sozialistische Monatshefte“ și în organizațiile de partid.

Bernsteinismul a găsit sprijin la elementele oportuniste din celelalte partide ale Internaționalei a II-a. În Rusia, teoriile lui Bernstein au fost susținute de către „marxiștii legali“ și de către „economisții“.

Numai marxiștii revoluționari din Rusia, bolșevicii, în frunte cu Lenin, au dus o luptă hotărâtă și consecventă împotriva bernsteinismului și a adepților lui. Încă din 1899 Lenin a luat atitudine împotriva bernsteinienilor în „Protestul social-democraților din Rusia“ și în articolul „Programul nostru“. Lenin a supus bernsteinismul unei critici amănunțite în lucrarea „Ce-i de făcut?“, în articolele „Marxism și revizionism“, „Divergențele din rîndurile mișcării muncitorești europene“ (vezi Opere complete, vol. 4, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 157—170, 176—180; vol. 6, p. 1—190 vol. 17, 1963, p. 15—26; vol. 20, p. 66—73), precum și în alte lucrări. — 106.

- ¹⁰⁶ Vezi K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 206—207). — 106.
- ¹⁰⁷ Vezi K. Marx și F. Engels. „Prefață la ediția germană din 1872 a «Manifestului Partidului Comunist»“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 98). — 107.
- ¹⁰⁸ Vezi K. Marx. „Războiul civil din Franța“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 356). — 109.
- ¹⁰⁹ Broșura lui K. Kautsky „Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution“. Berlin, 1909, a apărut în limba rusă abia în 1918. — 110.
- ¹¹⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. „Adresa Organului Central către Liga comuniștilor“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 271). — 113.
- ¹¹¹ Vezi K. Marx. „Războiul civil din Franța“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 356). — 115.
- ¹¹² Este vorba de cartea soților S. și B. Webb „Theorie und Praxis der englischen Gewerksvereine (Industrial democracy)“. — 116.

- ¹¹³ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 45. — 118.
- ¹¹⁴ „*Sozialistische Monatshefte*“ — revistă, principalul organ de presă al oportuniștilor germani și una dintre publicațiile revizionismului internațional. A apărut la Berlin din 1897 pînă în 1933. În timpul primului război mondial s-a situat pe o poziție social-șovină. — 118.
- ¹¹⁵ *Jaurèsistii* — adepți ai lui J. Jaurès, militant de seamă al mișcării socialiste franceze și internaționale. Jaurès a luptat pentru democrație, pentru libertăți populare, pentru pace și împotriva jugului imperialist și a războaielor de cotropire. Dar Jaurès și adepții săi au procedat la revizuirea principalelor teze ale marxismului. Jaurèsistii considerau că socialismul va învinge nu pe calea luptei de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, ci ca rezultat al „înfloririi ideii de democrație“. Ei propovăduiau pacea de clasă între asupritori și asupriți și împărtășeau iluziile proudhoniste despre cooperare, considerînd că dezvoltarea acesteia în capitalism ar favoriza trecerea treptată la socialism. În 1902, jaurèsistii au întemeiat Partidul socialist francez, care se situa pe poziții reformiste. În 1905, acest partid a fuzionat cu Partidul socialist din Franța de sub conducerea lui Guesde, constituind un singur partid — Partidul socialist francez. V.I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile reformiste ale lui Jaurès și ale jaurèsistilor. Lupta dusă de Jaurès pentru pace, împotriva pericolului iminent de război, i-a atras ura burgheziei imperialiste. În ajunul primului război mondial, Jaurès a fost asasinat de către unelte ale reacțiunii.
- În timpul primului război mondial, jaurèsistii, care formau majoritatea în conducerea Partidului socialist francez, au susținut fățiș războiul imperialist și s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. — 118.
- ¹¹⁶ *Partidul socialist italian* a fost înființat în 1892 și se numea inițial „Partidul oamenilor muncii italieni“; în 1893, la Congresul de la Reggio-Emilia, a luat denumirea de „Partidul socialist al oamenilor muncii italieni“; din 1895 a început să se numească „Partidul socialist italian“. Chiar din momentul creării Partidului socialist italian, în cadrul lui s-a dat o ascuțită luptă ideologică între două curente — curentul oportunist și curentul revoluționar, care aveau divergențe în problemele politicii și tacticii partidului. În 1912, sub presiunea elementelor de stînga, la Congresul de la Reggio-Emilia, reformiștii cei mai înveterați, partizani ai războiului și ai colaborării cu guvernul și burghezia (Bonomi, Bissolati), au fost excluși din partid. De la începutul primului război mondial și pînă la intrarea Italiei în război, Partidul socialist italian s-a pronunțat împotriva războiului, a lansat lozincă: „Împotriva războiului, pentru neutralitate!“. În decembrie 1914 a fost exclus din partid un grup de renegați (Mussolini și alții), care susțineau politica imperialistă a burgheziei și se pronunțau în favoarea războiului. În legătură cu intrarea Italiei în război de partea Antantei (mai 1915), în Partidul socialist

italian s-au conturat foarte pronunțat trei orientări: 1) cea de dreapta, care ajută burghezia să ducă războiul; 2) cea centristă, care grupa majoritatea membrilor de partid și acționa sub lozincă: „Nici să nu participăm la război, nici să nu-l sabotăm“, și 3) cea de stînga, care lua o atitudine mai hotărîtă împotriva războiului, dar nu a știut să organizeze o luptă consecventă împotriva acestuia; cei de stînga nu au înțeles necesitatea transformării războiului imperialist în război civil și a rupturii totale cu reformiștii, care colaborau cu burghezia. Socialiștii italieni au organizat la Lugano (1914) o conferință comună cu socialiștii elvețieni, au participat activ la conferințele socialiste internaționale de la Zimmerwald (1915) și Kienthal (1916).

La sfîrșitul anului 1916, Partidul socialist italian a pășit pe calea social-pacifismului. — 119.

- ¹¹⁷ *Partidul laburist independent din Anglia* (Independent Labour Party) — organizație reformistă, întemeiată de conducătorii „noilor trade-unionuri“ în 1893, în condițiile înviorării luptei greviste și intensificării mișcării pentru independența clasei muncitoare din Anglia față de partidele burgheze. Din Partidul laburist independent făceau parte membrii „noilor trade-unionuri“ și ai unei serii de sindicate vechi, reprezentanți ai intelectualilor și ai micii burghezii care erau sub influența fabienilor. În fruntea acestui partid se afla Keir-Hardie și R. MacDonald. Încă de la înființare, Partidul laburist independent s-a situat pe poziții burghezo-reformiste, acordînd atenție, în primul rînd, formei de luptă parlamentare și tranzacțiilor parlamentare cu partidul liberal. Caracterizînd Partidul laburist independent, Lenin a scris că acesta este „în realitate un partid oportunist, dependent totdeauna de burghezie“ (Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1959, p. 479).

La începutul primului război mondial, Partidul laburist independent a publicat un manifest împotriva războiului, dar curînd după aceea s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 119.

- ¹¹⁸ Lucrarea „*Marxismul despre stat*“ a fost scrisă de V.I. Lenin la Zürich în ianuarie-februarie 1917 și a fost publicată pentru prima oară în 1930, în „Culegeri din Lenin“, vol. XIV. Materialele cuprinse în această lucrare au fost folosite de V.I. Lenin la elaborarea cărții „Statul și revoluția“. Manuscrisul lucrării „Marxismul despre stat“ reprezintă un caiet, cu coperte albastre, de 48 de pagini, acoperite cu un scris mărunt și des, cu introduceri făcute ulterior, cu note marginale și sublinieri, care dovedesc că Lenin a revenit în repetate rînduri la aceste materiale. Lucrarea conține cele mai importante teze ale lui K. Marx și F. Engels cu privire la stat și la dictatura proletariatului, extrase din articole și cărți ale lui K. Kautsky, A. Pannekoek, E. Bernstein, însoțite de observațiile, completările, generalizările și concluziile lui V.I. Lenin.

Întorcîndu-se din Elveția în Rusia în aprilie 1917, Lenin a lăsat manuscrisul „Marxismul despre stat“, împreună cu alte materiale, în străinătate spre păstrare. Ulterior, în iulie 1917, îngrijorat de

soarta acestor materiale, V.I. Lenin a scris într-o scrisoare: „Entre nous: dacă voi fi împuşcat, te rog pe d-ta să publici caietul meu «Marxismul despre stat» (care a rămas la Stockholm). Coperta albastră, legat. Conţine toate citatele din Marx şi Engels, precum şi din Kautsky împotriva lui Pannekoek, însoţite de o serie de observaţii, note, formulări. Cred că nu cere mai mult de o săptămână de muncă pentru a putea fi publicat” (Opere, vol. 36, Bucureşti, Editura politică, 1958, p. 467).

După zilele din iulie 1917, pe cînd se ascundea la Razliv, Lenin a rugat să i se trimită acest caiet, de care avea nevoie pentru a elabora „Statul şi revoluţia”.

În lucrarea „Statul şi revoluţia” nu au fost folosite toate materialele strinse de Lenin în caietul „Marxismul despre stat”. În această carte, Lenin n-a folosit decît unele dintre citatele principale din „Manifestul Comunist”, din scrisoarea lui K. Marx către L. Kugelmann, din lucrarea lui K. Marx „Critica programului de la Gotha” şi din cele ale lui F. Engels „Observaţii critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891”, „Contribuţii la problema locuinţelor” etc. În „Statul şi revoluţia” nu şi-au găsit reflectarea scrisorile lui F. Engels către P. Lafargue cu privire la Partidul muncitoresc francez şi nici scrisoarea adresată de Marx membrilor Comunei din Paris Frankel şi Varlin etc., toate citate în „Marxismul despre stat”.

Lucrarea lui Lenin „Marxismul despre stat” are o mare importanţă de sine stătătoare. Ea a fost reeditată în 1931, 1932, 1933, 1934 şi 1958. În volumul de faţă, lucrarea este publicată după manuscris. Ea ne face cunoscută metoda leninistă de cercetare ştiinţifică, ne arată felul cum Lenin studia şi rezolva problemele cele mai complexe ale teoriei şi practicii mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale. — 123.

- ¹¹⁹ Această tablă de materii a fost scrisă de V. I. Lenin pe coperta caietului „Marxismul despre stat”. La dreapta, autorul a indicat paginile din manuscris. În parantezele pătrate sînt indicate cu petit paginile volumului de faţă. — 123.
- ¹²⁰ Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18. Bucureşti, [Editura politică, 1964, p. 98. — 127.
- ¹²¹ Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18, Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 97—98; „Manifestul Partidului Comunist”, Bucureşti, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 6—11, 17—23; Opere, vol. 19, Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 315. — 127.
- ¹²² Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 18, Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 98; vol. 17, 1963, p. 353. — 129.
- ¹²³ Este vorba de „Introducerea” lui F. Engels la lucrarea lui Marx „Luptele de clasă în Franţa (1848—1850)”, scrisă pentru ediţia din 1895 a acestei lucrări, care a apărut la Berlin (vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 509—528).

Cu ocazia publicării „Introducerii“, conducerea Partidului social-democrat din Germania l-a rugat insistent pe Engels — referindu-se la situația încordată din țară, ca urmare a discutării în Reichstag a proiectului unei noi legi împotriva socialiștilor, — să atenueze tonul (după părerea conducerii) prea revoluționar al lucrării și să-i dea o formă mai prudentă.

Engels a criticat poziția lipsită de fermitate a conducerii partidului, tendința ei de „a acționa exclusiv în limitele legalității“. Fiind însă nevoit să țină seama de părerea conducerii, Engels s-a declarat de acord să scoată în corectură o serie de pasaje și să schimbe unele formulări, ceea ce, după părerea sa, a avut drept urmare faptul că textul inițial al „Introducerii“ a „avut de suferit într-o oarecare măsură“.

Totodată, unii lideri ai social-democrației germane au făcut, pe baza acestei lucrări, încercarea de a-l prezenta pe Engels drept adept, în toate împrejurările, al căii exclusiv pașnice de trecere a puterii în mâna clasei muncitoare.

La 30 martie 1895, în „Vorwärts“, organul central al Partidului social-democrat german, a fost publicat un articol de fond intitulat „Cum se fac în prezent revoluțiile“, în care, fără știrea lui Engels, au fost extrase din „Introducere“ unele pasaje special alese și rupte de context pentru a produce impresia că Engels ar fi adeptul „legalității cu orice preț“. Engels a protestat energic pe lângă W. Liebknecht, redactorul ziarului „Vorwärts“, împotriva unei asemenea denaturări a concepțiilor sale. În scrisoarea din 1 aprilie adresată lui K. Kautsky și în cea din 3 aprilie 1895 adresată lui P. Lafargue, Engels și-a exprimat profunda sa indignare și a subliniat importanța pe care o are publicarea în revista „Die Neue Zeit“ a textului inițial al „Introducerii“ pentru „a șterge această impresie penibilă“ (vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1962, p. 586—587).

Cu puțin înainte de apariția menționatei ediții a lucrării lui Marx, „Introducerea“ lui Engels a fost, la insistența acestuia din urmă, publicată în mod special în „Die Neue Zeit“, dar cu aceleași omisiuni pe care autorul fusese nevoit să le efectueze pentru ediția din 1895 a lucrării „Luptele de clasă în Franța (1848—1850)“. Publicată cu prescurtări, „Introducerea“ și-a păstrat totuși nealterat caracterul ei revoluționar. A fost necesară o falsificare grosolană a concepțiilor lui Engels pentru ca acest document să poată fi interpretat în spirit reformist, așa cum au făcut-o, după moartea lui Engels, Bernstein în „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației“, precum și alți ideologi ai revizionismului și oportunistului. Ascunzînd cititorilor textul integral al „Introducerii“, deși manuscrisul lucrării se afla la dispoziția lor, trecînd sub tăcere împrejurările care l-au forțat pe Engels să facă unele prescurtări în corectură, denaturînd conținutul textului publicat, Bernstein și alți revizionişti afirmă în mod calomnios că în „Introducere“, pe care o prezentău drept „testamentul politic“ al lui Engels, acesta și-ar fi

revizuit concepțiile sale anterioare, situându-se aproape pe poziții reformiste.

Prin referiri false la Engels, revizionistii căutau să ascundă faptul că ei au renegat marxismul, precum și atacurile lor împotriva principiilor revoluționare ale acestuia.

Textul integral al „Introducerii“ a fost publicat pentru prima oară în U.R.S.S. în 1930. — 129.

- 124 Vezi K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, București, Editura politică, 1959, p. 118. — 130.
- 125 V. I. Lenin se referă la o scrisoare din 28 septembrie 1870 adresată de M. A. Bakunin socialistului francez Palix. Scrisoarea este citată de I. M. Steklov în cartea „Michael Bakunin. Ein Lebensbild“. Stuttgart 1913. — 131.
- 126 Vezi K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, București, Editura politică, 1959, p. 118. — 131.
- 127 Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 251, 252. — 133.
- 128 Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 292. — 133.
- 129 Vezi K. Marx. „Scrisori către Kugelmann“, București, Editura P.C.R., 1947, p. 48. — 133.
- 130 Vezi K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, București, Editura politică, 1959, p. 118. — 135.
- 131 Vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 206—207. — 137.
- 132 Vezi K. Marx și F. Engels. *Opere alese în două volume*, vol. I, București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, p. 240—242. — 139.
- 133 Vezi K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 206—207). — 139.
- 134 Vezi scrisoarea din 12 aprilie 1871 adresată de K. Marx lui L. Kugelmann (K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, București, Editura politică, 1959, p. 118). — 139.
- 135 Vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol 18, București, Editura politică, 1964, p. 270. — 139.
- 136 Vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 30. — 139.
- 137 Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 310. — 141.

- ¹³⁸ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 225—237. — 141.
- ¹³⁹ Vezi K. Marx, F. Engels. Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 517. — 141.
- ¹⁴⁰ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin 1963, p. 233—240. — 153.
- ¹⁴¹ Vezi F. Engels. „Prefață la lucrarea lui K. Marx «Războiul civil din Franța»“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, București, Editura politică, 1960, p. 12). — 153.
- ¹⁴² „Der Sozialdemokrat“ — ziar, organ central al Partidului social-democrat din Germania în perioada în care a acționat legea excepțională împotriva socialiştilor; a apărut la Zürich între 28 septembrie 1879 și 22 septembrie 1888 și la Londra între 1 octombrie 1888 și 27 septembrie 1890. Îndrumarea ideologică a lui Engels a asigurat ziarului o orientare marxistă. Cu toate că a făcut unele greșeli, „Der Sozialdemokrat“ a apărut cu fermitate tactica revoluționară și a avut un rol de seamă în concentrarea și organizarea forțelor social-democrației germane. După abrogarea legii excepționale împotriva socialiştilor, „Der Sozialdemokrat“ și-a încetat apariția. Ziarul „Vorwärts“ a redevenit organul central al partidului. — 155.
- ¹⁴³ „Tinerii“ — opoziție mic-burgheză semianarhistă din rîndurile social-democrației germane; a luat ființă în 1890. Principalul nucleu al acestui grup era format din tineri publiciști și studenți (de aici și denumirea) care pretindeau rolul de teoreticieni și de conducători ai partidului. Această opoziție, care nu înțelegea că în urma abrogării legii excepționale împotriva socialiştilor (1878—1890) condițiile în care activa partidul s-au schimbat, nega necesitatea folosirii formelor legale de luptă, se ridica împotriva participării social-democrației la parlament, învinuia partidul că apără interesele micii burghezii, îl învinuia de oportunism. F. Engels a luptat împotriva opoziției „tinerilor“. Cînd „Sächsische Arbeiter-Zeitung“, organul „tinerilor“, a făcut o încercare de a afirma că Engels este solidar cu opoziția, el a dat o ripostă energică acestei „colosale nerușinări“ și a supus unei critici nimicitoare concepțiile și tactica „tinerilor“.
- După cum scria Engels în scrisoarea — menționată de V. I. Lenin — „Răspuns redacției ziarului «Sächsische Arbeiter-Zeitung», concepțiile teoretice ale opoziției reprezentau „un marxism grosolan denaturat“. Tactica aventuristă a „tinerilor“, ruptă de viața reală, scria Engels, „chiar și pe cel mai puternic partid, care ar număra milioane de membri“, ar putea „să-l îngroape în hohotele de ris pe deplin meritate ale întregii lumi ostile lui“. Engels a ironizat îngîmfarea și iluziile „tinerilor“ cu privire la greutatea specifică și importanța lor în partid. „Ei trebuie să înțeleagă că «studiile» lor «academice», care impun totodată o temeinică autoverificare critică — sublinia Engels —, nu le dau nicidecum brevetul de ofițer și dreptul la un post corespunzător în cadrul partidului;

- că în partidul nostru fiecare trebuie să înceapă prin a fi simplu soldat; că pentru a ocupa posturi de răspundere în partid talentul și cunoștințele teoretice nu sînt suficiente chiar în cazul cînd ele există efectiv, că pentru aceasta mai e nevoie de o bună cunoaștere a condițiilor de luptă a partidului, de însușirea deplină a formelor acestei lupte, de un devotament personal și de o fermitate de caracter verificate și, în sfîrșit, de încadrarea de bunăvoie în rîndurile luptătorilor; într-un cuvînt că acești oameni cu «studii academice» în general au mult mai mult de învățat de la muncitori decît muncitorii de la ei» (vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 68—70). În octombrie 1891, Congresul de la Erfurt al social-democrației germane a exclus din partid o parte dintre conducătorii acestei opoziții. — 155.
- ¹⁴⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, p. 583. — 155.
- ¹⁴⁵ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 238. — 157.
- ¹⁴⁶ Vezi K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 206—207). — 157.
- ¹⁴⁷ Vezi scrisoarea din 12 aprilie 1871 adresată de K. Marx lui L. Kugelman (K. Marx, F. Engels, V.I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, București, Editura politică, 1959, p. 118). — 157.
- ¹⁴⁸ Vezi F. Engels. Scrisoare către A. Bebel datată 18—28 martie 1875; K. Marx. „Critica programului de la Gotha“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10, 12—34). — 157.
- ¹⁴⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 43, 70, 54. — 159.
- ¹⁵⁰ Vezi F. Engels. „Observații critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891“ (K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 235, 236). — 159.
- ¹⁵¹ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 17—18. — 159.
- ¹⁵² Este vorba de scrisorile lui F. Engels către Paul Lafargue din 16 februarie și 7 mai 1886, 22 noiembrie și 5 decembrie 1887, 27 octombrie 1890, 6 martie și 2 iunie 1894 și 3 aprilie 1895 (vezi „Le Socialiste“ nr. 115 din 24 noiembrie 1900; Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 573—574; „Le Socialiste“ nr. 115 din 24 noiembrie 1900; Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 586—587). — 159.

¹⁵³ „*Le Mouvement Socialiste*“ — revistă social-politică care a apărut neregulat. Din ianuarie 1899 pînă în iunie 1914 a apărut la Paris în limba franceză, sub îngrijirea lui G. Lagardelle. În „*Le Mouvement Socialiste*“ au fost publicate o serie de scrisori și articole ale lui F. Engels. La revistă au colaborat reprezentanți de seamă ai social-democrației internaționale: W. Liebknecht, H. Quelch, J. Jaurès, A. Bebel, R. Luxemburg și alții. Revista a publicat și articole scrise de oportuniști și revizionști, care dominau în Internaționala a II-a.

În 1900, E. Bernstein a publicat în „*Le Mouvement Socialiste*“ extrase, alese în mod tendențios, din scrisorile ce-i fuseseră adresate de F. Engels. Textul integral al acestor scrisori a fost publicat în U.R.S.S. (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXVII, 1935, p. 156—162, 192—199, 232—235, 241—244, 246—249, 253—257, 325—327). — 159.

¹⁵⁴ *Guesdiști*, *curentul guesdist* — curent marxist-revoluționar în mișcarea socialistă franceză de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, avînd în frunte pe J. Guesde. În 1901, adepții luptei de clasă revoluționare, în frunte cu J. Guesde, au întemeiat Partidul socialist din Franța. În 1905, guesdiștii au fuzionat cu Partidul socialist francez. În partid, guesdiștii au avut o poziție centristă. În anii primului război mondial, ei au trecut de partea social-șovinismului. J. Guesde și M. Sembat au intrat în guvernul imperialist al Franței. — 159.

¹⁵⁵ „*Vorwärts*“ — cotidian, organ central al Partidului social-democrat german; potrivit hotărîrii adoptate de Congresul de la Halle, a apărut la Berlin din 1891, sub denumirea „*Vorwärts. Berliner Volksblatt*“, ca o continuare a ziarului „*Berliner Volksblatt*“, care apăruse începînd din 1884. În coloanele ziarului, F. Engels a luptat împotriva tuturor manifestărilor oportunistului. Începînd cu a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, după moartea lui Engels, redacția ziarului „*Vorwärts*“ a trecut în miinile aripii de dreapta a partidului și a publicat în mod regulat articole scrise de oportuniști. Prezentînd în mod tendențios lupta dusă împotriva oportunistului și revizionismului din P.M.S.D.R., „*Vorwärts*“ i-a sprijinit pe „*economiști*“, iar mai tîrziu, după scindarea partidului, pe menșevici. În anii reacțiunii, „*Vorwärts*“ a publicat articole calomnioase scrise de Troțki, neacordîndu-i lui Lenin și bolșevicilor posibilitatea de a publica dezmințiri și aprecieri obiective asupra situației din partid.

În perioada primului război mondial, „*Vorwärts*“ s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a desfășurat propagandă antisovietică. „*Vorwärts*“ a continuat să apară la Berlin pînă în 1933. — 159.

¹⁵⁶ „*Le Socialiste*“ — săptămînal; a apărut din 1885 ca organ teoretic al Partidului muncitoresc francez, din 1902 a fost organul Partidului socialist din Franța, iar din 1905 organul Partidului socialist

- francez. În acest ziar au fost publicate extrase din lucrările lui K. Marx și F. Engels, precum și articole și scrisori ale militanților de seamă ai mișcării muncitorești franceze și internaționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: P. Lafargue, W. Liebknecht, G. Zetkin, G.V. Plehanov și alții; ziarul și-a încetat apariția în 1915. — 159.
- ¹⁵⁷ Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 573—574. — 161.
- ¹⁵⁸ Vezi K. Marx, F. Engels. *Werke*, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 509—527. — 161.
- ¹⁵⁹ Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 586—587. — 163.
- ¹⁶⁰ Vezi K. Marx, F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 586. — 163.
- ¹⁶¹ Vezi „Le Socialiste“ nr. 115 din 24 noiembrie 1900. — 163.
- ¹⁶² Vezi „Le Socialiste“ nr. 115 din 24 noiembrie 1900. — 165.
- ¹⁶³ Această expresie, care, după mărturia lui K. Marx și F. Engels, aparține lui H. Heine, a fost pentru prima oară citată de ei în „Ideologia germană“ (vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 538). — 165.
- ¹⁶⁴ Vezi „Le Socialiste“ nr. 115 din 24 noiembrie 1900. — 165.
- ¹⁶⁵ „*New-Yorker Volkszeitung*“ — cotidian al social-democraților germani din S.U.A.; a apărut la New York din 1878 până în 1932. — 165.
- ¹⁶⁶ Cuvîntarea menționată a fost pregătită de K. Marx pentru a o rosti la Congresul economiștilor de la Bruxelles. Lui Marx nu i s-a dat cuvîntul la congres. După încheierea lucrărilor congresului, el și-a prelucrat cuvîntarea pentru presă și a publicat-o în ziarul belgian „*Atelier Démocratique*“ din 29 septembrie 1847. Pînă la noi a ajuns numai traducerea germană a primei părți, publicată la Hamm în 1848 de J. Weydemeyer, prietenul lui Marx și Engels, împreună cu traducerea unei alte cuvîntări despre libertatea comerțului, rostită de Marx la 9 ianuarie 1848. Weydemeyer a omis sfârșitul cuvîntării pe motiv că conținutul ei se repeta în cuvîntarea din 9 ianuarie (vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 297—299, 447—460). — 165.
- ¹⁶⁷ Vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10. — 165.
- ¹⁶⁸ Este vorba de articolul lui N.I. Buharin „*Der imperialistische Raubstaat*“, publicat în „*Jugend-Internationale*“ nr. 6 din 1 decem-

bric 1916, semnat „Nota-Bene“. V.I. Lenin a supus articolul lui Bulharin unei critici vehemente în nota „Internaționala Tineretului“ (vezi Opere complete, vol. 30, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 225—229). Vezi observațiile făcute de Lenin la articolul lui Bulharin în volumul de față, p. 325—331). — 171.

¹⁶⁹ V.I. Lenin s-a interesat și mai înainte de articolele lui M. Beer „Betrachtungen über den Niedergang Englands“, „Sozialer Imperialismus“ și „Die gegenwärtige Lage des Trade Unionismus“. Extrase din aceste articole se găsesc în materialele pregătitoare pentru lucrarea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 578). — 173.

¹⁷⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 12—34. — 173.

¹⁷¹ *Partidul popular german*, înființat în 1865, era format mai ales din elemente democratice ale micii burghezii din statele germane din sud. Partidul promova lozinci cu caracter general democratic, propaga ideea unui stat german federativ; se pronunța atât împotriva politicii lui Bismarck de unificare a Germaniei sub hegemonia Prusiei iuncherilor, cât și împotriva unificării ei sub forma unei republici democratice, centralizate și unice.

În 1866, la Partidul popular german a aderat Partidul popular din Saxonia, al cărui nucleu principal era format din muncitori. Ulterior, această aripă de stînga a evoluat în direcție socialistă. După ce s-a separat de democrații mic-burhezi, ea a participat la formarea, în august 1869, a Partidului muncitoresc social-democrat german. — 177.

¹⁷² *Liga păcii și a libertății* — organizație pacifistă burgheză, înființată în 1867 în Elveția de republicani mic-burhezi și de liberali; în perioada 1867—1868, la activitatea Ligii a participat M.A. Bakunin. La începutul activității sale, Liga a încercat să folosească mișcarea muncitorească în propriile ei scopuri.

Marx și Engels au avut o atitudine negativă față de Ligă, care, prin declarații grandilocvente despre posibilitatea de a se pune capăt războiului în condițiile capitalismului prin crearea „Statelor Unite ale Europei“, semăna iluzii false în mase și abătea proletariatul de la lupta de clasă. În ședința din 13 august 1867 a Consiliului General al Internaționalei I, Marx a subliniat în cuvîntarea sa că adevăratul luptător pentru pace este Internaționala, întrucît „unirea clasei muncitoare din diferite țări va reuși, pînă la urmă, să împiedice izbucnirea unor războaie între popoare“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 573). — 177.

¹⁷³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 30. — 177.

- ¹⁷⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 20—22. — 185.
- ¹⁷⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 4, 6, 7, 7—8. — 191.
- ¹⁷⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 178—179. — 193.
- ¹⁷⁷ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 69. — 193.
- ¹⁷⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 54. — 193.
- ¹⁷⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist“, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 44, 54, 55, 34. — 197.
- ¹⁸⁰ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 21. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1962, p. 350, 351. — 199.
- ¹⁸¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 211—291. — 199.
- ¹⁸² Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 228—229, 234. — 201.
- ¹⁸³ Vezi F. Engels. „Prefață la ediția a doua a lucrării «Contribuții la problema locuințelor»“ (K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, București, E.S.P.L.P. 1955, ed. a II-a, p. 589. — 203.
- ¹⁸⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 246—247, 269—270. — 203.
- ¹⁸⁵ Este vorba de broșura „Internationale et révolution. À propos du congrès de la Haye par des réfugiés de la Commune, ex-membres du Conseil Général de l'Internationale“, Londra, 1872. — 203.
- ¹⁸⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 270—271, 286. — 207.
- ¹⁸⁷ Vezi scrisorile lui F. Engels către K. Kautsky din 3 ianuarie, 25 martie și 1 aprilie 1895. — 209.
- ¹⁸⁸ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 352—368. — 209.
- ¹⁸⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 352—360. — 221.
- ¹⁹⁰ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 362, 364. — 221.

- ¹⁹¹ Este vorba de „Introducerea“ lui F. Engels la lucrarea lui K. Marx „Războiul civil din Franța“ (vezi K. Marx. Războiul civil din Franța, București, Editura politică, 1960, p. 5—19). — 231.
- ¹⁹² În manuscrisul lui Engels este scris „social-democrat“. Înlocuirea cuvîntului a fost făcută de către redacția revistei „Die Neue Zeit“ cu ocazia publicării lucrării lui Engels. — 241.
- ¹⁹³ Vezi „Introducerea“ lui F. Engels la lucrarea lui K. Marx „Războiul civil din Franța“ (K. Marx. Războiul civil din Franța, București, Editura politică, 1960, p. 7, 11, 12, 14, 15, 16, 17—18). — 243.
- ¹⁹⁴ Este vorba de scrisoarea lui F. Engels din 18—28 martie 1875 către A. Bebel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10). — 243.
- ¹⁹⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, Editura politică, 1963, p. 379. — 245.
- ¹⁹⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 122—123. — 245.
- ¹⁹⁷ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a. — 245.
- ¹⁹⁸ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 8—21. — 245.
- ¹⁹⁹ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 171—173. — 247.
- ²⁰⁰ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 245—260. — 249.
- ²⁰¹ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 173—176. — 253.
- ²⁰² Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 1—32. — 253.
- ²⁰³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 277—278. — 255.
- ²⁰⁴ Vezi K. Marx și F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 417—418. — 257.
- ²⁰⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 309—312. — 257.
- ²⁰⁶ V.I. Lenin a făcut această însemnare pe o foaie separată, atașată la manuscris, foaie pe care copiase citate din acest alineat și din cel următor al articolului lui F. Engels „Despre autoritate“.

Lenin arată că în articolul „Statul imperialist tâlhăresc“, Buharin reproduce incomplet cuvintele lui Engels. — 259.

207 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 303—308. — 261.

208 V.I. Lenin a făcut această însemnare pe o foaie separată, atașată la manuscris, foaie pe care copiase o parte a alineatului respectiv din articolul lui K. Marx „Indiferentismul politic“, citat de Lenin în „Statul și revoluția“ (vezi volumul de față, p. 60).

Bakuniști — adepți ai unui curent denumit astfel după numele lui M.A. Bakunin, ideolog al anarhismului și dușman înverșunat al marxismului și al socialismului științific. Bakuniștii au dus o luptă îndrăjită împotriva teoriei și tacticii marxiste în mișcarea muncitorească. Principala teză a bakunismului este negarea oricărui fel de stat, inclusiv a dictaturii proletariatului; ea decurge din neînțelegerea rolului istoric mondial al proletariatului. Bakunin a emis ideea „nivelării“ claselor, unirea de jos a „asociațiilor libere“. O asociație revoluționară secretă, compusă din personalități „proeminente“, trebuie, după părerea bakuniștilor, să conducă răscoalele populare care sînt pe punctul de a izbucni. Astfel, ei presupuneau că în Rusia țărănimea este gata să pornească neîntîrziat o răscoală. Tactica lor, bazată pe comploturi, pe revolte imediate și pe practica terorismului, avea un caracter aventurier și era ostilă învățăturii marxiste despre insurrecție. Bakunismul este înrudit cu prondhonismul.

Căutînd să pătrundă în Internaționala I, Bakunin insista ca el să fie primit în Internațională împreună cu organizația „Alianța democrației socialiste“, întemeiată de el în 1868 și din care făcea parte și asociația bakunistă secretă. În pofida faptului că Consiliul General al Internaționalei a hotărît dizolvarea „Alianței“, Bakunin s-a supus numai formal acestei hotărîri, menținîndu-și organizația secretă și introducînd-o în Internațională ca secția din Geneva a Internaționalei, care și-a păstrat denumirea de „alianță“.

Punîndu-și drept scop acapararea Consiliului General, Bakunin a luptat împotriva lui Marx prin toate mijloacele. Pentru a-și atinge scopurile, „Alianța“, au arătat Marx și Engels, nu se dădea în lături „de la nici un mijloc, de la nici o faptă necinstită; minciună, calomnie, intimidare, atacuri din umbră — toate îi sînt proprii în egală măsură“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 337). Pentru activitatea lor dezorganizatoare, în 1872, la Congresul de la Haga, liderii anarhismului Bakunin și Guillaume au fost excluși din Internaționala I. Teoria și tactica bakuniștilor au fost energic combătute de K. Marx și F. Engels. V.I. Lenin a spus că bakunismul este concepția despre lume „a micului burghez care și-a pierdut nădejdea în salvarea sa“ (Opere complete, vol. 21, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 270). Bakunismul a fost unul dintre izvoarele ideologice ale anarhismului. Cu privire la Bakunin și la bakuniști, vezi lucrările: K. Marx și F. Engels. „Alianța democrației socialiste și Asociația

- Internațională a Muncitorilor“, F. Engels. „Bakuniștii la lucru“, „Literatura din emigrație“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 331—366, 470—488, 517—566); V.I. Lenin. „Despre guvernul revoluționar provizoriu“ (articolul al doilea) (Opere complete, vol. 10, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 240—248) și altele. — 263.
- ²⁰⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 303—305. — 265.
- ²¹⁰ Vezi F. Engels. Scrisoarea adresată lui Bebel la 18—28 martie 1875 (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10). — 267.
- ²¹¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 179. — 277.
- ²¹² Este vorba de răscoala din Spania (vara anului 1873). Muncitorii au fost instigați la răscoală de așa-numiții „intransigenți“ — republicani care exprimau interesele micii-burghezii de la orașe — și de anarhiștii bakuniști. Răscoala s-a desfășurat sub lozinca transformării Spaniei în cantoane independente, după modelul Elveției. Răscoala a cuprins o serie de provincii și orașe ale țării: Sevilla, Granada, Valencia și altele; ea a fost reprimată cu cruzime. Tactica aventuristă a anarhiștilor a cauzat un mare prejudiciu acțiunii revoluționare a clasei muncitoare din Spania. Anarhiștii n-au asigurat simultaneitatea acțiunilor răsculaților; fiecare oraș, fiecare provincie acționa de sine stătător, ceea ce excludea posibilitatea unui atac general. Despre răscoala din Spania, vezi F. Engels. „Bakuniștii la lucru“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 470—488) și V.I. Lenin. „Despre guvernul revoluționar provizoriu“ (articolul al doilea) (Opere complete, vol. 10, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 240—248). — 279.
- ²¹³ Este vorba de atentatele împotriva împăratului Wilhelm I săvârșite de M. Hödel la 11 mai 1878 și de K.E. Nobiling la 2 iunie 1878. Bismarck a folosit aceste atentate drept pretext pentru a introduce, în octombrie 1878, legea excepțională împotriva socialiștilor. — 279.
- ²¹⁴ Este vorba de o serie de atentate săvârșite în 1884 de anarhiștii austrieci A. Kammerer, G. Stellmacher și alții. Aceste acte teroriste au servit drept pretext pentru a se introduce în Austria, în 1884, o lege împotriva socialiștilor similară cu legea excepțională introdusă de Bismarck. — 279.
- ²¹⁵ Este vorba de evenimentele care s-au petrecut la Chicago în ziua de 4 mai 1886. În scopul intensificării represiunilor antimuncitorești, un grup de provocatori au aruncat în timpul unui miting o bombă, a cărei explozie a ucis 4 muncitori și 7 polițiști. În temeiul mărturiilor mincinoase depuse de provocatori, cei 4 organizatori ai mitin-

gului au fost executați, iar mulți dintre cei ce au participat la el au fost condamnați la închisoare pe termen lung. — 279.

- ²¹⁶ Vezi scrisoarea din 3.I.1895 adresată de F. Engels lui K. Kautsky. — 279.
- ²¹⁷ Lenin se referă la lucrările lui K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (1851—1852) și „Războiul civil din Franța“ (1871), precum și la lucrarea lui F. Engels „Observații critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217; Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 328—385; Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 225—237). — 283.
- ²¹⁸ Este vorba de *greva generală din octombrie* 1905 din timpul primei revoluții burghezo-democratice din Rusia.
La greva generală din octombrie au participat peste 2 000 000 de oameni. Greva s-a desfășurat sub lozincă răsturnării absolutismului, a boicotării active a Dumei lui Bulighin, a convocării unei adunări constituante și instaurării republicii democratice. Greva politică generală a demonstrat forța și vigoarea mișcării muncitorești, a contribuit la dezvoltarea luptei revoluționare la sate, în armată și în flotă și a adus proletariatul în pragul insurecției armate din decembrie. Despre greva din octombrie, vezi articolul lui V.I. Lenin „Grewa politică generală din Rusia“ (Opere complete, vol. 12, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 1—4). — 285.
- ²¹⁹ Este vorba de *insurecția armată din decembrie* 1905 de la Moscova, din timpul primei revoluții burghezo-democratice din Rusia. Expri-mind voința muncitorilor, Conferința orașenească a bolșevicilor de la Moscova, care a avut loc la 5 (18) decembrie 1905, a hotărât să declare grevă generală și să declanșeze lupta armată. La chemarea Sovietului din Moscova, în ziua de 7 (20) decembrie a început greva politică generală. La 10 (23) decembrie, greva s-a transformat în insurecție armată. Presnea, Zamoskvorecie, raionul Rogojsko-Sim-novski și raionul Căii ferate Moscova—Kazan au devenit centre ale insurecției. Lupta a durat nouă zile. Muncitorii din Moscova au luptat cu abnegație, dar nu aveau încă experiența luptei armate, nu aveau arme suficiente, iar legătura cu armata era slab organi-zată. În cursul luptei s-a aplicat tactica apărării, și nu a ofensivei. Conducerea insurecției rămânea în urma mișcării maselor, care creștea spontan. La începutul insurecției au fost arestați conducătorii Comitetului bolșevicilor din Moscova. Mensevicii și socialiștii-revoluționari sabotau desfășurarea acțiunilor de luptă cerind încetarea luptei armate. Guvernul țarist a adus la Moscova trupe din Petersburg, Tver și din regiunile din vestul țării. La 17 (30) decem-brie a început asaltul Presnei, care a fost înecat în sânge. Comitetul de partid din Moscova și Sovietul din Moscova au hotărât să declare încetarea rezistenței armate pe data de 19 decembrie 1905 (1 ianua-

rie 1906), pentru a cruța astfel forțele revoluționare și a se pregăti în vederea luptei viitoare.

Urmind exemplul Moscovei, în decembrie 1905 și în ianuarie 1906 au izbucnit insurecții într-o serie de alte locuri: Nijni-Novgorod, Rostov pe Don, Novorossiisk, Donbass, Ekaterinoslav, Perm (Motoviliha), Ufa, Krasnoiarsk și Cita. Importante acțiuni armate au avut loc în Transcaucazia, Polonia. Ținutul baltic, Finlanda. Dar toate aceste insurecții răzlețe au fost înăbușite cu cruzime de guvernul țarist.

Insurecția armată din decembrie a reprezentat punctul culminant al primei revoluții ruse. Dind o înaltă apreciere insurecției din decembrie, Lenin scria că poporul „a primit botezul focului. S-a călit în focul insurecției. A pregătit cohortele de luptători care au învins în 1917” (Opere, vol. 31, București, E.S.P.L.P. 1956, p. 519—520). În legătură cu insurecția armată din decembrie, vezi articolul lui V.I. Lenin „Învățămintele insurecției din Moscova” (Opere complete, vol. 13, București, Editura politică, 1962, ed. a doua, p. 365—373). — 285.

²²⁰ Este vorba de „Introducerea” lui F. Engels la lucrarea lui K. Marx: „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”. Vezi adnotarea 123. — 291.

²²¹ V.I. Lenin citează aici „Adresa Organului central către Liga comunistilor”, scrisă de K. Marx și F. Engels la sfârșitul lunii martie 1850 și publicată de F. Engels în 1885 ca anexă la ediția germană a lucrării lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 271). — 291.

²²² *Manifestul de la Basel* — manifestul cu privire la război, adoptat de către Congresul socialist internațional extraordinar de la Basel (24—25 noiembrie 1912). Manifestul pune în gardă popoarele împotriva pericolului tot mai iminent al unui război imperialist mondial, dezvăluia scopurile tilhărești ale acestui război și chema pe muncitorii din toate țările să lupte hotărât pentru pace, „opunînd imperialismului capitalist forța solidarității internaționale a proletariatului”. În manifestul de la Basel a fost inclus — din rezoluția Congresului de la Stuttgart (1907) — punctul, formulat de V.I. Lenin, care prevedea că, în caz de izbucnire a unui război imperialist, socialiștii trebuie să folosească criza economică și politică provocată de război pentru a accelera prăbușirea dominației capitaliste de clasă și a lupta pentru revoluția socialistă. — 297.

²²³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 179. — 297.

²²⁴ Lucrarea „*Revoluție și contrarevoluție în Germania*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113) dezvăluie premisele, caracterul și forțele motrice ale revoluției din 1848—1849 din Germania. Lucrarea a fost scrisă de F. Engels, dar mult timp s-a crezut că autorul ei ar fi K. Marx; o serie de ediții

ale „Revoluției și contrarevoluției în Germania“ au apărut sub numele acestuia din urmă.

Propunerea făcută lui K. Marx de a colabora la ziarul „New York Daily Tribune“ a constituit prilejul nemijlocit pentru elaborarea acestei lucrări. Fiind ocupat cu cercetări economice, Marx l-a rugat pe Engels să scrie pentru acest ziar o serie de articole despre revoluția germană. În „New York Daily Tribune“, articolele lui Engels au apărut însă sub semnătura lui Marx. În timpul vieții lui Marx și Engels, lucrarea nu a fost reeditată, și abia în 1913, cu ocazia publicării corespondenței dintre Marx și Engels, a devenit cunoscut că autorul „Revoluției și contrarevoluției în Germania“ este F. Engels. — 299.

- ²²⁵ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 99—100. Lenin a reprodus acest citat în „Vor păstra oare bolșevicii puterea de stat?“ (vezi Opere, vol. 26, București, Editura politică, 1959, p. 115—116). — 301.
- ²²⁶ *Planuri, conspecte și însemnări pentru lucrarea „Statul și revoluția“* au fost scrise de V.I. Lenin în iulie-septembrie 1917 și au fost publicate pentru prima oară în 1931, în revista „Bolșevik“ nr. 17. Materialele publicate ne dezvăluie activitatea creatoare, științifică depusă de Lenin și ne arată cât de minuțios și de aprofundat a studiat el fiecare problemă din lucrarea sa, „pe care o chibzuiuse sub toate aspectele încă înainte și pentru care apucase să-și facă o mulțime de notițe“ (N.K. Krupskaja, „Amintiri despre Lenin“, București, Editura politică, 1960, p. 309). — 302.
- ²²⁷ Vezi K. Marx. „Războiul civil din Franța“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 359). — 303.
- ²²⁸ Este vorba de scrisoarea lui K. Marx către Kugelmann din 12 aprilie 1871 (vezi K. Marx, F. Engels, V.I. Lenin. Despre internaționalismul proletar, București, Editura politică, 1959, p. 118—119). — 303.
- ²²⁹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 97—98. — 303.
- ²³⁰ Vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 171—173. — 304.
- ²³¹ Aici și în paragrafele următoare ale planului sînt indicate paginile din manuscrisul „Marxismul despre stat“. Între paranteze drepte sînt indicate, cu petit, paginile din volumul de față. — 304.
- ²³² Vezi F. Engels. „Observații critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891“ (K. Marx, F. Engels. Werke, 22. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1963, p. 232). — 304.
- ²³³ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 178—179. — 305.

²³⁴ Este vorba de o filă separată cu un extras din articolul lui K. Kant-sky „Banditenpolitik“, publicat în „Die Neue Zeit“ nr. 1 din 6 octombrie 1911. Articolul se termina cu cuvintele: „Ea (lupta noastră electorală) se poate transforma peste noapte („über Nacht“) într-o luptă pentru putere“. V.I. Lenin reproduce acest citat și în materialele pregătitoare pentru lucrarea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ (vezi Opere, vol. 39, București, Editura politică, 1962, p. 364). — 307.

²³⁵ *Primul Congres general al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților din Rusia* s-a ținut la Petrograd între 3 și 24 iunie (16 iunie — 7 iulie) 1917. La congres au participat 1090 de delegați, reprezentând 305 organizații de muncitori, soldați și țărani, 53 Soviete raionale, regionale și guberniale, 21 organizații din armata de operații, 8 organizații din formații de spate și 5 organizații din flotă. Bolșevicii, care pe vremea aceea erau în minoritate în Soviete, aveau 105 delegați. Majoritatea covârșitoare a delegaților făcea parte din blocul esero-menșevic și din micile grupări care li sprijineau. Pe ordinea de zi a congresului erau înscrise 12 probleme: democrația revoluționară și puterea de stat, atitudinea față de război, pregătirea alegerilor pentru Adunarea constituantă, problema națională, problema agrară etc. V.I. Lenin a rostit cuvântări în problema atitudinii față de guvernul provizoriu și în problema războiului. În discursurile și în rezoluțiile lor, menșevicii și eserii chemau la întărirea disciplinei în armată și la începerea unei ofensive pe front, la sprijinirea guvernului provizoriu, se pronunțau cu hotărâre împotriva trecerii puterii în mâinile Sovietelor, declarând (prin intermediul ministrului Tereteli) că în Rusia nu există partid politic care să poată prelua singur întreaga putere. Ca răspuns la această afirmație, V.I. Lenin a declarat în numele partidului bolșevic: „Există un asemenea partid“, iar într-o cuvântare rostită de la tribuna congresului a spus că partidul bolșevic este în orice clipă „gata să preia întreaga putere“.

Bolșevicii au folosit din plin tribuna congresului pentru a demasca politica imperialistă a guvernului provizoriu și tactica conciliatoristă a menșevicilor și eserilor, prezentând și susținând la congres rezoluții proprii în toate problemele principale. Cuvântările lor erau adresate nu numai delegaților, ci și direct maselor largi ale poporului — muncitorilor, țăranilor și soldaților. Bolșevicii au dezvăluit esența contrarevoluționară, antipopulară a politicii externe a guvernului provizoriu burghez și caracterul imperialist al războiului, au demască incapacitatea guvernului provizoriu de a salva țara de la ruină. Constatând falimentul total al politicii de înțelegere cu capitaliștii, bolșevicii au propus în rezoluția lor să se declare că singura cale de ieșire este trecerea întregii puteri de stat în mâinile unui Soviet de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor din întreaga Rusie. În rezoluțiile ei, majoritatea esero-menșevică a congresului s-a situat pe poziția sprijinirii guvernului provizoriu, a încuviințat hotărârea lui de a începe o ofensivă pe front și s-a pro-

nunțat împotriva trecerii puterii în mâinile Sovietelor. Congresul a ales un Comitet Executiv Central (C.E.C.), care a ființat pînă la Congresul al II-lea al Sovietelor și în care eserii și menșevicii dispuneau de o mare majoritate.

Apreciind însemnătatea congresului, V.I. Lenin a scris că acesta a arătat „deosebit de clar“ că liderii eserilor și ai menșevicilor s-au îndepărtat de revoluție (vezi Opere complete, vol. 32, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 329). — 308.

- ²³⁶ *Socialist Labor Party* a fost întemeiat în 1876 la Congresul de unificare de la Philadelphia, ca urmare a fuziunii dintre secțiile americane ale Internaționalei I și alte organizații socialiste. Lucrările congresului s-au desfășurat cu participarea și sub îndrumarea lui F.A. Sorge, tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. Majoritatea covârșitoare a partidului o constituiau imigranții, care nu aveau decît slabe legături cu muncitorii băștinași din America. În primii ani, în conducerea partidului predominau lassalleenii, care au comis greșeli cu caracter sectar-dogmatic. O parte dintre conducătorii acestui partid considerau că principala lui sarcină este activitatea parlamentară și sub-apreciau importanța pe care o are conducerea luptei economice a maselor, în timp ce alții au alunecat spre trade-unionism și anarhism. Oscilările ideologice și tactice ale conducerii au avut drept rezultat slăbirea partidului și părăsirea lui de către o serie de grupuri. Marx și Engels au criticat cu vehemență tactica sectară a socialiștilor americani.¹

În ultimul deceniu al secolului trecut, la conducerea acestui partid a ajuns aripa de stînga, în frunte cu D. De Leon, care a comis însă greșeli cu caracter anarho-sindicalist. S.L.P. a renunțat la lupta pentru revendicări parțiale ale clasei muncitoare, la munca în sindicatele reformiste și a pierdut tot mai mult legătura, și așa destul de slabă, cu mișcarea muncitorească de masă. În anii primului război mondial, Socialist Labor Party inclina spre internaționalism. Sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, partea cea mai revoluționară din S.L.P. a participat activ la constituirea Partidului Comunist din America. În prezent, S.L.P. este o organizație puțin numeroasă, care nu are nici o influență asupra mișcării muncitorești din S.U.A. — 308.

- ²³⁷ Este vorba de proiectul noului program al partidului. V.I. Lenin a insistat asupra necesității acestuia și a început să lucreze la program încă înainte de înapoierea sa în Rusia la 3 (16) aprilie 1917.

În „Giorna celei de-a cincea «Scrisori din depărtare»“, scrisă în martie 1917, Lenin a trasat un plan concret de modificare a programului adoptat în 1903 la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (vezi Opere complete, vol. 31, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 59—60). Lenin a continuat să elaboreze proiectul noului program al partidului în Tezele din aprilie și în articolul „Sarcinile proletariatului în revoluția noastră (Proiect de platformă a partidului proletar)“ (vezi Opere complete, vol. 31, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 104—114, 151—189). Problema revizuirii

programului a fost pusă la Conferința a VII-a generală (din aprilie) a P.M.S.D. (b) din Rusia. Lenin a prezentat conferinței „Proiectul de modificare a părții teoretice și politice, precum și a altor părți ale programului“. Proiectul a fost analizat de comisia conferinței pentru elaborarea programului. Rezoluția la raportul prezentat de Lenin, adoptată de conferință, a stabilit direcția în care urma să fie revizuit programul partidului. Conferința a însărcinat C.C. să întocmească un proiect de program și să-l prezinte spre aprobare congresului partidului. La propunerea C.C., Lenin a publicat în iunie 1917 broșura „Materiale pentru revizuirea programului partidului“, în care au fost incluse „Proiectul de modificare a părții teoretice și politice, precum și a altor părți ale programului“, „Cîteva considerații în legătură cu observațiile făcute de comisia Conferinței a VII-a generale (din aprilie) a P.M.S.D.(b) din Rusia“ și alte documente (vezi Opere complete, vol. 32, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 145—172). În prefața la broșură, Lenin a arătat că, publicînd acest material, el consideră că principala sarcină a partidului este „să atragă un număr cît mai mare de tovarăși la o participare activă la întocmirea programului partidului“ (Opere complete, vol. 32, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 147—148).

Congresul al VI-lea al P.M.S.D.(b) din Rusia, care s-a ținut între 26 iulie și 3 august (8—16 august) 1917, a confirmat hotărîrea adoptată de Conferința din aprilie cu privire la necesitatea revizuirii programului partidului și a luat hotărîrea de a se convoca un congres special pentru elaborarea unui nou program, dar, din cauza evenimentelor ce se desfășurau în țară, acest congres nu a fost convocat.

După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, problema programului partidului a fost pusă la Congresul al VII-lea al P.M.S.D.(b) din Rusia, în martie 1918. Elaborarea noului program a fost terminată în 1919, iar Congresul al VIII-lea al P.M.S.D.(b) din Rusia (martie 1919) a adoptat noul program. Programul a stabilit sarcinile partidului comunist pentru întreaga perioadă de trecere de la capitalism la socialism și a înarmat din punct de vedere ideologic partidul și clasa muncitoare în lupta pentru construirea societății socialiste.

Părțile principale ale proiectului de program au fost scrise de V.I. Lenin. — 308.

²³⁸ Este vorba de articolul lui F. Engels „Despre autoritate“ (vezi K.Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 309—312). — 309.

²³⁹ Vezi K. Marx, F. Engels. Werke, 21. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1962, p. 178. — 309.

²⁴⁰ În manuscrisul „Marxismul despre stat“, citatele din lucrarea lui K. Marx „Războiul civil din Franța“ sînt dispuse pe puncte și numerotate (vezi volumul de față, p. 209—221). În dreapta textului, Lenin indică aceste numere ale citatelor. În parantezele drepte sînt indicate, cu petit, paginile din volumul de față. — 313.

- ²⁴¹ V.I. Lenin a întocmit al doilea conspect pentru capitolul al III-lea probabil chiar în timpul elaborării lucrării. Cifrele din dreapta textului indică paginile din manuscrisul lucrării „Statul și revoluția”. Paginile din volumul de față sînt date în paranteze drepte. — 314.
- ²⁴² Vezi F. Engels. Scrisoarea adresată lui A. Bebel la 18—28 martie 1875 (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 3—10). — 316.

²⁴³ Este vorba de rebeliunea contrarevoluționară din august 1917 a burgheziei și a moșierilor. În fruntea rebeliunii se afla comandantul suprem al armatei, generalul țarist Kornilov. Complotiștii intenționau să pună stăpînire pe Petrograd, să nimicească partidul bolșevic, să dizolve Sovietele, să instaureze în țară o dictatură militară și să pregătească restaurarea monarhiei. La complot a participat A.F. Kerenski, șeful guvernului provizoriu, dar, după ce rebeliunea a început, temîndu-se să nu fie măturat o dată cu Kornilov, el s-a desolidarizat de acesta și l-a declarat rebel față de guvernul provizoriu.

Acțiunea lui Kornilov a fost zdrobită de către muncitori și țărani, conduși de partidul bolșevic. Sub presiunea maselor, guvernul provizoriu a fost nevoit să dea dispoziție ca Kornilov și complicii lui să fie arestați și deferiți justiției pentru rebeliune. — 317.

²⁴⁴ Este vorba de Consfătuirea democratică pe întreaga Rusie, convocată de Comitetul Executiv Central eseromenșevic al Sovietelor pentru a lua o hotărîre în problema puterii. Ea a avut loc la Petrograd între 14 și 22 septembrie (între 27 septembrie și 5 octombrie) 1917. La consfătuire au participat peste 1500 de oameni. Liderii menșevicilor și ai eserilor au luat toate măsurile pentru a reduce reprezentarea maselor muncitorești și țărănești și pentru a spori numărul delegaților trimiși de diverse organizații mic-burgheze și burgheze, asigurîndu-și astfel majoritatea la consfătuire. Scopul pe care-l urmăreau organizatorii consfătuirii era de a abate atenția maselor de la faptul că revoluția cunoștea o amploare tot mai mare.

Bolșevicii au luat parte la consfătuire cu scopul de a o folosi drept tribună pentru demascarea menșevicilor și eserilor.

La 19 septembrie (1 octombrie), consfătuirea democratică a votat o rezoluție cu privire la organizarea unui preparlament (Consiliul provizoriu al republicii). Aceasta era o încercare de a crea aparența că în Rusia ar fi fost introdus regimul parlamentar. Potrivit hotărîrii guvernului provizoriu, preparlamentul urma să fie însă numai un organ consultativ pe lângă guvern. Lenin a insistat în mod categoric asupra boicotării preparlamentului, deoarece a rămîne în el ar fi însemnat a întreține iluzia că această instituție ar fi în stare să rezolve sarcinile revoluției. Comitetul Central al P.M.S.D.(b) din Rusia a discutat propunerea lui Lenin și, învingînd împotrivirea lui Kamenev și a altor capitularzi care insistau asupra participării la preparlament, a luat hotărîrea ca bolșevicii să părăsească preparlamentul.

La 7 (20) octombrie, în ziua deschiderii preparlamentului, bolșevicii au dat citire unei declarații și au părăsit sala de ședințe.

În privința consfățuirii democratice și a preparlamentului, vezi V.I. Lenin „Bolșevicii trebuie să ia Puterea“, „Marxismul și insurcția“, „Despre eroii escrocheriilor și despre greșelile bolșevicilor“, „Din jurnalul unui publicist“ (Opere, vol. 26, București, Editura politică, 1959, p. 1—3, 4—9, 26—33, 35—41). — 318.

- ²⁴⁵ Cifrele din dreapta textului indică paginile manuscrisului lucrării „Statul și revoluția“. Între paranteze drepte sînt indicate, cu petit, paginile din volumul de față. — 319.
- ²⁴⁶ Însemnările pe marginea articolului lui N.I. Buharin „Contribuții la teoria statului imperialist“ au fost scrise de V.I. Lenin nu mai tîrziu de luna august 1916 și au fost pentru prima oară publicate în 1932. Din corespondența lui Lenin cu Buharin și cu Zinoviev este cunoscut faptul că Buharin intenționa să publice articolul său în „Sbornik «Soțial-Demokrata»“, dar redacția i-a respins articolul pentru că conținea teze greșite, antimarxiste cu privire la stat și la dictatura proletariatului. Pentru amănunte în această privință, vezi scrisorile lui V.I. Lenin adresate lui Zinoviev și Buharin, scrise în august 1916 (Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 205—206 și 207—208). Deși Buharin cunoștea atitudinea negativă a lui Lenin față de articolul său, el l-a publicat totuși în 1925 în revista „Revoluția Prava“ nr. 1. — 383.
- ²⁴⁷ Este vorba de cartea lui A. Loria „Les bases économiques de la constitution sociale“. Paris, 1903, la care se referă N.I. Buharin în acest pasaj al articolului său. — 323.
- ²⁴⁸ La stînga textului, Lenin indică paginile din manuscrisul articolului lui N.I. Buharin. — 323.
- ²⁴⁹ V.I. Lenin verifică textul citatelor reproduse de N.I. Buharin din lucrarea lui F. Engels „Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates“. 3. Aufl. Stuttgart, 1899 („Originea familiei, a proprietății private și a statului“, ed. a treia, Stuttgart, 1889), după ediția a 6-a a acestei lucrări. Lenin arată că în articolul lui Buharin aceste citate sînt traduse incomplet și greșit. În privința pasajelor indicate, vezi F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, București, Editura politică, 1961, ed. a V-a, p. 171, 172, 173. — 323.
- ²⁵⁰ Este vorba de un pasaj din articolul lui F. Engels „Despre autoritate“ („Die Neue Zeit“, 1913, nr. 2 din 10 octombrie, p. 39. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 309). — 323.
- ²⁵¹ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 277—278. — 324.

²⁵² *Însemnări pe marginea articolului lui N.I. Buharin „Statul imperialist țilhäresc”, publicat sub semnătura „Nota Bene” în „Jugend-Internationale”, nr. 6 din 1 decembrie 1916, au fost făcute de V.I. Lenin, probabil, imediat după apariția ziarului. În acest articol, Buharin a expus aceleași concepții antimarxiste, semianarhiste în problema statului ca și în articolul „Contribuții la teoria statului imperialist”, respins de redacția publicației „Sbornik «Soțial-Demokrata»”. „Lui Buharin — arăta ulterior V.I. Lenin — i s-a scris în august 1916: «nu te grăbi cu ideile tale despre stat, lasă-le să se cristalizeze pe deplin». El însă nu le-a lăsat să se cristalizeze, ci s-a grăbit să le expună în presă, sub pseudonimul «Nota Bene», și a făcut-o în așa fel, încît, în loc să demaște pe kautskiști, i-a ajutat prin greșelile sale!” (volumul de față, p. 171).*

După ce a primit la 5 (18) decembrie 1916 revista „Arbeiterpolitik” nr. 25 din 9 decembrie 1916, unde era publicat același articol cu mici modificări, Lenin și-a revăzut însemnările și a notat în „Jugend-Internationale” pasajele care lipsesc în „Arbeiterpolitik”. — 325.

²⁵³ „Arbeiterpolitik” — revistă săptămînală pentru propagarea socialismului științific, organ al grupului radicalilor de stînga din Bremen. Grupul era condus de I. Knief și P. Fröhlich și în 1919 el a intrat în Partidul Comunist German. Revista a apărut la Bremen între 1916 și 1919. Ea a luptat împotriva social-șovinismului din mișcarea muncitorească germană și internațională. La revistă au colaborat N.I. Buharin, A. Guilbeaux, A.M. Kollontai, N.K. Krupskaja, A. Pannekoek, K. Radek, I.M. Steklov și alții.

După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, revista a oglindit pe larg viața din Rusia Sovietică. În 1917 și 1918 a publicat cîteva articole și cuvîntări ale lui V.I. Lenin („Criza s-a copt”, „Raport despre sarcinile imediate ale Puterii sovietice”, „Cuvîntare rostită în Sovietul de deputați ai muncitorilor, țăranilor și ostașilor roșii din Moscova. 23 aprilie 1918”). În perioada revoluției din noiembrie 1918 din Germania, revista a publicat partea I și a II-a din articolul lui V.I. Lenin „Programul militar al revoluției proletare” și extrase din lucrarea „Statul și revoluția” (§§ 1, 3, 4 din capitolul I, § 3 din capitolul al III-lea și § 1 din capitolul al IV-lea). — 325.

²⁵⁴ *Planul articolului „Cu privire la rolul statului” a fost întocmit de V.I. Lenin nu mai devreme de 18 noiembrie (1 decembrie) 1916, pe cînd lucra la materialele privind concepția marxistă despre stat. Fila cu planul articolului a fost introdusă în caietul „Marxismul despre stat”. Din nota lui Lenin „Internaționala Tineretului”, scrisă în decembrie 1916, reiese faptul că Lenin își propusese să scrie o lucrare despre stat. Analizînd și criticînd articolul lui N.I. Buharin „Statul imperialist țilhäresc”, Lenin a scris: „Asupra acestei probleme extrem de importante sperăm să revenim într-un articol special” (Opere complete, vol. 30, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 228). Comparînd planul articolului „Cu privire la rolul statului” cu articolele lui Buharin „Contribuții la teoria statului imperialist” și „Statul imperialist țilhäresc”, vedem că acesta este*

tocmai planul unui articol îndreptat împotriva concepțiilor semi-anarhiste, antimarxiste pe care le avea Buharin despre stat.

În scrisoarea sa din 4 (17) februarie 1917 adresată Aleksandrei M. Kollontai, V.I. Lenin îi comunica: „Pregătesc (aproape am terminat de pregătit materialul corespunzător) un articol în problema atitudinii marxismului față de stat“ (Opere, vol. 35, București, E.S.P.L.P. 1958, p. 264). Articolul era destinat numărului 4 al publicației „Sbornik «Soțial-Demokrata»“, dar, după cit se pare, nu a fost scris. Materialele strinse de Lenin pentru acest articol au alcătuit caietul „Marxismul despre stat“ (vezi volumul de față, p. 123—301) și au fost folosite de Lenin în elaborarea lucrării „Statul și revoluția“. — 332.

- ²⁵⁵ Vezi K. Marx. „Note critice pe marginea articolului «Regele Prusiei și reforma socială. De un prusian»“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 437). Lenin citează articolul după cartea „Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle“. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 2. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, 1902. — 333.
- ²⁵⁶ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 309—312. — 333.
- ²⁵⁷ Vezi K. Marx. „Indiferentismul politic“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 303—308). — 333.
-

INDICE DE LUCRĂRI ȘI IZVOARE
CITATE SAU MENȚIONATE DE V. I. LENIN

[*Bakunin, M.A.*] *Statul și anarhia*. Introducere. Partea I. F.L. 1873. 308, 24 p. (Editat de partidul social-revoluționar. Vol. I). — 190.

Cu privire la Societetele de deputați ai muncitorilor. [Proiectul de rezoluție al menșevicilor pentru Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — „Partiinîe Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, p. 11. Sub titlul comun: Proiect de rezoluții pentru viitorul congres, elaborat de un grup de „menșevici“ cu participarea unor redactori ai ziarului „Iskra“. — 317.

Danton. Cuvîntare rostită la 2 septembrie 1792 în Adunarea legislativă — vezi Bulletin de l'Assemblée Nationale.

„*Delo Naroda*“, Petrograd. — 46—47.

— 1917, nr. 113, 29 iunie, p. 1. — 46—47.

„*Dnevnik Soțial-Demokrata*“, Geneva, 1905, nr. 3, noiembrie, p. 1 — 23.—36.

— 1905, nr. 4, decembrie, p. 1—12. — 36, 48.

Engels, F. Introducere [la lucrarea lui K. Marx „Luptele de clasă în Franța, 1848—1850“]. 6 martie 1895. — 160, 206, 208.

— *Prefață [la prima ediție germană a cărții lui K. Marx „Mizeria filozofiei“]*. 23 octombrie 1884. — În: Marx, K. „Mizeria filozofiei. Răspuns la «Filozofia mizeriei» a d-lui Proudhon“. Cu o prefață și adnotări de F. Engels. Traducere din limba franceză de S.A. Alekseev. Ediția a 3-a. Petersburg, „Novii Mir“, 1906, p. 3—20. — 309.

— *Scrisoare către A. Bebel*. 18—28 martie 1875. — 20.

Kautsky, K. Revoluția socială. I. Reforma socială și revoluția socială. II. A doua zi după revoluția socială. Cu două anexe. Traducere din limba germană de N. Karpov. Sub îngrijirea lui N. Lenin. Editat

- de Liga social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1903. 205 p. (P.M.S.D.R.). — 107—109, 266—270.
- * [Lenin, V.I.] *Statul și revoluția*. Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție. Partea I. Petrograd, „Jizn i Znanie”, 1918, 115 p. (Biblioteca de științe sociale. Nr. 40). Înaintea titlului autor: V. Ilin (N. Lenin). — 3, 33—35, 120.
- *Statul și revoluția*. Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție. Partea I. Moscova—Petrograd. „Kommunist”, 1919. 150 p. (P.C. (b) din Rusia). Înaintea titlului autor: N. Lenin (Vlad. Ulianov). — 4, 32—33.
- * — *Cîteva teze*. Din partea redacției. — „Soțial-Demokrat”, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 2. — 307, 317.
- *Cu privire la război*. Cuvîntare rostită de tov. Lenin la Congresul Sovietelor. — „Pravda”, Petrograd, 1917, nr. 95, 13 iulie (30 iunie), p. 2—3; nr. 96, 14 (1) iulie, p. 2—3; nr. 97, 15 (2) iulie, p. 2—3. — 308.
- *Cuvîntare cu privire la atitudinea față de guvernul provizoriu*. 4 (17) iunie — vezi Lenin, V.I. Cuvîntare rostită de tov. Lenin la Congresul general al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților.
- *Cuvîntare cu privire la război*. 9 (22) iunie — vezi Lenin, V. I. Cu privire la război. Cuvîntare rostită de tov. Lenin la Congresul Sovietelor.
- *Cuvîntare rostită de tov. Lenin la Congresul general al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților*. — „Pravda”, Petrograd, 1917, nr. 82, 28 (15) iunie, p. 2—3; nr. 83, 29 (16) iunie, p. 2—3. — 308.
- *Despre sarcinile proletariatului în actuala revoluție*. — „Pravda”, Petrograd, 1917, nr. 26, 7 aprilie, p. 1—2. Semnat: N. Lenin. — 81—82.
- *O chestiune principială*. („Niște cuvinte uitate“ ale democratismului). — „Pravda”, Petrograd, 1917, nr. 68, 10 iunie (28 mai), p. 3. — 73—74.
- * — *Prefață la traducerea în limba rusă [a scrisorilor lui K. Marx către L. Kugelmann]*. — În: Marx, K. Scrisori către L. Kugelmann. Cu o prefață din partea redacției revistei „Die Neue Zeit”. Traducere din limba germană de M. Ilin, sub îngrijirea și cu o prefață a lui N. Lenin. Petersburg, „Novaia Duma”, 1907, p. III—XI. — 37.
- *Raport prezentat la 4 (17) aprilie 1917 în cadrul adunării bolșevicilor participanți la Consfătuirea generală a Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților*. — 81—82.
- * — *Revoluția proletară și renegatul Kautsky*. — Moscova—Petrograd, „Kommunist”, 1918. 135 p. (P.C. (b) din Rusia). Înaintea titlului autor: N. Lenin (Vl. Ulianov). — 34.

* Cu asterisc sînt notate cărțile, ziarele, articolele și documentele pe care se află însemnări făcute de V. I. Lenin și care se păstrează în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

- *Schița inițială a Tezelor din aprilie*. 3 (16) aprilie 1917. — 81.
- *Scrisoare către N.I. Buharin*. August 1916. — 170.
- *Societele de deputați ai muncitorilor*. [Proiect de rezoluție pentru Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.] — „Partiinie Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, p. 7. Sub titlul comun: Proiect de rezoluții pentru Congresul de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. — 307, 317.
- Marx, K. și Engels, F. Manifestul Partidului Comunist*. Decembrie 1847—ianuarie 1848. — 22, 64, 105, 166, 203—204, 315.
- *Prefață la ediția germană din 1872 [a „Manifestului Partidului Comunist“]*. 24 iunie 1872. — 105—106.
- Marx, K. A doua Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian*. Către membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor din Europa și din Statele Unite. 9 septembrie 1870. — 35.
- *Capitalul*. Critica economiei politice, vol. I. 1867. — 20.
- *Critica Programului de la Gotha*. — Aprilie — începutul lunii mai 1875. — 20, 22, 64, 65.
- *Critica Programului de la Gotha*. Traducere din limba germană. Sub îngrijirea Verei Zasulici. Petersburg, „Novoe knigoizdatelstvo“, 1906. 32 p. — 83.
- *Mizeria filozofiei*. Răspuns la „Filozofia mizeriei“ a d-lui Proudhon. Prima jumătate a anului 1847. — 22, 64, 167.
- *Mizeria filozofiei*. Răspuns la „Filozofia mizeriei“ a d-lui Proudhon. Cu o prefață și adnotări de F. Engels. Traducere din limba franceză de S.A. Alekseev. Ediția a 3-a. Petersburg, „Novii Mir“, 1906, 175 p. — 309.
- *Opisprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*. Decembrie 1851 — martie 1852. — 37, 38, 111, 130.
- *Scrisoare către W. Bracke*. 5 mai 1875. — 64.
- *Scrisori către L. Kugelmann*. Cu o prefață din partea redacției revistei „Die Neue Zeit“. Traducere din limba germană de M. Ilina, sub îngrijirea și cu o prefață a lui N. Lenin. Petersburg, „Novaiia Duma“, 1907. XI, 96 p. — 37—38.
- *Scrisorile lui Karl Marx către Kugelmann*. Cu o prefață de K. Kautsky. Traducere din limba germană de A. Goihbarg. Petersburg, Levenstein, 1907, 106 p. (Biblioteca de socialism științific). — 37—38.
- O ședință istorică*. — „Pravda“, Petrograd, 1917, nr. 80, 26 (13) iunie, p. 1—2. — 75—76.

- „*Partiinte Izvestiia*“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, p. 7, 11. — 307, 317.
- Petrograd, 29 iulie (11 august). Înnoirea ministerelor și democrația. — „*Delo Naroda*“, Petrograd, 1917, nr. 113, 29 iulie, p. 1. — 46—47.
- Plehanov, G.V. *Cîteva cuvinte despre ultimul Congres socialist internațional de la Paris*. (Scrisoare deschisă către tovarășii care mi-au trimis mandatul). — „*Zarea*“, Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, p. 233—239. — 104.
- *Încă o dată despre situația noastră*. (Scrisoare către tovarășul X.). — „*Dnevnik Soțial-Demokrata*“, Geneva, 1905, nr. 4, decembrie, p. 1—12. — 36, 48.
- *Situația noastră*. — „*Dnevnik Soțial-Demokrata*“, Geneva, 1905, nr. 3 din noiembrie, p. 1—23. — 36.
- Pomealovski, N.G. *Amintiri din seminar*. — 96.
- „*Pravda*“, Petrograd, 1917, nr. 26, 7 aprilie, p. 1—2. — 81.
- 1917, nr. 68, 10 iunie (28 mai), p. 3. — 73.
- 1917, nr. 80, 26 (13) iunie, p. 1—2. — 74—75.
- 1917, nr. 82, 28 (15) iunie, p. 2—3; nr. 83, 29 (16) iunie, p. 2—3. — 308.
- 1917, nr. 95, 13 iulie (30 iunie), p. 2—3; nr. 96, 14 (1) iulie, p. 2—3; nr. 97, 15 (2) iulie, p. 2—3. — 308.
- Programul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, adoptat la Congresul al II-lea al partidului*. — În: Cel de-al doilea Congres ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Genève, tip. partidului, [1904], p. 1—6. (P.M.S.D.R.). — 65, 308.
- Saltikov-Șcedrin, M.E. *Cuvinte vîtate*. — 24, 45, 70.
- *Semnele vremii*. — 46—47.
- * „*Soțial-Demokrat*“, Geneva, 1915, nr. 47, 13 octombrie, p. 2. — 307.
- „*Zarea*“, Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, p. 233—239. — 104.
-
- „*Almanacco Repubblicano per l'anno 1874*“, Lodi, 1873, p. 33—37, 141—148. — 59—60, 256, 262.
- „*Arbeiterpolitik*“, Bremen, 1916, Nr. 25, 9. Dezember, S. 193—195. — 325—326, 330—331.
- Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle*. Hrsg. von F. Mehring. Bd. II. Gesammelte Schriften von K. Marx

- und F. Engels. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902, VIII, 482 S. — 326.
- [*Bakunin, M. Der Brief an L. Paliz*, 28. September 1870]. — In: Steklow, G. Michael Bakunin. Ein Lebensbild. Stuttgart, Dietz, 1913, S. 113—114. — 128—130.
- Bebel, A. Aus meinem Leben*. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1911. VIII, 420 S. — 63—66, 83, 88, 94, 101—102, 124, 156—158, 164—168, 170, 172—174, 184—190, 266, 302, 303, 306, 316, 320, 321.
- [*Der Brief an F. Engels*]. 21. September 1875. — In: *Bebel, A. Aus meinem Leben*. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1911, S. 334—336. — 66, 190.
- *Geleitwort* [zum Buch: „*Aus meinem Leben*“. T. 2]. 2. September 1911. — In: *Bebel, A. Aus meinem Leben*. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1911, S. VII—VIII. — 164.
- *Unsere Ziele*. Eine Streitschrift gegen die „Demokratische Korrespondenz“. [9. Aufl.] Hottingen — Zürich, Volksbuchh., 1886, 48 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. V.). — 66—67, 190.
- Beer, M. Betrachtungen über den Niedergang Englands*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 26, S. 804—811. — 124, 170.
- *Die gegenwärtige Lage des Trade Unionismus*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 1, S. 36—43. — 124, 170—172.
- *Sozialer Imperialismus*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 7, S. 209—217. — 124, 170.
- Bernstein, E. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*. Stuttgart, Dietz, 1899, X, 188 S. — 43—44, 51—52, 53—54, 104—106, 113, 115—116, 128, 154, 220, 222, 226, 290, 296, 298, 305.
- Borkheim, S. Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten*. 1806—1807. Mit einer Einleitung von F. Engels. Hottingen — Zürich, Volksbuchh., 1888, 68 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. XXIV). — 124, 198, 302, 305.
- Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 420—427. — 124, 158, 162, 164, 307, 308.
- * [*Bucharin, N.*] *Der imperialistische Raubstaat*. — „Jugend-Internationale“, Zürich, 1916, Nr. 6, 1. Dezember, S. 7—8. Semnat: Nota bene. — 170, 258, 325—331.

- *Der imperialistische Staat*. Theoretisches zum vaterländischen Hilfsdienst. — „Arbeiterpolitik“, Bremen, 1916, Nr. 25, 9. Dezember, S. 193—195. — 325—326, 330—331.
- Bulletin de l'assemblée nationale*. Première législature. — „Gazette Nationale, ou le Moniteur Universel“, Paris, 1792, N 248, 4 septembre, p. 1051. — 300.
- „*Gazette Nationale, ou le Moniteur Universel*“, Paris, 1792, N 248, 4 septembre, p. 1051. — 300.
- Engels, F. An die Redaktion des „Sozialdemokrat“*. — „Der Sozialdemokrat“, London, 1890, Nr. 37, 13. September, S. 1. Înaintea titlului: Eine Antwort. — 123, 152—156.
- [Der Brief an A. Bebel] 18.—28. März 1875. — In: Bebel, A. Aus meinem Leben. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1911, S. 318—324. — 63—66, 83, 88, 95, 101, 124, 156—158, 164—168, 170, 172, 174, 184—192, 244, 266—268, 302, 303, 306, 316, 320, 321.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 29. Juni 1891. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 1, S. 5. — 140.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 3. Januar 1895. — In: Kautsky, K. Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution. 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, S. 50. — 124, 278.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 3. Januar 1895. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, 2. Oktober, S. 6, im Art.: Kautsky, K. Einige Feststellungen über Marx und Engels. — 124, 208.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 25. März 1895. — In: Kautsky, K. Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution. 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, S. 49—50. — 124, 208.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 25. März 1895. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, 2. Oktober, S. 6, im Art.: Kautsky, K. Einige Feststellungen über Marx und Engels. — 124, 208.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 1. April 1895. — In: Kautsky, K. Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution. 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, S. 51. — 124, 162, 208, 306.
- [Der Brief an K. Kautsky]. 1. April 1895. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, 2. Oktober, S. 7, im Art.: Kautsky, K. Einige Feststellungen über Marx und Engels. — 124, 208.
- [Der Brief an P. Lafargue]. 22. November, 1887. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 426, im Art.:

- Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei. — 124, 158, 162.
- [*Der Brief an P. Lafargue*]. 27. Oktober 1890. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 426—427, im Art.: Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei. — 124, 158, 162.
- [*Der Brief an P. Lafargue*]. 6. März 1894. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 425—426, im Art.: Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei. — 124, 158, 307.
- [*Der Brief an P. Lafargue*]. 2. Juni 1894. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 426, im Art.: Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei. — 124, 158, 162, 307, 308.
- [*Der Brief an P. Lafargue*]. 3. April 1895. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 426, im Art.: Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei. — 124, 158, 160, 307.
- [*Briefe an E. Bernstein*]. — „Vorwärts“, Berlin, 1900, Nr. 277, 28. November. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1—3; Nr. 278, 29. November. Beilage des „Vorwärts“, S. 1. Sub titlul comun: Aus Briefen von Friedrich Engels. — 158.
- *Dell' Autorità*. — „Almanacco Repubblicano per l'anno 1874“, Lodi, 1873, p. 33—37. — 59—60, 256.
- *Einleitung [zum Buch: Borkheim, S. Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten]*. — In: Borkheim, S. Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten. 1806—1807. Mit Einleitung von F. Engels. Hottingen — Zürich, Volksbuchh., 1888, S. 3—8. (Sozialdemokratische Bibliothek. XXIV). — 124, 198, 305—306.
- *Einleitung [zum Buch: Marx, K. Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation]*. 18. März 1891. — In: Marx, K. Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation. 3. deutsche Aufl. vermehrt durch die beiden Adressen des Generalrats über den deutsch-französischen Krieg und durch eine Einleitung von F. Engels. Berlin, Exped. des „Vorwärts“, 1891, S. 3—14. — 52—53, 74, 75, 76—80, 83, 106, 107, 110, 113—114, 124, 150—152, 158, 230—240, 242, 284, 294, 298, 302, 305, 316, 321.
- [*Einleitung zum Buch: Marx, K. Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850. Auszüge*]. — „Vorwärts“, Berlin 1895, Nr. 76, 30. März, S. 1—2, im Art.: Wie man heute Revolutionen macht. — 160—162, 307.
- *Einleitung zum Neudruck von Marx' „Klassenkämpfe in Frankreich 1848—1850“*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1894—1895, Jg.

- XIII, Bd. II, Nr. 27, S. 5–10; Nr. 28, S. 36–43. — 128, 204–208, 288, 302, 306–307.
- *Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft*. 3. durchges. und verm. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1894. XX, 354 S. — 15–19, 20–21, 22, 59, 89, 125, 252–256, 276, 296, 302, 303, 304, 305, 319–320, 324, 326.
- *Internationales aus dem „Volksstaat“ (1871–1875)*. Berlin, Exped. des „Vorwärts“, Berliner Volksblatt, 1894, 72 S. — 80–81, 97, 125, 254, 302, 305, 316, 321.
- [Les lettres à Ed. Bernstein]. — „Le Mouvement Socialiste“, Paris, 1900, N 45, novembre, p. 515–525. Sub titlul comun: Lettres inédites de Frédéric Engels. — 158.
- [Les lettres à P. Lafargue]. — „Le Socialiste“, Paris, 1900, N 115, 24 novembre, p. 1. Sub titlul comun: Quelques lettres d'Engels. — 158.
- *Revolution und Konterrevolution in Deutschland*. Ins Deutsche übertragen von K. Kautsky. 2. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1907. XXX, 141 S. Înaintea titlului se indică autorul: K. Marx. — 298–300.
- *Der Sozialismus in Deutschland*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1891–1892, Jg. X, Bd. I, Nr. 19, S. 580–589. — 248.
- *Über das Autoritätsprinzip*. (Dell'Autorità). — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 37–39. Sub titlul general: Ein Beitrag zur Geschichte der Internationale. Zwei unbekannte Artikel von F. Engels und K. Marx. Übersetzt und eingeleitet von N. Rjasanoff. — 59, 60–63, 100–101, 102–103, 125, 254–262, 302, 303, 305, 309, 316, 320, 321, 323, 326–327.
- *Über den Bürgerkrieg in Frankreich*. [Einleitung zum Buch: Marx, K. Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation]. 18. März 1891. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1890–1891, Jg. IX, Bd. II, Nr. 28, S. 33–41. — 74–75, 230.
- *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*. Im Anschluss an Lewis H. Morgan's Forschungen. 3. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1889. VI, 147 S. — 323, 326, 327.
- *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*. Im Anschluss an Lewis H. Morgan's Forschungen. 6. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1894, XXIV, 188 S. — 6–7, 8–11, 12–15, 124, 125, 244–246, 248–252, 302, 303, 304, 319, 323.
- *Vorrede zur dritten Auflage [des Buches: Marx, K. Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte]*. In: Marx, K. Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte. 4. Aufl. Hamburg, Meissner, 1907, S. 3–4. — 31–32, 136–138, 303, 305.
- [Vorwort zur Arbeit: Marx, K. Zur Kritik des sozialdemokratischen Programms]. 6. Januar 1891. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1890–

- 1891, Jg. IX, Bd. I, Nr. 18, S. 561—562. Sub titlul comun: Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms. Aus dem Nachlass von K. Marx. — 103—104.
- [Vorwort zur dritten Auflage des Buches: „Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft“]. 23. Mai 1894. — In: Engels, F. Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft. 3. durchges. und verm. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1894, S. XX. — 252.
- [Vorwort] zur vierten Auflage 1891 [des Buches: „Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats“]. 16. Juni 1891. — In: Engels, F. Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats. Im Anschluss an Lewis H. Morgan's Forschungen. 6. Aufl. Stuttgart, Dietz, 1894, S. IX—XXIV. — 10—11, 244.
- [Vorwort zum Buch: Marx, K. u. Engels, F. Das Kommunistische Manifest]. 21. Januar 1882. — In: Marx, K. u. Engels, F. Das Kommunistische Manifest. 7. autorisierte deutsche Ausgabe. Mit Vorreden von K. Marx u. F. Engels u. einem Vorwort von K. Kautsky. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1906, S. 19—20. — 126.
- [Vorwort zum Buch: Marx, K. u. Engels, F. Das Kommunistische Manifest]. 23. Juni 1883. — Ibidem, S. 18—19. — 126.
- [Vorwort zum Buch: Marx, K. u. Engels, F. Das Kommunistische Manifest]. 1. Mai 1890. — Ibidem. S. 19—22. — 126.
- Vorwort [zum Buch: „Internationales aus dem «Volksstaat» (1871—1875)“]. 3. Januar 1894. — In: Engels, F. Internationales aus dem „Volksstaat“ (1871—1875). Berlin, Exped. des „Vorwärts“, Berliner Volksblatt, 1894, S. 5—7. — 80—81, 97—98, 125, 256, 302, 306, 316, 321.
- Vorwort [zum Buch: „Zur Wohnungsfrage“]. 10. Januar 1887. — In: Engels, F. Zur Wohnungsfrage. Separatabdruck aus dem „Volksstaat“ von 1872. 2. durchges. Aufl. Hottingen—Zürich, Volksbuchh., 1887, S. 3—10. (Sozialdemokratische Bibliothek. XIII). — 124, 154, 202.
- Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmwurfes 1891. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 1, S. 5—13. — 66—74, 123, 124, 140—152, 154, 156—158, 302, 304, 306, 316, 321.
- Zur Wohnungsfrage. Separatabdruck aus dem „Volksstaat“ von 1872. 2. durchges. Aufl. Hottingen—Zürich, Volksbuchh., 1887, 72 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. XIII). — 56—59, 124, 138, 154, 198—200, 202—206, 302, 306, 316, 320, 321.
- Hegel, G.W.F. Grundlinien der Philosophie des Rechts. Berlin, 1821. — 6, 244.
- Internationale et révolution. À propos du congrès de la Haye par des réfugiés de la Commune, ex-membres du Conseil Général de l'Internationale. Londres, imp. de Graag, 1872, 16 p. — 202.

- * „*Jugend-Internationale*“, Zürich, 1916, Nr. 6, 1. Dezember, S. 7–8.
– 168–170, 172, 260, 325–331.
- Kautsky, K. Allerhand Revolutionäres.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1903–1904, Jg. 22, Bd. 1, Nr. 22, S. 685–695. – 270–272.
- *Banditenpolitik.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 1, 6. Oktober, S. 1–5. – 306–307.
- *Bernstein und die Dialektik.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1898–1899, Jg. XVII, Bd. II, Nr. 28, S. 36–50. – 208.
- *Bernstein und das sozialdemokratische Programm.* Eine Antikritik. Stuttgart, Dietz, 1899, VIII, 195 S. – 104–105, 106–107, 110, 111, 234, 296–298, 305, 306, 322.
- *Der charakterlose Engels.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1909, Jg. 27, Bd. 2, Nr. 39, 25. Juni, S. 414–416. – 206–208.
- * – *Die Diktatur des Proletariats.* Wien, Brand, 1918, 63 S. – 34–35.
- *Eine neue Strategie.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 37, 10. Juni, S. 332–341; Nr. 38, 17. Juni, S. 364–374; Nr. 39, 24. Juni, S. 412–421. – 228–230, 282–284.
- [Die Eroberung der staatlichen Macht und die Bündnisse mit bürgerlichen Parteien. Die Resolution zum Punkt 9 der Tagesordnung des Internationalen Sozialistenkongresses. Paris, 1900]. – In: Internationaler Sozialistenkongress zu Paris. 23. bis 27. September 1900. Berlin, Exped. der Buchh. „Vorwärts“, 1900, S. 17. – 104–105.
- *Die neue Taktik.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654–664; Nr. 45, 9. August, S. 688–698; Nr. 46, 16. August, S. 723–733. – 12, 111–115, 117–118, 168–170, 224, 282–296, 303, 306–307, 322.
- *Ein sozialdemokratischer Katechismus.* – „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1893–1894, Jg. XII, Bd. I, Nr. 12, S. 361–369; Nr. 13, S. 402–410. – 276–278.
- *Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution.* Berlin, Exped. der Buchh. „Vorwärts“, 1902. 56 S. – 107–108, 109–110, 111, 266–270, 306, 322.
- *Die soziale Revolution. II. Am Tage nach der sozialen Revolution.* Berlin, Exped. der Buchh. „Vorwärts“, 1902. 48 S. – 107–108, 109–110, 111, 266–270, 306, 322.
- *Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl.* Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907. 64 S. – 266.
- *Die soziale Revolution. II. Am Tage nach der sozialen Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl.* Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, 48 S. – 266.

- *Vorrede zur ersten Auflage [des Buches: „Der Weg zur Macht“].* — In: Kautsky, K. *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution.* 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, S. 5—6. — 274.
  - *Vorrede zur zweiten Auflage [des Buches: „Der Weg zur Macht“].* 1. Juli 1910. — In: Kautsky, K. *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution.* 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, S. 7—14. — 274.
  - * — *Vorwort zur zweiten Auflage [des Buches: „Die soziale Revolution“].* — In: Kautsky, K. *Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution.* 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 5—6. — 266.
  - *Vorwort [zum Buch: Marx, K. u. Engels, F. Das Kommunistische Manifest].* Juni 1906. — In: Marx, K. u. Engels, F. *Das Kommunistische Manifest.* 7. autorisierte deutsche Ausgabe. Mit Vorreden von K. Marx u. F. Engels u. einem Vorwort von K. Kautsky. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1906, S. 3—16. — 126.
  - *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution.* Berlin, „Vorwärts“, 1909, 104 S. — 110, 111, 274, 294, 306—307.
  - *Der Weg zur Macht. Politische Betrachtungen über das Hineinwachsen in die Revolution.* 2. durchges. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1910, 112 S. — 110—111, 124, 162, 208, 294, 306—307.
- Loria, A. Les bases économiques de la constitution sociale.* 2. ed. Entièrement refondue et considérablement augmentée. Trad. de l'italien sur le manuscrit original par. A. Bouchard. Paris, Michalon, 1903. VIII, 430 p. — 323.
- Manifest der Internationale zur gegenwärtigen Lage, [angenommen auf dem Ausserordentlichen Internationalen Sozialistenkongress zu Basel am 24. und 25. November 1912].* — In: Ausserordentlicher Internationaler Sozialistenkongress zu Basel. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1912, S. 23—27. — 294—296.
- Marx, K. u. Engels, F. Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom März 1850.* — In: Marx, K. *Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln. Neuer Abdr., mit Einleitung von F. Engels und Dokumenten.* Hottingen—Zürich, Volksbuchh., 1885, S. 75—83. (Sozialdemokratische Bibliothek. IV). — 113, 290—292.
- *Das Kommunistische Manifest.* 7. autorisierte deutsche Ausgabe. Mit Vorreden von K. Marx u. F. Engels u. einem Vorwort von K. Kautsky. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1906. 46 S. — 22—24, 26, 27, 28—29, 36—37, 40, 56, 86, 107, 118, 123, 124, 126—128, 158, 192—194, 302, 303, 305, 320.

- *Vorrede [zum Buch: „Das Kommunistische Manifest“]*. 24. Juni 1872. — In: Marx, K. u. Engels, F. *Das Kommunistische Manifest*. 7. autorisierte deutsche Ausgabe. Mit Vorreden von K. Marx u. F. Engels u. einem Vorwort von K. Kautsky. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1906, S. 17—18. — 36—37, 107, 123, 126—128, 302, 303, 320.
- Marx, K., Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*. 3. Aufl. Hamburg, Meissner, 1885. VI, 108 S. — 138.
- *Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*. 4. Aufl. Hamburg, Meissner, 1907, 110 S. — 27—28, 29, 30, 32, 33, 38, 56, 106, 123, 156, 224—226, 284, 294, 302, 303, 305, 320.
- [*Der Brief an W. Bracke*]. 5. Mai 1875. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. I, Nr. 18, S. 562. — 83, 172.
- [*Der Brief an L. Frankel u. L.E. Varlin*]. 13. Mai 1871. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1911, Jg. 29, Bd. 1, Nr. 23, 10. März, S. 796, im Art.: Ein proletarischer Gedenktag. — 123, 138—140.
- [*Der Brief an L. Kugelmann*]. 3. März 1869. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 13, S. 412—413. — 130, 132.
- [*Der Brief an L. Kugelmann*]. 13. Dezember 1870. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 17, S. 542—544. — 130, 132.
- [*Der Brief an L. Kugelmann*]. 12. April 1871. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 23, S. 709—710. Subtitul comun: Karl Marx über die Pariser Kommune. — 36, 37—40, 123, 124, 128—135, 138, 157, 282, 294, 302, 303, 305, 320.
- [*Der Brief an L. Kugelmann*]. 17. April 1871. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 23, S. 710. Subtitul comun: Karl Marx über die Pariser Kommune. — 128—130.
- [*Der Brief an L. Kugelmann*]. 18. Juni 1871. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 25, S. 797. — 130, 132.
- [*Der Brief an J. Weydemeyer. Auszüge*]. 5. März 1852. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 31, S. 163—165, im Art.: Mehring, F. Neue Beiträge zur Biographie von Karl Marx und Friedrich Engels. — 33—34, 35.
- *Briefe an Dr. L. Kugelmann*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1901—1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 1, S. 29—32; Nr. 2, S. 60—64; Nr. 3, S. 91—96; Nr. 4, S. 125—128; Nr. 6, S. 188—192; Nr. 7, S. 221—224; Nr. 12, S. 381—384; Nr. 13, S. 412—416; Nr. 15, S. 472—480; Nr. 17, S. 541—544; Nr. 19, S. 604—608; Nr. 25, S. 797—800. — 130, 132.
- *Der Bürgerkrieg in Frankreich*. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation an alle Mitglieder in Europa und

- den Vereinigten Staaten. S. — Abdr. aus dem Volksstaat. Leipzig, Exped. des Volksstaat, 1871, 52 S. — 36, 126—129, 132, 134.
- *Der Bürgerkrieg in Frankreich*. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten. Neuer Abdr. Leipzig, Genossenschaftsbuchdruckerei, 1876, 56 S. — 128, 208—220, 222—226, 313—314.
- *Der Bürgerkrieg in Frankreich*. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation. 3. deutsche Aufl. vermehrt durch die beiden Adressen des Generalrats über den deutsch-französischen Krieg und durch eine Einleitung von F. Engels. Berlin. Exped. des „Vorwärts“, 1891, 71 S. — 38, 40—43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 74, 75, 76—79, 83, 87, 105—106, 107, 109, 110, 114, 115, 116, 117, 124, 152, 156, 208—221, 222—226, 282—284, 294, 296, 298—300, 302, 303, 305, 306, 313—314, 316, 320, 321.
- *Das Elend der Philosophie*. Antwort auf Proudhons „Philosophie des Elends“. Deutsch von E. Bernstein und K. Kautsky. Mit Vorwort und Noten von F. Engels. Stuttgart, Dietz, 1885, XXXVII, 209 S. — 22—23, 124, 190—192, 302, 303, 305, 320.
- *Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln*. Neuer Abdr., mit Einleitung von F. Engels und Dokumenten. Hottingen—Zürich, Volksbuchh., 1885, 88 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. IV). — 113, 290.
- *L'indifferenza in materia politica*. — „Almanacco Repubblicano per l'anno 1874“, Lodi, 1873, p. 141—148. — 59—60, 260.
- *Kritische Randglossen zu dem Artikel: Der König von Preussen und die Sozialreform*. — In: Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. II. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Juli 1844 bis November 1847, Stuttgart, Dietz, 1902, S. 41—60. — 326.
- *Der politische Indifferentismus*. (L'indifferenza in materia politica.) — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 40—44. Sub titlul comun: Ein Beitrag zur Geschichte der Internationale. Zwei unbekannte Artikel von F. Engels und K. Marx. Übersetzt und eingeleitet von N. Rjasanoff. — 60—61, 103, 125, 260—266, 302, 303, 305—306, 316, 320, 321.
- *Die Schutzzöllner, die Freihandelsmänner und die arbeitende Klasse*. — In: Marx, K. Zwei Reden über die Freihandels- und Schutzzollfrage. Aus dem Französischen übersetzt und mit einem Vorwort und erläuternden Anmerkungen versehen von J. Weydemeyer. Hamm, Schulzische Buchdruckerei, 1848, S. 18—20. — 164.
- [*Die Schutzzöllner, die Freihandelsmänner und die arbeitende Klasse*]. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 25, S. 795—796. Sub titlul: Marx über den Schutzzoll. — 164—166.

- [*Die Schutzzöllner, die Freihandelsmänner und die arbeitende Klasse*].
- „New-Yorker Volkszeitung“, 1890, 3. März, S. 4. - 166.
- *Vorrede* [zum Buch: „*Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons «Philosophie des Elends»*“]. 15. Juni 1847. - In: Marx, K. *Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons „Philosophie des Elends“*. Deutsch von E. Bernstein und K. Kautsky. Mit Vorwort und Noten von F. Engels. Stuttgart, Dietz, 1885, S. XXXVII. - 192.
- *Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms*. Aus dem Nachlass von K. Marx. - „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1890-1891, Jg. IX, Bd. I, Nr. 18, S. 562-575. - 83, 84, 85-87, 90-93, 94, 95, 96, 97-99, 102-104, 124, 138, 158, 172, 174-184, 302, 303, 306, 321-322.
- „*Le Mouvement Socialiste*“, Paris, 1900, N 45, novembre, p. 515-525. - 158.
- „*Neue Zeit*“, Stuttgart. - 162.
- 1890-1891, Jg. IX, Bd. I, Nr. 18, S. 562-575. - 83, 84, 85-86, 90-93, 94-95, 96, 97-99, 102-104, 124, 138, 158, 170, 172-184, 302, 303, 306, 321-322.
- 1890-1891, Jg. IX, Bd. II, Nr. 28, S. 33-41. - 74, 230.
- 1891-1892, Jg. X, Bd. I, Nr. 19, S. 580-589. - 248.
- 1893-1894, Jg. XII, Bd. I, Nr. 12, S. 361-369; Nr. 13, S. 402-410. - 278.
- 1894-1895, Jg. XIII, Bd. II, Nr. 27, S. 5-10; Nr. 28, S. 36-43. - 128, 206-208, 288, 302, 307.
- 1898-1899, Jg. XVII, Bd. II, Nr. 28, S. 36-50. - 208.
- 1900-1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 425-427. - 124, 158, 160, 162, 307, 308.
- 1900-1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 25, S. 795-796. - 162-166.
- 1900-1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 26, S. 804-811. - 124, 170.
- 1900-1901, Jg. XIX, Bd. II, Nr. 33, S. 197-202. - 170.
- 1901-1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 1, S. 5-13, 36-43. - 66-73, 123, 124, 140-150, 154, 156, 170, 302, 304, 306, 316, 317.
- 1901-1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 7, S. 209-217. - 124, 170.
- 1901-1902, Jg. XX, Bd. I, Nr. 23, S. 709-710. - 36, 37-40, 123, 124, 128-134, 138, 156, 282, 294-296, 302, 303, 305, 320.
- 1901-1902, Jg. 20, Bd. 2, Nr. 1, S. 29-32; Nr. 2, S. 60-64; Nr. 3, S. 91-96; Nr. 4, S. 125-128; Nr. 6, S. 188-192; Nr. 7, S. 221-224; Nr. 12, S. 381-384; Nr. 13, S. 412-416; Nr. 15,

- S. 472—480; Nr. 17, S. 541—544; Nr. 19, S. 604—608; Nr. 25, S. 797—800. — 130, 132.
- 1903—1904, Jg. 22, Bd. 1, Nr. 22, S. 685—695. — 270—274.
- 1906—1907, Jg. 25, Bd. 2, Nr. 31, S. 163—165. — 34, 35.
- 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, 2. Oktober, S. 6, 7. — 124, 208.
- 1909, Jg. 27, Bd. 2, Nr. 39, 25. Juni, S. 414—416. — 206—208.
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 37, 10. Juni, S. 332—341; Nr. 38, 17. Juni, S. 364—374; Nr. 39, 24. Juni, S. 412—421. — 230, 282.
- 1911, Jg. 29, Bd. 1, Nr. 23, 10. März, S. 796. — 123, 138—140.
- 1911, Jg. 30, Bd. 1, Nr. 1, 6. Oktober, S. 1—5. — 307.
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juni, S. 541—550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585—593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609—616. — 111—112, 113—114, 115, 170, 224, 282—298, 303, 307, 322.
- 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 44, 2. August, S. 654—664; Nr. 45, 9. August, S. 688—698; Nr. 46, 16. August, S. 723—733. — 224, 282—298, 303, 307, 322.
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 1, 3. Oktober, S. 8—16. — 254—256.
- 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 2, 10. Oktober, S. 37—39, 40—44. — 59—64, 101, 103, 125, 254—266, 302, 303, 305—306, 309, 316, 320, 321, 323, 326.
- „New-Yorker Volkszeitung“, 1890, 3. März, S. 4. — 164.
- Nota bene* — vezi Bucharin, N.
- Pannecoek, A. Massenaktion und Revolution.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1912, Jg. 30, Bd. 2, Nr. 41, 12. Juli, S. 541—550; Nr. 42, 19. Juli, S. 585—593; Nr. 43, 26. Juli, S. 609—616. — 111—112, 113—114, 170, 224, 282—292, 303, 322.
- Plechanow, G. Anarchismus und Sozialismus.* Berlin. Exped. des „Vorwärts“, 1894. 84 S. — 103, 303, 306, 322.
- Programm der deutschen Arbeiterpartei.* — „Volksstaat“, Leipzig, 1875, Nr. 27, 7. März, S. 1. — 22, 64, 65, 66, 84, 91—92, 170, 172, 174, 176, 186, 188, 190.
- Programm der sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891.* — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts“, 1891, S. 3—6. — 66, 67—68, 140, 154—156, 170.
- Rjasanoff, D. Einleitung [zu den Artikeln: Engels, F. Über das Autoritätsprinzip; Marx, K. Der politische Indifferentismus].* — „Die Neue

- Zeit“, Stuttgart, 1913, Jg. 32, Bd. 1, Nr. 1, 3. Oktober, S. 8–16.
Sub titlul general: Ein Beitrag zur Geschichte der Internationale.
Zwei unbekannte Artikel von F. Engels und K. Marx. Übersetzt
und eingeleitet von N. Rjasanoff. — 254–256.
- Sanders, D. Ergänzungs-Wörterbuch der deutschen Sprache.* Vervoll-
ständigung und Erweiterung aller bisher erschienenen deutsch-
sprachlichen Wörterbücher (einschliesslich des Grimm'schen).
Mit Belegen von Luther bis auf die neueste Gegenwart. Berlin,
Abenheim'sche Verlagsbuchh., 1885. [2], 691 S. — 164.
- „*Der Sozialdemokrat*“, London, 1890, Nr. 37, 13. September, S. 1. —
123, 152–156.
- „*Le Socialiste*“, Paris, 1900, N 115, 24 novembre, p. 1. — 158.
- „*Sozialistische Monatshefte*“, Berlin. — 118.
- Steklow, G. Michael Bakunin.* Ein Lebensbild. Stuttgart, Dietz, 1913.
128 S. — 128–131.
- „*Vollksstaat*“, Leipzig, 1875, Nr. 27, 7. März, S. 1. — 22, 64, 65, 66, 84,
91–93, 170, 174, 176, 186, 190, 192.
- „*Vorwärts*“, Berlin, 1895, Nr. 76, 30. März, S. 1–2. — 162, 307.
— 1900, Nr. 277, 28. November. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1–3;
Nr. 278, 29. November. Beilage des „Vorwärts“, S. 1. — 160.
- Walter, W. Der russische Imperialismus und Deutschlands China-Aben-
teuer.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900–1901, Jg. XIX, Bd.
II, Nr. 33, S. 197–202. — 172.
- Webb, S. u. Webb, B. Theorie und Praxis der englischen Gewerksvereine.*
(Industrial democracy). Bd. 1–2. Stuttgart, Dietz, 1898. 2 Bd. —
116, 296.
-

I N D I C E D E N U M E

A

Alekseev, S.A. — a tradus din limba franceză în limba rusă lucrarea lui K. Marx „Mizeria filozofiei“; prima și a doua ediție a traducerii au apărut la Odesa în 1905, iar a treia — la Petersburg în 1906. — 309.

Avksentiev, N.D. (1878—1943) — unul dintre liderii partidului socialist-revoluționar, membru al Comitetului Central al acestui partid. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinst inveterat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președinte al Comitetului Executiv al Sovietului de deputați ai țaranilor din Rusia; ministru de interne în cel de-al doilea guvern provizoriu de coaliție, iar mai târziu președinte al forului contrarevoluționar „Consiliul provizoriu al Republicii Ruse“ (preparlamentul). După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii rebeliunilor contrarevoluționare. În 1918 a fost președinte al așa-numitului „Directorat de la Ufa“, apoi a emigrat în străinătate, unde a continuat să lupte activ împotriva Puterii sovietice. — 14, 46.

B

Bakunin, M.I. (1814—1876) — unul dintre ideologii narodnicismului și anarhismului. Începînd din 1840 a trăit în străinătate, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania. A făcut parte din Internaționala I, în care s-a manifestat ca un dușman inveterat al marxismului. Bakunin nega orice stat, inclusiv dictatura proletariatului; nu a înțeles rolul istoric mondial al proletariatului, se manifesta fățiș împotriva creării unui partid politic independent al clasei muncitoare, susținînd doctrina cu privire la abținerea muncitorilor de la participare la activitatea politică. K. Marx și F. Engels au dus o luptă hotărîită împotriva concepțiilor reacționare ale lui Bakunin. Pentru activitatea lui scizionistă, în 1872 Bakunin a fost exclus din Internațională. — 53, 66, 103—104, 129, 190.

Bebel, August (1840—1913) — unul dintre cei mai de seamă militanți ai social-democrației germane și ai mișcării muncitorești interna-

ționale. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut. A fost membru al Internaționalei I. În 1869 a întemeiat, împreună cu W. Liebknecht, Partidul muncitoresc social-democrat din Germania („eisenachienii”); a fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag. În ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al secolului nostru a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului din rândurile social-democrației germane. Cuvintele rostite de Bebel împotriva bernsteinienilor au fost apreciate de V.I. Lenin ca „un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc” (Opere complete, vol. 23, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 392). — 63, 66—67, 83, 88, 124, 165, 172, 173, 186, 191, 306, 321.

Beer, Max (n. 1864) — istoric german al socialismului. — 124, 171.

Bernstein, Eduard (1850—1932) — lider al aripii ultraoportuniste a social-democrației germane și al Internaționalei a II-a; teoretician al revizionismului și reformismului. A participat la mișcarea social-democrată începând de la mijlocul deceniului al 8-lea al secolului trecut. Din 1881 până în 1889 a fost redactor al ziarului „Der Sozialdemokrat”, organul central al Partidului social-democrat din Germania. În anii 1896—1898 a publicat în revista „Die Neue Zeit”, sub titlul „Problemele socialismului”, o serie de articole care au fost apoi editate într-un volum sub titlul „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației”, în care a procedat în mod deschis la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. Bernstein afirma că sarcina fundamentală a mișcării muncitorești este aceea de a lupta pentru reforme menite să îmbunătățească situația economică a muncitorilor în societatea capitalistă. El a lansat formula oportunistă: „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste, camuflând social-șovinismul printr-o frazeologie internaționalistă. În anii care au urmat, Bernstein a continuat să sprijine politica burgheziei imperialiste și s-a manifestat ca adversar al Revoluției Socialiste din Octombrie și al Statului sovietic. — 43, 51, 52—53, 104—106, 110, 115, 129, 154, 155, 171, 208, 215, 220, 221, 227, 235, 297, 305.

Bismarck, Otto Eduard Leopold (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și al Germaniei. Scopul principal pe care l-a urmărit a fost unirea prin „fier și sînge” a micilor state germane răslețite și crearea unui Imperiu german unic sub hegemonia Prusiei iuncherilor. În ianuarie 1871 a fost numit cancelar al Imperiului german și timp de 20 de ani a condus întreaga politică internă și externă a Germaniei, careia i-a imprimat o orientare corespunzătoare intereselor iuncherilor moșieri, straduindu-se totodată să asigure alianța dintre iuncheri și marea burghezie. Nereușind să înăbușe mișcarea muncitorească cu ajutorul legii excepționale împotriva socialiștilor, introdusa de el în 1878, Bismarck a venit cu un program demagogic de legislație socială, introducînd o serie de legi care instituiău asigurări obligatorii pentru unele categorii de muncitori. Dar încercarea lui de a descompune mișcarea muncitorească

prin pomeni mizere n-a dat nici un rezultat. În 1890, Bismarck a fost demis. — 13, 251.

Bissolati, Leonida (1857—1920) — unul dintre întemeietorii Partidului socialist italian și unul dintre liderii aripii lui reformiste de extremă dreaptă. În 1896—1904 și 1908—1910 a fost redactor responsabil al ziarului „Avanti!”, organul central al partidului socialist. Din 1897 — membru al parlamentului. În 1912 a fost exclus din Partidul socialist italian și a înființat „partidul social-reformist”. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist, adept al participării Italiei la război de partea Antantei. În 1916—1918 a făcut parte din guvern ca ministru fără portofoliu. — 45.

Bonaparte, Ludovic — vezi Napoleon al III-lea.

Borkheim, Sigismund Ludwig (1825—1885) — publicist german, democrat. A participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfringerea revoluției a emigrat; a trăit în Elveția și în Franța, iar începând din 1851 în Anglia. A întreținut relații de prietenie cu K. Marx și F. Engels. — 199.

Bracke, Wilhelm (1842—1880) — socialist german, editor și librar; unul dintre întemeietorii și conducătorii partidului eisenachian (1869). Unul dintre principalii editori și difuzori ai literaturii de partid. — 64, 83, 173.

Branting, Karl Hjalmar (1860—1925) — lider al Partidului social-democrat din Suedia, unul dintre conducătorii Internaționalei a II-a. S-a situat pe poziții oportuniste. În anii 1887—1917 a fost (cu unele întreruperi) redactor al ziarului „Socialdemokraten”, organul central al partidului, iar în 1897—1925 deputat în Riksdag. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. În 1917 a intrat în guvernul de coaliție liberal-socialist Eden, a sprijinit intervenția armată împotriva Rusiei Sovietice. În anii 1920, 1921—1923 și 1924—1925 s-a aflat în fruntea unor guverne social-democrate. — 45, 118.

Breșko-Breșkovskaia, E.K. (1844—1934) — membră a partidului socialist-revoluționar, aparținând aripii de extremă dreaptă a lui. A luat parte la organizarea partidului, a fost unul dintre conducătorii lui. Și-a început activitatea politică în deceniul al 8-lea al secolului trecut „mergând în popor”. A fost în repetate rânduri arestată și deportată (în 1878 — în legătură cu procesul celor 193). După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a sprijinit în mod asiduu guvernul provizoriu. A fost adepta continuării războiului „pînă la victoria finală”. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice. În 1919 a plecat în S.U.A., apoi a trăit în Franța. În străinătate a dus o campanie de ponegrire a Rusiei Sovietice, a militat pentru pregătirea unei noi intervenții și a colaborat la „Den”, organul din Paris al emigranților albi. — 3.

Buharin, N.I. (Nota bene) (1888—1938) — membru al partidului bolșevic din 1906. A activat ca propagandist în diferite raioane ale Moscovei. În 1911 a emigrat în străinătate. În 1915 a colaborat la revista „Kommunist”; s-a situat pe poziții antileniniste în problema statului, a dictaturii proletariatului, a dreptului națiunilor la autodeterminare etc. În ajunul Revoluției Socialiste din Octombrie a sprijinit teoria menșevică-troțkistă cu privire la imposibilitatea victoriei unei revoluții socialiste în Rusia. După Revoluția din Octombrie a ocupat diverse funcții de răspundere. S-a pronunțat în repetate rânduri împotriva politicii leniniste a partidului: în 1918 a fost în fruntea grupului antipartinic al „comuniștilor de stînga”; în timpul discuției din partid cu privire la sindicate (1920—1921) s-a situat mai întîi pe o poziție „tampon”, iar apoi a aderat la grupul antileninist al lui Troțki; începînd din 1928 a condus opoziția de dreapta din rîndurile partidului. În 1929 a fost scos din Biroul Politic al C.C. În 1937 a fost exclus din rîndurile partidului pentru activitate antipartinică. — 171, 259, 323—324, 325—331.

C

Cernov, V.M. (1876—1952) — unul dintre liderii și teoreticienii partidului socialist-revoluționar. În 1902—1905 a fost redactor al ziarului „Revoluționnaia Rossiia”, organ central al acestui partid. În timpul războiului imperialist mondial, sub masca unei frazeologii de stînga, s-a situat de fapt pe poziții social-șoviniste. În 1917, ca ministru al agriculturii în guvernul provizoriu burhez, a dus o politică de crunte represiuni împotriva țăranilor care trecuseră la ocuparea pămînturilor moșierești. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii rebeliunilor antisovietice. În 1920 a emigrat; în străinătate a continuat să desfășoare o activitate antisovietică. — 3, 14, 46, 79, 97, 118.

Clemenceau, Georges-Benjamin (1841—1929) — om de stat, fruntaș al vieții politice din Franța; ani de-a rîndul a fost lider al partidului radical. Din 1876 — membru al Camerei deputaților din Franța. Între 1906 și 1909 a fost șeful guvernului francez. Apărînd interesele marelui capital, a aplicat o politică de crunte represiuni împotriva clasei muncitoare. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca un șovinist inveterat. Din noiembrie 1917 Clemenceau a devenit din nou șef al guvernului francez, instaurînd în țară un regim de dictatură militară. El a fost unul dintre organizatorii și inspiratorii intervenției armate împotriva Rusiei Sovietice; s-a străduit să înfăptuiască „încercuirea economică” a Republicii sovietice în scopul de a o sugruma. Fiînd înfrînt în alegerile prezidențiale din 1920, s-a retras din viața politică. — 159.

Cornelissen, Christian — anarhist olandez, adept al lui P.A. Kropotkin; a luat atitudine împotriva marxismului. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții șoviniste; a colaborat la ziarul francez „La Bataille Syndicaliste”. — 97.

D

Danton, Georges-Jacques (1759—1794) — unul dintre cei mai remarcabili oameni politici din perioada revoluției burgheze franceze din secolul al XVIII-lea; de profesiune avocat. După răsturnarea monarhiei a fost ministru de justiție în guvernul girondin, apoi deputat în Convenție din partea Parisului, membru al Comitetului salvării publice. Orator talentat, se bucura de popularitate în mase. În zilele critice din august-septembrie 1792, cînd armatele intervenționistilor înaintau vertiginos spre Paris, Danton a dat dovadă de multă energie, inițiativă și fermitate, mobilizînd forțele poporului pentru apărarea patriei revoluționare. Ulterior, pe măsură ce revoluția se adîncea și contradicțiile de clasă se ascuțeau, Danton, care exprima interesele noii burghezii, îmbogățite în timpul revoluției, a început să șovăie și să dea dovadă de inconsecvență. A încercat să-i împace pe iacobini, care năzuiau spre dezvoltarea revoluției, cu girondinii, care căutau să frîneze mersul revoluției; el a îndemnat la slăbirea dictaturii revoluționare, la o conciliere cu coaliția contrarevoluționară antifranceză. În noaptea de 31 martie spre 1 aprilie 1794, Danton și adepții săi cei mai apropiați au fost arestați și trimiși în fața Tribunalului revoluționar, iar la 5 aprilie au fost executați. — 301.

David, Eduard (1863—1930) — unul dintre liderii aripii de dreapta a social-democrației germane, revizionist, de profesiune economist. A fost unul dintre fondatorii revistei „Sozialistische Monatshefte“, organ al oportuniștilor germani. În 1903 a publicat o carte intitulată „Socialismul și agricultura“, pe care V.I. Lenin a calificat-o drept „principala lucrare a revizionismului în problema agrară“. Începînd din 1903 a fost deputat în Reichstag. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. În 1919 a făcut parte din primul guvern de coaliție al Republicii germane. În 1919—1920 a fost ministru de interne, iar în 1922—1927 reprezentant al guvernului în Hensen. A sprijinit tendințele revanșarde ale imperialismului german și a avut o atitudine ostilă față de Uniunea Sovietică. V.I. Lenin l-a caracterizat pe David drept un oportunist „care și-a consacrat întreaga viață coruperii burgheze a mișcării muncitorești“ (Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 277—278). — 3, 45, 118.

Dühring, Eugen (1833—1921) — filozof și economist german, ideolog mic-burghez. Concepțiile sale filozofice reprezentau un amestec eclectic de pozitivism, materialism metafizic și idealism. Aceste concepții, pe care o parte din social-democrația germană le apăra, au fost criticate de Engels în cartea sa „Anti-Dühring. Domnul Eugen Dühring revoluționează știința“. În „Materialism și empiriocriticism“ și într-o serie de alte lucrări, V.I. Lenin a criticat în repetate rînduri concepțiile eclectice ale lui Dühring. — 20.

E

Engels, Friedrich (1820—1895) — unul dintre întemeietorii comunismului științific, conducător și învățător al proletariatului internațional, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx (vezi articolul lui V.I. Lenin

„Friedrich Engels“. Opere complete, vol. 2, București, Editura politică, 1960, ed. a doua, p. 1—14). — 4, 6, 8—13, 14—17, 18—21, 22, 23—24, 29, 31, 36, 56—60, 61—65, 66—73, 74—80, 81, 82, 83, 88, 95, 97, 101, 103, 106, 107, 108, 109, 113, 123, 124, 125, 127—129, 137—139, 141—153, 155—173, 179, 186—209, 231—263, 267, 275, 277, 279, 304, 306, 307, 309, 310, 311, 320, 321, 323.

F

Frankel, Leo (1844—1896) — militant de seamă al mișcării muncitorești ungare și internaționale, de profesiune muncitor giuvaergiu. În deceniul al 7-lea a plecat în Germania, în căutare de lucru, apoi s-a mutat la Paris, unde a devenit unul dintre conducătorii Uniunii muncitorilor germani din Franța. Din inițiativa lui, această organizație s-a afiliat la Internaționala I. În martie 1871, Frankel a fost ales membru al Comunei din Paris, a făcut parte din comisia ei executivă; ulterior a devenit delegat (ministru) pentru problemele muncii, industriei și comerțului. După înfringerea Comunei a emigrat la Londra, unde a fost cooptat în Consiliul General al Internaționalei I și timp de cinci ani a lucrat în calitate de secretar-corespondent pentru Austro-Ungaria și Cehia. Ca rezultat al activității revoluționare neobosite a lui Frankel și a tovarășilor săi de luptă, în Ungaria a fost creat în aprilie 1880 primul partid muncitoresc socialist. În ultimii ani ai vieții sale, Frankel a colaborat în mod activ la publicațiile socialiste franceze și germane și a participat îndeaproape la întemeierea Internaționalei a II-a; a fost unul dintre vicepreședinții Congresului ei de constituire (1889). — 123, 139.

G

Ghe, A.I. (m. 1919) — anarhist rus. După Revoluția Socialistă din Octombrie a trecut de partea Puterii sovietice. A fost membru al C.E.C. din Rusia în a 3-a și a 4-a legislatură; a făcut parte din guvernul sovietic al Caucazului de nord. — 98.

Grave, Jean (1854—1939) — socialist mic-burghez francez, unul dintre teoreticienii anarhismului. Redactor al ziarelor anarhiste „Le Révolté“ și „La Révolte“; autor al unei serii de lucrări în care sînt expuse concepțiile anarhiste. La începutul secolului al XX-lea s-a situat pe poziții anarho-sindicaliste. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste; a fost colaborator al ziarului „La Bataille Syndicaliste“. — 97.

Guesde, Jules (Basile, Mathieu) (1845—1922) — unul dintre organizatorii și conducătorii mișcării socialiste din Franța și ai Internaționalei a II-a. În 1901, Guesde și adepții lui au creat Partidul socialist din Franța, care în 1905, fuzionînd cu Partidul socialist francez, partid reformist, și-a luat denumirea de Partidul socialist francez unificat. Guesde a contribuit în mare măsură la răspîndirea ideilor marxismului și la dezvoltarea mișcării socialiste în Franța.

Luind atitudine împotriva socialiștilor de dreapta, Guesde a comis însă unele greșeli cu caracter sectar atît în problemele teoretice, cît și în cele tactice. La izbucnirea războiului imperialist mondial, Guesde s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a intrat în guvernul burghez al Franței. În 1920 el nu s-a alăturat majorității Congresului de la Tours al Partidului socialist francez, care a hotărît afilierea la Internaționala Comunistă. — 3.

H

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770—1831) — mare filozof german, idealist obiectiv, ideolog al burgheziei germane. Meritul istoric al lui Hegel constă în elaborarea profundă și multilaterală a dialecticii, care a constituit unul dintre izvoarele teoretice ale materialismului dialectic. Dialectica lui Hegel avea însă un caracter idealist, fiind indisolubil legată de sistemul său filozofic, în totalitate conservator, metafizic. Prin concepțiile sale politice, Hegel era un adept al monarhiei constituționale.

Principalele lucrări ale lui Hegel sînt: „Fenomenologia spiritului“, „Știința logicii“, „Enciclopedia științelor filozofice“, „Prelegeri de istorie a filozofiei“ etc. — 6, 245.

Heine, Heinrich (1797—1856) — mare poet și scriitor german, unul dintre cei mai de seamă poeți revoluționari din secolul al XIX-lea. S-a ridicat împotriva reacțiunii feudale iuncherești, a naționalismului și filistinismului german, fapt pentru care a fost mult apreciat de Marx și Engels; cunoștința personală și corespondența cu Marx au exercitat o mare influență asupra evoluției politice a poetului. Cu toate contradicțiile din concepția sa, Heine s-a numărat printre mințile înaintate ale epocii sale, care, datorită patriotismului lor revoluționar, a urii profunde și înverșunate față de reacțiune, au ajuns să se apropie de înțelegerea rolului istoric al clasei muncitoare. — 165.

Henderson, Arthur (1863—1935) — unul dintre liderii Partidului laburist și ai mișcării sindicale engleze. În 1908—1910 și 1914—1917 — președinte al fracțiunii parlamentare laburiste. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviste; a făcut parte din guvernul de coaliție Asquith, iar apoi din cabinetul de război prezidat de Lloyd George. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a venit în Rusia pentru a face propagandă în favoarea continuării războiului imperialist. În 1919 a fost unul dintre organizatorii Internaționalei (a II-a) de la Berna, iar începînd din 1923 — președintele Comitetului executiv al Internaționalei (a II-a) muncitorești socialiste unite. În repetate rînduri a făcut parte din guvernele burgheze ale Angliei. — 45.

Hyndman, Henry Mayers (1842—1921) — socialist englez, reformist. În 1881 a fondat Federația democrată, care în 1884 a fost transformată în Federația social-democrată. Între 1900 și 1910 a fost membru al Biroului socialist internațional. A fost unul dintre liderii Partidului

socialist britanic; în 1916, după ce conferința de partid de la Salford l-a condamnat pentru poziția sa social-rovinistă față de războiul imperialist. Hyndman s-a retras din partid. A avut o atitudine ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie și a sprijinit intervenția împotriva Rusiei Sovietice. — 3.

J

Jaurès, Jean (1859—1914) — militant de seamă al mișcării socialiste franceze și internaționale, istoric. A fost deputat în 1885—1889, 1893—1898 și 1902—1914 și unul dintre liderii fracțiunii socialiste din parlament. În 1904 a fondat ziarul „L'Humanité”, pe care l-a condus până la sfârșitul vieții sale. Jaurès a luptat pentru apărarea democrației, a libertăților poporului, pentru pace, împotriva asupririi imperialiste și a războaielor de cotropire. Era convins că numai socialismul poate să pună capăt definitiv războaielor și jugului colonial. Dar Jaurès credea că socialismul va învinge nu prin lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei, ci ca rezultat „al înfloririi ideii democratice”. Concepțiile reformiste ale lui Jaurès, care îl împingeau pe calea oportunismului, au fost criticate cu asprime de Lenin.

Prin lupta dusă de el pentru pace, împotriva pericolului iminent de război, Jaurès și-a atras ura burgheziei imperialiste. În ajunul războiului imperialist mondial a fost ucis de un agent al reacțiunii. — 104.

Jouhaux, Léon (1879—1954) — militant reformist al mișcării sindicale franceze și internaționale; unul dintre liderii de dreapta ai Internaționalei Sindicale de la Amsterdam. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții șoviniste. V.I. Lenin l-a calificat drept „unul dintre cei mai mișcavi social-trădători” (Opere, vol. 30, București, E.S.P.L.P 1956, p. 344). — 229.

K

Kautsky, Karl (1854—1938) — unul dintre liderii social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a; la început a fost marxist, dar mai târziu a devenit renegat al marxismului, ideolog al centrismului (kautskismului), una dintre cele mai periculoase și mai dăunătoare variante ale oportunismului. A fost redactor al revistei „Die Neue Zeit”, publicație teoretică a social-democrației germane.

A intrat în mișcarea socialistă în 1874. Concepțiile sale din acea vreme reprezentau un amestec de lassalleanism, neomalthusianism și anarhism. În 1881 a făcut cunoștință cu K. Marx și F. Engels și, sub influența lor, a trecut la marxism, dar încă din acea perioadă a manifestat oscilări spre oportunism, lucru pentru care K. Marx și F. Engels l-au criticat cu asprime. În ultimele două decenii ale secolului trecut a scris o serie de lucrări în legătură cu unele probleme ale teoriei marxiste: „Doctrina economică a lui Karl Marx”, „Problema agrară” etc., care, deși conțin greșeli, au jucat un rol pozitiv în propagarea marxismului.

Mai târziu, în 1910—1911, Kautsky a trecut pe pozițiile oportunistului. În timpul războiului imperialist mondial, Kautsky s-a situat pe pozițiile centrismului, camuflind social-șovinismul cu cefrazeologie internaționalistă. Este autorul teoriei reacționare a ultraimperialismului. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kautsky a luat în mod fățiș atitudine împotriva revoluției proletare și a dictaturii clasei muncitoare, împotriva Puterii sovietice.

În lucrările „Falimentul Internaționalei a II-a”, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului”, „Statul și revoluția”, „Revoluția proletară și renegatul Kautsky” și în alte lucrări, V.I. Lenin a făcut o critică niuicitoare kautskismului. — 4, 8, 12, 28, 34, 45, 52, 66, 76, 103, 104—115, 117—118, 127, 163, 169, 171, 207, 209, 225, 235, 267, 299, 303, 306, 322.

Kerenski, A.P. (n. 1881) — socialist-revoluționar, deputat în Duma a IV-a de stat; a făcut parte un timp din grupul trudovicilor din Dumă și a fost președintele lui. În anii războiului imperialist mondial — defensist inveterat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru al justiției, ministru de război și ministru al marinei, iar apoi prim-ministru în guvernul provizoriu și comandant suprem al forțelor armate. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice; în 1918 a fugit peste graniță. În prezent trăiește în S.U.A. și desfășoară o propagandă antisovietică. — 13, 73.

Kolb, Wilhelm (1870—1918) — social-democrat german, ultraoportunist și revizionist, redactor al publicației „Volksfreund”. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șovinite. — 118, 171.

Kropotkin, P.A. (1842—1921) — unul dintre principalii conducători și teoreticieni ai anarhismului. În 1872 a aderat, în străinătate, la grupul lui Bakunin. După ce s-a înapoiat în Rusia, a participat ca anarhist la mișcarea narodnică, fapt pentru care în 1874 a fost arestat și închis în fortăreața Petropavlovskaia. În 1876 a evadat și a fugit peste graniță, unde s-a ridicat împotriva învățaturii lui Marx cu privire la lupta de clasă și dictatura proletariatului. În timpul războiului imperialist mondial a fost șovinit. Întorcându-se din emigrație în 1917, s-a menținut pe poziții burgheze, dar în 1920 a adresat o scrisoare muncitorilor din Europa în care recunoștea importanța istorică a Revoluției Socialiste din Octombrie și chema pe muncitori să împiedice intervenția militară împotriva Rusiei Sovietice. A scris o serie de lucrări științifice în domeniul geografiei și geologiei. — 97, 117.

Kugelman, Ludwig (1830—1902) — social-democrat german, prieten al lui Marx, participant la revoluția de la 1848—1849 din Germania; membru al Internaționalei I. A contribuit la editarea și răspîndirea „Capitalului” lui Marx. Din 1862 pînă în 1874 a corespondat cu K. Marx, pe care îl informa asupra stării de lucruri din Germania. Scrisorile lui

Marx către Kugelmann au fost tipărite pentru prima oară în 1902, în revista „Die Neue Zeit”; în 1907 au apărut în traducere rusă, fiind prefăţate de V.I. Lenin. — 37, 129—133, 305.

L

Lafargue, Paul (1842—1911) — militant de seamă al mişcării muncitoreşti franceze şi internaţionale; publicist talentat, unul dintre primii adepţi ai comunismului ştiinţific în Franţa; prieten apropiat şi tovarăş de luptă al lui K. Marx şi F. Engels. A fost membru al Internaţionalei I. Împreună cu J. Guesde, a întemeiat Partidul muncitoresc din Franţa şi a fost redactor al ziarului „L'Égalité”, organul de presă al acestui partid. Lafargue a luptat activ împotriva oportunistului din Internaţionala a II-a; el a salutat prima organizaţie marxistă rusă — grupul „Eliberarea muncii” —, iar mai târziu şi-a manifestat simpatia faţă de bolşevici. În numeroasele sale lucrări, Lafargue a propagat şi a apărat ideile marxismului în domeniul economiei politice, al filozofiei, al istoriei şi al lingvisticii; a luptat împotriva reformismului şi revizionismului. Dar în lucrările lui există şi unele teze teoretice greşite, în special în problema ţărănească şi în cea naţională, precum şi în aceea a sarcinilor revoluţiei socialiste. — 159.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, întemeietorul lassalleanismului — o variantă a oportunistului în mişcarea muncitorească germană. Lassalle a fost unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863). Crearea acestei uniuni a avut o însemnătate pozitivă pentru mişcarea muncitorească, dar Lassalle, în calitatea sa de preşedinte, a îndreptat-o pe o cale oportunistă. Lassalleenii socoteau că prin agitaţia legală pentru dreptul de vot universal, prin crearea de asociaţii de producţie subvenţionate de statul iuncherilor, se va ajunge la crearea unui „stat popular liber”. Lassalle a sprijinit politica unificării „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei reacţionare. Politica oportunistă a lassalleenilor a constituit o piedică pentru activitatea Internaţionalei I şi pentru crearea unui adevărat partid muncitoresc în Germania, a întârziat formarea conştiinţei de clasă a muncitorilor.

Conceptiile teoretice şi politice ale lassalleenilor au fost aspru criticate de către clasicii marxism-leninismului (vezi K. Marx. „Critica Programului de la Gotha”; V.I. Lenin. „Statul şi revoluţia” şi alte lucrări). — 84, 91, 191.

Legien, Karl (1861—1920) — social-democrat de dreapta german, unul dintre liderii sindicatelor germane, revizionist. În 1890 a fost ales preşedinte al Comisiei generale a sindicatelor germane. În 1903 a fost secretar, iar în 1913 preşedinte al Secretariatului internaţional al sindicatelor. Din 1893 pînă în 1920 (cu unele întreruperi) a fost deputat în Reichstag din partea social-democraţiei germane. În anii războiului imperialist mondial (1914—1918) — social-şovinist inveterat. În anii 1919—1920 a fost membru al Adunării naţionale a Republicii de la

Weimar. A susținut politica burgheziei și a luptat împotriva mișcării revoluționare a proletariatului. — 3, 45, 47, 118.

Lenin, V.I. (Lenin, N.) (1870—1924) — date biografice. — 37, 73, 81, 120.

Liebknecht, Karl (1871—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; fiul lui Wilhelm Liebknecht; de profesiune avocat.

A luptat activ în rîndurile social-democrației împotriva oportunistului și militarismului. În 1912 a fost ales deputat în Reichstag. În anii războiului imperialist mondial a luptat împotriva sprijinirii „propriului” guvern imperial în acest război de jaf. La 2 decembrie 1914 a fost singurul deputat din Reichstag care a votat împotriva creditorilor de război. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii grupului „Die Internationale”, care ulterior și-a schimbat denumirea în „Spartacus”, iar mai târziu în „Uniunea Spartacus”. În 1916 a fost condamnat la muncă silnică pentru propagandă antimilitaristă. În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania s-a aflat, împreună cu R. Luxemburg, în fruntea avangărzii revoluționare a muncitorilor germani. A fost redactor al ziarului „Die Rote Fahne”. K. Liebknecht a fost unul dintre întemeietorii Partidului Comunist din Germania și unul dintre conducătorii insurecției muncitorilor berlinezi din ianuarie 1919. După înăbușirea insurecției a fost ucis în mod bestial. Apreciind activitatea lui K. Liebknecht, Lenin scria: „Acest nume este ... simbolul conducătorului devotat intereselor proletariatului, simbolul devotamentului față de revoluția socialistă... Acest nume este simbolul luptei neîmpăcate împotriva imperialismului, nu în vorbe, ci în fapt”... (Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 433—434). — 229, 231.

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Germania. Din 1875 și pînă la sfîrșitul vieții sale, Liebknecht a fost membru al Comitetului Central al Partidului social-democrat din Germania și redactor-responsabil al ziarului „Vorwärts”, organul central al acestui partid. Din 1867 pînă în 1870 a fost deputat în Reichstagul Confederației Germaniei de nord, iar începînd din 1874 a fost ales în repetate rînduri deputat în Reichstagul german; a folosit cu pricepere tribuna parlamentară pentru a demasca politica internă și externă reacționară a iuncherimii prusace. Pentru activitatea sa revoluționară a fost condamnat în repetate rînduri la închisoare. A participat activ la activitatea Internaționalei I și la organizarea Internaționalei a II-a. K. Marx și F. Engels îl prețuiau mult pe Liebknecht, dar în același timp criticau unele greșeli ale lui cu caracter împăciunitorist, ajutîndu-l să adopte o poziție justă. — 66, 68, 141, 163, 191.

Loria, Achille (1857—1945) — sociolog și economist italian reacționar, falsificator al marxismului. — 323.

Ludovic-Filip (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848); în timpul revoluției franceze din februarie 1848 a fost detronat. A fugit în Anglia, unde a și murit. — 145, 177.

Ludovic-Napoleon — vezi Napoleon al III-lea.

Luxemburg, Rosa (1871—1919) — militantă de seamă a mișcării muncitorești internaționale, unul dintre liderii aripii de stînga a Internaționalei a II-a. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Polonia; a luptat împotriva naționalismului din rîndurile mișcării muncitorești poloneze. Începînd din 1897 a participat în mod activ la mișcarea social-democrată germană, a combătut bernsteinismul și millerandismul. A luat parte la prima revoluție rusă (la Varșovia). În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar, R. Luxemburg a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori.

De la începutul războiului imperialist mondial s-a situat pe o poziție internaționalistă. A fost unul dintre inițiatorii creării în Germania a grupului „Die Internationale“, care ulterior și-a schimbat denumirea în „Spartacus“, iar mai tîrziu în „Uniunea Spartacus“. După revoluția din noiembrie 1918 din Germania a participat la Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania, congres la care a avut un rol conducător. În ianuarie 1919 a fost arestată și ucisă în mod bestial. Lenin, care o aprecia foarte mult pe Rosa Luxemburg, a criticat în repetate rînduri greșelile ei, ajutînd-o astfel să adopte o poziție justă. — 111.

M

Marx, Karl (1818—1883) — întemeietorul comunismului științific, gînditor genial, conducător și învățător al proletariatului internațional (vezi articolul lui V.I. Lenin. „Karl Marx (Scurtă schiță biografică și expunere a marxismului)“, în Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 43—92). — 4, 6, 7, 8, 14, 17, 20, 22, 23—24, 25, 26—28, 29, 31, 33—34, 35, 36—39, 40—41, 43, 44, 45—46, 48, 51—52, 53, 54—56, 59—60, 63, 64, 70, 71, 80, 83, 84—85, 87, 91—93, 94, 98, 103, 105, 106, 107—109, 111, 113, 115, 116, 117, 123, 124, 125, 127—137, 139—141, 157, 161, 163—167, 171, 173—185, 191—197, 209—223, 233, 243—245, 261—265, 275, 299—301, 302, 305, 306, 312, 316, 320, 321.

Mehring, Franz (1846—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești din Germania, unul dintre liderii și teoreticienii aripii de stînga a social-democrației germane. A fost unul dintre redactorii revistei „Die Neue Zeit“, organ teoretic al partidului, iar mai tîrziu redactor al ziarului „Leipziger Volkszeitung“. Mehring a luptat activ împotriva oportunistului și revizionismului din rîndurile Internaționalei a II-a și a condamnat kautskismul, dar, în același timp, s-a făcut și el vinovat de greșelile celor de stînga din Germania, care s-au temut să rupă legăturile organizatorice cu oportuniștii. Mehring a apărat cu consecvență

internaționalismul și a salutat Revoluția Socialistă din Octombrie. A fost unul dintre conducătorii organizației revoluționare „Uniunea Spartacus”; a avut un rol de seamă în înființarea Partidului Comunist din Germania. — 33.

Mihailovski, N.K. (1842—1904) — teoretician de vază al narodnicismului liberal, publicist, critic literar, filozof pozitivist, unul dintre reprezentanții școlii subiective în sociologie. În 1892 a condus revista „Russkoe Bogatstvo”, în paginile căreia a dus o luptă îndârjită împotriva marxștilor. Concepțiile lui Mihailovski au fost criticate de V.I. Lenin în lucrarea „Ce sînt «prieteni poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?” și în alte scrieri ale sale. — 10.

Millerand, Alexandre-Etienne (1859—1943) — om politic francez; în ultimul deceniu al secolului trecut a aderat la socialiști și s-a situat în fruntea curentului oportunist din mișcarea socialistă franceză. În 1899 a intrat în guvernul burghez reacționar prezidat de Waldeck-Rousseau, în cadrul căruia a colaborat cu generalul Galliffet, călău al Comunei din Paris. V.I. Lenin a demascât millerandismul, calificîndu-l drept o trădare a intereselor proletariatului, drept o expresie practică a revizionismului, și a dezvăluit rădăcinile lui sociale.

După excluderea lui din partidul socialist în 1904, Millerand a înființat, împreună cu o serie de foști socialiști (Briand, Viviani), grupul „socialiștilor-independenti”. În 1909—1910, 1912—1913 și 1914—1915 a ocupat posturi ministeriale. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii intervenției antisovietice; în 1920—1924 a fost președinte al Republicii Franceze. În iunie 1924, după victoria obținută în alegeri de către partidele burgheze de stînga, care au refuzat să colaboreze cu el, a fost nevoit să-și dea demisia. În 1925—1927 a fost senator. — 104.

Montesquieu, Charles-Louis (1689—1755) — sociolog, economist și scriitor burghez francez de seamă. Reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, teoretician al monarhiei constituționale. Principalele sale lucrări sînt: „Scrisori persane”, „Considerații asupra cauzelor măreției și decăderii romanilor”, „Despre spiritul legilor”. — 54, 217.

N

Nahimson, M.I. (Spectator) (n. 1880) — economist și publicist. Între 1899 și 1921 a fost bundist. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. În 1935 a lucrat la Moscova la Institutul agrar internațional și la Academia comunistă. Este autorul unei serii de lucrări de economie mondială. — 307.

Napoleon I (Bonaparte) (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 27, 76, 137, 235.

Napoleon al III-lea (Bonaparte, Ludovic; Ludovic-Napoleon) (1808—1873) — împărat al Franței din 1852 pînă în 1870, nepot al lui

Napoleon I. După înfringerea revoluției din 1848 a fost ales președinte al Republicii Franceze; în noaptea de 1 spre 2 decembrie 1851 a săvârșit o lovitură de stat. Napoleon al III-lea este caracterizat de K. Marx în lucrarea „Opțișprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115–217). — 28, 177.

P

Palcinski, P.I. (m. 1930) — inginer; a organizat sindicatul „Produgol“ și a avut strânse legături cu cercurile bancare. După revoluția burghezodemocratică din februarie 1917 a fost adjunctul ministrului pentru comerț și industrie în guvernul provizoriu burghez. A fost inspiratorul sabotajului efectuat de industriași și a luptat împotriva organizațiilor democratice. La 25 octombrie (7 noiembrie) 1917 a condus apărarea Palatului de iarnă. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii actelor de sabotaj în industria sovietică. — 13–14.

Panneckoek, Anthony (1873–1960) — social-democrat olandez. În 1907 a fost unul dintre fondatorii ziarului „De Tribune“, organ al aripii de stînga a Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda. În 1909 această aripă de stînga s-a constituit în Partidul social-democrat din Olanda (partidul „tribuniștilor“). Începînd din 1910 s-a aflat în strînsă legătură cu social-democrații de stînga din Germania și a colaborat activ la publicațiile lor. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, a participat la editarea revistei „Vorbote“, organul teoretic al stîngii zimmerwaldiene. Între 1918 și 1921 a fost membru al Partidului Comunist din Olanda și a participat la lucrările Internaționalei Comuniste. S-a situat pe o poziție ultrastîngistă, sectară. În 1921, Panneckoek s-a retras din partidul comunist și curînd după aceea a ieșit din viața politică activă. — 111–112, 113, 114, 171, 225, 303, 306, 322.

Petru I cel Mare (1672–1725) — țar rus între 1682 și 1725, primul împărat al Rusiei. — 173.

Plehanov, G.V. (1856–1918) — militant de seamă al mișcării muncitorești ruse și internaționale, primul propagator al marxismului în Rusia. În 1883 a creat la Geneva prima organizație marxistă rusă, grupul „Eliberarea muncii“. Plehanov a luptat împotriva narodnicismului și a combătut revizionismul din mișcarea muncitorească internațională. La începutul primului deceniu al secolului nostru a făcut parte din redacția ziarului „Iskra“ și a revistei „Zarea“.

Între 1883 și 1903, Plehanov a scris o serie de lucrări care au avut un rol important în apărarea și propagarea concepției materialiste despre lume. Dar încă de pe atunci Plehanov a comis greșeli serioase, care au constituit germenul concepțiilor sale menșevice de mai tîrziu. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Plehanov s-a situat pe o poziție

împaciunitoristă față de oportunism, iar mai târziu s-a alăturat menșevicilor. În perioada primei revoluții ruse s-a situat în toate problemele fundamentale pe poziții menșevice. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar, Plehanov a luat atitudine împotriva revizuirii marxismului de către machiști și împotriva lichidatorismului, situându-se în fruntea grupului menșevicilor-partiiți. În timpul războiului imperialist mondial a trecut pe poziții social-șoviniste. Întors în Rusia după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Plehanov s-a situat în fruntea grupului „Edinstvo“, grup de extremă dreaptă al menșevicilor defenșiști, și a luat atitudine împotriva bolșevicilor, împotriva revoluției socialiste, considerind că în Rusia nu s-au maturizat condițiile pentru trecerea la socialism. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine negativă, dar nu a participat la lupta împotriva Puterii sovietice.

Dând o înaltă prețuire lucrărilor filozofice ale lui Plehanov și rolului său în răspîndirea marxismului în Rusia, V.I. Lenin îl critica în același timp cu asprime pentru abaterile lui de la marxism și pentru gravele lui greșeli în activitatea politică. — 3, 45, 52, 103, 118, 169, 306, 317, 322.

Pomealovski, N.G. (1835—1863) — scriitor democrat rus. În scrierile sale a luat poziție împotriva rinduielilor din Rusia absolutistă birocratică, împotriva violenței și a arbitrarului. Operele lui s-au bucurat de o mare prețuire din partea lui N.G. Cernișevski și A.M. Gorki. — 96.

Potresov, A.N. (1869—1934) — unul dintre liderii menșevismului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar s-a manifestat ca ideolog al lichidatorismului. În timpul războiului imperialist mondial a fost social-șovinst. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat; în străinătate a colaborat la „Den“, săptămînalul lui Kerenski, în coloanele căruia s-a dat la atacuri împotriva Rusiei Sovietice. — 3, 118.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865) — publicist, economist și sociolog francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii anarhismului, de profesiune zețar. În 1840 a publicat cartea „Ce este proprietatea?“. Proudhon visa la eternizarea micii proprietăți private și critica de pe poziții mic-burgheze marea proprietate capitalistă. El propunea să se organizeze o „bancă a poporului“, care, prin acordarea de „credite gratuite“, să ajute pe muncitori să-și procure mijloace de producție proprii și să devină meseriași. La fel de reacționar era proiectul lui utopic cu privire la crearea unor „bănci de schimb“, cu ajutorul cărora oamenii muncii să-și poată asigura o desfacere „echitabilă“ a produselor muncii lor, fără a leza, totodată, proprietatea capitalistă asupra uneltelor și mijloacelor de producție. Considerind că statul este principalul izvor al contradicțiilor de clasă, Proudhon a elaborat proiecte utopice pentru „lichidarea statului“ pe cale pașnică și pleda pentru o atitudine negativă față de lupta politică. În 1846 a apărut cartea sa „Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei“, în care sînt expuse concepțiile sale filozofice și economice mic-burgheze. În

lucrarea sa „Mizeria filozofiei“, Marx a făcut o critică nimicitoare cărții lui Proudhon, demonstrând inconsistența ei științifică. Ales, în perioada revoluției din 1848, în Adunarea constituantă, Proudhon a condamnat acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare. El a aprobat lovitura de stat bonapartistă de la 2 decembrie 1851, urmată de instaurarea în Franța a celui de-al doilea Imperiu. — 51—52, 53, 64, 103, 105, 167, 203, 215, 233, 265, 297.

R

Radek, K.B. (1885—1939) — începînd din primul deceniu al secolului al XX-lea a participat la mișcarea social-democrată din Galiția, Polonia și Germania; a colaborat la publicațiile social-democraților de stînga germani. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții internaționaliste, manifestînd însă șovăieli în direcția centrismului; a adoptat o poziție greșită în problema dreptului națiunilor la autodeterminare. În partidul bolșevic a intrat în 1917. În perioada încheierii păcii de la Brest s-a situat pe pozițiile „comuniștilor de stînga“. Din 1923 a fost un participant activ al opoziției troțkiste, fapt pentru care în 1927 Congresul al XV-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. l-a exclus din partid. În 1930 a fost reprimat, iar în 1936 a fost din nou exclus din partid pentru activitate antipartinică. — 111.

Renaudel, Pierre (1871—1935) — unul dintre liderii reformiști ai Partidului socialist francez. Între 1902 și 1914 a fost redactor al ziarului „Le Peuple“, iar între 1914 și 1920 redactor al ziarului „L'Humanité“; în 1914—1919 și 1924 a fost membru al Camerei deputaților. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. În 1927 s-a retras de la conducerea partidului socialist, iar în 1933 a fost exclus din partid. Mai tîrziu a organizat un mic grup neosocialist. — 3, 45.

Rockefeller — familie de magnați financiari din S.U.A. Întemeietorul acestei dinastii — John Davison Rockefeller (1839—1937) — a creat trustul „Standard Oil“, care a monopolizat industria petrolului din S.U.A. În prezent, familia Rockefeller reprezintă unul dintre principalele grupuri financiare monopoliste din S.U.A. și joacă un rol important în stabilirea politicii interne și externe a acestei țări. — 297.

Rubanovici, I.A. (1860—1920) — unul dintre liderii socialiștilor revoluționari. Membru al Biroului socialist internațional. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a manifestat ca adversar al Puterii sovietice. — 3.

Ruge, Arnold (1802—1880) — publicist german, tînar hegelian, radical burhez. Împreună cu K. Marx a editat la Paris, în 1844, „Deutsch Französische Jahrbücher“ (a apărut un număr dublu). Curînd Marx s-a despărțit de Ruge. În 1848 Ruge a fost deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, făcînd parte din aripa stîngă; în 1850—1860 —

unul dintre liderii emigrației mic-burgheze germane în Anglia; după 1866 — național-liberal, adept al lui Bismarck; s-a pronunțat în presă pentru unificarea Germaniei sub egida Prusiei. — 333.

Rusanov, N.S. (n. 1859) — publicist, membru al asociației „Narodnaia Volea”, ulterior membru al partidului socialist-revoluționar. În emigrație s-a infiltat cu F. Engels. În 1905 s-a înapoiat în Rusia, unde a fost redactor la mai multe ziare ale eserilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 47.

S

Sanders, Daniel (1819—1897) — lingvist german, profesor universitar; autorul mai multor dicționare ale limbii germane. — 167.

Scheidemann, Philipp (1865—1939) — unul dintre liderii aripii oportuniste de extremă dreaptă a social-democrației germane. Din 1903 a făcut parte din fracțiunea social-democrată a Reichstagului. Din 1911 — membru al Conducerii Partidului social-democrat din Germania. În anii războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist inveterat. În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania a făcut parte din așa-zisul Consiliu al împuterniciților poporului, a fost inspiratorul agitației pogromiste împotriva organizației „Spartacus”. În perioada februarie—iunie 1919 a condus guvernul de coaliție al Republicii de la Weimar; a fost unul dintre organizatorii reprimirii sîngeroase a mișcării muncitorești germane din anii 1918—1921. Ulterior s-a retras din viața politică activă. — 3, 45, 47, 118.

Sembat, Marcel (1862—1922) — unul din liderii reformiști ai Partidului socialist francez, ziarist. Din 1893 — membru al Camerei deputaților. În timpul războiului imperialist mondial — social-șovinist. Din august 1914 pînă în septembrie 1917 a fost ministru al lucrărilor publice în „guvernul apărării naționale”, guvern imperialist al Franței. În februarie 1916 a participat la Conferința de la Londra a socialiștilor din țările Antantei, convocată în scopul unirii lor pe baza unui program social-șovinist. — 45, 47.

Skobelev, M.I. (1885—1939) — începînd din 1903 a luat parte la mișcarea social-democrată în rîndurile menșevicilor. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghez-democratică din februarie 1917 a fost vicepreședinte al Sovietului din Petrograd, vicepreședinte al C.E.C. în prima legislatură; din mai pînă în august 1917 a fost ministru al muncii în guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a părăsit pe menșevici; a lucrat în sistemul cooperației, iar apoi în Comisariatul poporului pentru comerțul exterior. Din 1922 a fost membru al P.C. (b) al Uniunii Sovietice, a deținut posturi de răspundere în sectorul economic, iar în 1936—1937 a lucrat la Comitetul unional de radio. — 14, 46.

Spectator — vezi Nahimson, M.I.

Spencer, Herbert (1820—1903) — filozof, psiholog și sociolog englez, reprezentant de seamă al pozitivismului, unul dintre întemeietorii așa-numitei teorii organiste a societății. Căutînd să justifice inegalitatea socială, Spencer susținea că societatea omenească se aseamănă cu organismul animal și aplica istoriei omenirii teoria biologică a luptei pentru existență. Datorită concepțiilor sale filozofice și sociologice reacționare, el a devenit unul dintre cei mai cunoscuți ideologi ai burgheziei engleze. Principala sa lucrare este „System of Synthetic Philosophy“ (1862—1896). — 10.

Stauning, Thorwald August Marinus (1873—1942) — om de stat danez, unul dintre liderii de dreapta ai social-democrației daneze și ai Internaționalei a II-a, publicist. Din 1906 a fost membru al parlamentului danez. Din 1910 — președinte al Partidului social-democrat danez și al fracțiunii din parlament a acestui partid. În timpul războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. Între 1916 și 1920 a fost ministru fără portofoliu în guvernul burhez al Danemaricii. Ulterior s-a aflat în fruntea guvernului social-democrat și în fruntea guvernelor de coaliție, formate din radicali burhezi și social-democrați de dreapta. — 45, 118.

Steklov, I.M. (1873—1941) — revoluționar de profesie; a început să participe la mișcarea social-democrată în 1893. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la bolșevici. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a colaborat la ziarul „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., precum și la „Zvezda“ și „Pravda“, ziare ale bolșevicilor. După revoluția burhezo-democratică din februarie 1917, s-a situat pe pozițiile „defensismului revoluționar“. Ulterior a trecut la bolșevici. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost membru al C.E.C. din Rusia și al C.E.C. al U.R.S.S., redactor al ziarului „Izvestiia V.Ț.I.K.“, al revistei „Sovetskoe Stroitelstvo“, iar din 1929 vicepreședinte al Comitetului pentru problemele științifice de pe lângă C.E.C. al U.R.S.S. A scris o serie de lucrări în legătură cu istoria mișcării revoluționare. — 131.

Stirner, Max (1806—1856) — filozof german, unul dintre ideologii individualismului și anarhismului burhez. El și-a expus concepțiile sale în cartea „Der Einzige und sein Eigentum“, apărută în 1844. A fost criticat în repetate rînduri de către K. Marx și F. Engels. — 103.

Struve, P.B. (1870—1944) — economist și publicist burhez, unul dintre liderii partidului cadet. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai „marxismului legal“, a procedat la o revizuire „critică“ și la o „completare“ a teoriei economice și filozofice a lui K. Marx, a căutat să adapteze marxismul și mișcarea muncitorească la interesele burheziei. Struve a fost unul dintre teoreticienii și organizatorii organizației monarhiste-liberale „Uniunea eliberării“ (1903—1905) și redactor al organului ei de presă, revista „Osvobođenje“. O dată cu înființarea, în 1905, a partidului cadet, el devine membru al Comitetului central al acestui partid. Struve a fost unul dintre ideo-

logii imperialismului rus. După Revoluția Socialistă din Octombrie — dușman inveterat al Puterii sovietice; a fost membru al guvernului contrarevoluționar Vranghel și apoi emigrant alb. — 38.

T

Thiers, Adolphe (1797—1877) — om de stat și istoric francez burghez. După căderea celui de-al doilea Imperiu (4 septembrie 1870) a fost unul dintre conducătorii de fapt ai guvernului reacționar, iar la 17 februarie 1871 a devenit șef al guvernului. A fost unul dintre principalii organizatori ai războiului civil și ai înăbușirii Comunei din Paris. Ca istoric aparținea curentului burghez al istoriografiei din perioada Restaurației. În „Războiul civil din Franța“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 328—385), Marx a caracterizat în amănunțime rolul pe care Thiers l-a avut în istoria Franței. — 131.

Treves, Claudio (1868—1933) — unul dintre liderii reformiști ai Partidului socialist italian. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. După scindarea Partidului socialist italian (1922), a devenit unul dintre liderii Partidului socialist unitar, partid reformist. — 118.

Tușan-Baranovski, M.I. (1865—1919) — economist burghez rus. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost un reprezentant de vază al „marxismului legal“. În perioada revoluției din 1905—1907 a făcut parte din partidul cadet. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat parte activă la contrarevoluția din Ucraina, a fost ministru de finanțe al Rădii centrale ucrainene — guvern burghez. Principalele lucrări ale lui Tușan-Baranovski din ultimul deceniu al secolului trecut sînt: „Crizele industriale în Anglia contemporană, cauzele și influența lor asupra vieții poporului“, „Fabrica rusă în trecut și în prezent“ etc. — 93.

Turati, Filippo (1857—1932) — militant al mișcării muncitorești italiene, unul dintre organizatorii Partidului socialist italian (1892) și lider al aripii lui de dreapta, reformiste. În 1896 a fost ales în parlament, unde a condus grupul socialiștilor reformiști. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. După scindarea Partidului socialist italian (1922), a trecut în fruntea Partidului socialist unitar, partid reformist. În 1926 a emigrat din Italia fascistă, stabilindu-se în Franța. — 118.

T

Tereteli, I.G. (1882—1959) — unul dintre liderii menșevismului. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost lichidator. În perioada războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru

al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd, defensist. În mai 1917 a intrat în guvernul provizoriu burghez ca ministru al poștelor și telegrafului, iar după evenimentele din iulie a fost ministru de interne, unul dintre inspiratorii prigoanei pogromiste dezlănțuite împotriva bolșevicilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Tereteli a fost unul dintre conducătorii guvernului menșevic contra-revoluționar din Gruzia. După victoria Puterii sovietice în Gruzia — emigrant alb. — 3, 14, 46, 75, 79, 97, 118.

V

Vandervelde, Emile (1866—1938) — lider al Partidului muncitoresc din Belgia, președinte al Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a, s-a situat pe o poziție ultraoportunistă. În timpul războiului imperialist mondial s-a manifestat ca social-șovinist; a făcut parte din guvernul burghez. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a venit în Rusia pentru a face agitație în favoarea continuării războiului imperialist. Vandervelde a avut o atitudine ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie, a contribuit activ la organizarea intervenției militare împotriva Rusiei Sovietice, a depus eforturi susținute pentru refacerea Internaționalei a II-a. Între 1925 și 1927 a fost ministru de externe al Belgiei; a participat la încheierea acordurilor de la Locarno (1925), îndreptate împotriva U.R.S.S. A luptat activ împotriva creării frontului unic antifascist al comuniștilor și socialiștilor. A scris o serie de cărți și broșuri, în care, după cum arată V.I. Lenin, „eclectismul mic-burghez” se ridică „împotriva marxismului, sofistica împotriva dialecticii, reformismul filistin împotriva revoluției proletare” (Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1959, p. 318). — 3, 45, 47, 118.

Varlîn, Louis-Eugène (1839—1871) — revoluționar francez, militant de frunte al Comunei din Paris din 1871. A organizat asociația muncitorilor legători de cărți din Paris și a condus grevele lor din 1864 și 1865. În 1865 a intrat în Internaționala I, a fost unul dintre organizatorii și conducătorii secțiilor ei din Paris. În 1871 a fost membru al C.C. al Gărzii naționale, în zilele Comunei din Paris a fost membru al Consiliului (guvernului) ei, delegat al Comisiei financiare, iar apoi al Comisiei militare; a făcut parte din minoritatea de stânga a Comunei. După invazia trupelor versailleze în Paris, a condus apărarea în arondismentele 6 și 11 și a luptat erotic pe baricade. La 28 mai a fost prins de versaillezi, torturat și împușcat fără judecată. — 123, 139.

W

Walter, M. — autor al articolului „Der russische Imperialismus und Deutschlands China-Abenteuer”, publicat în revista „Die Neue Zeit”. — 173.

Webb, Beatrice (1858—1943) — cunoscută militantă engleză pe tărîm social. — 116, 297.

Webb, Sidney (1859—1947) — cunoscut militant englez pe tărîm social, reformist. A scris împreună cu soția sa, Beatrice Webb, o serie de lucrări de istorie și teorie a mișcării muncitorești engleze. Cea mai importantă dintre ele este „Industrial Democracy“ (publicată în Rusia sub titlul „Teoria i praktika angliiskogo tred-iunionizma“). V.I. Lenin a tradus în limba rusă primul volum al acestei lucrări și a redactat cel de-al doilea volum. Ideolog al micii burghezii și al aristocrației muncitorești, în lucrările sale Sidney Webb a căutat să demonstreze că problema muncitorească poate fi rezolvată în mod pașnic în cadrul societății capitaliste. El a fost unul dintre întemeietorii organizației reformiste Societatea fabiană. În anii războiului imperialist mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste; a făcut parte din primul și din cel de-al doilea guvern laburist (1924 și 1929—1931). Webb a avut o atitudine de simpatie față de Uniunea Sovietică. — 116, 297.

Weydemeyer, Joseph (1818—1866) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx și F. Engels. Sub influența lor a trecut de pe pozițiile „adevărului socialism“ la comunismul științific. A fost membru al „Ligii comuniștilor“ și a participat la revoluția din Germania din 1848—1849. A fost unul dintre redactorii responsabili ai ziarului „Neue Deutsche Zeitung“. După înfringerea revoluției a emigrat în S.U.A., unde a luat parte la războiul civil, luptînd de partea Nordului. A pus bazele propagării marxismului în S.U.A. — 33, 165.

X

X. — *vezi* Liebknecht, Wilhelm.

Z

Zenzinov, V.M. (n. 1881) — unul dintre conducătorii partidului socialist-revoluționar, membru al Comitetului central al acestui partid. În anii războiului imperialist mondial a fost defensist. În 1917 — membru al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd; adept al blocului cu burghezia; unul din redactorii ziarului „Delo Naroda“, organ al eserilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie — adversar al Puterii sovietice; emigrant alb. — 47.

C U P R I N S

Prefață	VII
1917	
STATUL ȘI REVOLUȚIA. <i>Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție</i>	1 120
Prefață la prima ediție	3
Prefață la ediția a II-a	4
<i>Capitolul I. Societatea împărțită în clase și statul</i>	5—22
1. Statul — produs al ireductibilității contradicțiilor de clasă	5
2. Detașamentele speciale de oameni înarmați, închisorile etc.	8
3. Statul — instrument de exploatare a clasei asuprite	12
4. „Dispariția treptată” a statului și revoluția violentă	15
<i>Capitolul al II-lea. Statul și revoluția. Experiiența anilor 1848—1851.</i>	22 35
1. Ajunul revoluției	22
2. Bilanțul revoluției	27
3. Cum puneă Marx problema în 1852.....	33
<i>Capitolul al III-lea. Statul și revoluția. Experiiența Comunei din Paris din 1871. Analiza lui Marx</i>	35—56

1. În ce constă eroismul încercării comunarilor?..	35
2. Prin ce să fie înlocuită mașina de stat sfărîmată?..	40
3. Desființarea parlamentarismului	44
4. Organizarea unității națiunii	50
5. Nimicirea statului parazit	54
<i>Capitolul al IV-lea. Continuare. Lămuririle suplimentare ale lui Engels....</i>	56—82
1. „Problema locuințelor“	56
2. Polemica cu anarhiștii	59
3. Scrisoarea către Bebel	63
4. Critica proiectului de program de la Erfurt.....	66
5. Introducerea din 1891 la lucrarea lui Marx „Răz- boiul civil“	74
6. Engels despre înlăturarea democrației.....	80
<i>Capitolul al V-lea. Bazele economice ale dis- pariției treptate a statului..</i>	83—102
1. Cum pune Marx problema	83
2. Trecerea de la capitalism la comunism.....	85
3. Prima fază a societății comuniste.....	91
4. Faza superioară a societății comuniste.....	94
<i>Capitolul al VI-lea. Vulgarizarea marxismu- lui de către oportuniști.....</i>	102—119
1. Polemica lui Plehanov cu anarhiștii.....	103
2. Polemica lui Kautsky cu oportuniștii.....	104
3. Polemica lui Kautsky cu Pannekoek.....	111
Postfață la ediția întâi	120
MATERIALE PREGĂTITOARE LA LUCRAREA „STATUL ȘI REVOLUȚIA“	
I. MARXISMUL DESPRE STAT	123—301
MARXISMUL ȘI STATUL	126
Scrisorile lui Marx către Kugelmann.....	128
„Optsprezece Brumar“	134

„Observații critice pe marginea proiectului de program social-democrat din 1891“	140
Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei (Serisorile lui F. Engels despre Partidul muncitoresc francez)	158
Scrisoarea lui Engels catre Bebel	164
Critica Programului de la Gotha	172
Scrisoarea lui Engels din 1875	186
„Elend der Philosophie“ („Mizeria filozofiei“)	192
„Kommunistische Manifest“ („Manifestul Comunist“)	192
„Zur Wohnungsfrage“ („Contribuții la problema locuințelor“)	198
„Der Bürgerkrieg in Frankreich“ („Războiul civil din Franța“)	208
Introducerea lui Engels la „Der Bürgerkrieg“ (Introducerea lui Engels la „Războiul civil“)	230
F. Engels. „Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats“. 6. Auflage, Stuttgart, 1894 (Prefața la ediția a 4-a. 16. VI. 1891) (F. Engels. „Originea familiei, a proprietății private și a statului“. Ed. a 6-a, Stuttgart, 1894)	244
„Anti-Dühring“	252
Fr. Engels. „Dell'Autorità“ (Fr. Engels. „Despre autoritate“)	256
K. Marx despre indiferentismul politic	260
Kautsky. „Revoluția socială“	266
Kautsky. „Der Weg zur Macht“ (Kautsky. „Drumul spre putere“)	274
K. Marx. „Revolution und Konterrevolution in Deutschland“. Stuttgart, 1907, 2. Auflage (K. Marx. „Revoluție și contrarevoluție în Germania“. Stuttgart, 1907, ediția a 2-a)	298
*II. PLANURI, CONSPECTE ȘI ÎNSEMNĂRI PENTRU LUCRAREA „STATUL ȘI REVOLUȚIA“	302—322
*1. PLANURILE LUCRĂRII	302
1.	302
2.	303

* Cu asterisc sînt notate titlurile date de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

3.	304
*2. ÎNSEMNĂRI LA PLANUL LUCRĂRII.....	309
*3. PLANURI PENTRU ÎMPĂRȚIREA LUCRĂRII ÎN CAPITOLE	310
1.	310
2.	310
3.	310
*4. PLANUL PREFEȚEI	312
*5. MATERIALE PENTRU CAPITOLUL AL III-LEA AL LUCRĂRII	313
*1. Conspectul citatelor din lucrarea lui Marx „Raz- boiul civil din Franța“	313
*2. Primul conspect al capitolului al III-lea.....	314
*3. Al doilea conspect al capitolului al III-lea.....	314
*4. Schiță de plan a capitolului al III-lea.....	315
*6. MATERIALE PENTRU CAPITOLUL AL IV-LEA AL CĂRȚII	316
*1. Planul capitolului al IV-lea.....	316
*2. Conspectul citatelor din lucrarea lui F. Engels „Contribuții la problema locuințelor“.....	316
*7. PLANURI PENTRU CAPITOLUL AL VII-LEA (NESCRIS)	317
1.	317
2.	317
*8. CONȚINUTUL CĂRȚII	319
* <i>MATERIALE PENTRU ARTICOLUL NESCRIS „CONTRIBUȚII LA PROBLEMA ROLULUI STATU- LUI“ .....</i>	323—333
*1. ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA ARTICOLULUI LUI N.I. BUHARIN „CONTRIBUȚII LA TEORIA STATULUI IMPERIALIST“	323
*2. ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA ARTICOLULUI LUI N.I. BUHARIN „STATUL IMPERIALIST ȚILIIĂRESC“	325

*3. PLANUL ARTICOLULUI „CU PRIVIRE LA ROLUL STATULUI“	332
---	-----

Adnotări	337—381
Indice de lucrări și izvoare citate sau menționate de V.I. Lenin	382—397
Indice de nume.....●.....	398—418

 ILUSTRĂȚII

Prima pagina a manuscrisului lui V.I. Lenin „Statul și revoluția“. — August—septembrie 1917	2—3
Coperta cărții lui V.I. Lenin „Statul și revoluția“. — 1918..	10—11
Coperta caietului lui V.I. Lenin intitulat „Marxismul despre stat“. — Ianuarie—februarie 1917.....	122—123
Pagina 21 a manuscrisului lui V.I. Lenin „Marxismul despre stat“. — Ianuarie—februarie 1917	222—233
Pagină din manuscrisul lui V.I. Lenin „Planuri, conpecte și însemnări pentru lucrarea «Statul și revoluția»“. — Iulie—septembrie 1917	304—305

Dat la cules 24.09.1964. Bun de tipar 17.12.1964. Aparut 1965. Hirtie scris I A de 63 g/m², 540×840/16. Coli de editură 27,25. Coli de tipar 28. A. 14588/1964. Planșe 5 tipar înalt-colorate. C.Z. pentru bibliotecă
3C2 = R

Tiparul executat sub comanda nr. 5975 40.738 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

